

Jordbruksoppgjøret 2026

Norsk Bonde-
og Småbrukarlag

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt primærkrav til
jordbruksoppgjøret 2026

Innholdsfortegnelse

1	Hovedprioriteringer i årets krav: ...	9
2	Politisk grunnlag for forhandlingene	12
2.1	<i>Jordbruk i en urolig verden</i>	12
2.2	<i>Jordbruk og matproduksjon: en forutsetning for totalberedskap og matsikkerhet</i>	13
2.2.1	Internasjonale handelsavtaler påvirker jordbruket	15
2.2.2	Utviklingen i EU	15
	<i>Et stadig bredere EU-regelverk påvirker norsk jordbruk</i>	16
	<i>Fra klimaambisjon til konkurransevne og forsvar</i>	16
2.2.3	Importvernet må styrkes	17
2.2.4	RÅK	17
2.3	<i>Inntektsmål og tallgrunnlaget</i>	18
2.4	<i>Stortingets mål for landbrukspolitikken</i>	19
2.5	<i>Klima og miljø</i>	20
2.6	<i>Jordbrukets samfunnsoppdrag har en kostnad</i>	22
3	Utvikling i jordbruket	24
3.1	<i>Lav selvforsyningsgrad, høy import</i>	24
3.2	<i>Fortsatt bruksnedlegging, men nedgangen har flatet ut</i>	24
3.3	<i>Jord ut av drift</i>	26
3.4	<i>Økende press på utmarka og beitebruken</i>	27
3.5	<i>Fra arbeidskraft til kapital</i>	29
3.6	<i>Bonden blir eldre</i>	30
3.7	<i>Flere regler og krav, mer dokumentasjon</i>	30
3.7.1	Utredning om utviklingen i regelverk, kontroller mm. i jordbruket	31
4	Prognoser for 2027	33
4.1	<i>Inntektsopptrapping for jordbruket mot sammenligningsgruppen</i>	34
4.2	<i>Kostnader for ikke-varige driftsmidler i jordbruket</i>	35
4.2.1	Prisutvikling på viktige innsatsfaktorer	35
4.2.2	Handelsgjødsel	36
4.3	<i>Leasing, kapitalslit og realrente på lånt kapital</i>	37
4.3.1	Volumanslag for produksjonen i 2027	37
4.4	<i>Prisanslag for produkter uten målpris i 2027</i>	37
4.5	<i>Kostnadsgrunnlag og behov for forbedret datafangst</i>	37
5	Ramme og finansiering	39
5.1.1	Ledige midler	42
6	Økonomiske utslag på referansebrukene	43
	<i>Til grunn for referansebruksberegningene er det forutsatt:</i>	43
7	Styrking av beredskap og matsikkerhet	45

7.1	Økt matvareberedskap og totalberedskap i hele landet	45
7.2	Landbruk i hele landet	46
7.2.1	Utredning: Jordbrukets bidrag til lokal beredskap	47
7.3	Beredskap i Nord-Norge er en forutsetning for beredskap i hele landet	47
7.3.1	Rekrutteringskvote for Troms og Finnmark	48
7.3.2	Mer svin i Troms	48
7.3.3	Distriktstilskudd for potetproduksjon og frilandsgrønnsaker i Nord-Norge.....	48
7.3.4	Tilskudd til næringsmiddelindustrien i Troms og Finnmark.....	49
8	Jord, korn- og planteproduksjon	50
8.1	Jord.....	50
8.1.1	Arealsatsing for økt matproduksjon	50
	Tilskudd til kalking	50
	Gjeninnføre tilskudd til nydyrking	51
	Tilskudd til beiteteknologi	51
	Drenering	52
	Teigbasert arealtilskudd	52
	Digitale jordleiekontrakter	54
	Gjødselbruksforskriften.....	55
8.1.2	Tilskudd ved produksjonssvikt	55
	Partssammensatt arbeidsgruppe med gjennomgang av behov for risikoavlastning, inkl. ordningen for tilskudd ved produksjonssvikt.....	56
8.1.3	Erstatningsordning for løkprodusenter	56
8.1.4	Tilskudd til frøavl.....	57
8.1.5	Hamp	57
8.2	Korn og kraftfôr.....	58
8.2.1	Infrastruktur i kornsektoren – fellesanlegg	59
	1. Industrifradrag i målprisen for korn.....	60
	2. Låne- og tilskuddsordning til fellesanlegg i kornsektoren	60
	3. Økte midler til gårdsanlegg	61
8.2.2	Infrastruktur i kornsektoren: gårdsanlegg	61
8.2.3	Finansiering av overlaging	63
8.2.4	Ordning for beredskapslagring av matkorn over Statsbudsjettet	63
8.2.5	Oppsummering infrastruktur korn	63
8.2.6	Tollkalkylen.....	64
8.2.7	Dobbel mottaksplikt	64
8.2.8	Prisutvikling mellom de ulike kornslag	65
8.2.9	Økt dyrking av mathvete og proteinvekster	66
8.2.10	Byggandelen av den totale norske kornproduksjon	66
8.2.11	Tilgangen på norsk mathavre.....	67
8.2.12	Mulighetene for bruk av pristillegg i korn	68
8.2.13	Oppsummering: behov for utredninger i kornsektoren.....	69
8.2.14	Tilskudd til lagring av såkorn	69
	Volum ved ulike nivå såkornareal	71
	Forholdet til begrepet «beredskapslager»	72
8.2.15	Falltall og klassifiseringssystem for mathvete	72
8.2.16	Innfrakt korn	73
8.2.17	Arealtilskudd korn.....	74

8.2.18	Matkorntilskuddet.....	75
8.2.19	Mellomfrakt korn	75
8.2.20	Frakttilskudd kraftfôr	75
8.2.21	Kjøttbeinmjøl.....	75
8.2.22	Merking med opprinnelsesland	75
8.3	<i>Frukt, bær, grønnsaker og potet</i>	75
8.3.1	Offentlige innkjøp av norsk grønt	77
8.3.2	Endret tollinnretning for jordbruksvarer.....	78
8.3.3	Utvide periode for tollbeskyttelse.....	79
8.3.4	Tilskudd til produsenteide fellesanlegg for bær	80
8.3.5	Investeringsmidler til grøntsektoren	81
8.3.6	Tilskudd til markedshager	81
8.3.7	Arealtilskudd – mer til de første 5 dekar	83
8.3.8	Distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker	84
1.3.1	Målpriser	86
8.3.9	Potet	87
8.3.10	Avrensordningen for potet (prisnedskrivning potetsprit og potetstivelse)	87
8.3.11	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	87
	<i>Graminor AS</i>	88
	<i>Sagaplant AS</i>	88
	<i>Prosjektet Bærekraft som konkurransefortrinn</i>	88
9	Husdyrhold	90
9.1	<i>Dyrevelferd og dyrehelse</i>	90
9.2	<i>Ringorm</i>	91
9.3	<i>Frakttilskudd slaktedyr</i>	91
9.4	<i>Tilskudd til dyreavl mm.</i>	91
9.4.1	Tilskudd til veterinærreiser	91
9.4.2	Semin.....	92
9.4.3	Avlsorganisasjoner.....	92
9.5	<i>Melk</i>	92
9.5.1	Geitemelk	94
9.5.2	Melkekvoter.....	94
9.5.3	Driftstilskudd til ku- og geitemelksprodusenter	95
9.6	<i>Storfe</i>	95
9.6.1	Tak på kvalitets- og distriktstilskudd storfekjøtt	96
	<i>Tak på distriktstilskudd for storfekjøtt</i>	97
	<i>Tak på kvalitetstilskudd for storfekjøtt</i>	97
	<i>Likviditetshensyn</i>	98
	<i>Driftsfellesskap og kontroll</i>	98
9.6.2	Kastrattilskudd	98
9.6.3	Kvalitetstilskuddet: måling av IMF	99
9.6.4	Investeringsbehov og investeringstilskudd løsdriftskravet	100
9.6.5	Driftstilskudd for spesialisert kjøttproduksjon	101
9.6.6	Tilskudd til ku og kalv på beite	102
9.6.7	Telldato for storfe	102
9.7	<i>Sau</i>	106
9.7.1	Investeringsbehov i saueholdet	107
9.7.2	Kvalitetstilskudd lammeslakt	107

9.7.3	Tilskudd til tiltak i beiteområder - organisert beitebruk.....	107
9.7.4	Driftstilskudd.....	108
9.8	<i>Geit</i>	108
9.8.1	Kjeslakt	108
9.8.2	Ammegeit	109
9.8.3	Helsetjeneste for geit.....	110
9.9	<i>Kraftfôrbasert husdyrhold</i>	110
9.9.1	Svin	110
	<i>Markedssituasjon 2026</i>	110
	<i>Produksjonsregulering</i>	111
	<i>Innretning på produksjonsregulering</i>	111
	<i>Tilskudd til omlegging til SPF-gris</i>	112
	<i>Svin i Nord-Norge</i>	112
9.9.2	Fjørfe.....	113
	<i>Konsesjonsgrense for kalkun</i>	113
	<i>Pålagt avlivning og telledato</i>	113
	<i>Saktevoksende kylling og avløsertilskudd</i>	113
	<i>Investeringsbehov i fjørfe: IBU og dyrevelferd</i>	114
9.9.3	Egg	114
	<i>Markedssituasjon 2026</i>	114
	<i>Produksjonsregulerende virkemidler – todelt omsetningsavgift</i>	114
	<i>Kjønnsorterte egg og in-ovo</i>	115
	<i>Holdbarhet på egg</i>	115
	<i>RÅK-ordningen for heleggpulver</i>	115
	<i>Tilskudd til eggproduksjon</i>	115
9.10	<i>Bevaringsverdige husdyrraser</i>	116
9.10.1	Storfe	116
9.10.2	Øvrige bevaringsverdige raser	116
9.11	<i>Seterdrift</i>	117
	<i>Bevaring av små og mellomstore bruk er det viktigste for å opprettholde seterdrifta</i>	118
	<i>Styrke det nasjonale driftstilskuddet til seterdrift (RMP)</i>	118
	<i>Besøkssetre – egen ordning i alle fylker</i>	118
	<i>Investeringsmidler til seterdrift over jordbruksavtalen</i>	119
	<i>IBU-midler til seterdrift</i>	119
	<i>Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling</i>	119
9.12	<i>Andre produksjoner</i>	120
9.12.1	Birøkt	120
9.12.2	Hjort.....	121
10	Velferdsordninger	122
10.1	<i>Fjerning av samordninga</i>	122
10.2	<i>Velferdsordninger som likestillingstiltak</i>	123

10.3	<i>Velferdsordninger som rekrutteringstiltak</i>	124
10.4	<i>Bondevelferd henger sammen med dyrevelferd</i>	124
10.5	<i>Tilskudd ved sjukdom, svangerskap og fødsel mv</i>	125
10.5.1	<i>Avløsertilskudd ved sjukt barn</i>	126
10.5.2	<i>Avløsning ved dødsfall</i>	127
10.6	<i>Sjukepengeordningen</i>	127
10.7	<i>Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid</i>	127
10.8	<i>Landbruksvikar</i>	128
10.9	<i>Tidligpensjon</i>	128
10.10	<i>Mentorprogram for bønder i krise</i>	129
11	Bærekraftig matproduksjon	130
11.1	<i>Oppsummering av tiltak med klima- og miljøeffekt i NBS sitt krav</i>	131
11.2	<i>Klima</i>	132
11.2.1	<i>Politiske og økonomiske rammer for bærekraftig matproduksjon</i>	133
11.2.2	<i>Produksjonsregulering</i>	135
11.2.3	<i>Klimarådgivning og klima- og bærekraftsplan for tiltak på gården</i>	136
11.2.4	<i>Klimasmart Landbruk</i>	137
11.2.5	<i>Klima- og miljøprogrammet</i>	137
11.2.6	<i>Biogass</i>	138
11.2.7	<i>Handlingsplan for plantevernmidler</i>	139
11.2.8	<i>Norges Gartnerforbund</i>	140
11.2.9	<i>Bionova</i>	140
11.2.10	<i>Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket (LUF)</i> ..	140
11.2.11	<i>MetanHUB</i>	141
11.2.12	<i>GrovfôrHUB</i>	142
11.3	<i>Miljø</i>	143
11.3.1	<i>Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)</i>	143
11.3.2	<i>Regionale miljøprogram (RMP)</i>	143
11.3.3	<i>Tilskudd til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap</i>	145
11.3.4	<i>Norsk Landbruksrådgiving</i>	146
11.3.5	<i>Mentorordninga</i>	146
11.3.6	<i>Støtte til avlsorganisasjonenes klimakammer</i>	147
11.3.7	<i>Energirådgivning</i>	147
12	Økologisk jordbruk	148
12.1	<i>Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk</i>	148
12.2	<i>Utvikling i økologisk jordbruk</i>	150
12.2.1	<i>Økoarealet stabilt</i>	150
12.2.2	<i>Økt etterspørsel etter økologiske varer</i>	151
	<i>Direktesalg er viktig for utvikling av produksjon og marked</i>	151
	<i>Høy importandel</i>	151
12.3	<i>Økt økologisk produksjon</i>	152
12.3.1	<i>Innføre gratis bruk av sertifisert økomerke</i>	152
12.3.2	<i>Økologisk frukt og grønt</i>	152
	<i>Økologisk potet og grønnsaker</i>	153
	<i>Økologisk frukt og bær</i>	154
	<i>Pristilskudd til økologisk frukt og grønt</i>	154

<i>Arealtilskudd økologisk frukt og grønt</i>	155
12.3.3 Økologisk korn og kraftfôr	155
<i>Fraktordningen for økologisk kraftfôr</i>	155
<i>Innfraktordningen for økologisk korn</i>	156
<i>Pristilskudd økologisk korn</i>	157
12.3.4 Økologisk melk	157
12.3.5 Økologisk kjøtt- og eggproduksjon	158
12.3.6 Investeringsmidler	159
12.4 Økt omsetning og etterspørsel	159
12.4.1 Mål om andel økologiske anskaffelser	159
12.4.2 Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk	160
<i>Landbrukets Økoløft</i>	160
12.4.3 Konkurransesutsette forbrukerinformasjon om økologisk matproduksjon og jordbruk	161
13 Landbrukets Utviklingsfond (LUF) og næringsutvikling	163
13.1 Oppsummering – krav om endrede innvilgningsrammer for ordninger under LUF	163
13.2 Kapitalsituasjonen i LUF	165
13.3 Investerings- og bedriftsutviklingsordningen (IBU-midler)	165
13.3.1 Føringer for IBU-midlene	166
13.4 Nasjonale tilretteleggingsmidler	167
13.5 Regionale tilretteleggingsmidler	168
13.6 Områderetta innsats	170
13.6.1 Fjellandbruket	170
13.6.2 Bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i Nord-Norge	170
13.7 Rekruttering og kompetanse	171
13.7.1 Nasjonal modell for voksenagronomen	171
13.7.2 Fagskoleutdanning innen håndverksysting	172
13.8 Stiftelsen Norsk Mat	172
<i>Merking av ull</i>	173
<i>KSL</i>	173
<i>Utredning om merkeordning for storhusholdning</i>	174
13.9 Utvikling av lokalmat	174
13.9.1 Regionale kompetansenettverk for lokalmat	175
13.9.2 Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	176
<i>Internationale Grüne Woche og Visit Norway</i>	176
13.9.3 Støtte til Bondens Marked, Norsk Gardsost og REKO Norge	177
<i>Bondens marked</i>	177
<i>Norsk Gardsost</i>	178
<i>REKO Norge</i>	178
13.9.4 Likestilling av Inn på tunet og foredling med annen næringsvirksomhet i landbruket	178
13.10 Forskning og utvikling	179
13.10.1 Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri	179
13.11 Skogbruk	180
13.12 Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	181

13.13	Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	181
14	Andre områder	182
14.1	Bunnfradraget.....	182
15	Forskning, utredninger og arbeidsgrupper	183
16	Fordelingsskjema	185

1 Hovedprioriteringer i årets krav: ...

Årets forhandlinger gjennomføres med et bakteppe hvor verdenssituasjonen er mer uavklart enn på lenge. Krigene i Ukraina og Midtøsten har forverret det sikkerhetspolitiske bildet og bidratt til betydelig kostnadsvekst på sentrale innsatsfaktorer. Samtidig øker klimaendringene risikoen i produksjonen og forsterker usikkerheten.

Internasjonale spilleregler er under press. Avtaler svekkes, og sentrale maktaktører forvalter sin posisjon på måter som utfordrer etablerte strukturer i verdenshandelen. Dette gir allerede merkbare konsekvenser – også for matproduksjonen.

Dagens landbruk er avhengig av stabile, internasjonale leveranser av innsatsfaktorer som gjødsel, såvarer, drivstoff og maskiner. Denne flyten er ikke lenger gitt, og når den svekkes, øker sårbarheten i både global matforsyning og nasjonal matsikkerhet.

Vi står i en situasjon der forutsetningene endres raskt, og der usikkerhet i seg selv er en risiko. Det krever at vi rigger landbruket for en virkelighet der mer må tåles – og mer må sikres nasjonalt. Alvorlige forstyrrelser og angrep på sentrale forsyningslinjer er ikke lenger et hypotetisk scenario, men et sannsynlig virkemiddel i moderne hybridkrigføring.

Utviklingen forsterker klart behovet for å styrke nasjonal matproduksjon, slik Norsk Bonde- og Småbrukarlag vurderer det. I en situasjon der internasjonale forsyningslinjer er stadig mer usikre, blir evnen til å produsere mat på norske ressurser avgjørende.

Dette bakteppet gjør inntektsfastsettelsen i jordbruket til et direkte beredskapsverktøy. Årets oppgjør er derfor ikke bare et spørsmål om nivå, men om innretningen faktisk gjør det mulig å nå de politiske målene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er klare på at tallgrunnlaget må brukes som et gulv for opptrappingen – ikke som et tak for ambisjonen. Dersom opptrappingen ikke treffer produksjonene og brukene som ligger lavest, svekkes både selvforsyning, beredskap og Stortingets mål om jamstilling.

Årets jordbruksforhandlinger skjer i en situasjon der beredskap og selvforsyning er løftet fram som tydelige politiske mål. Økt selvforsyning er en forutsetning for nasjonal beredskap, og krever økt produksjon basert på norske ressurser – særlig korn og grovfôr- og beitebaserte produksjoner.

Det er samtidig disse produksjonene som i størst grad er avhengige av forhandlet inntekt for å være økonomisk bærekraftige. Inntektsfastsettelsen er derfor ikke bare et fordelingsspørsmål. Den er et direkte virkemiddel for å nå mål om beredskap, selvforsyning og landbruk over hele landet.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger det etablerte tallgrunnlaget til grunn. Det er nødvendig for en felles virkelighetsforståelse i forhandlingene. Men tallgrunnlaget må brukes riktig.

Meld. St. 11 (2023-2024) er tydelig på at inntekten i jordbruket ikke kan beskrives gjennom ett tall som gir et dekkende bilde av ulike typer bruk. Meldingen slår også fast at hensynet til små og mellomstore bruk ikke kan ivaretas gjennom et generelt inntektsmålingssystem alene, men må følges opp gjennom virkemidlene.

Konsekvensen er klar: tallgrunnlaget er et måleverktøy, men det er i seg selv ikke et tilstrekkelig mål på om jamstilling er oppnådd. Et sektorgjennomsnitt kan etter vår vurdering derfor ikke brukes som eneste svar på om politikken virker.

Dersom opptrappingen ikke treffer produksjonene, områdene og bruksstørrelsene som ligger lavest, kan sektormålet på papiret se oppfylt ut uten at jamstilling faktisk er realisert. Det ville være i strid med Stortingets forutsetning om en bred inntektsutvikling i hele jordbruket.

Det avgjørende spørsmålet i årets forhandlinger er derfor ikke bare hva sektorgjennomsnittet viser. Det avgjørende er om opptrappingen faktisk løfter dem som ligger lavest, og om virkemidlene styrker de produksjonene som har størst betydning for selvforsyning og beredskap.

Det økonomiske bildet i næringen peker i en tydelig retning. Den generelle lønnsomheten er for svak til å sikre nødvendig kapitaloppbygging og investeringsevne i bredden av jordbruket.

- Selvforsyningsgraden har over tid vært tilnærmet flat, og korrigert for importert fôr er nivået lavt
- Antall bruk går ned, og produksjonen konsentreres på færre enheter.
- Areal går ut av drift eller drives mer ekstensivt.
- Investeringer skjer i hovedsak der det finnes betydelig egenkapital, ekstern kapital eller offentlig støtte.
- Et økende antall prosjekter lar seg ikke realisere uten investeringsmidler.

Dette viser at inntektsnivået i store deler av jordbruket ikke står i forhold til kravene som stilles til produksjon, struktur og beredskap. Når investeringsstøtte i økende grad går fra å være utløsende til å bli bærende, er det et signal om at den løpende lønnsomheten er for svak.

Samtidig bindes en økende andel av virkemidlene opp i investeringsstøtte til enkeltprosjekter. Når disse midlene tas fra den samlede rammen, låses handlingsrommet i forhandlingene, og grunnlaget for omfordeling svekkes.

Effekten er at produksjoner med lav markedsinntekt – som sau og ammeku – får mindre rom for inntektsløft. Investeringstilskudd som er ment å avhjelpe kapitalmangel bidrar dermed både til å opprettholde den og til å redusere muligheten for intern jamstilling.

Tallgrunnlaget setter en samlet ramme for inntekten i jordbruket. Innenfor denne rammen skal det samtidig oppnås intern jamstilling mellom produksjoner med svært ulike forutsetninger for markedsinntekt.

Det skaper en innebygd målkonflikt. Når produksjoner med høy markedsinntekt trekker gjennomsnittet opp, blir produksjoner som er mer avhengige av forhandlet inntekt liggende relativt lavere. Innenfor en fast ramme kan de som ligger lavest ikke løftes tilstrekkelig uten at det tilføres midler utover rammen.

I praksis betyr dette at markedsdrevne inntekter i enkelte produksjoner er med på å låse handlingsrommet for resten av jordbruket. Verdiskaping utenfor forhandlingssystemet legger dermed føringer for inntektsutviklingen innenfor det.

Når en økende andel av rammen i tillegg bindes opp i investeringsformål, reduseres handlingsrommet for omfordeling ytterligere. Målkonflikten forsterkes.

På denne bakgrunnen må tallgrunnlaget forstås som et gulv for opptrappingen - ikke som et tak for ambisjonen. Dersom tallgrunnlaget i stedet brukes som et tak, reduseres systemets evne til å nå sine egne mål.

Årets jordbruksforhandlinger må derfor måles etter om de faktisk styrker inntektsgrunnlaget i de produksjonene som betyr mest for selvforsyning og beredskap, og om de bidrar til reell jamstilling i hele næringen - ikke bare til et bedre sektorgjennomsnitt.

Kort oppsummert:

- Beredskap og selvforsyning krever sterkere lønnsomhet i produksjoner basert på norske ressurser.
- Tallgrunnlaget er nødvendig, men kan ikke alene avgjøre om jamstilling er oppnådd.
- Sektorgjennomsnitt kan skjule vedvarende inntektsforskjeller i næringen.
- Den økonomiske utviklingen tyder på svak lønnsomhet og økende kapitalavhengighet.
- Opptappingen må treffe dem som ligger lavest – ellers nås verken beredskap, selvforsyning eller jamstilling.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag forutsetter derfor at tallgrunnlaget er et gulv for opptappingen – ikke som et tak for ambisjonen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at det ikke er mulig å nå Stortingets mål for jordbrukspolitikken uten intern jamstilling, og krever derfor jamstilling for alle produksjoner, bruksstørrelser og landsdeler. I årets jordbruksoppgjør har forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag følgende hovedprioriteringer:

- Fjerne samordninga
- Et vesentlig løft for sau og ammeku

2 Politisk grunnlag for forhandlingene

Årets jordbruksoppgjør preges av stor usikkerhet for hva framtida bringer - både kortsiktig og på lang sikt. Det politiske bakteppet er preget av krig og konflikt internasjonalt, store svingninger i markedet, enorm kostnadsvekst på viktige innsatsfaktorer, stadig mer polarisert politikk i Europa, og en amerikansk president som utfordrer det regelbaserte handelssystemet. Samlet legger også dette press på den norske landbruksmodellen.

I 2026 har energiprisene steget betydelig, i stor grad forårsaket av stengingen av Hormuzstredet. Både Iran og USA har pågående blokkader i området. En femtedel av verdens olje og gass går gjennom stredet. Usikkerheten i forsyningen av olje og gass har konsekvenser for verdensmarkedet, gir økte kostnader for viktige innsatsfaktorer i landbruket, og medfører økte kostnader for samfunnet som helhet. Når samfunnet preges av dyrtid, øker det politiske presset på regjeringa for å holde priser lave. Jordbruket kan presses inn i en situasjon der politisk gevinst for regjeringen veier tyngre enn tiltak som styrker produksjon og beredskap.

2.1 Jordbruk i en urolig verden

En stadig mer urolig verden skaper større uforutsigbarhet for jordbruket.

Jordbruket i Norge og resten av verden er svært sårbart overfor krig, konflikt og andre hendelser som påvirker markedet. Fra en matproduksjon som i stor grad har vært preget av høy arbeidsinnsats, er nå jordbruket i Norge kapitalintensivt og krever store mengder innsatsmidler. Mange av disse innsatsfaktorene importeres.

Et usikkert marked øker presset på bruken av- og eierskapet til land. Land er en begrenset ressurs, og en viktig faktor i økonomisk utvikling. Det er sjeldent jordbruket vinner kampen når ulike interesser ønsker å ta i bruk land til andre formål enn matproduksjon. I andre land er landran et utstrakt problem med store konsekvenser for særlig småbønder, kvinner, urfolk og andre minoriteter. Situasjonen forverres når presset i markedet øker.

Et økende konfliktnivå internasjonalt legger også press på alle lands evne til å forsvare og forsyne egen befolkning.

Siden 2014 har NATO hatt som mål at alle land skal bruke 2 prosent av BNP på forsvar. I 2025 har dette målet gått fra to til fem prosent, etter press fra USA. 1,5 prosent av disse midlene kan brukes til infrastrukturer mm. som støtter oppunder et lands forsyning og sikkerhet. En styrking av forsvarsevnen betyr mindre midler til andre tiltak. Dette kan ha konsekvenser for matproduksjonen og tilhørende næringer, dersom politikerne ikke anerkjenner jordbrukets bidrag til både matvareberedskap og totalberedskap.

Fra det ovale kontor i det hvite hus utfordrer Trump etablerte, internasjonale spilleregler. Ideen om samarbeid, allianser og frihandel som verktøy for fred og økonomisk vekst – som har rådet siden etterkrigstiden – er under press. Internasjonale avtaler er satt til side, demokratier med stor historisk makt forvalter denne på en måte som svekker deres legitimitet og forskyver maktstrukturene i verdenshandelen.

Norsk jordbruksproduksjon er avhengig av et sterkt import- og tollvern. Internasjonale handelsavtaler setter begrensninger for i hvilken grad Norge kan bruke disse virkemidlene for å beskytte egen matproduksjon. Trumps bruk av trusler og tvang for å få til endringer i et multilateralt handelssystem som ikke lenger sikrer USAs handelspolitiske interesser og dominans, er noe helt annet enn et solidarisk prinsipp om at alle land må kunne beskytte egen

matproduksjon fra frihandel og konkurranse på svært ulike vilkår. Det er derfor avgjørende med fortsatt bred, politisk støtte for å ivareta og styrke import- og tollvernet.

Krig, konflikt og en overgang til mer proteksjonistisk handelspolitikk gir også et mer usikkert marked. Selv om inflasjonspresset har dempet seg noe, er det fremdeles godt over Norges Banks inflasjonsmål på to prosent. Melkeprisen i Europa er lavere enn på lenge, som skaper politisk press i EU om å innføre grep for å sikre melkeproduksjonen videre. Prognoser viser overproduksjon av korn i kommende sesong, som vil gi mer korn til lagring og kan bidra til lavere kornpriser internasjonalt. Samtidig vil usikkerhet knyttet til kostnadsvekst på innsatsfaktorer i kornproduksjonen kunne ha motsatt effekt. Kornproduksjon, både til menneskemat og dyrefôr er helt sentralt for den generelle matforsyninga.

Kunstgjødsel har på kort tid hatt en svært høy prisvekst. Utgangspunktet for gjennomsnittsberegningen av gjødselpris fra Budsjettneemnda er høyeste anslag nemnda hadde per 1. april 2026. Prisveksten fra 1. april til 13. april var 17 prosent¹, som viser en uforutsigbar og usikker utvikling.

Tilgangen på drivstoff er avgjørende for å opprettholde og styrke norsk matproduksjon. Norges lager for diesel vil kun vare i 20 dager. Mangel på drivstoff, som varslet av statsministeren i april, vil kunne påvirke Norge allerede når kornet skal i jorda om kort tid. Ved en mangel vil ikke jordbruket kunne legge det helt nødvendige grunnlaget for matproduksjon, som vil ha konsekvenser for både beredskapsvevnen og for sjølforsyningen.

Den globale situasjonen viser tydelig sårbarheten av å være sterkt avhengig av globale forsyningslinjer. Beredskap må derfor være i fokus både i jordbrukspolitikken og politikken for øvrig.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at økt norsk sjølforsyning, som må bety økt matproduksjon basert på norske ressurser, ikke kun handler om å sørge for egen befolkning. Det er også et spørsmål om beredskap og om internasjonal solidaritet. Økt nasjonal sjølforsyning kan ses på som en grunnstein for å oppnå matsuverenitet. Matsuverenitet handler om at folk i alle land og samfunn skal ha kontroll over egen matproduksjon, og over landbruks- og matpolitikken som legger føringer for denne matproduksjonen. Når en større andel av produksjonen av mat som skal mette den norske befolkninga baseres på ressurser innafor egne landegrensar, reduseres samtidig bruken av ressurser i andre land, som heller kan brukes til å dekke behovene til befolkninga i disse landene.

2.2 Jordbruk og matproduksjon: en forutsetning for totalberedskap og matsikkerhet

En forutsetning for god totalberedskap er jordbruk over hele landet, og en stabil og trygg matforsyning. Det betinger at vi har nok bønder, jord i drift og en aktiv forvaltning av ressursene våre. Uten en trygghet for mat og vann, vil vi i møte med kriser ikke kunne håndtere andre viktige samfunnsfunksjoner: en stabil kraftforsyning, håndtering av transport av materiell, varer og mennesker, evne til å håndtere masseskader, gode kommunikasjonssystemer og kritiske offentlige tjenester. Alle er avhengige av mat også i en krise.

Riksrevisjonen viser i sine rapporter til et gjentakende problem: arealressursene i jordbruket forvaltes ikke på en bærekraftig måte, og relevante departementer har ikke gjort en tilstrekkelig jobb for å sikre matvareberedskapen dersom det skulle oppstå svikt i tilgangen på mat eller fôr. I forbindelse med behandling av Riksrevisjonens rapport om matsikkerhet og beredskap (2023),

stilte Stortinget seg bak rapportens kritikk og anbefaling, blant annet kritikken av at dagens virkemidler ikke er tilstrekkelige for å oppnå økt sjølforsyning - en forutsetning for å sikre god beredskap.

I lys av et økende internasjonalt konfliktnivå og usikkerhet knyttet til Norges totalberedskap, leverte i 2023 Totalberedskapskommisjonen sin rapport (NOU 2023:17). Norges matvareberedskap er omtalt i kapittel 16 «Matforsyning». Kommisjonen definerer kontinuerlig produksjon av mat innenlands som vår beste beredskap for å sikre matforsyningen. Landbruket trekkes frem som svært viktig for beredskap og bosetting i hele landet, og spesielt i nordområdene.

Som en oppfølging av rapporten fra Totalberedskapskommisjonen, la regjeringa i januar 2025 fram Meld. St. 9 (2024-2025) Totalberedskapsmelding: Forberedt på krise og krig. Meldinga «staker ut kursen for å styrke den sivile motstandskraften og Norges totalberedskap» for kriser og krig. I Totalberedskapsmeldinga understrekes viktigheten av de landbrukspolitiske målene for å oppnå matforsyningssikkerhet:

Et landbruk i hele landet, er avgjørende for Norges beredskap. Økt selvforsyning, beredskapslagring av korn og et sterkt jordvern medfører økt beredskap og trygghet.

Meldinga følger opp vedtak om plan om gjennomføring av en risiko-, sårbarhets- og beredskapsanalyse av norsk matforsyning, vedtak om plan om å bygge opp beredskapslagringen av matkorn til tre måneders forbruk, øke graden av sjølforsyning av jordbruksvarer og sikre et sterkt jordvern.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at å sikre matproduksjon i hele landet, inkludert i de nordligste og mest utsatte områdene, er kritisk for vår matsikkerhet og forsyningsevne i krisetider. Økt sjølforsyningsgrad må baseres på spredt matproduksjon og bærekraftige produksjonsmetoder.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det er nødvendig med et beredskapstilskudd som bygger opp under tiltak og praksiser på gårdsbruk, som kan styrke beredskap og forsyningssikkerhet i lokalsamfunn.

Riksrevisjonens rapport, Totalberedskapskommisjonens rapport og Totalberedskapsmeldinga peker på samme problemstilling: Norge er dårlig forberedt på en krisesituasjon.

Verden står overfor en rekke utfordringer: klimaendringer, økonomisk ustabilitet og politisk uro, sykdomsutbrudd hos folk og husdyr, sult, transportutfordringer, og forsyningskriser på matvarer, olje og gass og andre varer. Større usikkerhet preger samfunnet og beredskap har blitt et gjennomgående tema på alle samfunnsfelt. Pandemi, krig i Europa, økt trusselnivå, ekstremtørke, strømpriskrise og kostnadseksplasjon har preget Norge – og norsk jordbruk – de siste årene.

En matforsyning med høy grad av import er sårbar. Det gjelder import av matvarer, arbeidskraft, fôrråvarer og andre innsatsfaktorer i matproduksjonen. I en verden preget av konflikt, usikkerhet og ressursmangel, kan ikke Norge lenger kjøpe seg ut av en matvarekrise. Vi er helt avhengige av egen sjølforsyning og matvareberedskap.

Med et slikt virkelighetsbilde er det nødvendig at Norge er sitt ansvar bevisst og rigger landbruket for en bærekraftig matproduksjon som ikke er avhengig av å tappe verdensmarkedet for råvarer vi kan produsere selv. Det er uetisk av oss som nasjon å bygge matsystemet vårt på tilgang til mat og fôr fra andre land og verdensdeler, i en verden med knappe ressurser.

Landbrukets rolle i den nasjonale beredskapen handler ikke bare om å kunne produsere nok mat i en krisesituasjon. Bonden besitter kunnskap, redskap og ressurser som er uvurderlige i en krise. Dette viser seg i praksis blant annet når bønder bidrar ved skogbrann, snøfall og veirydding under ekstremvær.

Beredskap handler om evnen til å håndtere uventede kritiske situasjoner. Å være noenlunde godt forberedt på å trygge egen befolkning i krise og krig, starter hos gårdbrukeren og gjennom god bruk av jord. Det handler ikke bare om matvareberedskap, men beredskap i et bredt perspektiv.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at norsk matvareberedskap styrkes betraktelig for å gjøre samfunnet rustet til å møte ei krise. Jordbrukets rolle i totalberedskapen må verdsettes. For å opprettholde en stabil og robust matvareberedskap, må lønnsomheten i jordbruket økes betraktelig og selvforsyningsgraden må opp på minimum 50 prosent, basert på små og store gårdsbruk i hele landet. Dersom forsyningslinjer brytes, importen stopper opp eller det blir mangel på arbeidskraft, vil dette ha store konsekvenser for jordbrukets evne til å opprettholde matproduksjon over tid. Dette påvirker totalberedskapen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at en bonde som har inntektsoptimalisering som primær oppgave, ikke kan forventes å fungere som tilstrekkelig beredskap i krisesituasjon. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at kravet om inntektsoptimalisering og dets samfunnsmessige konsekvenser inkluderes i utarbeidelsen av beredskapsplaner og i felles nordisk risiko- og sårbarhetsanalyse for forsyningsikkerhet for mat.

2.2.1 Internasjonale handelsavtaler påvirker jordbruket

Verdens handelsorganisasjon (WTO) har som hovedmål å bygge ned handelsbarrierer som toll og subsidier. Norge er en handelsnasjon og WTO gir tilgang til viktige markeder og bidrar med like kjørerregler for handel over landegrensene. Samtidig legger jordbruksavtalen i WTO begrensninger på medlemsland, inkludert Norge. Avtalen innskrenker staters mulighet til å gi økonomisk støtte til handelsvarer, og ved avtalens inngåelse ble det lagt til grunn en forutsetning som på sikt vil bygge ned muligheten til å bruke beskyttende systemer som er "konkurransedrivende". Gjennom WTO-avtalen har Norge en maksimal grense for handelsforstyrrende støtte (Aggregert mål for støtte (AMS)) - midler gjennom «gul boks». Dette er støtteordninger som anses som såpass handelsforstyrrende at WTO på sikt ønsker å fjerne dem.

Gul boks innbefatter tilskudd til blant annet markedsprisstøtte. WTO-avtalen for jordbruk regulerer hvor mye alle land kan regulere sitt målprissystem, og har satt grensen for Norge på 11,449 mrd. kr. Dette taket indeksreguleres ikke, og blir dermed lavere for hvert år. På denne måten oppnår WTO sitt mål på sikt om å bygge ned konkurranseskadelige systemer. Som en konsekvens, har flere produksjoner blitt tatt ut av målprissystemet de siste årene. I jordbruksoppgjøret 2024 ble melk tatt ut av målprissystemet.

2.2.2 Utviklingen i EU

Norsk landbruk er ikke en del av EUs felles landbrukspolitikk (CAP). EØS-avtalen gir Norge tilgang til EUs indre marked, men landbruk og fiskeri er i utgangspunktet holdt utenfor avtalens hoveddel. Den direkte reguleringen av primærproduksjonen, herunder produksjonsstøtte, målpriser og markedsordninger, er forbeholdt norsk politisk styring gjennom jordbruksavtalen.

Likevel er ikke norsk jordbruk upåvirket av EØS-rammeverket. Protokoll 3 til EØS-avtalen regulerer handel med bearbejdede landbruksvarer – det vil si produkter der jordbruksråvarer

inngår som innsatsfaktor, som bakervarer, meieriprodukter og kjøttvarer. Gjennom denne protokollen er det etablert et system for råvareprisutjevning, som skal kompensere norsk næringsmiddelindustri for eventuelle prisforskjeller mellom norske og europeiske råvarer og sikre at norske produkter ikke utkonkurreres i EØS-markedet (RÅK, jf. kap. 2.2.4).

Et stadig bredere EU-regelverk påvirker norsk jordbruk

Selv om primærjordbruket formelt sett er holdt utenfor EØS-avtalen, påvirkes norsk landbruk i stadig større grad av EU-regelverk gjennom andre kanaler. EU utvikler løpende regelverk på områder som mat, dyrehelse, dyrevelferd, miljø, klima, kjemikalier og emballasje — og mye av dette regelverket er sektoroverskridende på en måte som treffer jordbruk og næringsmiddelindustri direkte.

Blant det regelverket som allerede er vedtatt eller er under innføring i EU, og som er særlig relevant for norsk jordbruk og næringsmiddelindustri, er:

- **Avskogingsforordningen (EUDR)** regulerer omsetning av en rekke råvarer og produkter som er knyttet til avskoging. Regelverket stiller krav om sporbarhet og dokumentasjon tilbake til produksjonsenhet. For Norge er det særlig utfordringer knyttet til skinn, samt tømmer fra arealer som hogges til beite. Innføringen av EUDR vil medføre betydelige administrative kostnader.
- **Emballasjeforordningen (PPWR)** erstatter det tidligere emballasjeregulativet og stiller betydelig strengere krav til gjenbruk, resirkulerbarhet og innhold av resirkulert materiale i emballasje. For norsk næringsmiddelindustri og for lokalmatprodusenter medfører dette blant annet krav til omlegging av emballaseløsninger, noe som kan gi økte kostnader og investeringsbehov, særlig for mindre produsenter.
- **Naturestaureringsforordningen** stiller krav om restaurering av forringede naturarealer, inkludert landbruksarealer. Forordningen kan påvirke forvaltningen av jordbruksareal i Norge og begrense bøndernes handlingsrom i arealforvaltningen.
- **EUs reviderte dyrevelferdspakke**, herunder nytt regelverk for transport og hold av dyr, er under utvikling og vil sette strengere krav til produksjonsformer. Norsk jordbruk ligger allerede høyt på dyrevelferd, men regelverket kan likevel medføre kostnadskrevende tilpasninger.
- **Farm to Fork-strategiens oppfølging:** selv om strategien er under revisjon, vil en rekke av de operative tiltakene, blant annet krav til redusert bruk av plantevernmidler og antibiotika, videreføres og påvirke norsk produksjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag understreker at kostnader som påløper norsk jordbruk som følge av EØS-forpliktelser og EU-regelverk, ikke kan finansieres innenfor den ordinære inntektsrammen for jordbruket. Statlige krav utløst av EU-regelverk må kompenseres fullt ut utenom bondens beregnede inntektsmuligheter.

Fra klimaambisjon til konkurranseevne og forsvar

Frem mot 2020 dominerte klimaagendaen i EU. Den europeiske grønne given og Farm to Fork-strategien satte ambisiøse mål for reduksjon av klimagassutslipp fra jordbruket, omlegging til økologisk produksjon og reduksjon av plantevernmidler. Regelverket som ble utviklet i denne perioden og nå innføres, er preget av denne ambisjonen.

Fra 2022 og fremover har imidlertid den politiske dagsordenen i EU endret seg. Russlands invasjon av Ukraina, den geopolitiske usikkerheten og den pågående diskusjonen om EUs konkurranseevne har ført til en oppjustering av hensynet til matforsyningsikkerhet, industriell konkurranseevne, og forsvar. I perioden 2023-2025 ble det i mange europeiske land gjennomførte store bondeprotester, som har bidratt til at EU-kommisjonen har dempet ambisjonene i flere av de opprinnelige Farm to Fork-tiltakene.

I dag er EU i full gang med å omstille seg til en ny virkelighet preget av opprustning, forsyningssikkerhet og sterkere fokus på konkurranse som følge av Trumps handelspolitikk. Denne nye retningen er tydelig i EUs strategiske agenda og i kommisjonens prioriteringer. Disse endringene kan også ha konsekvenser for norsk jordbruk og matindustri.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener norske myndigheter i møte med nytt EU-regelverk konsekvent bør vurdere konsekvensene for norsk matproduksjonskapasitet og sjølforsyning – og ikke automatisk innføre regelverk som svekker disse hensynene.

2.2.3 Importvernet må styrkes

Norsk landbruk og matproduksjon har en annen kostnadmessig situasjon å forholde seg til enn våre viktigste handelspartnere. Dette skyldes et høyt kostnads- og lønnsnivå, geografi, topografi og klima. Dersom vi ønsker å opprettholde og videreutvikle norsk jordbruksproduksjon og føre en selvstendig politikk på dette området, er det nødvendig med et solid importvern.

Internasjonale handelsavtaler setter i dag tydelige rammer for Norges muligheter til å verne eget landbruk gjennom import- og tollvern. Forhandlingene i Verdens Handelsorganisasjon (WTO) og forhandlinger gjennom EØS, EFTA og andre internasjonale organisasjoner er derfor avgjørende for handlingsrommet for norsk landbrukspolitik.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag forventer at regjeringen utnytter handlingsrommet i WTO-avtalen for å styrke norsk jordbruksproduksjon. Tollvernet må styrkes for å kunne heve lønnsomheten i norsk produksjon.

Internasjonale handelsavtaler, og særlig WTO-avtalen, legger begrensninger på bruk av toll. For å sikre norsk jordbruks konkurransekraft og et aktivt jordbruk over hele landet, er det nødvendig å utnytte de virkemidlene for importvern som eksisterer.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det til enhver tid må benyttes den formen for tollbeskyttelse, krone- eller prosenttoll for norske råvarer, som gir best beskyttelse. Det må legges om til prosenttoll for løk og eple (jf. kap. 8.3.2).

2.2.4 RÅK

RÅK er en forkortelse for råvarepriskompensasjon, og ordningen har som formål å utjevne konkurransevilkårene for norsk produksjon av bearbeidede landbruksvarer. Gjennom bruk av tollavgifter og prisnedskrivning på jordbruksråvarer, skal ordningen bidra til å redusere prisforskjeller mellom Norge og utlandet på innsatsfaktorer som inngår i produksjonen av RÅK-varer. Dette gir grunnlag for opprettholdelse av norsk produksjon og handel med slike varer.

RÅK-ordningen er hjemlet i EØS-avtalens protokoll 3. Vareomfanget er definert gjennom utvalgte varenummer i den internasjonale HS-nomenklaturen, som også ligger til grunn for den norske tolltariffen. Det er kun varer innenfor disse varenumrene Norge har adgang til å ilegge tollavgift og gi prisnedskrivning for.

RÅK er viktig for at foredlingsindustrien skal benytte norske råvarer fremfor importerte varer, eksempelvis at potetstivelse brukes istedenfor tapiokastivelse. RÅK-industrien utgjør en betydelig del av norsk matproduksjon.

For 2026 finansieres prognosert underdekning av RÅK-midler for inneværende år med ledige midler i fordelingsskjemaet. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å sette av 80,8 mill. kroner til finansiering av RÅK i 2027.

2.3 Inntektsmål og tallgrunnlaget

Det sektorielle målepunktet må forstås som et verktøy for å følge utviklingen i næringen, ikke som en ambisjon eller en sluttstrek for oppgjøret. I Stortingets behandling av opptrappings spørsmålet i 2021 ble det lagt til grunn at inntektsgapet skal tettes gjennom en bred inntektsutvikling i næringen. Denne føringen er videreført i Meld. St. 11 (2023–2024), som etablerer rammen for hvordan inntektsutviklingen skal forstås og følges opp.

Samtidig er meldingen tydelig på en avgjørende begrensning: inntekten i jordbruket kan ikke beskrives gjennom «eitt tal» som gir et dekkende bilde av ulike typer bruk, og hensynet til blant annet små og mellomstore bruk kan ikke ivaretas gjennom et generelt inntektsmålingsystem alene, men må håndteres gjennom virkemidlene. Dette innebærer at måloppnåelse ikke kan avledes direkte av sektorgjennomsnittet alene, men må vurderes ut fra hvordan inntektsutviklingen faktisk slår ut i ulike deler av næringen – særlig i de produksjonene og områdene som er avgjørende for å levere på mål om selvforsyning, beredskap og landbruk over hele landet.

I en fagforeningsmessig sammenheng er oppdraget å ivareta medlemmenes økonomiske interesser innenfor det politiske handlingsrommet, og samtidig bidra til å utvikle dette handlingsrommet over tid. Politiske føringer oppstår ikke i et vakuum, men formes i samspill med næringen selv. Å legge målepunktet til grunn som ambisjon innebærer å redusere handlingsrommet før forhandlingene starter. Å bruke det som utgangspunkt innebærer å utnytte det handlingsrommet som finnes, og arbeide for at det utvikles i tråd med næringens behov og de målene Stortinget har satt.

Stortingets behandling av Meld. St. 10 (2024–2025) innebærer at sentrale forutsetninger i tallgrunnlaget ligger fast, herunder normeringsfaktor, avsetning til investering i avskrivbar egenkapital og sammenligningsgruppe, samt en gradvis reduksjon i timetallet per årsverk i jordbruket til 1700 timer. Tallgrunnlaget legger til grunn at et årsverk i jordbruket skal tilsvare et årsverk i andre yrker, at inntekt måles på nivå, og at inntekten normeres, samtidig som kostnader til leid jord, kvote og arbeid inngår i beregningene, sammen med avsetning til egenkapital og bruk av nominelle renter.

Regjeringen har gjennom Meld. St. 11 fastsatt et inntektsmål om jamstilling med sammenligningsgruppen innen 2027. Sammenligningsgruppen er definert som gjennomsnittlig inntekt korrigert for de ti prosentene med høyest og lavest inntekt. Dette innebærer at måloppnåelse ikke kan vurderes på sektornivå alene, men må sees i lys av utviklingen i de delene av næringen som ligger lavest.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn vedtatt tallgrunnlag, og er positive til flere av endringene som er gjort de senere årene. Samtidig vil forhandlingsutvalget understreke at normering, kombinert med manglende avkastning på kapital, innebærer risiko for et vedvarende økonomisk etterslep i jordbruket. Normering vil i praksis langt på vei nøytralisere effekten av nivåmåling: På samme måte som prosentvis utvikling fra et lavt utgangspunkt tidligere ga økende kronemessig etterslep, vil normeringen innebære at jordbrukets inntektsvekst systematisk trekkes ned relativt til sammenligningsgrunnlaget etter hvert som nivået øker.

Når den samlede rammen er begrenset, oppstår det ikke bare en fordelingsutfordring, men en strukturell ubalanse. Et sektorielt inntektsmål kan da i teorien vise fremgang, samtidig som store deler av næringen ikke får et inntektsnivå som er tilstrekkelig til å bære produksjon, nødvendige investeringer og nye krav.

Konsekvensen er todelt. For det første blir intern jamstilling i praksis uoppnåelig, fordi produksjoner med lav markedsinntekt ikke kan løftes tilstrekkelig innenfor en begrenset ramme,

særlig når deler av handlingsrommet samtidig bindes opp i investeringsformål. Bonden må i økende grad dekke investeringer og oppfølging av politiske krav gjennom inntekt utenfor næringen eller økt gjeld, noe som innebærer at næringen som helhet gradvis forgjeldes. Empirisk viser dette seg gjennom økende gjeldsbelastning, høyere kapitalbinding og en utvikling der stadig flere investeringer ikke lar seg realisere uten offentlig støtte.

For familiejordbruket betyr dette høyere risiko, lavere investeringsvilje og økt terskel for rekruttering. Samtidig forutsetter utviklingen i økende grad tilgang på ekstern kapital, som ikke nødvendigvis har de samme målsettingene som landbrukspolitikken. Utviklingen i investeringsvirkemidlene underbygger dette bildet: Et økende behov for investeringsmidler er et uttrykk for at lønnsomheten er for svak til å bære nødvendige investeringer på egen hånd, samtidig som en økende andel av rammen bindes opp i slike ordninger. Dette samsvarer med evalueringen av IBU-ordningen, som viser at tilskuddene i praksis fungerer som en kompensasjon for lav lønnsomhet i næringen. Samtidig reduseres handlingsrommet for å styrke det løpende inntektsgrunnlaget i bredden av næringen og begrenser muligheten for omfordeling.

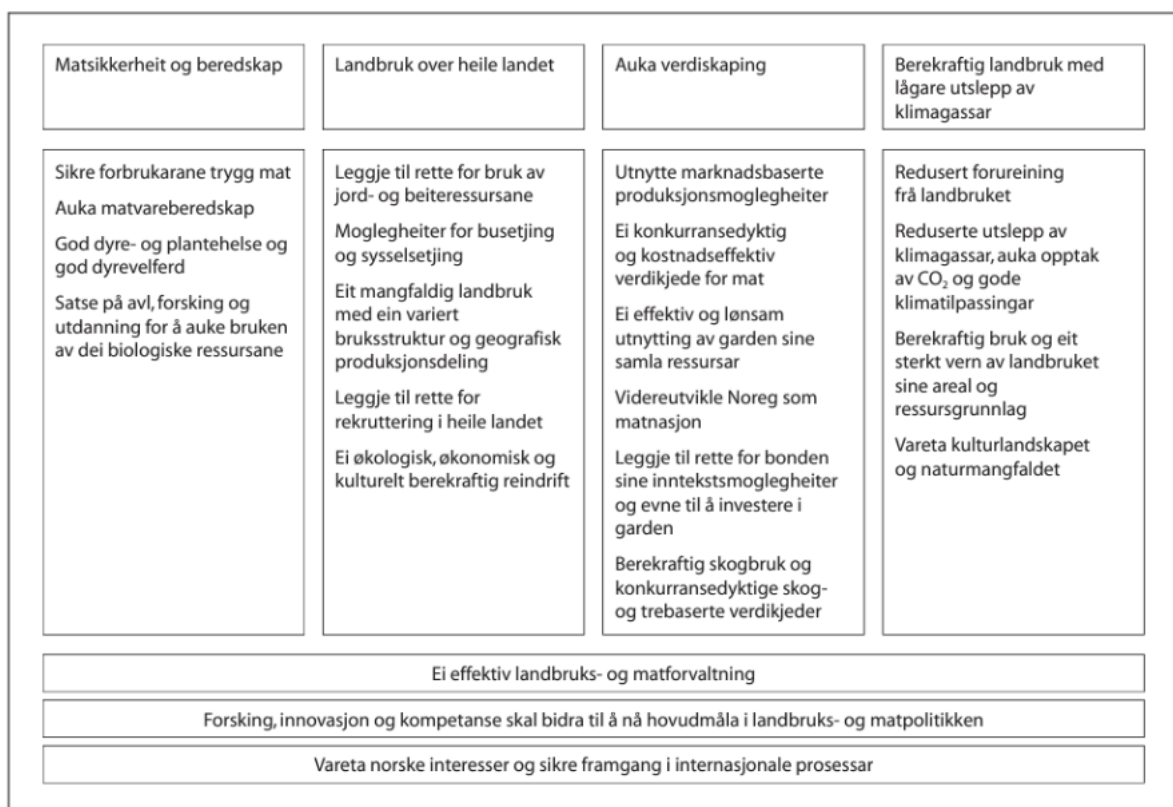
Samlet peker dette på et spenn mellom de politiske ambisjonene for næringen og det økonomiske handlingsrommet i oppgjørene. Med dagens tallgrunnlag oppstår det en situasjon der produksjoner med størst behov for forhandlingsinstituttet har begrenset mulighet til å nå nivået i sammenligningsgruppen.

På denne bakgrunnen legger forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag til grunn at tallgrunnlaget må forstås som et utgangspunkt for opptrapping, og ikke som en begrensning på ambisjonsnivået. Forhandlingene må innrettes slik at opptrappingen faktisk bidrar til å styrke inntektsgrunnlaget i de produksjonene som er avgjørende for beredskap, selvforsyning og en balansert utvikling i landbruket.

2.4 Stortingets mål for landbrukspolitikken

Den ytre rammen for jordbruksforhandlingene er hovedavtalen mellom jordbruket og staten, som gir jordbruket rett til å forhandle om endringer i gjeldende vilkår for norsk matproduksjon. Stortinget gir føringer om hva en ønsker å oppnå med jordbruket, altså hvilke samfunnsoppgaver jordbruket skal ivareta.

Stortinget legger følgende mål for landbrukspolitikken til grunn:

Figur Stortingets mål for landbrukspolitikken i Norge (Kilde: Meld. St. 11 (2023-2024))

Som det fremkommer av figuren, skal norsk landbruk i dag utføre en rekke oppgaver: jordbrukets samfunnsoppdrag. Stortinget legger føringer for hvordan maten skal produseres og hva matproduksjonen skal oppnå utover å sikre befolkningen tilgang på mat. Norske bønder skal ivareta kulturlandskapet og biologisk mangfold, bidra til sysselsetting og økt verdiskaping; særlig i distriktet, bidra til å nå Norges klima- og miljøforpliktelser, og sørge for et jordbruk i hele landet som utnytter jord- og beiteressurser og gårdens ressursgrunnlag. I tillegg skal det legges til rette for bondens inntektsmuligheter og evne til å investere i gården.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger Stortingets mål for landbrukspolitikken til grunn for årets forhandlinger.

2.5 Klima og miljø

Et bærekraftig landbruk er et av Stortingets fire hovedmål for landbrukspolitikken. Innunder dette målet vektlegges særlig redusert forurensning, bærekraftig bruk og vern av arealressursene og ivaretagelse av kulturlandskapet og naturmangfoldet, i tillegg til reduserte klimagassutslipp og klimatilpassning. Stortinget vektlegger med andre ord helhetlig miljømessig bærekraft i landbruket. Dette er i tråd med Norsk Bonde- og Småbrukarlag sine ambisjoner for klima- og miljøpolitikken, og jordbrukets bidrag til dette arbeidet.

I klimaavtalen for jordbruket forplikter jordbrukssektoren seg til å redusere utslippene med 5 mill. tonn CO₂ ekvivalenter akkumulert for perioden 2021-2030. Avtalen skal bidra til at Norge oppfyller sine forpliktelser i Parisavtalen om å redusere klimagassutslipp. Samtidig har omstendighetene rundt klimaavtalen i jordbruket endret seg siden den ble inngått. Metanhemmere er ikke lenger et alternativ, uten at det finnes tiltak som kan erstatte effekten

innen 2030. Likevel står målet om reduksjon fast. Parisavtalen anerkjenner også at jordbruket er sårbart for klimaendringer og at klimagassutslipp skal gjennomføres uten å sette matproduksjon og matsikkerhet i fare. Bærekraftig landbruk er en av fire overordnede mål for jordbrukspolitikken. De andre målene handler om matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet og økt verdiskaping.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at en reforhandling av klimaavtalen for landbruket ville vært til det beste for både bonden og for samfunnet ellers. Forhandlingsutvalget er opptatt av helhetlig bærekraft og tiltak - både for klima og miljø - som faktisk fungerer.

Ikke alt som er klimavennlig er bærekraftig. For eksempel kan intensivt husdyrhold ha lave klimagassutslipp, mens mer ekstensivt husdyrhold på utmarksbeite er avgjørende for biologisk mangfold. Et ensidig fokus på klimagassutslipp kan være med på å forsterke og legitimere strukturutviklinga som har foregått i norsk jordbruk over lang tid og som har gitt oss en mer sårbar matforsyning. Et eksempel på dette er bruken av metanhemmere, som ville ha krevd enorme investeringer og omlegging av drift for å sikre en tildeling som bidro til reduksjon av klimagassutslipp. Det ensidige fokuset på klimatiltak kan også gå på bekostning av matproduksjon som spiller på lag med naturen, som er basert på ressursgrunnet og som sikrer biologisk mangfold.

Hovedfokuset i jordbrukets klimaarbeid må være de jordnære klimatiltakene, som handler om god agronomi, redusert åpen åker, fôringsstrategier, dyrehelse og avlsarbeid, og ikke minst å kutte de fossile utslippene der det er teknisk mulig. Dette kan alle bønder være med på. Det er viktig at teknologi for å redusere utslipp fra jordbruket ikke bidrar til videre strukturrasjonalisering.

Et ensidig fokus på klimaløsninger i jordbruket, kan føre til mistilpasninger i et forverret og varmere klima, der det er helt avgjørende at man prioriterer gode tiltak for klimatilpasning i jordbruket. Større bruksenheter og ensidige produksjoner er mye mer utsatt for klimarisiko, enn mindre og mer mangfoldige bruk. Godt drevet jord er en nøkkel til å tilpasse seg klimaendringene med mer tørke og nedbør. Norge omfatter flere klimasoner, og har sjelden det samme været over hele landet, og dermed ikke det samme ekstremværet heller. Derfor er et mangfoldig landbruk over hele landet viktig for å redusere konsekvensene av klimaendringene. En slik bruksstruktur er god klimatilpasning. Et bredt spenn av miljøhensyn må ligge til grunn for klima- og bærekraftsarbeidet i det norske matsystemet.

Det er avgjørende at bønder kompenseres for ressursbruk og kapasitet som kreves for å gjennomføre klimatiltak. Økonomisk jamstilling er helt grunnleggende for at bonden skal kunne drive miljøvennlig. Det er avgjørende å kunne gjøre rett ting til rett tid når det gjelder blant annet jordarbeiding og gjødselspredning.

Hovedprinsippene ved kanaliseringspolitikken må videreføres og utvikles, samtidig som hensynet til lokalt ressursgrunnlag, gjennom god agronomi og næringsstoffkretsløp, må ivaretas. Dette gjøres ved mer bruk av vekstskifte og levende plantedekke med fangvekster i kornproduksjonen.

Bruksstørrelser må være tilpasset det lokale ressursgrunnet. Dette må ivaretas gjennom hele innretningen på forvaltningen og produksjonstilskuddene, og ikke bare over egne miljøordninger. For eksempel er det viktig å sikre god bruk av ressurser gjennom produksjonsregulering. Det aller viktigste tiltaket for å opprettholde seterdrifta er at det fortsatt er lønnsomhet i å drive mindre melkebruk i fjellbygdene. Legger disse brukene ned, eller utvider kraftig, blir det ikke mer seterdrift, selv med høyt setertilskudd.

Økologisk jordbruk er en spydspiss i arbeidet med å bruke mindre innsatsfaktorer og mer av gårdens egne ressurser. Samtidig er det problematisk med den høye importandelen i økologisk kraftfôr. For å gjøre norsk matforsyning mindre sårbar for klimahendelser i andre land, må vi bruke våre egne arealer best mulig og redusere importen av fôrråvare, mat og innsatsmidler.

2.6 Jordbrukets samfunnsoppdrag har en kostnad

De siste årene har vi fått både en Dyrevelferdsmelding og ny Gjødselfareforskrift som skal sikre nettopp god dyrevelferd og bærekraftig bruk av ressurser. I tillegg skal blant annet jordbruket styrke sin beredskapsevne, båsfjøs skal bli løsdrift, vi skal spise mer frukt og grønt, det biologiske mangfoldet skal styrkes, reiselivet og lokalmaten skal kobles tettere sammen, og norsk sjølforsyning skal øke med 15 prosentpoeng frem mot 2030. Sistnevnte er en enorm satsing på norsk beredskap og sikkerhet som er viktig i en verdenssituasjon som er mer ustabil enn den har vært på lenge. Vi kan ikke basere oss på å få kjøpe den maten vi trenger fra andre land. Klimaendringene er i ferd med å endre landbruket på verdensbasis.

Verdenssituasjonen og målsettingene Stortinget har lagt på jordbruket har en kostnad. Den kostnaden er det samfunnet som må ta, for å sikre innbyggerne i Norge tilgang på mat også i framtiden. Det hjelper lite å satse mye på forsvar, dersom vi ikke har en stabil og robust matproduksjon. Det er lite som destabiliserer et samfunn så raskt som mangel på, eller frykt for mangel på mat. Da rår den sterkeste rett, og ingen land vil prioritere eksport dersom egne folk ikke har nok mat. I den konteksten har norsk landbruk en nøkkelrolle.

I dag er mye av norsk matproduksjon avhengig av at bøndene er ute i annet lønnet arbeid for å finansiere driften av gården. Dette er ikke bærekraftig hverken økonomisk, sosialt eller over tid. Tryggheten til norske innbyggere kan ikke baseres på at norske bønder orker å jobbe mye mer enn andre, for minimal inntekt.

Når vi nå også skal øke produksjonen av norsk mat vesentlig, er det innlysende at dette vil koste penger. For å øke norsk matproduksjon på det på plass økonomiske insentiver som gjør det mulig å svare ut dette vedtatte målet.

Denne økningen krever at jord som i dag ikke er i bruk, igjen blir lønnsom å dyrke. Det krever at det er økonomisk forsvarlig å optimalisere avling både av korn, grønnsaker, poteter og gras. I dag er det ikke økonomi i næringa til å ta disse grepene. Det må brukes betydelig mer penger på god agronomi som grøfting, kalking, fornying av eng, og utvikling av nye sorter som er robuste for de klimaendringene vi står ovenfor. Drøvtyggere må høste betydelig mer av sitt energibehov i utmarka, slik at dyrka mark kan brukes til produksjon av menneskemat og vinterfôr. Dette betyr at vi må styrke ordninger som øker den økonomiske gevinsten av å ta i bruk disse virkemidlene. Skal bonden bruke utmarka mer, må det lønne seg. Det kan ikke være en forventning om at bonden skal levere matsikkerhet, selvforsyning og beredskap, og samtidig ivareta mål om bosetting over hele landet, god dyrevelferd, og ikke minst å produsere maten på en slik måte at vi ikke bidrar til å eskalere klima- og miljøutfordringene vi allerede ser i dag - uten kompensasjon.

God agronomi svarer ut svært mye av det som er definert som jordbrukets samfunnsoppdrag. Grøfting og kalking, og ikke minst nydyrking, vil føre til mer planteproduksjon både til mennesker og dyr, men det vil ikke føre til høyere inntekt for bonden. Alt areal som nydyrkes eller tas i bruk, gir økt avling og en positiv effekt på norsk sjølforsyning. Derfor er det viktig at vi styrker ordningene som gjør det lønnsomt å drive agronomisk godt. Det vil gi en direkte effekt på norsk sjølforsyning når vi dyrker mer korn både til folk og husdyr, og når drøvtyggere høster betydelig mer av sitt energibehov i utmarka. Ved å øke de økonomiske rammene for jordbruket kan vi oppnå økt sjølforsyning, uten å fire på premissene om et landbruk som ivaretar både dyrevelferd, jordhelse og ikke minst bondens mulighet til et godt liv.

De siste årene har det vært en viss satsing på drenering. Vi ser at jordbruket svarer på dette insentivet, men det er på langt nær nok til å øke sjølforsyninga. Derfor må årets krav fokusere på å styrke de tiltakene som sikrer at jordbruket kan levere på samfunnsoppdraget. Dette er midler som må komme på toppen av kostnadsdekning og forventet lønnsvekst i samfunnet for øvrig. Dersom vi ikke øker rammen, kan heller ikke landbruket levere på det vedtatte målet om økt selvforsyning. Manglende midler vil føre til at landbruket kun fortsetter med dagens utvikling, der vi ser en langsom avskalling av bønder og over tid en redusert sjølforsyning der de mest ekstensive områdene settes ut av produksjon. Særlig i Nord-Norge ser vi at denne utviklingen er eskalerende. Stortingets vedtatte mål om økt sjølforsyning krever at vi blir flere bønder, ikke færre, og det har en kostnad som må anerkjennes.

For å øke norsk sjølforsyning må det derfor tilføres friske midler til nydyrking, grøfting, kalking og reetablering av areal, risikoen ved å dyrke korn i randsonene må senkes, og drøvtyggere må ut og høste utmarka. Det må også lønne seg å dyrke mer av energien til drøvtyggere på egen gård, i form av for eksempel korn til krossing og grønnfôr, og dermed senke behovet for importert fôr i rasjonen til disse. Alle disse tiltakene vil styrke norsk matproduksjon og Norges evne til å fø sin egen befolkning. Men de vil ikke føre til økt inntekt for bonden.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at staten i sitt tilbud kommer med en finansieringsplan for hvordan vi skal nå målet om 50 prosent sjølforsyningsgrad innen 2030.

3 Utvikling i jordbruket

Norge har svært gode forutsetninger for å produsere mye av maten vi trenger, tross et samlet jordbruksareal på 3,5 prosent. For å gjøre det, trenger vi et jordbruk som er robust og forberedt. Økonomisk usikkerhet, få bønder, jord som bygges ned, høy gjennomsnittsalder hos bøndene, tilgang på andre jobber, høy risiko både økonomisk og fysisk, enorm arbeidsbelastning og opplevd økonomisk og sosialt utenforskap gjør norsk matproduksjon sårbar.

3.1 Lav sjølforsyningsgrad, høy import

Korrigert for import av fôr, importerer Norge mellom 60-65 prosent av maten som spises. Det gir lav *sjølforsyningsgrad* og gjør oss svært sårbare. Sjølforsyningsgraden er definert som *hjemmemarkedsandelen målt på energibasis* – altså hvor stor andel av engrosforbruket på energibasis av ulike produktgrupper som forbrukes i Norge, som er produsert i Norge.

Sjølforsyningsgraden blir påvirket av ulike faktorer, som naturgitte forhold og vær til varemottaker og dagligvarehandelens kvalitetskrav, forbrukerpreferanser, priser, jordbrukspolitiske virkemidler, og internasjonale avtaler. En høy sjølforsyningsgrad er en viktig forutsetning for å sikre en høy sjølforsyningsevne: evnen til å sette i verk tiltak i en krisesituasjon og brødfø egen befolkning med utgangspunkt i nasjonale ressurser og produksjon.

I 2025 var sjølforsyningsgraden korrigert for import av fôr 35 prosent, en nedgang på 4 prosentpoeng fra 2024.

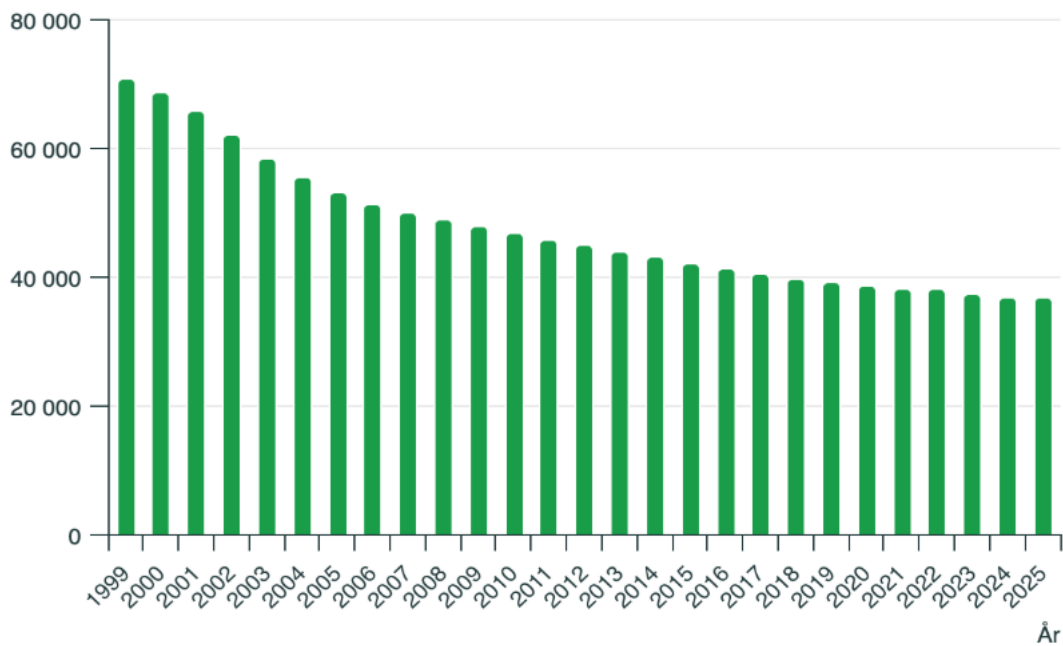
Norge har en høy sjølforsyningsgrad på varer som kjøtt og meieriprodukter, i hovedsak på grunn av naturgitte forhold som gjør det gunstig å drive med drøvtyggerhold. Sjølforsyningsgraden for animaliske produkter er på cirka 88 prosent. Variasjonen i kornavlingene er av spesielt stor betydning siden matkornandelen har stor påvirkning på den totale sjølforsyningsgraden. For korn og kornprodukter ligger norskandelen på rundt 30 prosent. Vi er tilnærmet sjølforsynt med havre, bygg og rug til mat, mens det er stort sett mathvete som må importeres. For grønnsaker har norskandelen vært i underkant av 50 prosent de siste 15 årene, mens for frukt og bær har den vært i overkant av 5 prosent.²

Hva husdyra føres med er av betydning for sjølforsyningsgraden. For å øke sjølforsyningsgraden, bør norske husdyr føres på mer planter produsert i Norge, og mindre på planter fra utlandet. Dette er utfordrende å få til så lenge store summer over jordbruksavtalen brukes på å subsidiere korn til kraftfôr. Dette gir økt kraftfôrforbruk, svekket konkurransekraft for norske arealer og mindre bruk av egne grasarealer. Denne utviklingen blir ytterligere forsterket av en stadig mer intensiv husdyrproduksjon som fører til mer bruk av kraftfôr - også hos drøvtyggere.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at tilskudd knyttet til volum i kombinasjon med subsidiering av kraftfôr gir en svekket sjølforsyning ved at det blir dårlig lønnsomhet i planteproduksjon i forhold til volumproduksjon, særlig av husdyrprodukter.

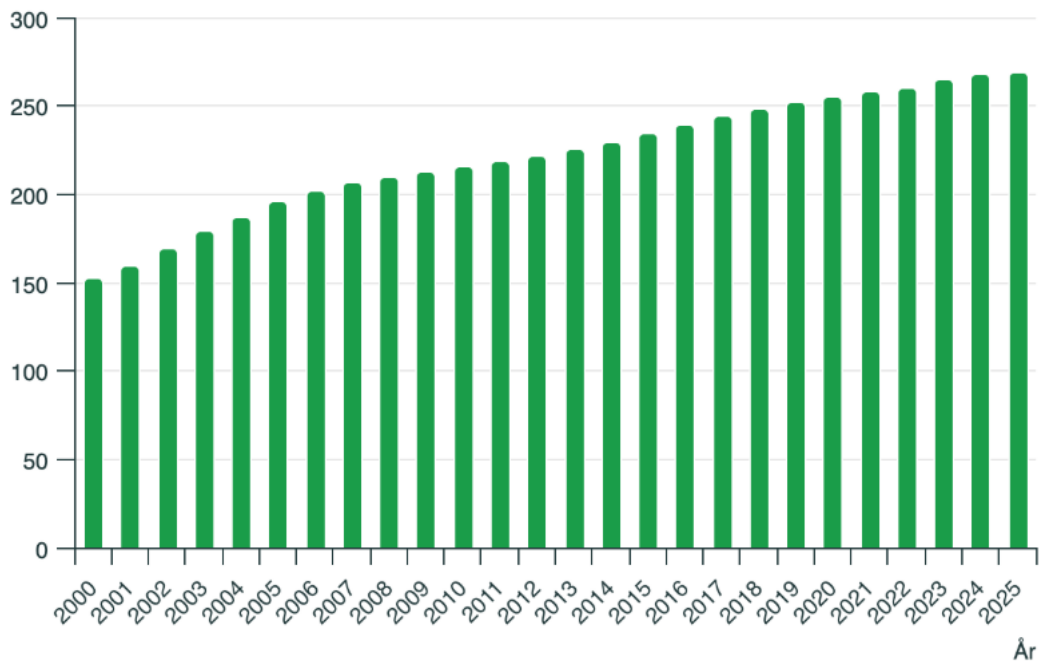
3.2 Fortsatt bruksnedlegging, men nedgangen har flatet ut

De siste ti årene har det i snitt blitt lagt ned 45 gårder hver måned, mens produksjonsvolumet har forholdt seg på noenlunde samme nivå. I 2025 var det 36 627 gårdsbruk igjen. Bruksnedleggingen fortsetter, men nedgangen har flatet ut.

Figur Antall gårdsbruk i drift i Norge, 1999-2025. Kilde: SSB

Samtidig som antall bønder er blitt redusert, har hvert enkelt gårdsbruk blitt større. I 2025 hadde et gjennomsnittlig gårdsbruk 269,4 dekar jordbruksareal. Andelen gårdsbruk som har over 300 dekar har økt, samtidig som andelen mindre bruk (under 99 dekar) er betydelig redusert.

Figur Bønders gjennomsnittlige jordbruksareal, 2000-2025. Kilde: SSB

I samme periode har behovet for importerte innsatsfaktorer som kunstgjødsel, kraftfôr, diesel og maskindeler økt. De siste års investeringer i roboter og automatisering, krever i større grad spesialister som kan gjennomføre nødvendig vedlikehold og reparasjoner.

Når gårdsbruk legges ned og bønder gir opp, svekkes lokale produsentmiljøer. Grunnlaget for å opprettholde det nødvendige apparatet rundt bonden forsvinner (veterinærtjenester, avløsere

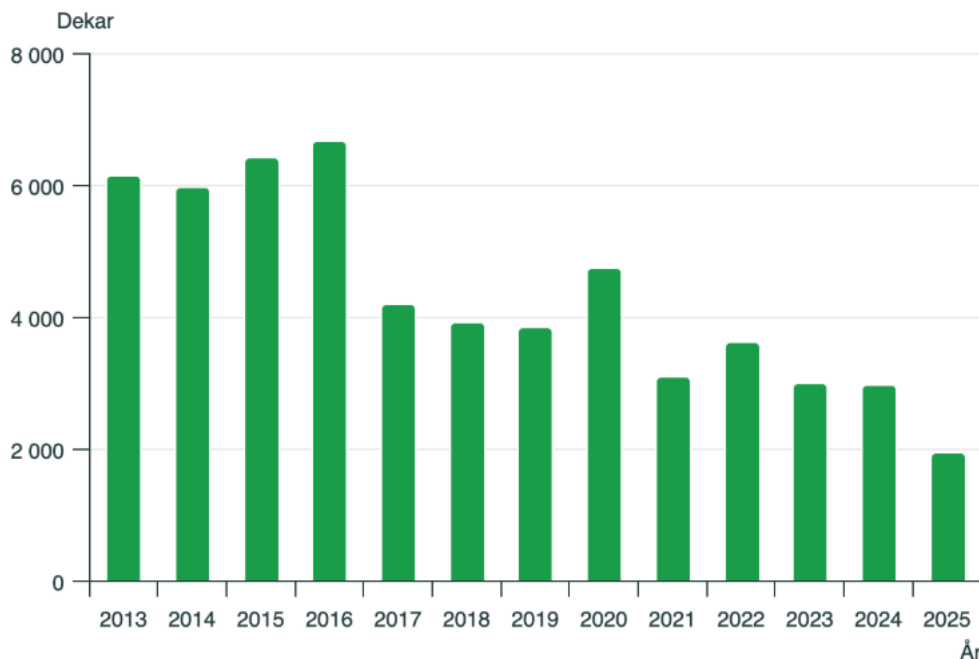
mm.), og det blir mindre kompetanseutveksling, maskinsamarbeid, og andre fellestiltak som beitetilsyn, sauesanking og gjerdehold.

Bonden som fortsetter, står uten kollegaer. Dette er en stor belastning på jordbruket som næring og for den enkelte gårdbruker. Å være bonde kan være et ensomt yrke. Et nettverk av andre bønder er viktig for å sikre et sosialt felleskap og kan være avgjørende dersom noe uforutsett skjer. For bonden er det svært viktig å vite at det finnes et kompetent nettverk innen rimelig nærhet, bestående av både veterinærer, avløsere, reparatører og kollegaer. Å ikke stå alene i kritiske situasjoner er viktig for alle, og bonden er ikke et unntak. Mangel på veterinærer på vakt dersom det oppstår en kritisk situasjon med husdyra er enormt belastende. Bare vissheten om at man ikke har noen å ringe sliter psykisk på bonden - også når det ikke skjer noe.

Arbeidsledigheten i Norge er lav, og bønder er ettertraktet arbeidskraft. Mange bønder har en jobb de er ansatt i, i tillegg til å drive gård. For mange er det denne jobben som finansierer matproduksjonen. Det betyr i praksis at mye av Norges matberedskap er tuftet på at en god del bønder ikke bare driver dugnad for å produsere mat, i realiteten betaler de for å få drive med matproduksjon. Mange bønder kan legge ned produksjonen og oppleve at den økonomiske situasjonen for familien blir styrket. I et beredskapsperspektiv er dette svært urovekkende.

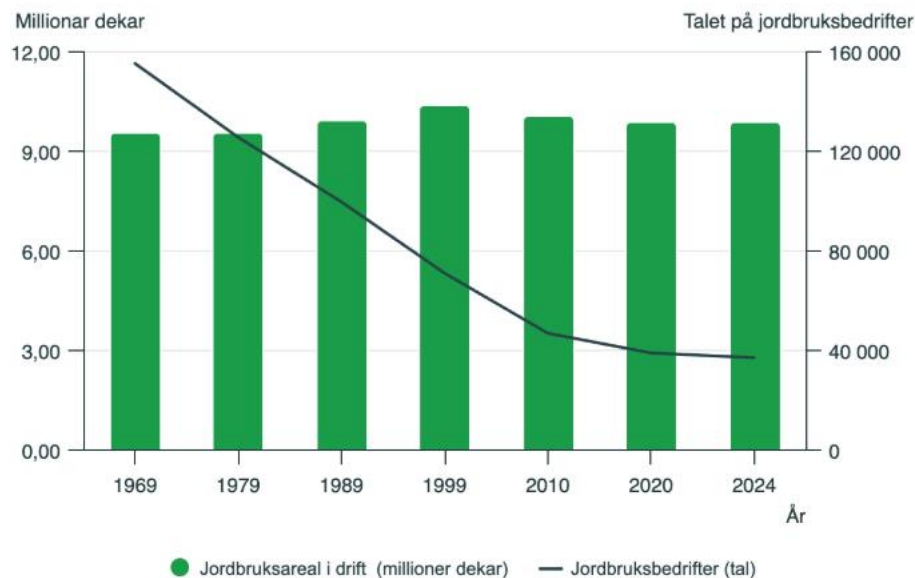
3.3 Jord ut av drift

Antall dekar jordbruksjord som omdisponeres til andre formål er fallende, og har ligget rundt 3000 dekar de siste årene. I 2025 ble det omdisponert 1927 dekar jordbruksjord til andre formål. 20 prosent gikk til boligbebyggelse og tilhørende arealer, 25 prosent til samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur, og 11,6 til næringsbebyggelse. I tillegg gikk mindre andeler areal til skogplanting, grønnstruktur, offentlig eller privat tjenesteyting, samt 23 prosent til andre formål.

Figur Omdisponering av dyrket jord, 2013-2025. Kilde: SSB

Det blir nydyrket mer areal enn areal som omdisponeres, men utviklingen er fallende. I 2025 ble det nydyrket totalt 12 575 dekar, en nedgang på 41,9 prosent fra 2020. Det blir nydyrket mest areal i Innlandet, etterfulgt av Trøndelag og Rogaland, mens omdisponeringen er størst i Troms, Buskerud, Nordland og Trøndelag. Disse tallene inkluderer ikke areal som går ut av drift og brakklegges. Det totale jordbruksarealet i drift har ifølge grunnlagsmaterialet fra Budsjettmemnda for jordbruket blitt redusert over tid.

Figur Utvikling i tallet på jordbruksbedrifter og jordbruksareal i drift, utvalgte årstall mellom 1969-2024. Kilde: SSB

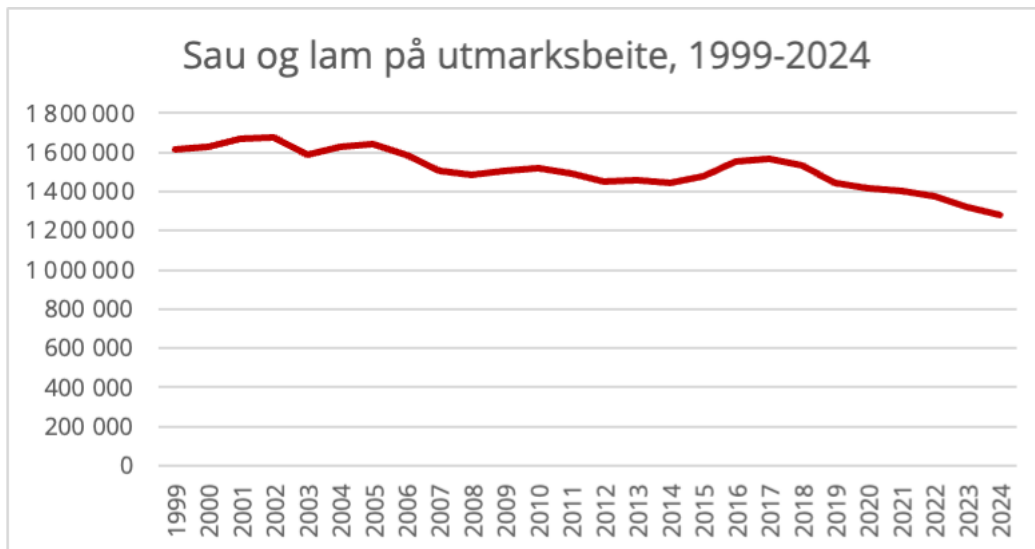
Tross reduksjon i arealet som omdisponeres til andre formål, er utviklingen i jordbruksarealet bekymringsverdig. Nibio anslår at 13,5 prosent av jordbruksarealet i Norge er ute av drift³. Til nå har bruksnedleggelse i stor grad medført at naboer har drevet jorda videre, men i mange områder er de få aktive bøndene som er igjen så hardt presset at de ikke har mulighet til å drifte mer jord. På steder hvor det kun er én aktiv bonde igjen, kan en bruksnedleggelse føre til at hele jordbruksarealet legges brakk. Med kun 3,5 prosent jordbruksareal i Norge, er hvert dekar viktig.

I Meld. St. 11 (2023-2024) er det et mål at norsk sjølforsyning skal styrkes, og da er vi avhengige av at også marginale arealer kan drives med lønnsomhet og på en god måte. Drenering, å ta godt vare på jordhelsen og høste planter til mat og fôr på all tilgjengelig jord er helt avgjørende for å opprettholde og øke den norske sjølforsyningsgraden.

3.4 Økende press på utmarka og beitebruken

Utmarka er i endring. De siste tiårene er antall dyr på beite redusert, samtidig som bruks- og interessekonflikter har økt i takt med at stadig flere aktører gjør krav på de samme arealene.

Ifølge NIBIOs beitestatistikk ble det i 1996 sluppet om lag 1,71 millioner sau og lam på utmarksbeite innenfor organisert beitebruk. I 2024 var det samme tallet 1,28 millioner, en nedgang på nær 25 prosent over en trettiårsperiode. Potensialet i utmarka er derimot stort. NIBIO anslår at det hvert år vokser minst dobbelt så mange føreheter i utmarka som det som høstes i dag.

Figur Kilde: Nibio, beitestatistikk for sau i utmark

Når beitebruken reduseres, gror landskapet igjen. Dette påvirker beitekvaliteten i utmark, det biologiske mangfoldet, kulturminner, landskapsopplevelsene og klimasystemet.

Seterdriften har fulgt samme retning. I 1949 var det registrert 21 812 setrer i drift, og i 2025 var det kun 743 aktive setre igjen.⁴ Det er altså en nedgang på over 96 prosent siden midten av forrige århundre. Setrene representerer ikke bare en produksjonsenhet, men også en infrastruktur for utmarksbeiting, biologisk mangfold og levende kulturlandskap.

En av årsakene til redusert beitebruk er rovvilt. Etter at rovviltforliket ble inngått på begynnelsen av 2000-tallet, og ulv- og bjørnestammene har vokst, har tap av beitedyr i mange områder blitt et direkte hinder for å holde utmarka i hevd. Tapene rammer ikke jevnt: i ulvesonen og andre rovviltprioriterte områder er det for mange umulig å slippe sau på utmarksbeite. Resultatet er at beiteressurser som tidligere var produktive, tas ut av drift.

Beitebruken er også presset fra andre hold. Per 1. januar 2025 var det registrert 451 181 hytter i Norge. Veksten i hyttebygging har vært nær sammenhengende de siste tretti årene. Siden starten av 2000-tallet har det blitt bygget i gjennomsnitt 13,7 nye hytter per dag. Norsk institutt for naturforskning (NINA) har beregnet at kommunale arealplaner setter av ytterligere 1 479 kvadratkilometer til fremtidig fritidsbebyggelse – et areal tilsvarende fire ganger Mjøsa. En NINA-studie fant at direkte inngrep til hyttebygging er 13 ganger større enn hyttene i seg selv.

Hyttebygging skjer i stor grad i de samme fjell- og utmarksområdene som beitedyrene bruker. I 2014 lå 75 000 hytter innenfor eller i randsonen til vernede områder, og 58 000 lå like ved eller i villreinens beiteområder. Siden da har det blitt 30 000 flere hytter i Norge. Med hyttene følger også bygging av infrastruktur som vei, og økt trafikk og ferdsel i nærområdene⁵.

For bonden betyr dette at tilgangen til beiteområder svekkes, at gjerder og beiteinfrastruktur kommer i konflikt med hytteinteresser, og at den praktiske hverdagen med beitedyr i utmark møter stadig mer motstand. Friluftslivet skaper ikke alltid direkte konflikt med beitebruken, men et høyt og stadig voksende press fra turister, løshunder og ferdsel i sårbare perioder påvirker dyrenes atferd og bøndenes mulighet til å utnytte arealene.

Summen av disse utviklingstrekkene – tilbakegang i beitetall, gjengroing, nedlegging av seterbruk, rovvilttrykk og press fra fritidsbebyggelse og friluftsliv – tegner et bilde av en utmark som endres.

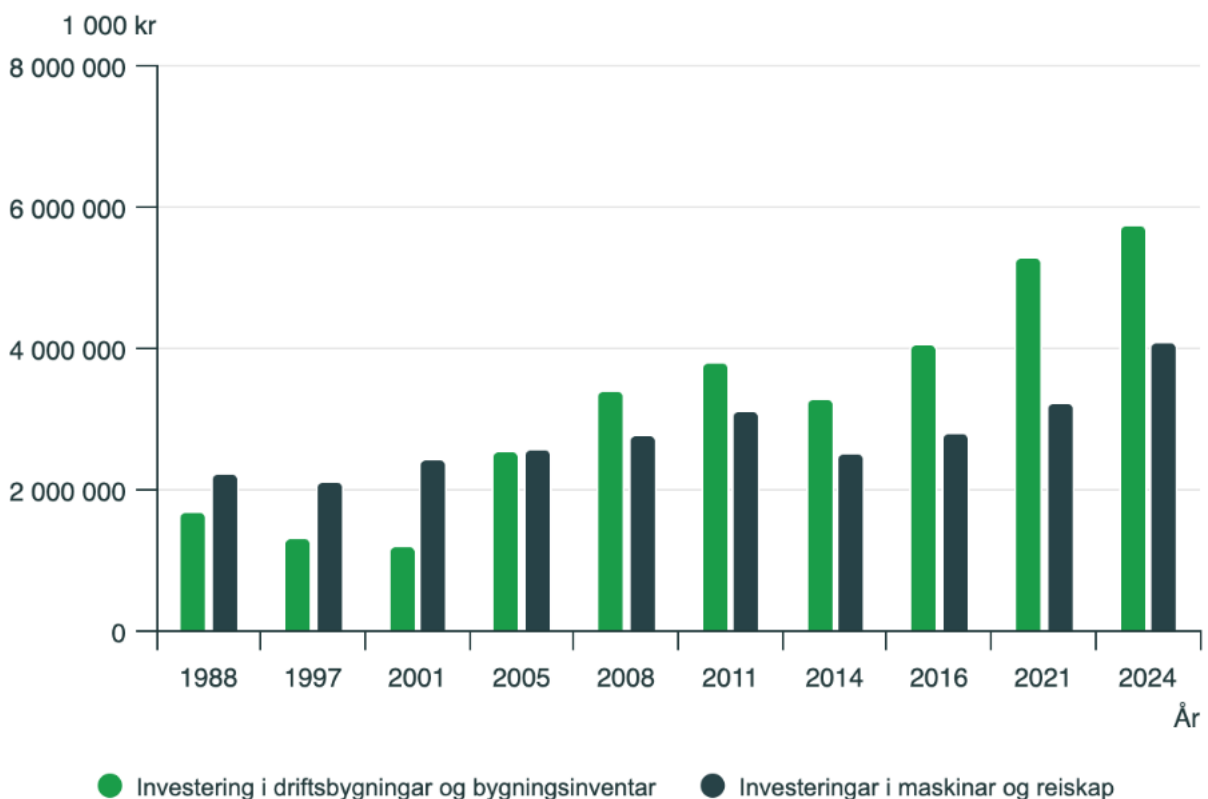
Potensialet for matproduksjon på norske ressurser er der fortsatt, men rammebetingelsene for å utnytte beiteressursene utfordres.

3.5 Fra arbeidskraft til kapital

Norge har hatt tilnærmet kontinuerlig økonomisk vekst de siste 200 årene, men utviklingen skjøt fart etter 2. verdenskrig. Jordbruket har siden da konkurrert om arbeidskraft med annen virksomhet med bedre lønnsevne og ordnet arbeidstid. På 1950-tallet var overføring av arbeidskraft og andre ressurser fra jordbruket til andre næringer en viktig forutsetning for den økonomiske veksten i Norge. Industrialiseringens behov i etterkrigstiden var grunnlag for den jordbrukspolitikken som ble ført. Over 150.000 årsverk ble da effektivisert og industrialisert vekk i jordbruket.

I 1950 ble det lagt ned 844 millioner timer i landbruket i Norge. I 2025 var timeantallet redusert til 76 millioner⁶. Fra 2013 til 2025 ble antall timeverk i jordbruket totalt sett redusert med 9,7 prosent, mens den totale matproduksjonen i samme periode har vært stabil.

Over tid har kapitalinnsats erstattet mye av arbeidsinnsatsen. I dag har maskiner, roboter og en stadig større automatisering av landbruksproduksjonen bidratt til å forflytte 80 prosent av innsatsfaktoren fra arbeid til kapital. I 2024 ble det investert 5,7 mrd. kroner i driftsbygninger og 4,1 mrd. kroner i maskiner og utstyr, en økning på hhv. 9 og 27 prosent fra 2021⁷.

Figur Investeringer i jord- og hagebruk, 1988-2024. Kilde: SSB

Økte investeringer i driftsbygninger, maskiner og utstyr har gitt en gjeldsbelastning som er svært høy, samtidig som lønnsomheten i næringa er lav. Gjeldsnivået i norsk landbruk har firedoblet

seg i perioden 1990 til 2024. Å investere i jordbruk innebærer en stor personlig risiko for den enkelte bruker. For enkeltpersonforetak er risikoen knyttet til gjeld personlig, i motsetning til andre selskapsformer som f.eks. AS. Fra et investeringsperspektiv – som for jordbruket er langsiktig – er ustabile vilkår og skiftende politikk noe som øker risikoen. Statlige krav påvirker forutsigbarheten i jordbruksnæringa, og kan kreve store og kostbare omlegginger, slik løsdriftskravet er et eksempel på.

Heller ikke driftsenheter med store produksjonsvolum i gunstige jordbruksområder kan med dagens økonomiske situasjon forsvare investeringer uten betydelige investeringsmidler. Siden 2020 har investeringsmidlene over jordbruksavtalen blitt doblet (jf. kap. 3.5). Driftsplaner forutsetter betydelige inntekter utenfor gardsdrifta og/eller arbeid på dugnad fra familiemedlemmer. Bare 18 prosent av bøndene har 90 prosent eller mer av inntektene fra gården.

I perioden etter forrige opptrappingsvedtak i 1975 har jordbruket hatt en betydelig produktivitetsvekst sammenlignet med andre næringer. Effektiviseringen gjennom større produksjonsvolum per enhet og reduksjon i arbeidsforbruket i jordbruket, svekker totalberedskapen som norsk jordbruk bidrar med. Produksjonsvolumene sentraliseres og løsriveres fra det lokale ressursgrunnlaget. Når stadig mer av innsatsen for å produsere mat flyttes fra arbeid til kapital, må det få konsekvenser for hvordan man måler utviklingen i bondens inntektsmuligheter. For lite av effektiviseringa har også kommet landbruket til gode. Effektiviseringsgevinsten har tilfalt samfunnet i form av lave matpriser, sett i sammenheng med konsumevne og tilgjengelig arbeidskraft i andre næringer.

3.6 Bonden blir eldre

Samtidig som antall bønder reduseres, øker også gjennomsnittsalderen i jordbruket.

Gjennomsnittsalderen i jordbruket er 53 år, over ti år eldre enn gjennomsnittsalderen for yrkesaktive i landet ellers⁸. Kvinnelige bønder er i snitt tre år yngre enn mannlige bønder. Gjennomsnittsalderen for begge kjønn har økt de siste årene, fra rundt 51 år på 2010-tallet til 53 år på 2020-tallet. Andelen eldre bønder er også økende. I dag er hver niende bonde over 70 år. Økningen i gjennomsnittsalder og andelen eldre bønder er sammenfallende med trenden i Europa ellers.

For å sikre norsk matproduksjon for framtida, er det behov for rekruttering til jordbruket. Det krever god tilrettelegging for generasjonsskifter, i tillegg til å tilgjengeliggjøre jordbruket som arbeidsplass for unge som ikke har odel. En forutsetning for rekruttering til jordbruket er gode velferdsordninger, jf. kap. 9.

3.7 Flere regler og krav, mer dokumentasjon

De siste tiårene har antallet lover, forskrifter og krav som påvirker jordbruksdrifta økt betydelig. Nye regler medfører nesten alltid økte kostnader og merarbeid for næringa, og i svært mange tilfeller er avstanden mellom regelverksbehovet og praktisk gjennomføringsmulig i jordbruket stor. Det er derfor nødvendig å få bedre kunnskap om hvordan regelverksutviklingen samlet sett påvirker jordbrukets kostnadsnivå og belastning hos bonden og i forvaltningen over tid.

I dag mangler vi tilstrekkelig oversikt over hvor stor del av kostnadsutviklingen i jordbruket som kan knyttes direkte eller indirekte til nye eller endrede regelverk. Dette gjelder blant annet

gjødselregelverket, dyrevelferdsregelverket, miljø- og klimakrav, dokumentasjons- og journalføringsplikter samt ulike rapporterings- og kontrollordninger. Regelverkskravene kommer i tillegg til øvrige kostnadsdrivere i næringa, men den samlede belastningen er aldri helhetlig vurdert.

Regelverket bonden må forholde seg til springer ut fra mange ulike hold. Det følger ikke bare av nasjonale prioriteringer i landbruksforvaltningen, men også av vedtak i Stortinget, direktiver og forordninger gjennom EØS-avtalen, krav fra varemottakere og industri, samt standarder og ordninger utviklet av næringa selv. Summen av disse kravene bidrar til et stadig mer komplekst regelverk, der ansvar, rapportering og etterlevelse i praksis blir krevende å håndtere på gårdsnivå.

Et prosjekt finansiert av den svenske staten og EU, «Metodutveckling för regelförenkling», viser at antall regler i svensk jordbruk er blitt mer enn doblet på 20 år, og at to av tre kontrollpunkter dobbelkontrolleres av minst to aktører⁹. I en undersøkelse gjennomført av AgriAnalyse på oppdrag fra Landkreditt sier 67 prosent av de spurte svarte at de er bekymret for at det stilles nye krav og lages nye regler i landbruket, mens 47 prosent er bekymret for økonomien på gården¹⁰.

Mange bønder opplever den økende mengden rapporteringskrav som belastende. Det rapporteres om betydelig tidsbruk knyttet til dokumentasjon av regelverksetterlevelse, ofte kombinert med overlappende eller doble kontrollregimer. Denne tidsbruken representerer en reell kostnad – for den enkelte bonde, for jordbruket som sektor og for samfunnet som helhet. Når stadig mer tid går med til å dokumentere at regelverk følges, særlig der krav og kontrollformer oppleves som lite tilpasset den praktiske hverdagen på gården, svekkes også tilliten til systemet. Over tid er dette problematisk: lav tillit kan undergrave både etterlevelse og kvaliteten på dokumentasjonen.

Det er viktig å understreke at mange regelverksendringer i seg selv er både nødvendige og ønskelige. Tiltak for bedre dyrevelferd, redusert miljøbelastning og mer bærekraftig ressursbruk er sentrale samfunns mål. Utfordringen er at det i liten grad er gjennomført helhetlige samfunnsøkonomiske analyser av de samlede kostnadsmessige konsekvensene av regelverksutviklingen i jordbruket over de siste 30 årene. Regelverksendringer vurderes ofte isolert, uten å ses i sammenheng med eksisterende krav eller andre samtidige tiltak.

Det er heller ikke gjort beregninger av hvilke effektiviserings- og kostnadsbesparelser som kunne vært realisert dersom overlappende regelverk, rapporteringskrav og forvaltningspraksis ble bedre samordnet. Manglende helhetlig konsekvensutredning øker risikoen for unødvendig byråkrati og ineffektiv ressursbruk, og gjør det vanskeligere å prioritere forenkling der det ville gitt størst effekt.

3.7.1 Utredning om utviklingen i regelverk, kontroller mm. i jordbruket

Med dette som utgangspunkt er det et klart behov for en systematisk utredning av regelverksutviklingen i jordbruket de siste 30 årene. Utredningen bør kartlegge både direkte og indirekte kostnader for næringa, sett samlet og over tid, og belyse hvilke aktører og beslutningsprosesser som har drevet denne utviklingen. Den bør også omfatte en vurdering av mulighetene for forenkling, bedre samordning av regelverk og mer treffsikre kontroll- og rapporteringsformer. Utredningen må komme med anbefalinger om hvordan kostander kan reduseres uten å svekke de samfunnsmessige hensynene regelverket er ment å ivareta.

Eventuelle besparelser i kostnad og ressursbruk i forvaltningen ved forenkling, samordning og bedre rapporteringsformer må også inkluderes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det settes av 1 million kroner i utredningsmidler under FoU til en gjennomgang av utviklingen i antall lovkrav, rapporteringskrav, kontroller mm. for norske bønder de siste 30 årene. Utredningen skal inkludere relevante aktører og en skal også diskutere mulige tiltak, herunder samhandling mellom ulike instanser, utveksling av data og hvordan en kan unngå dobbeltkontroller. Det skal settes ned en referansegruppe.

4 Prognoser for 2027

Ved oppbygging av krav og tilbud prognoserer forhandlingspartene kostnads- og inntektsutviklingen til året etter budsjettåret fra materialet til budsjettnemnda. På bestilling fra begge forhandlingsutvalg i jordbruket utarbeides også en prognose for sentrale kostnadselementer i jordbruket for 2027, utført av sekretariatet til budsjettnemnda (NIBIO). Fra Norges Banks pengepolitiske rapport 1/2026 er det lagt til grunn en lønnsvekst på 3,9 prosent og en KPI-vekst på 2,3 prosent. For renta har en lagt til grunn at renta øker forholdsvis tilsvarende økningen i utlånsrente for boliglån ifølge Norges Bank, dvs. 0,21 prosentpoeng.

Tabell 4.1 Forutsetninger lagt til grunn av forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ved framregning av Totalkalkylens normaliserte regnskaper til 2027.

Størrelse	2027	Brukes til	Kilde
KPI (økning fra året før)	2,3 %	Flere av framskrivningene	Norges Bank, pengepolitisk rapport 1/2026
Årslønn (økning fra året før)	3,9 %	Framskrive inntektsvekst for andre grupper i 2027	Norges Bank, pengepolitisk rapport 1/2026
Nominell rente	5,32 % (endring 0,21 %-poeng fra 2026)	Beregne rentekostnad i 2027	NIBIO
Byggekostnadsindeks	3,8 %	Beregne økt kapitalslit for bygninger, grøfter og hydrotekniske anlegg	NIBIO
Indeks for maskiner og redskaper (vedlikehold)	2,3 %	Beregne økt kapitalslit for maskiner og redskaper	NIBIO
Volumendring ikke-varige driftsmidler		Anslå jordbrukets totale kostnader til ikke-varige driftsmidler i 2027	NBS, basert på BFJ og gjeldende markedspriser
<i>Handelsgjødsel</i>	0 %		
<i>Øvrig ikke-varig</i>	-0,10 %		
Prisendring ikke-varige driftsmidler		Anslå jordbrukets totale kostnader til ikke-varige driftsmidler i 2027	NBS, basert på BFJ og gjeldende markedspriser
<i>Handelsgjødsel</i>			
<i>Kraftfôr og øvrige ikke-varige driftsmidler</i>	20 %		

	2,9 %		
Produktivitetsframgang for	0,40 %	Anslå jordbrukets totale produktivitetsvekst på ikke-varige driftsmidler	NBS, UT-1 2026
Arbeidsforbruk (familieårsverk)	+2,6 %	Totalkalkylen, tab. 2.7	UT-1 2026
Antall familieårsverk	33 250	Totalkalkylen, tab. 2.7	UT-1 2026
Timer per årsverk	1 700	Siste trinn i nedtrapping iht. Meld. St. 10 (2024–2025)	UT-1 2026, Innst. 194 S (2024–2025)
Endring i pris på produkter uten målpris	2,1 %	Anslå jordbrukets inntekter fra markedet i 2027	NBS
Volumendring total jordbruksproduksjon	0,30 %	Anslå jordbrukets inntekter fra markedet i 2027	NBS

4.1 Inntektsopptrapping for jordbruket mot sammenligningsgruppen

Månedslønnsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå (SSB) er brukt for å beregne gjennomsnittslønn for sammenligningsgruppen, der den øverste og nederste tidelen av populasjonen i statistikken er holdt utenfor.

Tabell 4.2 Inntektsutvikling for sammenligningsgruppa. Gjennomsnittlig månedslønn og årslønn 2022–2025 (2026)

År	Månedslønn desil 2-9, kr	Differanse fra gjennomsnitt av alle, prosent	Årslønn (gj.snitt av alle)	Sammenligningsinntekt (årslønn * (100 - diff.))
2022	49 559	-6,8 %	634 700	591 800
2023	52 673	-6,5 %	668 400	624 700
2024	55 500	-6,5 %	704 700	658 800
2025	57 966	-6,6 %	744 800	687 700
2026	-	-	769 300	718 600
2027	-	-	798 900	746 600

Kilde: UT-1 2026 tab. 3.2 og 3.3, SSB tab. 11419.

Det foreligger ikke statistikk for 2026. BFI framregner da resultatet for 2025 med forventet lønnsvekst på 4,5 prosent, og videre fra 2026 til 2027 med en lønnsvekst på 3,9 prosent. Sammenligningsgruppens årslønn for 2027 blir dermed 746 600 kroner.

Tabellen Resultater for aktive jordbruksbedrifter nedenfor tilsvarer tabell 1.1 fra utredning nr. 1, oppdatert med avsetning til investeringer i avskrivbar kapital.

Resultater per familieårsverk etter å ha inkludert avsetning til avskrivbare eiendeler og normeringsfaktor som foreslått i Meld. St. 11 (2023–2024) kommer fram av tabellen Resultater for aktive jordbruksbedrifter.

Videre benyttes tabellen over sammen med framregningsnotat fra NIBIO til å beregne jordbrukets sammenligningsinntekt for 2027 basert på rammekravet, se tabell 4.3 Inntektsutvikling for jordbrukets sammenligningsinntekt. Dette viser en sammenligningsinntekt for 2027 på 595 000 kroner før oppgjør, og at det resterende inntektsgapet dermed vil være om lag 151 600 kroner per familieårsverk.

Tabell 4.3 Inntektsutvikling for jordbrukets sammenligningsinntekt (før oppgjør)

	Kr/familieårsverk
A. Sammenligningsinntekt jordbruket 2026	655 260
B. Årslønn andre grupper 2026	718 600
C. Inntektsgap 2026 (A – B)	–63 341
D. Sammenligningsinntekt jordbruket 2027 før oppgjør	595 001
E. Årslønn andre grupper 2027	746 600
F. Inntektsgap 2027 før oppgjør (D – E)	–151 600

Kilde: Vedtatt rammeberegning, FU NBS/BL

4.2 Kostnader for ikke-varige driftsmidler i jordbruket

Fra foregående år har det vært sammenfallende endringer internasjonalt som har gjort utslag på både inntekts- og kostnadssiden i jordbruket.

Kostnadsveksten fortsatte i 2025. Det var renteoppgang i 2024 og rentenedgang i 2025 og 2026. Krigen i Midtøsten har i første halvår av 2026 drevet opp både olje-, gass- og gjødselprisene, og dette slår ut i økte kostnader inn i budsjettåret 2027. Samtidig har kronkursen svekket seg, noe som fører til prisvekst på alt som importeres.

4.2.1 Prisutvikling på viktige innsatsfaktorer

Tabellen under viser hvilke vektete gjennomsnittspriser Budsjettnemnda for jordbruket har lagt til grunn for årene 2024, 2025 og 2026, samt hva forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag har lagt til grunn i framskrivningene til 2027.

Tabell 4.4 Vektete gjennomsnittspriser fra Budsjettnemnda for jordbruket for 2024, 2025 og 2026, samt forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag sine anslag for 2027

	Revidert regnskap 2024 (BFJ)	Foreløpig regnskap 2025 (BFJ)	Budsjett 2026 (BFJ)	Anslag 2027 (NBS)

Handelsgjødse l (for gjødselåret 1.7–30.6)	5,60 kr/kg	5,71 kr/kg	6,53 kr/kg	7,84 kr/kg
Kraftf ør	5,00 kr/kg	5,18 kr/kg	5,26 kr/kg	Endring: +2,9 % + 4,9 øre 5,46 kr/kg
Diesel	13,47 kr/liter	13,06 kr/liter	15,66 kr/liter	Endring: +2,9 % 16,11 kr/liter
Elektrisitet inkl. strømstøtte (jordbruk)	1,03 kr/kWh	1,05 kr/kWh	1,12 kr/kWh	Endring: +2,9 % 1,15 kr/kWh
Andre driftsmidler				Endring: +2,9 %
Økning i byggekostnadsindeks	3,8 %	4,3 %	4,0 %	3,18 %
Økning i indeks for maskiner og redskaper vedlikehold	6,3 %	3,8 %	2,1 %	2,3 %

Kilde: Totalkalkylen 2026 (UT-1 tab. 2.2, tab. 2.3 og tab. 6.25). Gjødselpris 2026 i tråd med FU/NBS (652,77 kr/100 kg). Byggekostnadsindeks og maskin- og redskapsindeks fremregnet av NIBIO.

4.2.2 Handelsgjødsel

Basert på prisoppgaver fra forhandlere av gjødsel har budsjettnemnda prognosert en prisvekst på handelsgjødsel på 17 prosent inn i budsjettåret 2026. Utgangspunktet for prisutviklingen i gjødselåret 2027 er en videre prisvekst drevet av gasspriser internasjonalt og effekter av krigen i Midtøsten. Priser 14 dager etter budsjettnemndas innhenting av gjødselpriser viser en økning på ytterligere 17 prosent. Sammen med kroneforringelsen (KPI) gir dette et anslag på hele 20 prosent kostnadsøkning i 2027.

For gjødselåret 1.7.26–30.6.27 legger forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag til grunn en pris på handelsgjødsel på 7,83 kr/kg, tilsvarende en prisvekst på 20 prosent fra budsjettåret 2026. Forhandlingsutvalget vil samtidig understreke den store usikkerheten i prisutviklingen framover, og legger til grunn at denne usikkerheten ikke må bæres av bonden.

4.3 Leasing, kapitalslit og realrente på lånt kapital

Kapitalkostnadene i 2027 er beregnet av sekretariatet til Budsjettnemnda for jordbruket etter oppdrag fra partene. I dette notatet er det utarbeidet en prognose for sentrale kostnadselementer i jordbruket for 2027.

Basert på disse forutsetningene legger forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag til grunn NIBIO sine beregninger av en økning i kapitalslit og leasing på 487 mill. kroner, en økning i rentekostnader på 342 mill. kroner, samt en reduksjon i avsetning til investeringer i avskrivbar kapital på 468 mill. kroner fra 2026 til 2027.

4.3.1 Volumanslag for produksjonen i 2027

Forutsatt en styrking av økonomien i norsk jordbruk i 2027 legges det til grunn at produksjonsvolumet øker noe.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn en økning på 0,30 prosent i produksjonsvolum fra 2026 til 2027.

4.4 Prisanslag for produkter uten målpris i 2027

De største produktene uten målpris er melk, svinekjøtt, storfekjøtt, sau- og lammekjøtt, fjørfekjøtt, egg, blomster og diverse hagebruksprodukter. For å oppnå nødvendig inntektsvekst må det tas ut høyere priser i engrosmarkedet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn en forventet gjennomsnittlig prisvekst på produkter uten målpris på 2,1 prosent. Dette innebærer en vektet differensiert utvikling på de ulike produktene.

4.5 Kostnadsgrunnlag og behov for forbedret datafangst

Dagens kostnadsgrunnlag i jordbruket, slik det fremkommer i totalkalkylen og Budsjettnemndas arbeid, bygger i stor grad på innhentet informasjon fra sentrale leverandører og modellbaserte estimater. Dette har historisk vært en hensiktsmessig tilnærming, men utviklingen i næringsas handlemønster utfordrer i økende grad presisjonen i dette systemet.

Særlig gjelder dette kostnadene, men også inntektssiden. Enkelte poster er i dag preget av høy grad aggregering og begrenset transparens, og inneholder i praksis et bredt spekter av innsatsfaktorer hvor datagrunnlaget er svakt eller indirekte.

Parallelt har bøndenes innkjøpsmønster endret seg vesentlig:

- Økt bruk av netthandel og alternative leverandører
- Større grad av direkteimport og prisoptimalisering
- Mer fragmenterte innkjøp utenfor tradisjonelle samvirkekanaler

Dette innebærer at en stadig mindre andel av kostnadsbildet fanges opp gjennom de etablerte datakildene som ligger til grunn for dagens modell.

Konsekvensen er en økende risiko for at kostnadsutviklingen i næringen ikke måles korrekt, men i stedet estimeres med betydelig usikkerhet. Dette svekker både:

- kvaliteten i beslutningsgrunnlaget i jordbruksforhandlingene
- legitimiteten til tallgrunnlaget
- muligheten for presis målretting av virkemidler
- Behov for ny tilnærming – faktisk data fremfor estimater

For å sikre et mer presist og robust kostnadsgrunnlag er det behov for å gå fra en modell basert på indirekte estimater til en modell som i større grad bygger på faktiske regnskapsdata fra næringen.

Teknologisk utvikling gjør dette mulig i langt større grad enn tidligere. Det er i dag etablert løsninger for standardisert og automatisert datafangst fra regnskapssystemer, som kan gi:

- Løpende og oppdatert informasjon om faktiske kostnader
- Bedre oppløsning på kostnadstyper
- Redusert behov for skjønn og modellforutsetninger

En slik tilnærming vil kunne gi et vesentlig bedre grunnlag for både analyse og politikktutforming, og samtidig redusere usikkerheten knyttet til sentrale poster i total kalkylen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever en partssammensatt arbeidsgruppe med mandat til følgende:

- **Gjennomgå dagens metode for kostnads- og inntektsfastsettelse i total kalkylen**
- **Identifisere svakheter i datagrunnlaget**
- **Utrede løsninger for automatisk datafangst fra regnskaper i jordbruket**
- **Vurdere hvordan slike data kan integreres i Budsjettnemndas arbeid over tid.**

Målet er å utvikle et datagrunnlag som bedre reflekterer faktisk økonomi i næringen, og som gir et mer presist og etterprøvbart grunnlag for politikktutforming. Uten slik presisjon øker risikoen for feilprioriteringer. Med bedre data kan virkemidlene i større grad målrettes, noe som gir bedre effekt per krone og lavere samlet ressursbruk

5 Ramme og finansiering

Kostnadsdekning for ikke-varige driftsmidler (handelsgjødsel, kraftfôr, energi mm.) og kapitalslit, leasing og gjeldsrenter er anslått til 2 623 mill. kroner i 2027.

Det er lagt til grunn at prisen på varer uten målpris øker med 2,1 prosent, eller 797 mill. kroner. Volumvekst i produksjonen gir ytterligere 152 mill. kroner i markedsinntekter. Økte kostnader fratrukket økte markedsmuligheter tilsvarer 1 674 mill. kroner som må dekkes inn i årets forhandlinger for å opprettholde dagens inntektsnivå.

Det er lagt til grunn en økning i familieårsverk på 2,6 prosent fra 2026 til 2027. Dette skyldes nedtrapping av antall timer per årsverk fra 1 755 til 1 700 i 2027, som er siste trinn i nedtrappingen iht. avtalen mellom fem partier i Meld. St. 10 (2024–2025).

Størrelsen på kravet om redusert inntektsgap til andre grupper baserer seg på tidshorizonten for økonomisk jamstilling, samt grundige vurderinger knyttet til bondens to innsatsfaktorer for lønnsdannelse; arbeid og kapital. Resultatmålet i jordbruksforhandlingene er vederlag til arbeid og egenkapital. Det betyr at inntektene det forhandles om i jordbruksoppgjøret skal dekke både lønn til bonden og kapitalkostnader.

Tabell 5

Rammeberegning 2026-2027

	2026	Volum	Pris	Endring	2027
	Mill. kr			Mill. kr	Mill. kr
1. Markedsinntekter	50 765	0,30 %		152	
Varer uten målpris	37 948		2,1 %	797	
2. Sum markedsinntekter	50 765			949	51 714
3. Direkte tilskudd	22 276				22 276
4. Sum inntekter	73 041			949	73 990
Gjødsel	3 025	0,00 %	20,0 %	605	
Andre driftskostnader	32 395	-0,10 %	2,9 %	906	
5. Sum ikke-varige produksjonsmidler	35 420			1 511	36 931
6. Leie av jord og kvoter	1 314	1,3 %	6,6 %	105	
7. Innleid arbeid	5 267	-0,5 %	3,9 %	178	
8. Kapitalslit og leasing	8 413			487	
9. Rentekostnad	3 839			342	
10. Sum kostnader	54 253			2 623	56 876
11. Årsresultat (4 -10)	18 788			-1 674	17 114
12. Avsetning til investeringer	2 676			-468	2 208
13. Jordbruksfradrag	1 580			0	1 580
14. Justert årsresultat (11-12+13)	17 692			-1 206	16 486
Familieårsverk ¹⁾	32 400				33 250

Beregning av økonomisk ramme

Normerte tall, normeringsfaktor 20%	2026, kr/fam.årsv.	Endring i pst.	2027, kr/fam.årsv.	2027, mill. kr
A. Sammenligningsinntekt per familieårsverk	655 259		595 001	
B. Årslønn andre grupper	718 600	3,9 %	746 600	
C. Inntektsgap før oppgjør	-63 300		-151 600	
D. Kostnadskomp. og redusert inntektsgap			151 600	
Endring av årsresultat før avtale			60 260	1 670
Korreksjon jordbruksfradrag i framregning				0
Kronelik vekst som andre grupper			28 025	777
Nivåheving - "Tetting av gap"			63 315	1 754
E. Sammenligningsinntekt etter oppgjør			746 600	
F. Sum ramme, mill. kroner				4 200

Med dette som utgangspunkt krever forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag:

- Kronemessig lik utvikling som andre grupper i 2027 på 28 025 kr/familieårsverk.
- Redusert inntektsgap for sammenligning av lønn med resten av samfunnet i 2027 med 63 315 kr/familieårsverk («tetting av gap»).

Dette gir i sum et rammekrav på 4 200 mill. kroner for 2027, bestående av:

Element	Mill. kr
Kostnadsdekning (kostnadsvekst fratrukket økte markedsinntekter)	1 670
Kronelik vekst som andre grupper (+28 025 kr/f.årsv.)	777
Nivåheving – tetting av gap (+63 315 kr/f.årsv.)	1 754
Sum ramme	4 200

Etter oppgjøret vil sammenligningsinntekten for jordbruket være 746 600 kroner per familieårsverk, mot årslønn for sammenligningsgruppen på 746 600 kroner.

Tabell 5.1 *Finansiering av ramme*

Tabell 1.1 Fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	3 925,3
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	3 925,3
+ Målpriser fra 1.7	82,6
= Sum målpriser og tilskudd	4 007,9
+ Omdisponering overførte midler fra 2025	94,1
= Sum til fordeling	4 102,0
+ Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	98,0
= Sum	4 200,0

Endret inntektsverdi jordbruksfradrag baserer seg på enighet mellom forhandlingspartene, om følgende framregningsmetode; for 2027 øker verdien av jordbruksfradraget like mye som i 2026 relativt til økningen i driftsoverskuddet, dvs. 3,4%. I BFJs beregning økte verdien med jordbruksfradraget med 3,4% av økningen i driftsoverskuddet. Med følgende rammeberegning gir dette en endret inntektsverdi i jordbruksfradraget på 98 millioner kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever følgende økning i målpriser fra 1.7.2026:

Tabell 5.2 Endring i målpriser

Tabell 1.2 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Poteter	93,8	7,51	0,20	18,8
Grønnsaker og frukt	2 774,2		2,3%	63,8
Norsk matkorn	185,9	5,37	0,000	0,0
Sum målprisendringer				82,6

5.1.1 Ledige midler

54 millioner brukes til tilskudd strømaggregat. 20 millioner øremerkes Troms og Finnmark. 33,5 millioner fordeles over resten av landet.

Deles ut etter førstemann til mølla prinsippet, etter dokumentert kjøp. 50% kostnadsdekning, begrenset støttenivå er 50.000 kr.

Det settes av 0,5 mill. kroner til å finansiere systemutvikling for pristilskudd økologisk korn.

7,088 millioner fordeles flatt på setertilskudd som en kompensasjon for økte kostnader inneværende år.

6 Økonomiske utslag på referansebrukene

Mens Totalkalkylen viser inntektssituasjonen for hele jordbrukssektoren sett under ett, er referansebruksberegningene på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Beregningene omfatter 30 referansebruk. Referansebrukene benyttes under forhandlingene for å lese av effekten av ulike grep man tar, og ulike kostnad-/inntektsnivå på varer og tjenester. Referansebrukene er derfor et fordelingsverktøy, og ikke et oppslagsverk for å lese av nivåene til forskjellige produksjoner.

Det er foretatt beregninger av sekretariatet i Budsjettnemnda for jordbruket på referansebrukene som viser utslag av NBS sitt krav. Dette er vist i tabellen på neste side.

Til grunn for referansebruksberegningene er det forutsatt:

2,3 prosent prisøkning på ikke-jordbruksavtalebestemte inntekter. For storfe/kalv 3 %, Svin 2 %, Sau/lam 2 %, Egg 1 % og Melk 1,73 %. For målpriser se målpriser.

Fra Norsk Bonde- og småbrukarlag er det i henhold til Norges Banks Pengepolitiske rapport 1/2026 angitt en årslønnsøkning på 3,9 prosent og en KPI-økning på 2,3 prosent. For renta er det regnet med en økning på 0,21 prosentpoeng fra 2026 til 2027 dette legges til grunn for referansebrukene.

Ingen kostnadsendring for kår, 4,8 prosent på kapital (avskrivninger), og 2,9 prosent økning for alle andre kostnadsposter. For kunstgjødsel spesielt legges det til grunn en kostnadsøkning på 20 %. Som følge av endringer i frakttilskudd og redusert havrepris senkes kraftfôrkostnaden med 4,9 øre/kg.

For leie av jord og kvoter legges det til grunn en prisøkning på 6,6 %. For innleid arbeid forventes en prisoppgang på 3,9 %.

Beregningen er gjort per familieårsverk. Timetallet er redusert til 1755 timer i familieårsverket i 2026 og 1700 timer i familieårsverket fra 2027

REF.		2024	2025	2026	2027	2027-2026	2027-2025	2027-2024
BRUK		årsv.korr.	årsv.korr.	årsv.korr.	Inkl. skatt*			
		AA	BB	CC	D	D-CC	D-BB	D-AA
1	Melk, 35 årskyr. Landet	472 100	635 600	668 600	731 300	62 700	95 700	259 200
2	Korn, 559 dekar korn. Landet	726 500	846 700	727 800	743 700	15 900	-103 000	17 200
3	Sau, 157 vinterføra sauer. Landet	230 400	333 600	371 500	501 900	130 400	168 300	271 500
4	Melkeproduksjon geit, 166 årsgaier. Landet	552 700	644 700	674 100	736 200	62 100	91 500	183 500
5	Svin og korn, 50 avlssvin + 404 dekar korn. Landet	646 300	781 200	1 052 300	1 076 200	23 900	295 000	429 900
6	Egg og planteprod., 6325 høner + 288 daa korn. Landet	831 900	1 034 600	1 204 800	1 242 600	37 800	208 000	410 700
7	Poteter og korn, 134 daa poteter + 259 daa korn. Landet	791 700	902 800	909 200	943 000	33 800	40 200	151 300
8	Ammeku, 30 ammekyr. Landet	225 200	294 100	361 800	486 500	124 700	192 400	261 300
9	Frukt og bær, 60 dekar frukt og bær. Landet	722 000	830 700	952 800	965 100	12 300	134 400	243 100
10	Grønnsaker, 174 dekar grønnsaker + 273 daa korn. Landet	936 000	997 400	957 000	957 700	700	-39 700	21 700
11	Fjærfekjøtt og planteprodukter, 149 786 fjærfeslakt. Landet	1 299 800	1 323 300	1 343 800	1 487 000	143 200	163 700	187 200
12	Økologisk melk, 35 årskyr. Landet	585 800	802 200	861 200	951 600	90 400	149 400	365 800
13	Melk, 17 årskyr. Landet	435 300	544 800	565 300	627 600	62 300	82 800	192 300
14	Melk, 56 årskyr. Landet	528 000	749 400	795 700	859 900	64 200	110 500	331 900
15	Melk, 73 årskyr. Landet	624 100	871 500	936 700	1 015 500	78 800	144 000	391 400
16	Melk, 43 årskyr. Arealsoner 1 og 3	506 300	692 900	729 400	802 800	73 400	109 900	296 500
17	Melk, 33 årskyr. Arealsoner 5A	460 600	619 500	643 400	704 500	61 100	85 000	243 900
18	Melk, 38 årskyr. Arealsoner 2	494 000	653 100	697 300	761 200	63 900	108 100	267 200
19	Melk, 32 årskyr. Arealsoner 5B	428 600	582 800	615 400	678 600	63 200	95 800	250 000
20	Melk, 46 årskyr. Arealsoner 4	478 700	664 200	696 900	762 200	65 300	98 000	283 500
21	Melk, 33 årskyr. Arealsoner 6 og 7	524 500	692 100	728 400	789 500	61 100	97 400	265 000
22	Korn, 367 dekar korn. Østlandet	634 000	788 000	678 800	720 900	42 100	-67 100	86 900
23	Korn, 882 dekar korn. Østlandet	993 400	1 156 300	1 044 100	994 100	-50 000	-162 200	700
24	Sau, 156 vinterføra sauer. Arealsoner 5A og 5B	240 500	348 700	389 300	524 700	135 400	176 000	284 200
25	Sau, 150 vinterføra sauer. Arealsoner 6 og 7	182 600	265 700	287 400	429 700	142 300	164 000	247 100
26	Sau, 86 vinterføra sauer. Landet	173 800	245 200	269 400	398 600	129 200	153 400	224 800
27	Sau, 262 vinterføra sauer. Landet	327 000	461 300	518 400	648 200	129 800	186 900	321 200
28	Ammeku, 29 ammekyr. "Grasområder" (5A, 5B, 6, 7)	273 000	339 700	413 100	525 100	112 000	185 400	252 100
29	Ammeku, 31 ammekyr. "Kornområder" (1, 3, 4)	125 100	185 900	230 300	385 600	155 300	199 700	260 500
30	Ammeku, 42 ammekyr. Landet	280 800	370 100	458 600	612 200	153 600	242 100	331 400

Tabell 6 Utslag på referansebrukene av NBS' krav. Tabellen viser resultater for 2024-2027 justert til 1700 timer per årsverk.

7 Styrking av beredskap og matsikkerhet

Det internasjonale bakteppet for årets jordbruksforhandlinger er preget av krig og konflikt flere steder i verden, med en krig i Midtøsten som har særlige konsekvenser for verdensmarkedet. I tillegg til enorme menneskelige tap, fordrives jordbrukere fra jorda si, jordbruksområder ødelegges, og forsyningslinjer svekkes. Dette, og en usikker handelssituasjon særlig knytta til kontroversielle handelspolitiske framstøt fra USA, bidrar til økt risiko for kostnadssvingninger på viktige innsatsmidler til jordbruket. I sum påvirkes den globale matvaresituasjonen generelt, og jordbruket spesielt.

Det er ikke bare krigen i Iran som påvirker forsyningene. Krigen i Ukraina har over flere år hatt konsekvenser for verdens matforsyning, og sanksjonene mot Russland medfører også utfordringer i Norge. I dag importerer Norge mye av soyaen til kraftfôret sitt fra Brasil. Stadig mer av denne soyaen dyrkes ved hjelp av GMO, som ikke er tillatt i norsk produksjon. Russland er per dags dato den største produsenten av GMO-fritt soya til fôr.

Importen av vitaminer og mineraler til dyrefôr er også aktuell i denne sammenheng. Hele volumet av disse varene stammer fra Øst-Asia og Kina, som har tilnærmet monopol på produksjonen av vitaminer og mineraler. At Norge (og andre) er avhengig av handel med ett enkelt land for å sikre tilgangen på enkeltprodukter er en stor utfordring i et beredskapsperspektiv. Med dette som utgangspunkt stiller Norsk Bonde- og Småbrukarlag seg bak forslaget om europeisk produksjon av essensielle mikronæringsstoffer, som skissert gjennom Samfunnsoppdraget om bærekraftig fôr til husdyr og fisk.

Vel så viktig i et beredskapsperspektiv er kunnskap om lokale forhold. Derfor er det avgjørende med landbruk over hele landet. Vi trenger bønder som kjenner jorda, klimaet og de lokale forutsetningene for matproduksjon i hele landet. Vi trenger også bønder og andre med praktisk kunnskap om maskiner, utstyr og annen erfaring som er nødvendig for å holde hjulene i gang i et landbruk som i stadig større grad er avhengig av mekanisering og robotisering (jf. kap. 3.5). Med samme utgangspunkt kan vi heller ikke sentralisere all lagring, foredling og annen infrastruktur.

7.1 Økt matvareberedskap og totalberedskap i hele landet

Matvareberedskap handler om evnen til å produsere og lagre nok mat i en tid der landegrensene er stengt og tilgangen på arbeidskraft, energi, drivstoff og innsatsfaktorer utenfra er begrenset eller brutt. De siste årenes geopolitiske uro har demonstrert at avhengigheten av globale verdikjeder er en enorm sårbarhet. For Norge, med vår lange kystlinje, krevende geografi og begrensede dyrkbare areal, er evnen til nasjonal matproduksjon ikke bare et spørsmål om næringsinteresser, men et grunnleggende samfunnsikkerhetsspørsmål. Dette er noe av bakgrunnen for at Stortinget har vedtatt et mål om å øke selvforsyningsgraden til 50 prosent innen 2030, korrigert for importert kraftfôr.

I dag står norsk jordbruk i en situasjon hvor jordbruket svekkes, heller enn å styrkes. Antallet gårdsbruk i drift har falt dramatisk siden 2000, sentraliseringen av produksjon og foredling har skapt lange og sårbare verdikjeder, og svak økonomi gjør næringa sårbar for fortsatt bruksnedlegging, lav rekruttering og et investeringsnivå som ikke står i stil med behovet.

Dette er også bakgrunnen for at Norsk Bonde- og Småbrukarlag i 2026 lanserte en plan for beredskap. I planen foreslås det en rekke konkrete tiltak innenfor følgende satsingsområder:

- Nasjonalt beredskapstilskudd
- Styrket jordvern
- Beredskapslager

- Desentraliserte foredlingsanlegg og lokale verdikjeder
- Økt selvforsyningsgrad
- Klimatilpasning og robusthet
- Kompetanse og beredkapsplanlegging

En robust matvareberedskap forutsetter mangfold, spredning og nærhet. Spredt produksjon over hele landet, ulike produksjonsformer som reduserer klimarisiko, og lokale foredlingsanlegg som sikrer at maten kan bearbeides og distribueres også når sentrale knutepunkt svikter er avgjørende. Primærproduzentenes rolle i beredkapsstrukturen må formaliseres og anerkjennes, og det må utvikles forpliktende beredkapsplaner i samarbeid mellom landbruket, kommunene og beredkapsmyndighetene.

En beredskap som bare eksisterer på papiret, eller som forutsetter at alt går som normalt, er ingen reell beredskap. Dette er også noe av kritikken Riksrevisjonen kom med i sin rapport (jf. kap. 2). Et trygt, robust og bærekraft norsk matsystem bygges nedenfra.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at matvareberedskap må anerkjennes og finansieres som en del av den sivile beredskapen, på linje med forsvar og andre samfunnskritiske funksjoner. NATO har satt mål om at 1,5 prosent av BNP skal gå til sivil beredskap, og mat er en av de mest grunnleggende forutsetningene for et fungerende samfunn i krise. Det innebærer at beredkapsiltak i jordbruket, som nasjonalt beredkapsstilskudd, etablering av beredkapslager og styrking av lokale foredlingsanlegg må finansieres utenom jordbruksavtalen. Bøndene kan ikke bære kostnadene ved å opprettholde en nasjonal beredkapsinfrastruktur innenfor de samme rammene som brukes til å regulere ordinær næringsvirksomhet.

7.2 Landbruk i hele landet

Landbruket utgjør en grunnleggende bærebjelke i distriktene, både som næring og som samfunnsbygger. Aktiv drift på gårdsbruk over hele landet bidrar til bosetting, verdiskaping og levende lokalsamfunn, og er samtidig en forutsetning for nasjonal beredskap og matsikkerhet. I en situasjon med økt geopolitisk usikkerhet og mer ustabile forsyningslinjer, blir betydningen av å opprettholde produksjon, kompetanse og foredlingsanlegg i hele landet tydeligere. Landbruket sørger ikke bare for mat, men også for at arealer holdes i hevd, infrastruktur opprettholdes og at det finnes folk og ressurser lokalt som kan mobiliseres ved behov.

Utviklingen i jordbruket speiler i stor grad utviklingen i bygde-Norge. Når gårdsbruk legges ned eller driften reduseres, får det konsekvenser langt utover det enkelte bruk. Ringvirkningsanalyser viser at landbruket skaper aktivitet og sysselsetting i en rekke tilknyttede næringer, som transport, foredling, varehandel og tjenesteyting. Samtidig er det et tydelig gjensidig avhengighetsforhold: bonden blir boende og investerer i drift dersom det finnes et økonomisk og sosialt grunnlag for det. Uten et aktivt landbruk svekkes også grunnlaget for andre tjenester og tilbud i lokalsamfunnet, noe som igjen påvirker bosetting og utvikling. Å styrke landbruket i distriktene er derfor ikke bare næringspolitikk, men også distriktspolitikk og beredkapspolitikk i praksis.

Å styrke små bruk, blant annet gjennom å løfte produksjonsøkonomien for det første årsverket er et viktig beredkapsgrep som bidrar til å opprettholde produksjon, bosetting og ressursutnyttelse i hele landet.

Det er behov for å ta i bruk og opprettholde drift på arealer i hele landet. Et teigbasert tilskudd vil bidra til et mer finmasket og treffsikkert tilskuddssystem for areal, som i større grad fanger opp

lokale forskjeller, legger til rette for økt bruk av små teiger, reduserer utfordringer knyttet til soneinndeling og gir bedre insentiver for jordbruk over hele landet (jf. kap. 8.1.1).

7.2.1 Utredning: Jordbrukets bidrag til lokal beredskap

Totalberedskapskommisjonen peker på at norsk jordbruk er en sentral del av totalberedskapen, der desentralisert matproduksjon er en avgjørende faktor. Bønder over hele landet bidrar ikke bare med løpende matproduksjon, men også med kunnskap og kompetanse, utstyr og maskiner.

Totalverdien av investeringer i landbruket er 190 milliarder kroner. Dette er investeringer som daglig kommer samfunnet til nytte gjennom forsyning av mat. Ved krig, kriser, flom, brann eller andre uforutsette hendelser, gir dette økt trygghet til lokalbefolkningen, og kan være et bidrag til nærliggende byer. Dette er 190 milliarder kroner i driftsbygninger, utstyr, maskiner, lagringskapasitet og kompetanse som inngår i små og store kommuners totalberedskap. Eksempler på dette er gjødselvogner som kan fylles med vann, nødstrømsaggregater, gravemaskiner, traktorer mm. De siste 50 årene er antall aktive gårdsbruk redusert fra 150 000 til vel 36 500. Samtidig har jordbruket blitt mer kapitalintensivt (jf. kap. 3.5), og bønder eier større og kraftigere maskiner og utstyr enn tidligere.

Det finnes mange eksempler på at bønder har bidratt med dugnadspreget krisehåndtering f.eks. ved (skog)brann, flom mm. Dette handler om maskiner, redskap, tilstedeværelse, tilhørighet og lokalkunnskap.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det gjøres en analyse for å anslå den økonomiske verdien av jordbrukets bidrag til lokal beredskap (utover matvareberedskap). Det som ikke kan tallfestes bør beskrives kvalitativt. Utredningen må også inneholde regionale vurderinger. Det settes av midler til utredningen over FoU-midlene.

7.3 Beredskap i Nord-Norge er en forutsetning for beredskap i hele landet

Nord-Norge står i en særstilling. Situasjonen for jordbruket i regionen er utfordrende, samtidig er løpende matproduksjon i Nord-Norge helt avgjørende i et beredskapsperspektiv. Et av de viktigste sikkerhetspolitiske tiltakene i Nord er et levende landbruk og aktiv matproduksjon. Slik kan vi sikre matvareforsyning i regionen i en krisesituasjon, og ivareta norsk suverenitetshevdelse.

Nord-Norge har store beiteressurser, og å stimulere til økt beitebruk i regionen er viktig for å opprettholde slakterikapasiteten og sikre god beredskap. Økt beitebruk i Nord-Norge krever en kombinasjon av økt lønnsomhet og å håndtere utfordringene beitebrukerne står ovenfor, som rovvilt.

Finnmark, Troms og Nordland står overfor store rovviltutfordringer. Majoriteten av jordbruket i regionen er husdyrproduksjon. Det er betydelige beiteressurser tilgjengelig i regionen, men det er utfordrende å nyttiggjøre seg av disse med den rovdysituasjonen som er i dag.

Agri Analyse har utarbeidet to rapporter med status og tiltak for å styrke jordbruket i Finnmark og Troms. I disse rapportene anslår Agri Analyse at kostnaden ved å styrke jordbruket i de to fylkene over en tiårsperiode er hhv. 1,021 mrd. kroner i Finnmark¹ og 1,088 mrd. kroner i Troms².

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke betydningen av et levende landbruk i Finnmark, Troms og Nordland. Det er viktig med en effektiv rovviltforvaltning i Nord-Norge for å ivareta de gårdsbruka som er i regionen i dag, og kunne tilrettelegge for økt beitebruk og økt produksjon.

7.3.1 Rekrutteringskvote for Troms og Finnmark

Målsettingen om å styrke produksjonsmiljøet og rekrutteringen i de to nordligste fylkene gjennom rekrutteringskvoter for melk er god. Samtidig er utformingen av regelverket for strengt til at de politiske målene om økt bosetting, styrket produksjonsmiljø og økt volum faktisk kan nås. Det er et betydelig antall nybygg som må realiseres for å nå målet om 4 millioner liter.

For å sikre et høyere volum av melk i Nord-Norge, må ordningen også åpne for at det kan tildeles rekrutteringskvoter ved gårdsoverdragelse og til små og mellomstore melkebruk ved ombygging til løsdrift. Dette vil bidra til å nå målsettingen for ordningen. Rekruttering handler ikke bare om å starte nytt – det handler også om å gi eksisterende, unge produsenter mulighet til å bygge bærekraftig drift og utvikle gården de allerede har tatt ansvar for.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at ordningen med rekrutteringskvoter for melk i Troms og Finnmark utvides til å også inkludere små og mellomstore bruk ved ombygging til løsdrift, og gårdsoverdragelser.

7.3.2 Mer svin i Troms

For å sikre stort nok volum til å ivareta slakterikapasiteten i Nord-Norge, er en stabil tilgang på svin avgjørende.

Å bygge for svin i Nord-Norge er kostbart:

- **Arktisk ventilasjon:** Kravet til forvarming av luft i -30 grader krever avanserte og dyre gjenvinningsanlegg.
- **SPF (spesifikk patogenfri-status og smittevern):** Høye krav til helse og velferd krever komplekse bygg (sluser/vaskesoner) hvor materialer og spesialinnredning må fraktes over enorme avstander uten lokale leverandører.
- **Betong og grunnarbeid:** Dypere frostsikring og skyhøye betongpriser i nord gjør fundamenteringen dobbelt så dyr som i sør.

For at Nortura Målselv (Bardufoss) skal kunne opprettholde slakting fem dager i uka året rundt, trengs det en betydelig økning i tilførselen av dyr, spesielt gris og småfe. I dag er det et underskudd på 3000 svin sammenlignet med 2021. Det betyr at det er behov for å bygge to nye grise fjøs innenfor dagens konsesjonsregelverk for å sikre en tilgang som er med på å ivareta slakteristrukturen i Nord. Samtidig må økonomien i svineproduksjonen i Nord-Norge styrkes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det prioriteres midler til å nybygg av svin i Nord-Norge til et nivå som bidrar til å opprettholde slakteristrukturen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke tilskudd til avlsgris i Nord-Norge med 100 kr/purke til 1094 kr/purke. I tillegg foreslås det en dobling av pristilskuddet til gris i sone 5 til totalt 15,9 kr/kg. Tiltakene har en kombinert kostnad på 200 000 kroner i 2027.

7.3.3 Distriktstilskudd for potetproduksjon og frilandsgrønnsaker i Nord-Norge

For å bidra til potetproduksjon og produksjon av frilandsgrønnsaker i Nord-Norge, gis det et distriktstilskudd på 4,24 kr/kg.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil øke distriktstilskuddet for potetproduksjon og frilandsgrønnsaker i Nord-Norge med 0,5 kr/kg til 4,74 kr/kg, med total økning på 2,65 mill. kroner i 2027.

7.3.4 Tilskudd til næringsmiddelindustrien i Troms og Finnmark

Siden 1998 har Nortura lagt ned flere slakterier og kjøttforedlingsanlegg i Nord-Norge. For Troms og Finnmark er det nå kun slakting i Karasjok og Målselv. Anlegget i Målselv har også noe videreføring med kjøttdeig som det største produktet.

Produksjonsvolumer i Nord-Norge har over flere år gått nedover, og særlig landbruket i Troms og Finnmark taper produksjon i forhold til resten av landet. Siden 1998 er antall slaktegris i Troms og Finnmark redusert med 50 prosent samtidig som antall slaktegris i landet økt med 15 prosent. Antall sauer er redusert med 25 prosent, mens det i landet er redusert med 14 prosent. Antall storfe er redusert med 25 prosent, mens det for landet er redusert med 15 prosent. Eggproduksjonen i Finnmark og Troms er redusert med ca. 10 prosent, mens den i landet er økt med ca. 35 prosent.

I samme periode har også mesteparten av distribusjonen av mat blitt sentralisert til Østlandet og Trøndelag. Det er kun enkelte produkt som blir distribuert direkte fra Målselv ut til dagligvarekunder.

Det er nødvendig å opprettholde slakterivirksomhet i Troms og Finnmark for at det skal kunne være mulig å drive husdyrproduksjon i disse fylkene. Bonden må kunne få levert dyr til slakt uavhengig av geografi. For å sikre at Nortura skal kunne opprettholde mottaksplikten og at bøndene får lik oppgjørpris som andre deler i landet, er det nødvendig at myndighetene dekker driftsulempene knyttet til slakting i Troms og Finnmark.

Det er i dag flere sektorer som mottar støtte slik at det skal være praktisk mulig å nå politiske mål. Et eksempel er ordninger for sikre drift av fiskemottak i områder hvor det ellers ikke ville vært lønnsomt å drive mottak. Dette gjør det mulig for kystfiskerne å levere fangst.

Nok tilførsler er en avgjørende faktor for å skape lønnsomhet for Norturas slakterier i Nord-Norge. Med fallende produksjon i landbruket, særlig i Troms og Finnmark har dette blitt ytterligere forsterket de siste årene. For de to anleggene i Troms og Finnmark viser Norturas økonomiske beregninger at selv inkludert en lavere avregningspris for bønder i Nord-Norge, går den økonomiske driften knyttet til slaktingen i betydelig minus i Troms og Finnmark, mens den akkurat balanserer i Nordland.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er viktig å ivareta landbruket og forsyningsplikten i Troms og Finnmark. Det er ved bevilgningen over Statsbudsjettet etablert et prinsipp om støtte utenfor jordbruksavtalen til å ivareta forsyningssikkerheten i nord. Dersom staten mener alvor med satsingen er det naturlig at Nortura blir kompensert fullt ut for sine merutgifter med å drive slakteri og oppfylle mottaksplikten i Troms og Finnmark. Andre slakterier må også få kompensert sine utgifter.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener tilskuddet til næringsmiddelindustrien i Nord-Norge må økes til 65 mill. kroner i 2027. Satsingen må sikres forutsigbar og stabil finansiering i Statsbudsjettet over tid.

8 Jord, korn- og planteproduksjon

Jordbruk er bruk av jord til plantedyrking, enten som planter til mat til folk eller til fôr til husdyr. Bruken av jord legger grunnlag for hvilke samfunns mål som kan nås. Det helt avgjørende samfunns målet for norsk jordbruk nå er økt matberedskap. Norsk sjølforsyningsgrad ligger på rundt 40 prosent korrigeret for importert fôrråvare, som er blant de laveste i verden. Vi må øke sjølforsyninga. Målet for regjeringa er 50 prosent, korrigeret for import av fôr. Da må det dyrkes mer planter i Norge på økt areal. Samtidig må importen av kraftfôrråvarer reduseres. Det er ikke bærekraftig å importere fôr til husdyra i Norge, samtidig som våre egne ressurser i økende grad går ut av drift.

8.1 Jord

8.1.1 Arealsetting for økt matproduksjon

Gjengroing, nedbygging og brakklegging av jordbruksareal er alle faktorer som bidrar til redusert areal for produksjon av mat nasjonalt. For å oppnå mål om økt sjølforsyning, vedtatt i *Meld. St. 11 (2023-2024)*, må man ha mer areal å produsere mat på. I tillegg må det legges til rette for betydelige investeringer for å sette i stand jorda som er i drift i dag, gjennom tiltak som drenering og kalking. Derfor må årets jordbruksforhandlinger legge opp til en arealinnsats for istandsetting av jord som er i drift, som tidligere har blitt omdisponert og som ligger brakk.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om en målrettet innsats for å sette i stand jord for økt sjølforsyning. Innsatspakken inkluderer innføring av tilskudd til nydyrking, kalking og beiteteknologi og en satsing på tilskudd til drenering.

Jordbruksareal går stadig ut av drift. Regjeringen har vedtatt et jordvernmål om at årlig omdisponering av matjord skal reduseres til 2000 dekar i året innen 2030. Jordbruksareal i landet har gått fra 10,38 mill. daa i 1999 til 9,86 mill. daa i 2025, og dette innebærer også at jordbruksareal per innbygger har gått fra 2,34 daa i 1999 til 1,76 daa i 2025. Jordbruksareal går raskest ut av drift i de tre nordligste fylkene, mens de fylkene som hadde størst total omdisponering av jordbruksareal i 2025 var Rogaland, Trøndelag og Nordland. I Finnmark var kun 91 669 dekar i bruk i 2025, av totalt potensielt jordbruksareal på 146 000 dekar.

Med en total omdisponering av areal på 1 727 000 dekar siden 2000, er det nødvendig å sette i stand jordbruksareal som allerede er ute av drift.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår i tillegg tiltak for strengere oppfølging av driveplikten med formalisering av digitale jordleiekontrakter og utvikling av et småskiftetilskudd i RMP.

Tilskudd til kalking

Mye av Norges dyrka jord trenger både grunnkalking og vedlikeholdskalking for å oppnå gode avlinger. Kalking kan bidra til økt avling, noe som minsker klimagassutslipp per kg avling, men som også fører til at det dannes mer planterester som senere kan brytes ned og omdannes til CO₂. En jevn tilføring av kalking er bedre for jordkvaliteten og dannelse av CO₂.

Kalking har stor effekt på avlingsnivåer, og kan bidra til å øke avlingene og dermed sjølforsyningsgraden. Effekten av optimal kalking anslåes å ha en avlingsøkende effekt på bygg totalt sett på minst 5%. For de andre kornsortene som har mindre behov for balansert pH, vil effekten være noe mindre⁴.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker at det innføres et tilskudd til kalking, som baserer seg på 25 prosent kostnadsdekning for kalking. Kalking er et tiltak som gir høy samfunnsøkonomisk avkastning. Det er sannsynligvis det rimeligste og enkleste tiltaket for å øke sjølforsyningsgraden. Det er ikke rom i årets ramme for å innføre et slikt tilskudd.

Gjeninnføre tilskudd til nydyrking

De siste ti årene er det i snitt godkjent nydyrking av omtrent 20 000 dekar i året.⁵ Dette er arealer som det i dag ikke kan søkes dreneringstilskudd for. Nibio anslår at Norge har et teknisk nydyrkingspotensial på ca. 12,5 mill. daa, men påpeker at det reelle potensialet er mindre pga. ulike begrensende faktorer som beliggenhet, topografi, krav til arrondering, ulike miljøhensyn og klimatiske begrensninger.⁶ Etter forrige opptrappingsvedtak (1975) og fram til 1990 ble det gjennomsnittlig nydyrket nesten 86 000 daa hvert år.⁷

En forutsetning for økt sjølforsyning er nydyrking. Strukturrasjonaliseringen de siste tiårene har gjort at mange bruk ikke rår over ressursene de trenger for å produsere mat på norske fôrressurser. Det er viktig at tilskuddet er av en slik størrelse at det har utløsende effekt for bøndene som har behov for nydyrking.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker at det innføres et nydyrkingstilskudd på 25 prosent av kostnadsoverslag, anslagsvis er snittkostnad 15 000 kr/daa. Det er ikke rom i årets ramme for å innføre et slikt tilskudd

Tilskudd til beiteteknologi

Mye av utmarksressursene i Norge er ubenyttet. Vi har også mye innmark som er gått ut av drift. Topografien i Norge gjør at gjerdehold er kostbart og arbeidskrevende. Det samme er tilsyn i beitesesong på utmark, da man ikke har fullstendig kontroll på hvor dyrene befinner seg. Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker derfor en storskala satsning på beiteteknologi.

Med beiteteknologi har man blant annet en mulighet til å ta i bruk arealer som er vanskelig å gjerde inn. Tradisjonell gjerding har også betydelige investerings- og vedlikeholdskostnader. Med en storstilt satsning på beiteteknologi i Norge vil det gi en skalafordel ved økt volum som vil ta ned enhetskostnaden.

For den enkelte bonde er beiteteknologi en betydelig investeringskostnad og det ligger en risiko i levetid og at teknologien er relativt fersk. Med dagens økonomiske rammevilkår er det heller ikke bedriftsøkonomisk lønnsomt å investere i beiteteknologi. Kost-nytte for den enkelte bonde er for lav samt at det er mangel på likviditet til å foreta investeringen. Det er derfor helt nødvendig med et raust tilskudd for å utløse investeringene i det monn som trengs.

Utmarkas nyttbare beiteareal er beregnet til 950 millioner fôrenheter. Dette er et uutnyttet potensial for økt sjølforsyning som kan tas i bruk ved hjelp av beiteteknologi og økt statlig tilskudd.

Tilskudd til tiltak i beiteområder er en viktig ordning, som sikrer midler til organisert beitebruk. Det bør gjøres en gjennomgang av ordningen, for å evaluere effekt av tilskudd og alternative løsninger for å gjøre ordningen enda mer målrettet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må gjøres en evaluering av ordningen 'Tilskudd til tiltak i beiteområder', med sikte på å styrke ordningen, kartlegge behov og finne alternative løsninger for økt bruk av beiteteknologi for å øke bruk av beite og utmark.

Drenering

De siste årene har bevilgningene til drenering økt over jordbruksavtalen. For 2026 ble det bevilget 151 mill. kroner. Likevel gjenstår det et stort etterslep med jord som har behov for drenering. Den største andelen tilskudd til drenering går til fylkene med minst omdisponering av jord, mens i fylkene med mest brakklagt jord; Agder, Vestland og Troms og Finnmark, har tilskuddet utløst begrenset med areal.

Godt drenert jord gir bedre så- og høsteforhold, økt plantevekst, økt næringsopptak, redusert avrenning, bedre jordhelse og redusert risiko for jordpakking. Drenering er viktig både for å redusere klimagassutslipp fra arealene og for å tilpasse jordbruket til et endret klima. God drenering kan redusere faren for erosjon som følge av overflateavrenning og bidra til bedre vannkvalitet. Redusert erosjon bidrar til å bevare jord som en ressurs for framtidig matproduksjon. Drenering er et tiltak der man i dag ikke har metoder for å måle reduksjon i utslipp og som ikke kan bokføres i det offisielle utslippsregnskapet.

Det er store variasjoner i grøftekostnader. Grøftekostnad avhenger både av størrelse på skiftene og av hva slags utstyr som kan brukes, der rådalshjul og kjedegraver er rimeligere, mens områder som er mer utfordrende å drenere kan kreve større kostnader ved bruk av gravemaskin.

Et flatt tilskudd, slik som dagens ordning er innrettet, sikrer ikke at de arealene med størst behov for drenering blir drenert, og det blir ofte valgt løsninger som ikke gir tilstrekkelig dreneringseffekt. De siste årene har dreneringskostnadene i faste kroner ligget på 4000 kr/daa, som er et lavt beløp og tilsier at det er de områdene som er lettest å drenere og dermed har lavest kostnad som har blitt drenert⁸.

Hvis man har vanskelige dreneringsforhold, vil ikke drenering gi lønnsomhet, selv når økte avlinger og fullt tilskudd er medregnet. Overgang til å beregne tilskudd som andel av kostnadsoverslag vil derfor stimulere til økt aktivitet. Det vil også gjøre drenering av små skifter mer lønnsomt.

I dag er 48 prosent av jordbruksarealet leiejord. I en rapport fra NIBIO (2025)¹, beskrives leiejord som en barriere for økt drenering. Leiekontrakter har et tidsperspektiv på 10 år, mens drenering er en investering i et 40-årsperspektiv. Dermed trengs det svært kraftige stimuli for å gjøre det attraktivt å drenere leid jord. Her kan også krav til digitalisering av leiekontrakter og oppfølging av jordloven fra forvaltningen bidra til å formalisere leieforhold og stimulere til økt drenering.

Forhandlingsutvalgets i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at kravet til at omsøkte arealer skal være grøftet tidligere omgjøres. Det må være mulig å få innvilget dreneringstilskudd til nydyrkede areal og areal som tidligere ikke har vært drenert.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at bevilgningen til drenering over LUF må økes med 20 mill. kroner til 171 mill. kroner i 2026.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at ubenyttede midler i LUF fra 2025 skal overføres til dreneringsposten for 2026. Det bør innføres et prinsipp om at ubenyttede midler i LUF overføres til inneværende år til dreneringsaktivitet.

Teigbasert arealtilskudd

Det ligger stort uutnyttet potensiale i å benytte digitale kartdata til å fordele tilskudd i jordbruket, og utviklingen av kartdata går fort og framover. Dagens arealtilskudd fanger i for liten grad opp

¹ NIBIO (2025) [Kostnader og barrierer for drenering i norsk jordbruk](#)

forskjeller i de faktiske dyrkingsforholdene og kompensere ikke for driftsulemper og variasjoner innenfor soner. Det er derfor behov for et bedre verktøy for å nå målene om økt selvforsyning. Det er behov for å styrke koblingen av kartdata og systemer for tilskuddsutmåling i landbruket.

I dag drives differensiering av tilskudd basert på at landet er delt opp i soner. Dette er et lite finmasket system, som krever bred generalisering av driftsvilkår og klima. Ved å innføre et teigbasert tilskuddssystem, kan man i mye større grad tilpasse tilskuddssatser til de faktiske forholdene på hver enkelt gård. Dette vil gi større presisjon i utbetaling av tilskudd og mindre "sløsing" av felles ressurser.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at kartbaserte tilskuddssystemer ligger som en prioritering for all annen utvikling av systemer i den offentlige forvaltningen av landbruket.

Det har i mange år vært jobbet med problemstillinger rundt treffsikkerheten i arealtilskuddet. En rekke rapporter har vært utarbeidet, blant annet i 2010, 2013, 2014, 2018 og 2024. Flere av arbeidsgruppene har vurdert at det er teknisk mulig å innføre et driftsvansketilskudd knyttet til blant annet bratthet og teigstørrelse, men at det gjenstår noe utviklingsarbeid.

Formålet med et teigbasert arealtilskudd er – i tillegg til å øke selvforsyninga – å få et arealtilskudd som er mer rettferdig mht. arbeidsmengden ved å drive ulike arealer. Med dagens kartgrunnlag vil det være mulig å vurdere hver enkelt teig med tanke på størrelse, bratthet, landsdel, høyde over havet og nedbørmengde. Andre forhold som påvirker produksjonsforholdene og som bør inn i dette kartsystemet fram i tid er f.eks.: jord ut av drift, jordsmonn, RMP, kulturminner og naturverdier.

Godt datagrunnlag på teignivå vil også forenkle en rekke andre arbeidsprosesser mellom myndigheter og jordbruk. For eksempel vil arbeid knyttet til avlingserstatning og arealplanlegging i kommuner og fylkeskommuner kunne forenkles. Det bør også etterstrebes at digitale leiekontrakter knyttes opp mot dette kartgrunnlaget.

I Meld. St.11 (2023-24) vedtok et flertall på Stortinget følgende:

«Stortinget ber regjeringen utrede og prøve ut et teigbasert system, eller tilsvarende, som skal bidra til drift av krevende areal.»

Dette ble fulgt opp med et vedtak i fjorårets forhandlinger om å;

«[...] utvide prosjektet Bærekraftig landbruk i nord og sette i gang en prøveordning i utvalgte kommuner i Nord-Norge med stor andel areal som det ikke søkes tilskudd til. Formålet med prøveprosjektet er å forhindre gjengroing av areal, og målet med prosjektet må være å lage gode systemer og prøve ut ordninger som kan forvaltes på en god måte.»

Til årets forhandlinger ble det levert en rapport med evaluering for utprøving av et prosjekt for teigbaserte tilskudd i Nord-Norge.¹⁰ I prosjektet er det valgt ut seks kommuner i Nord-Norge, hvor tilskudd skal prøves ut for små teiger og for teiger som ikke det har vært søkt arealtilskudd for i 2025.

Utfordringene med å velge seg områder i Nord-Norge med få gårdbrukere, er at det er mindre sjanse for at tilskuddsordningen blir benyttet, og dermed blir utprøving mangelfull. Det som var intensjonen med prosjektet, var en uttesting av mulighetene for å knytte arealtilskudd til kartbaserte løsninger for å få bidra til nydyrking og mindre omlegging av jordbruksarealer. Prosjektet må videreføres med intensjon om utprøving for å kartlegge de forvaltningsmessige utfordringene med et kartbasert tilskuddssystem.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ser stor verdi av et prosjekt for utprøving av teigbaserte tilskudd, og krever at prosjektet med utredning av teigbasert

tilskudd med en prøveordning i utvalgte kommuner i Nord-Norge utvides til flere områder; Aremark, Hadeland eller Bjerkheim, Strand og Gjesdal. Mandatet for prosjektet er å utvikle en løsning for et kartbasert arealtilskudd på teig- eller skiftenivå basert på dagens tilgjengelige data. Forslaget til tilskuddsutforming skal ta høyde for at en på sikt kan videreutvikle tilskuddet med flere parametere og som en nasjonal ordning. Prosjektet innvilges 10 mill. kroner gjennom LUF. Ved evaluering av prosjektet må hovedfokus ligge på forvaltningsmessige muligheter, og ikke reduseres til hvor mye nydyrking ordningen har utløst.

Det er nødvendig å i større grad basere tilskudd til jordbruket på arealressurser, og tilpasse tilskuddene til teiger som har større driftsulemper. Driftsulemper hindrer videreutvikling av jordbruket, og det haster å få på plass ordninger som kan bidra til økt bruk av norsk jord og egne arealer. Det ligger stort potensiale i å åpne for enkle ordninger for tilskudd til mindre skifter.

Det finnes omtrent 200.000 teiger under 5 dekar ifølge en rapport fra partssammensatt arbeidsgruppe som utredet et driftsvansketilskudd i 2018².

I systemet for søknad om RMP-tilskudd ligger det allerede inne en kartløsning for registrering på gårdsnivå. Registrering av antall teiger under en viss størrelse kan danne grunnlag for et teigtilskudd. Det settes en grense 5 dekar, som gir grunnlag for støtte til småskifte gjennom RMP.

Forvaltningsmessig, finnes det mange ulike løsninger for å utvikle et tilskuddsutmålingssystem for småskiftetilskuddet. I RMP søknaden ligger det et kartlag som gir informasjon om størrelse på og antall skifter. Dette kan brukes til å registrere antall småskifter under 5 dekar, enten manuelt eller i kartsystemet.

Forhandlingsdelegasjonen til Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det bør innføres et småskiftetilskudd i RMP, hvor kartlaget i søknaden utnyttes til å registrere antall skifter. Skifter under 5 dekar gis inntil 300 kr i tilskudd. Det må settes et krav til at skiftet høstes maskinelt. Dette må ses i sammenheng med rullering av Regionale miljøprogram og utvikling av fagsystemet eStil-RMP, og en potensiell kobling til fagsystemet til produksjonstilskudd-søknadene hos Landbruksdirektoratet.

Digitale jordleiekontrakter

I jordloven §8 er det krav om at det ved jordleie skal foreligge en skriftlig leiekontrakt med minst 10 års varighet. Det er i dag stor variasjon i hvor godt dette følges opp av jordeier og jordleier og hvor strengt det håndheves av kommunene. Manglende håndheving av driveplikten har ført til at dyrket jord går ut av drift og ofte omdisponeres til andre formål.

10-årige skriftlige leiekontrakter gir bedre forutsigbarhet for den som drifter jorda. Det er nødvendig for å kunne gjøre beslutninger om å investere i grøfter, driftsapparat og for å gjøre nødvendig vedlikehold på hydrotekniske anlegg, kanter og kalking. Konsekvensen av manglende forutsigbarhet er et vedlikeholdsbehov som bygger seg opp over tid, og gir redusert jordkvalitet. Jordas avlingspotensial vil synke, mens utslipp til luft og vann vil øke. Jord i god hevd er en grunnleggende forutsetning for å kunne øke sjølforsyninga og drive mer klima- og miljøvennlig agronomi.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det i forskrift om produksjons- og avløsertilskudd i jordbruket må tilføyes et krav om at jordleiekontrakt må være digital registrert i offentlige register for at det skal kunne mottas produksjonstilskudd for den leide jorda. Dette vil gi kommunen bedre oversikt over hvem

² Partssammensatt arbeidsgruppe (2018) [Utredning av driftsvansketilskudd](#)

som driver jorda, og det vil også kunne frigjøre krefter til å følge opp jord som ikke er i drift.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at strengere forvaltning av jordleiekontrakter vil være et viktig bidrag for å sikre bruk av jord på tilgjengelige arealer som trengs for å øke sjølforsyningsgraden og for å nå Stortingets mål om landbruk i hele landet. Forhandlingsutvalget oppfordrer til at det sendes et brev til kommuner og statsforvaltere om at jordloven må følges opp for å styrke oppfølging av driveplikten og jordleiekontrakter.

Gjødselbruksforskriften

Arbeidet med nytt gjødselregelverk har pågått i mange år. I mars 2024 ble revidert regelverk sendt på høring, i form av to forskrifter, som trådte i kraft 1 februar 2025.

1. Gjødselvareforskriften, som omhandler produksjon, omsetning og import.
2. Gjødselbrukforskriften, som omhandler lagring og bruk av gjødsel

Grenseverdier for fosfor per dekar per år, som gir begrensinger på spredeareal, i tillegg til spredefrister for hvor sent på høsten det er lov å spre gjødsel, skaper utfordringer for bønder allerede i innfasingen og tilpasningsperioden. Det er gjort et omfattende arbeid for å forberede systemer og apparat for innføring av regelverket, men det rapporteres likevel om at kommuner og forvaltningsapparat ikke er satt i stand for å håndtere det nye regelverket.

Det må vurderes om det finnes et godt nok kunnskapsgrunnlag om effekter og konsekvenser av ytterligere utrulling av regelverket. Regelverket krever store tilpasninger for mange bønder, og krever et omfattende kontrollregime knyttet til jordprøvetaking, gjødselplan og gjødseljournal. I tillegg krever innføring av regelverket at mange produsenter må investere i lagerkapasitet for husdyrgjødsel og mer spredeareal.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ser ikke at det er handlingsrom i jordbruksavtalen for å sikre nødvendig støtte for de omfattende prosessene som nå pågår i norsk jordbruk knyttet til (1) ombygging av løsdrift, (2) omstilling i tråd med klima- og bærekraftsbehov og (3) for å følge nytt gjødselregelverk. Innføring av regelverket vil påvirke økonomi og avlinger i negativ retning og vil ha konsekvenser for matproduksjonen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlaget vil legge vekt på at det er nødvendig at utviklingen av strukturen i norsk jordbruk, i større grad må legge til rette for gårdsbruk som er tilpasset ressursgrunnlag og eksisterende og tilgjengelig spredeareal.

8.1.2 Tilskudd ved produksjonssvikt

Tilskudd ved produksjonssvikt (tidl. erstatning ved avlingssvikt) omfatter to ordninger:

- Tilskudd ved svikt i planteproduksjon
- Tilskudd ved svikt i honningproduksjon

Ordningen tilskudd ved produksjonssvikt skal bidra til betydelig risikoreduksjon. Ordningen skal være en enkel og effektiv ordning for både myndighet og produsent for å bidra til å redusere økonomiske tap ved produksjonssvikt.

I jordbruksoppgjøret 2024 ble partene enige om å endre reglene for beregning av gjennomsnittlig avling. Søkeren kan nå stryke de to dårligste og det beste året av de siste syv årene i

gjennomsnittsberegningen. For 2026 ble det bevilget 104,4 mill. kroner. Hvor 101,4 mill. Kroner gikk til svikt i planteproduksjon og 3 mill. Kroner gikk til svikt i honningproduksjon.

Det er stort behov for risikoavlastende tiltak for grøntprodusentene. Dagens system for tilskudd til produksjonssvikt krever at det har foregått produksjonssvikt på over 30 pst av arealet på vekstgruppenivå. Dette slår uheldig ut for produsenter som driver med mangfoldig drift, og har ulike vekster som har blitt påvirket i ulik grad av klimatiske forhold. Det bør gjennomføres en oppsplitting av vekstgruppenivåene, slik at bredden på vekstgruppene reduseres, hvor gruppene reflekterer vekster som treffes likt av ytre faktorer som gir produksjonssvikt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber i årets avtale om en endring av ordningen tilskudd ved produksjonssvikt, hvor vekstgruppenivåene deles opp i mindre grupper. Hensiktsmessig oppdeling må være tema for forhandlinger.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre bevilgingen til tilskudd ved produksjonssvikt for planteproduksjon med 101,4 mill. kroner og for honningproduksjon med 3 mill. kroner, totalt 104,4 mill. kroner i 2027.

Partssammensatt arbeidsgruppe med gjennomgang av behov for risikoavlastning, inkl. ordningen for tilskudd ved produksjonssvikt

Det er behov for en omfattende gjennomgang av risikobelastningen og behov for avlastning for bønder, i møte med klimaendringer og mer ekstremvær. Gjennomgangen må inkludere en vurdering av ordningen for tilskudd ved produksjonssvikt. Det må vurderes om eksisterende ordninger gir tilstrekkelig, treffsikker og forutsigbar kompensasjon ved klimarisiko og andre ytre faktorer som kan lede til produksjonssvikt. Det bør også ses på behovet for eventuelle forbedringer eller nye virkemidler som kan styrke bondens evne til å håndtere økt risiko, særlig knyttet til klimaendringer.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det settes ned en arbeidsgruppe som skal vurdere ordningen for Tilskudd ved svikt i planteproduksjon.

8.1.3 Erstatningsordning for løkprodusenter

Stortinget har vedtatt en omfattende erstatningsordning for løkprodusenter som rammes av nye og strengere grenseverdier for kadmium, med mål om å gjøre bøndene så godt som skadesløse.

EU-regelverket senker fra juli 2026 grenseverdien for kadmium i løk fra 0,05 til 0,03 mg/kg. Dette rammer særlig produsenter i Innlandet, hvor jordsmonnet enkelte steder har naturlig høyt innhold av tungmetaller på grunn av forekomster av alunskifer som inneholder kadmium. Løkpartier som overskrider grensen kan ikke selges, og produsentene risikerer store økonomiske tap.

Et flertall på Stortinget har instruert regjeringen om å innføre en erstatningsordning med minst 95 % kompensasjonsgrad for avviste løkpartier som overstiger de nye grenseverdiene. Ordningen skal:

- gjelde for vekstsesongen 2026
- baseres på Landbruksdirektoratets produsentpris for den aktuelle uken
- være uten maksimaltak per produsent
- være uavhengig av produksjonssviktordningen
- Målet er å gjøre produsentene «mest mulig skadesløse».

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det legges opp til en videreføring av ordningen som gjelder for vekstsesongen i 2026, over statsbudsjettet i 2027.

Dagens kunnskap er ikke tilstrekkelig til å forutsi risikoen for overskridelser av grenseverdiene på gårds- eller skiftenivå. Vi mangler kunnskap om; forståelse av variasjon mellom år og værforhold, detaljkartlegging av kadmiumnivåer i jord og kunnskapsgrunnlag om effektive risikoreduserende tiltak. Det er behov for kartlegging av kadmium i berørte områder, som kan bidra til styrket kunnskapsgrunnlag for framtidig produksjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag setter av 1 mill. kroner til en utredning for å utvikle kunnskapsgrunnlaget om løkproduksjon og opptak av kadmium.

8.1.4 Tilskudd til frøavl

Formålet med tilskudd til frøavl er å fremme dyrking og frøforsyning av klimatilpassede sorter av gras, belgvekster, rotvekster og grønnsaker gjennom tilskudd til avl og overlaging. Tilskuddsordningen skal også fremme dyrking og forsyning av økologisk stikklok gjennom tilskudd til avl. Tilskuddet gis som pristilskudd, arealtilskudd og tilskudd til overlaging.

Frøavl legger grunnlaget for norsk grovfôrproduksjon, og er på den måten viktig for jordbruket over hele landet. Frøavl og tilpassa sortsmateriale er viktig i arbeidet med å bedre grovfôrdyrkinga, både i forhold til kvantitet og kvalitet. Norsk grovfôrproduksjon er avhengig av stabil tilgang på såfrø av arter og sorter tilpasset norske forhold. Utenlandsk sortsmateriale er ikke tilpasset norsk klima og norske dyrkingsforhold. Dette gjelder særlig i høyereliggende strøk og de nordligste landsdelene.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble det bevilget 25,56 mill. kroner til tilskudd til frøavl.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre bevilgningen til tilskudd til frøavl i tråd med Landbruksdirektoratets prognose på 18,2 mill. kroner i 2027.

8.1.5 Hamp

Hamp er en allsidig og robust fiberplante med et betydelig potensial i norsk landbruk. Fibrene fra hamp er svært sterke og slitesterke – opptil åtte ganger sterkere enn lin – og egner seg godt til bruk i tekstiler, tauverk, komposittmaterialer og byggematerialer. Samtidig har hamp gode agronomiske egenskaper. Den vokser raskt, konkurrerer effektivt mot ugras og har et relativt lavt behov for plantevernmidler. Planten bidrar også positivt til jordstruktur og kan inngå som en del av et variert vekstskifte.

Det er mulig å dyrke hamp i Norge. Erfaringer fra både Norge og sammenlignbare land viser at planten kan gi stabile avlinger, forutsatt tilgang på riktig sortvalg, dyrkingskunnskap og et fungerende mottaks- og foredlingsapparat.

En satsing på hamp kan bidra til økt ressursutnyttelse og nye inntektsmuligheter i jordbruket, særlig for planteprodusenter som ønsker å diversifisere drifta. Det kan også styrke norsk produksjon av bærekraftige tekstilfibre og redusere avhengigheten av importerte råvarer. For å realisere dette potensialet er det behov i første omgang behov for å tillate dyrking av hamp.

Hamp representerer både en agronomisk mulighet og en industriell ressurs, og kan bli et viktig bidrag til økt verdiskaping og mer bærekraftige verdikjeder i norsk landbruk.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må bli tillatt å dyrke hamp til tekstil i Norge.

8.2 Korn og kraftfôr

Fra 1970 til 1990 økte kornarealet med om lag 1 mill. dekar som ledd i en målbevisst oppbygging, og nådde et toppnivå på 3,7 mill. dekar. Fra 1992 snudde utviklingen, og arealet falt til et bunnivå på 2,5 mill. dekar omkring 2010. Siden har arealet økt og stabilisert seg på vel 2,9 mill. dekar. Disse tallene viser at målbevisst politikk påvirker produksjonsevne og -vilje, både opp og ned.

I underkant av 30 prosent av det totale jordbruksarealet i Norge brukes til korn. Det finnes i dag om lag 10 000 kornprodusenter med en samlet produksjon på 1,2–1,3 mill. tonn. Antall produsenter er mer enn halvert siden 2000, mens arealet er redusert med om lag 20 prosent siden 1990. Avlingene per dekar har økt, og samlet produksjon ligger som snitt på om lag samme nivå som i 1990.

Kornproduksjonen er bærende for kanaliseringspolitikken og for et jordbruk over hele landet. Den er også avgjørende for økt sjølforsyningsgrad og norsk matberedskap.

En forutsetning for norsk kornproduksjon er et fungerende norsk marked for husdyrprodukter. Norsk kornproduksjon har ingen annen avsetning enn det innenlandske behovet for korn til mat og fôr. Et fungerende tollvern er derfor like viktig for kornsektoren som for resten av næringa.

Kornsektoren har gjennom Meld. St. 11 (2023–2024) og Stortingets behandling av denne fått nye og høye mål: 10 prosent økologisk areal innen 2032, 50 prosent sjølforsyning korrigert for import av fôrråvarer, 70 prosent norskandel i kraftfôret innen 2034 og 90 prosent norsk mathvete på varig basis fra 2030. Målene er foreløpig ikke fulgt opp av noen plan av betydning. Dette er ambisiøse mål som krever langsiktig og målrettet arbeid – faglig i næringa, men også gjennom landbrukspolitiske virkemidler over jordbruksavtalen og midler over statsbudsjettet. Målene kan ikke nås uten at avtalepartene legger til rette for vedlikehold og utvikling av den infrastrukturen kornproduksjonen hviler på.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag slutter seg til Stortingets mål og vil gjennom forslagene i dette kapittelet fremme arbeidet med å nå dem. Sett mot tidsplanen Stortinget har satt for 2030 og 2034, ligger vi på etterskudd. Etter den partssammensatte gjennomgangen av korn- og kraftfôrpolitikken framlagt i mars 2025 har lite skjedd. Rapporten framhever et betydelig etterslep på investeringer og vedlikehold av infrastruktur for mottak, tørking og særlig lagring av korn.

Årets jordbruksforhandlinger må gi framdrift for de ulike tiltakene. Det økte arealet av hvete og proteinvekster må komme på de beste kornarealene, og dette flytter fokus over på bygg- og havreproduksjonen i randsonene. Rapport 6/2026 fra Landbruksdirektoratet skulle etter planen legge fram forslag til en innfraktsordning for korn i randsonen. Dette forslaget foreligger ikke.

Forhandlingsutvalget er ikke bekymret for at produsentene ikke vil reagere på nye signaler. Endrede prissignaler og økt arealstøtte for mathvete og proteinvekster har allerede endret produksjonen noe. Den mentale endringen hos produsentene er større enn avlingene synliggjør, fordi dårlig vær og mangel på vårhvetesåkorn har holdt utviklingen tilbake.

At tilgangen på riktig såkorn ikke har vært god nok, er bekymringsfullt siden dette er første forutsetning for å lykkes. Diskusjonen om falltallkrav og nytt klassifiseringssystem for mathvete må landes. Det må framskaffes oversikt over nødvendige oppgraderinger og prioriteringer av ny infrastruktur, og ikke minst må det startes og landes en diskusjon om hvordan dette skal finansieres.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger Stortingets mål til grunn. Kornsektoren må få en sentral plass i jordbruksforhandlingene 2026. Partene må også diskutere hvordan løpende trykk og framdrift skal holdes fram mot

jordbruksforhandlingene 2027. Uten et slikt arbeid står avtalepartene med fine mål uten plan for å nå dem.

8.2.1 Infrastruktur i kornsektoren – fellesanlegg

Skal målet om 90 prosent norsk matkornandel og 70 prosent norskandel i kraftfôret – samt økt norskandel i økologisk kraftfôr – nås, trengs en oppgradering av infrastrukturen i kornsektoren, både på gårdsnivå og på mottaksanleggene.

Avtalepartene må få en felles forståelse av behovet for oppgradering og fornyelse, og av hva som kan gjøres for å bedre situasjonen. Temaet ble ikke tilstrekkelig behandlet i den partssammensatte gjennomgangen av korn- og kraftfôrpolitikken avgitt 7. mars 2025.

Det er et felles syn i kornbransjen at markedsordningen for korn over tid ikke har gitt grunnlag for nødvendige marginer til vedlikehold og utvikling av infrastrukturen på fellesanleggene.

De nye målene gir økt behov for tørke- og kjølekapasitet, total lagerevne og særlig flere celler til nye proteinvekster, mer økokorn, flere mathveteklasser og mathavre. Skal Norge være leveransedyktig på 90 prosent norsk mathvete på varig basis, kan overlagering i enkeltår komme opp i mer enn 150 000 tonn (180 000–200 000 tonn i verst tenkelige tilfelle med 30 prosent norsk mathvete). Selv om en ikke skal planlegge for det verste, illustrerer dette utfordringens størrelse.

Det er behov for minimum 300 000 tonn ny lagerplass. Summen av Stavanger Havnesilo (180 000 tonn) og den lagerkapasiteten som nå flyttes ut av kornsektoren i næringa og inn i ordningen med beredskapslager for matkorn (se kap 8.2.4, om lag 60 000 tonn) utgjør 240 000 tonn. Et anslag på minimum 300 000 tonn er derfor et forsiktig anslag, og kostnadsestimatet på 4 milliarder kroner er tilsvarende forsiktig. Anslaget forutsetter utbygging av gårdsanleggene (jf. kap 8.2.2).

Kornbransjens løpende marginer må sikres, slik at tilstrekkelig egenkapital kan bygges opp til oppgraderingen, sammen med låne- og tilskuddsmidler. Arbeidet må tas steg for steg med tydelige delmål. Over en tiårsperiode dreier det seg om et behov på minst 4 milliarder kroner til fellesanleggene.

Det må legges til rette for at aktører som FKRA og Fiskå Mølle kan regne hjem bygging av lagersiloer av stort omfang – 50 000 tonn – på sine kraftfôranlegg i Stavanger/Strand. Det vil være fornuftig å flytte korn ut av Østlandet til Rogaland tidlig i sesongen. Dette avlaster lagerbehovet på Østlandet, og kornet skal uansett dit.

Statsråden inviterte til dialog om temaet på kornkonferansen til Norges Bondelag og Felleskjøpet Agri i januar 2026, uten at dette er fulgt opp. Kornbransjen selv er heller ikke klar på egne planer og behov. Felleskjøpet Agri har bedt om en ny utredning av «faglige og økonomiske flaskehalsen i kornhandelen ved økt norskandel for matkorn».

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er åpen for en slik utredning, men er i tvil om en ny partssammensatt arbeidsgruppe er riktig virkemiddel nå. Avtalepartene bør heller sette press på kornaktørene til selv å foreslå hva som trengs av infrastruktur, hvordan de ser for seg finansieringen, og hvilke flaskehalsen og utfordringer i verdikjeden som må håndteres ved økt norsk mathveteproduksjon. Dersom dette foreligger til 1. mars 2027, kan avtalepartene gjøre de nødvendige avklaringene i jordbruksforhandlingene 2027. Dialog mellom avtalepartene om temaet er likevel nødvendig utover det som får plass i årets forhandlinger. Dersom en lander på å pålegge markedsregulator selv å framlegge en rapport, må bestillingen diskuteres nærmere.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil ved årets forhandlinger ikke fremme krav om konkrete løsninger, men forslag som er så konkrete at de både kan og

må diskuteres i årets forhandlinger. Dette av hensyn til den videre behandlingen av infrastruktur i kornsektoren, som må finne sin løsning i jordbruksforhandlingene 2027.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag fremmer tre forslag til diskusjon:

1. Industrifradrag i målprisen for korn

Markedsordningen for korn endres slik at det fra målpris åpnes adgang for et industrifradrag på 10–20 øre. 16 øre tilsvarer om lag 200 mill. kroner på årsbasis. Norkorn og Fiskå har i sine innspill foreslått et slikt industrifradrag som virkemiddel, uten å angi størrelsesnivå eller andre føringer.

Forhandlingsutvalget mener industrifradraget kan settes lavt de første årene, og trappes opp etter hvert som prosjekter blir klare. Ordningen bør rigges for å være varig, men vedtas i første omgang for en tiårsperiode med evaluering etter fem år.

Forslaget vil i første omgang svekke kornøkonomien. Ved neste års gjennomgang vil Budsjettnemnda se hvor stort industrifradrag som faktisk er nyttet. Dette føres som kostnad og gir grunnlag for at sektoren i neste års avtale kan kompenseres – gjennom økt pris, pristilskudd eller arealtilskudd – ut fra hvordan kornøkonomien da framstår.

For kornprodusenten vil en bedret infrastruktur over tid være så nyttig at ordningen er til å leve med – forutsatt at det også innføres et virkemiddel som nevnt nedenfor i punkt 2. *Ordningene må ses som en helhet.*

2. Låne- og tilskuddsordning til fellesanlegg i kornsektoren

Inntil 200 mill. kroner årlig over en tiårsperiode avsettes til gunstige lån og tilskudd til investeringer på fellesanlegg i kornsektoren. Ordningen må være konkurransenøytral. Forvaltningen legges enten til Landbruksdirektoratet eller Innovasjon Norge. Med 50 prosent egenfinansiering vil ordningen utløse midler i størrelsesorden 400 mill. kroner. Fellesanleggenes egenkapital sikres gjennom industrifradraget under forslag 1, som forventes å gi kornaktørene 200 mill. kroner i marginer det i dag ikke er mulig å ta ut.

Enkelte aktører ønsker ikke en slik ordning, primært av frykt for at den ikke blir konkurransenøytral. Forhandlingsutvalget mener det er fullt mulig å utforme en konkurransenøytral ordning, og de som frykter det motsatte har ikke vist hvordan nødvendige investeringer alternativt kan finansieres. Stortingets mål kan ikke stoppes av at enkeltaktører er mer opptatt av sine egne, eventuelt manglende, initiativ enn av å bidra til å løse målene for sektoren. Forhandlingsutvalget er trygg på at også disse aktørene vil nyttiggjøre seg av industrifradrag og låne- og tilskuddsordninger når disse foreligger.

Midlene må komme som friske midler og ikke tas innenfor eksisterende IBU-ordning. Staten ved Landbruks- og matdepartementet må anerkjenne det omtalte investeringsbehovet på fellesanleggene som en følge av Stortingets nye og høyere mål for kornsektoren.

Forhandlingsutvalget foreslår at jordbruksavtalen tilføres 200 mill. kroner friske midler hvert år over den nødvendige tidsperioden. Disse midlene skal ikke inngå i Budsjettnemndas grunnlagstall for inntekstberegningen for jordbruket. Det vil være urimelig å beregne sektorens inntektsnivå ved hjelp av midler som utelukkende skal gå til infrastruktur for å oppnå et nytt mål satt av Stortinget.

En tilsvarende ordning kunne også vurderes for matmøllene, som har investeringsbehov knyttet til økt norskandel i matmelet og den generelle konkurransesituasjonen mot import. For å øke norskandelen i matmelet må det framskaffes større partier med sortert og blandet mathvete. Dette krever ny silokapasitet, flere celler og ny infrastruktur, herunder tørkekapasitet på mottaksanleggene i kornområdene.

Investeringsansvaret vil ligge på kornkjøper, selv om det er mølleindustrien som setter kravet. Mølleindustrien burde kunnet betale for investeringen og håndteringen, men konkurransesituasjonen mot import gjør dette umulig. Selv om mølleindustrien kan betale for håndteringen, vil investeringskostnadene falle på selger – som er kornkjøperen.

Det er urimelig at kornprodusentene skal bære disse kostnadene. Prinsipielt hører de til hos mølleindustrien, som igjen burde fakturert kjøperen av melet. Når samfunnet har rigget et system der kostnadene ikke kan hentes inn i neste ledd, må samfunnet dekke kostnadene.

Dagens kornøkonomi kan ikke bære disse kostnadene. Uten de foreslåtte investeringsmidlene må kornøkonomien styrkes tilsvarende på annet vis. Det kan ikke skje gjennom kornpris, siden kraftfôrkostnadene da stiger. Det ville kreve et nytt virkemiddel som pristilskudd på korn, og et industrifradrag på det dobbelte av foreslått nivå. Et industrifradrag i den størrelsesorden blir uforholdsmessig stort sammenlignet med målprisen.

De to virkemidlene må ses i sammenheng. Næringa tar sin del gjennom det løpende industrifradraget, som gir bedre marginrom slik at anleggene kan vedlikeholdes og utvikles løpende, og egenkapital bygges opp til større investeringer. Statens del – investeringslån og investeringstilskudd – sørger for oppgraderingen som er nødvendig for å nå Stortingets nye mål. Forhandlingsutvalget foreslår om lag samme beløp, 200 mill. kroner, på hver ordning.

Forhandlingsutvalget foreslår at også låne- og tilskuddsordningen administreres over jordbruksavtalen, og at bevilgningen knyttes til jordbruksavtalens ordninger uten inntektsberegning for jordbruket. Dersom slik føring ikke kan gjennomføres, må midlene bevilges direkte på statsbudsjettet utenom jordbruksavtalens bevilgning.

3. Økte midler til gårdsanlegg

Et tredje virkemiddel – midler til gårdsanlegg for korn – må ses i sammenheng med de to ovennevnte. Det omtales i kap 8.2.2, men forhandlingsutvalget foreslår her et nivå på 200 mill. kroner per år over en tiårsperiode, finansiert over IBU-ordningen. Samlet vil dette utløse om lag 400 mill. kroner til gårdsanlegg.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever:

- **At markedsordningen for korn utredes med sikte på å innføre et avtalebestemt industrifradrag i målprisen i størrelsesorden 200 mill. kroner (10–20 øre). Rapport innen 1. februar 2027.**
- **At det utredes en konkurransenøytral låne- og tilskuddsordning til fellesanlegg i kornsektoren. Rammen settes til 200 mill. kroner årlig over en tiårsperiode. Midlene skal ikke inngå i Budsjettnemndas beregninger av inntektsnivået for jordbrukssektoren. Rapport innen 1. februar 2027.**
- **At markedsregulator, alene eller sammen med de øvrige kornaktørene, pålegges å levere en rapport som belyser behovet for investeringer i infrastruktur i kornsektoren på kort og lang sikt, i prioritert rekkefølge med kostnadsforslag og forslag til finansiering. Eventuelle flaskehalsar eller andre utfordringer knyttet til økt norsk matkornproduksjon skal adresseres. Rapport innen 1. februar 2027.**

8.2.2 Infrastruktur i kornsektoren: gårdsanlegg

I et beredskapsperspektiv er det en klar fordel å styrke desentralisert lagringskapasitet på gårdsnivå. Gårdsanleggene må kunne motta, tørke og lagre et økt kvantum dersom mathvetedyrkingen skal økes og kvaliteten sikres over tid. Tidlig tresking med høyt vanninnhold er nødvendig for å sikre tilfredsstillende kvalitet og høyere falltall. Bedre gårdsanlegg vil avlaste de større fellesanleggene og være særlig viktige i våte år. Gode gårdsanlegg opprettholder også

driftsmotivasjon og et aktivt jordbruksmiljø – viktig i randsoner og i områder med svekket jordbruksmiljø. Anlegg på 100–300 tonn, gjerne plantørke, er dermed også svært viktige for å sikre hele Norges kornareal inn i framtida.

Spørsmålet om lagergodtgjørelse på gårdsanlegg må avklares dersom gårdsanleggene skal utvikles. Kapitalbindingen på gården øker når den skal utvikles til å motta og sikre kvalitet på et større kvantum mathvete.

En større andel av kornleveransene bør leveres etter forutgående prøve og rett på sluttanlegg. Dette krever oppgradering på gårdene. Mange gårdsanlegg fra 1970- og 1980-tallet er i dag umoderne eller ute av bruk. Anslaget gir om lag 270 000 tonn ny lager- og tørkeplass på gårdene. Med et snitt på 350 tonn per nytt anlegg tilsvarer dette 770 anlegg. Det er ikke mange, gitt at antall produsenter er om lag 10 000 og utbyggingsperioden ti år. I den grad det er mulig bør nye tørkeanlegg bygges med flisfyring.

Tilskudd til gårdsanlegg må få økte bevilgninger over IBU under jordbruksavtalen. Omfanget bør trappes opp fra dagens nivå på 40–50 mill. kroner til 200 mill. kroner i året over en tiårsperiode. Forhandlingsutvalget foreslår opptrapping over to-tre år og at tilskuddsandelen settes til om lag 45 prosent. Dette utløser drøyt 200 mill. kroner i egenkapital.

Bruk av gårdsanlegg forutsetter at egne investeringskostnader dekkes gjennom priskurven til produsent. Skal gårdsanlegg brukes til mer enn tørking og lagring under treskingen – også til faktisk lagring fram mot mars-april og ny sesong – må dette lønne seg. Mange har over tid ment at egen lagring ikke er lønnsomt. Dette kan ha sammenheng med den lagerleieordningen kornkjøperne har utviklet de senere år. Ordningen fungerer i praksis mer som et verktøy for å styre kornkjøpers varebalanse per 31. desember, og motvirker gårdslagring.

Enkelte kornaktører motarbeider aktivt økt satsing på gårdsanlegg, med den begrunnelse at fellesanlegg er billigere både i bygging og drift. Dette er ikke nødvendigvis riktig, og fellesanleggene vil uansett aldri kunne motta alt korn direkte fra jordet. Det må være et samspill mellom gårdsanlegg og fellesanlegg. Det motsatte standpunktet er ikke forankret i praktisk drift.

Den faktiske lønnsomheten ved egen lagring er omstridt, men markedsregulators priskurve er avgjørende for regnestykket. En faglig og mer entydig vurdering av dette spørsmålet er avgjørende for investeringer i gårdsanlegg. Norsk Landbruksrådgivning (NLR) bør få oppdraget, og vurderingen må gjøres ved ulike priskurver. Det er ikke gitt at markedsregulators priskurve tar høyde for gårdsanleggenes behov for kostnadsdekning, eller for et ønske om lagring helt fram mot neste sesong. Begge deler er nødvendige for å få en bedre kornlogistikk. Om dette er negativt for enkelte fellesanlegg, kan det likevel være lønnsomt for sektoren som helhet.

Avtalepartene fastsetter ikke priskurven. De må imidlertid kunne melde overordnede behov. Dersom markedsregulator ikke finner å kunne etterkomme slike behov, må dette meldes tilbake og diskuteres nærmere av avtalepartene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever:

- **At andelen IBU-midler til gårdsanlegg for korn økes til et nivå rundt 100 mill. kroner for 2027, med planlagt ytterligere økning i 2028. IBU-rammen tilføres 50 mill. kroner ved avtalen for 2027 og ytterligere 100 mill. kroner ved avtalen for 2028. Hvorvidt opptrappingen skal deles på enda ett år, avklares ved neste års forhandlinger.**
- **At tilskuddsandelen ved investering i gårdsanlegg for korn økes til om lag 45 prosent.**
- **At NLR får i oppdrag å framlegge beregninger for lønnsomhet ved lagring av korn på gård under ulike forutsetninger, blant annet basert på erfaringstall for priskurver de senere år. Rapport innen 1. februar 2027.**

8.2.3 Finansiering av overlagring

Forhandlingsutvalget viser til innspill fra Felleskjøpet Agri som tar opp utfordringene knyttet til lagerkapasitet ved økt overlagring av mathvete. Fiskå har reist samme problemstilling for mathavre. Felleskjøpet Agri ber om avklaringer av hvor de ulike kostnadene ved økt norsk mathveteproduksjon skal plasseres.

Overlagring skal dekkes over omsetningsavgift. Ved ubalanse i markedet er dette produsentenes ansvar.

Det kan imidlertid ikke være produsentenes eller kornmottakenes ansvar å bære kostnadene ved investeringer og overlagring for å oppnå nye politiske målsetninger.

Dersom dette rent praktisk dekkes løpende over omsetningsavgift, må det vurderes hvordan produsentene kompenseres. Samfunnet må bære kostnadene ved slik flerårig overlagring. Overlagring vil være nødvendig på grunn av variasjoner i avling og kvalitet. Skal 90-prosentmålet oppnås på varig basis, må det i enkelte år produseres 110–120 prosent av behovet for å veie opp for år der produksjonen ligger på 60–70 prosent av behovet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at finansieringen av planlagt flerårig overlagring, for å være leveransedyktig på mathvete i ulike avlingsår, avklares og ikke skal belastes kornprodusent eller kornhandler.

8.2.4 Ordning for beredskapslagring av matkorn over Statsbudsjettet

Det er ingen ordning over jordbruksavtalen til beredskapslagring av matkorn.

Beredskapslagringen finansieres over statsbudsjettet og tar sikte på tre måneders lagring, om lag 83 000 tonn. Ordningen omtales her fordi den – slik den er innført – har svekket lagersituasjonen for korn i jordbruket. Det bygges ikke ny kapasitet for mer enn 15 000–20 000 tonn i beredskapsordningen. Ordningen reduserer dermed lagermuligheten for aktørene med mer enn 60 000 tonn, som må reetableres.

Feilen er at det ikke er stilt krav om nybygg i de langsiktige avtalene som er inngått. Dette gjør ordningen billigere, men behovet for de 60 000 tonnene er like stort. En aktør som har gått inn på slik langtidsleie har i ettertid varslet et mulig økt behov for dobbel mottaksplikt som følge av mindre lagerplass for ordinært korn.

Måten dette er gjennomført på er uheldig, men situasjonen må håndteres. Det betyr at kostnadene kommer tilbake som økte investeringer i lager på fellesanlegg, i størrelsesorden minst 600 mill. kroner. Forhandlingsutvalget har tatt høyde for dette i forslagene i kap 8.2.1 og 8.2.2.

Slik beredskapsordningen for matkorn er rigget, er kostnader flyttet inn i landbrukets kornsektor fra det som skulle vært en selvstendig ordning over statsbudsjettet.

8.2.5 Oppsummering infrastruktur korn

Industrifradrag i målpris, investeringslån og -tilskudd til fellesanlegg, og økte IBU-midler til gårdsanlegg, alle på 200 mill. kroner vil sammen med egenkapital fra kornprodusentene utløse investeringer i kornsektoren på 800 mill. kroner per år når ordningene er i gang. Over en tiårsperiode tilsvarer dette om lag 8 milliarder kroner. Beløpet er stort, men nødvendig. Uten investeringer i denne størrelsesorden kan målene ikke nås. Beløpet tilsvarer kostnaden for 500–600 nye løsdriftsfjøs.

Beløpets størrelse må ikke være avskrekkende. Skal målene for kornsektoren nås, må virkemidlene også ville brukes.

En tredelt finansiering der 2/3 kommer over jordbruksavtalen og 1/3 tas utenom, er et gunstig spleiselag for alle parter. Dersom jordbruket motsatte seg industrifradrag, eller staten motsatte seg låne- og tilskuddsordningen, ville resultatet være at ingenting skjer.

Jordbruket bidrar sterkt: økte IBU-bevilgninger til gårdsanlegg reduserer tilgangen på midler til annen kostnads- og inntektsutvikling i sektoren, og disse midlene vil inngå i beregningen av sektorens inntektsnivå.

Dersom staten motsetter seg sin tredjedel, vil alternativet kunne være en høyere målpris på korn, med påfølgende problemer for kraftfôrkjøpere og økte priser på melk og kjøtt. Et tilsvarende beløp måtte da inndras til fordel for fellesanleggene gjennom et økt industrifradrag. Det er billigere og enklere for alle parter med et spleiselag der jordbruket bidrar over avtalen og staten også bidrar utenfor avtalen med den nevnte tredjedelen.

Å nå målene innen 2030 er ikke realistisk. Men uten å starte, kommer vi ingen vei. Siden kostnadene er store, er det særlig viktig at planlegging og prioritering av investeringer på gårder og fellesanlegg er godt gjennomtenkt, slik at det bygges for framtida og med god logistikk for øye.

Kornleveransene kan grovt sett deles i to: halvparten leveres av 80 prosent av produsentene, med leveranser under 200 tonn. Den andre halvparten leveres av 20 prosent av produsentene, med leveranser over 200 tonn. Dette påvirker kornstrømmen og de tekniske anleggene som trengs.

8.2.6 Tollkalkylen

Under gjennomgangen av korn- og kraftfôrpolitikken 2024/25 ble det avdekket at håndteringskostnadene som ligger til grunn for tollkalkylen ikke er justert på mange år. De ligger i dag på 17 øre, men skulle vært inflasjonsjustert til om lag 35 øre. En oppdatering vil bedre tollvernet for korn, men har konsekvenser avtalepartene må ta høyde for: dyrere importpris på kraftfôrråvarer og dermed dyrere kraftfôr. Endringen kan teoretisk – men ikke nødvendigvis – gi bedre margin på norsk korn, og dermed også bidra til dyrere kraftfôr.

Forhandlingsutvalget mener flere hensyn tilsier at tollkalkylen må settes på riktig faglig grunnlag. Det kan gi større marginer for norsk korn, men mindre marginer og økte utgifter for import. I et lengre perspektiv, der økt selvforsyning er målet, er dette riktig – og det er også riktig i arbeidet med å utvikle og forsvare det øvrige tollvernet.

Landbruksdirektoratet er i etterkant av gjennomgangen pålagt å arbeide med dette, men forhandlingsutvalget har ikke mottatt forslag til konklusjoner eller synspunkter på temaet. Dersom endringen fører til økte norske priser, må også råvaresituasjonen hensyntas.

Selv om toll i utgangspunktet ikke er en sak under jordbruksavtalen, vil en endring av tollkalkylen for korn kunne ha stor påvirkning på jordbruksavtalens virkemiddelbruk.

Forhandlingsutvalget mener det er grunnlag for å fatte beslutningen i år. Konsekvensene vil vise seg i ettertid og avhenge av aktørenes opptreden. Saken må tas opp til drøfting ved avtalen i 2027.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det foretas endringer i de håndteringskostnadene for korn som ligger til grunn for beregningen av tollkalkylen.

8.2.7 Dobbel mottaksplikt

Høsten 2025 ble adgangen til dobbel mottaksplikt utløst for første gang i markedsordningens historie. Det var i hovedsak to grunner: avlingen var stor og kom på kort tid slik at mottaksanleggene gikk fulle, og andelen bygg var stor med utsikter til at noe måtte overlages.

Enkelte anlegg ønsket ikke å «brenne inne» med bygg, siden det kunne begrense også neste års mottaksmulighet.

Avtalepartene må trekkes inn i den videre diskusjonen om utformingen av dobbel mottaksplikt. Det kan ikke være slik at aktører sloss om kornet gjennom ulike vilkår, for deretter å kreve kvantumet levert på dobbel mottaksplikt hos markedsregulator. Alle parter har begrenset lagerkapasitet i toppsesongen. Det viktige med dobbel mottaksplikt er at kornprodusenten får levert i løpet av sesongen.

Produsenten har et selvstendig ansvar for å ta vare på sin produksjon fram til levering kan påregnes. Leveranse på dobbel mottaksplikt allerede fra 1. oktober, slik enkelte ønsket, er ikke gjennomførbart. Markedsregulator har ikke kapasitet til å motta kornet så tidlig i sesongen.

Når oppgradering av mottaksanleggene igangsettes gjennom et industrifradrag i målpris, og en aktør velger ikke å bruke retten til dette fradraget, vil korn kunne gå i den aktørens retning. Ordningen må være innrettet slik at enhver aktør selv tar ansvar for det kornet vedkommende velger å tiltrekke seg. Har aktøren ikke plass eller bruk for kornet selv, må produsenten sendes videre til aktører som trenger og kan motta det. Alternativt må aktøren ta den fulle kostnaden for lagring på gård eller i eget fellesanlegg. Diskusjonen høsten 2025 viste at det ikke var fare for at produsenten ikke skulle få levert i løpet av sesongen, men at leveranse i toppsesongen var vanskelig – på grunn av for liten lagerkapasitet på fellesanleggene.

Det er svært viktig å få avklart vilkårene før muligheten for et industrifradrag i målpris innføres. Ulik opptreden rundt bruken av dette virkemiddelet kan endre kornstrømmen på kort sikt. Da kreves et større ansvar av den enkelte aktør, det vil si mindre rett til dobbel mottaksplikt for korn aktøren selv ikke trenger.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at avtalepartene inkluderes i den videre diskusjonen om innholdet og utformingen av den doble mottaksplikten.

8.2.8 Prisutvikling mellom de ulike kornslag

Det relative prisforholdet mellom kornslagene må ta utgangspunkt i den verdien de enkelte kornslag har i kraftfôrindustrien.

Prisøkningen på havre i jordbruksoppkjøret 2025 var for stor slik situasjonen framstår i dag. Det skaper utfordringer i kraftfôrindustrien. Havre er nå overpriset med 15–20 øre sammenlignet med bygg. Fôrhvete er tilsvarende underpriset.

For havre kan forholdet rettes gjennom et nedslag i målpris sammenlignet med bygg. Prisen på fôrhvete settes ikke av avtalepartene, men av kornaktørene selv. Det etterspørres mer fôrhvete, og det er da påfallende at den prisen under fôrverdien. Dette gjøres trolig for å redusere kraftfôrkostnaden. Fôrhveteprisen har riktignok gått noe opp det siste året, men underprisingen har pågått over lang tid.

Det etterspørres mer mathvete, samtidig som det er rom for betydelig mer fôrhvete. Hvert år vil noe hvete dyrket med sikte på mat falle i fôrklasse. Det er viktig for hvetedyrkingen at prisen på fôrhvete er knyttet til varens verdi. Avtalepartene kan innføre en egen målpris på fôrhvete, men dette er ikke ønsket fra markedsregulators side. Forhandlingsutvalget forventer da at aktørene selv setter priser basert på fôrverdien og ikke holder fôrhveten kunstig lavt priset. Dersom dette ikke endrer seg, må spørsmålet om målpris på fôrhvete tas opp igjen.

Målpris på fôrhvete bør utredes parallelt med en vurdering av bransjens opptreden i neste sesong.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever:

- **At provenyet av 15 øre nedslag på havre legges på arealtilskudd korn i sone 2, 3 og oppover.**
- **At kornaktørene oppfordres til å prise fôrhvete etter dens verdi i kraftfôrindustrien. Avtalepartene ber om dokumentasjon for at dette er gjennomført i sesongen 2026/2027 før neste års jordbruksforhandlinger.**
- **At muligheten for å innføre målpris på fôrhvete utredes innen 1. februar 2027.**

8.2.9 Økt dyrking av mathvete og proteinvekster

Over de siste to årene er det innført særegne arealtilskudd for hvete og proteinvekster på henholdsvis 165 kr og 265 kr per dekar. Samtidig er målprisen for mathvete økt med 57 øre. For mathvete utgjør økningen i arealtilskudd og pris mer enn 90 øre per kilo. I samme periode er byggprisen økt med 12 øre, mens arealtilskuddet korn i hvetesonene er økt med 60 kr/daa – til sammen en virkning på om lag 24 øre for bygg.

Værforhold og mangel på vårhvetesåkn har gjort at den fulle effekten av disse tiltakene ennå ikke er synlig. Det er derfor naturlig å avvente produksjonsutviklingen før ytterligere stimulering settes inn.

Det må nå komme en periode med nok såkorn, gode overvintringsforhold for hvete og værforhold som muliggjør såing av høsthvete, slik at reaksjonene på de innførte endringene kan vurderes på faglig grunnlag. Kornøkonomien er dessuten generelt tilfredsstillende sett opp mot økonomien i andre produksjoner i næringa. Det er ikke behov for særskilte tiltak for kornøkonomien utover dekning av etterslep, kostnadsøkning og inntektsutvikling på linje med andre produksjoner.

Synsing om hva som trengs av stimuli for dyrking av mer høsthvete og proteinvekster er lite gunstig. Det bør framlegges en mer faglig begrunnet beregning av forholdet mellom økonomien ved bygg- og hvetedyrking, der risikoelementet ved hvetedyrkingen hensyntas.

Ut fra to vurderinger – faktisk oppnådd endring ved allerede iverksatte stimuli, og mangel på faglig begrunnede økonomiske beregninger – vil forhandlingsutvalget avvente ytterligere stimuli til dyrking av hvete og proteinvekster. Dette også fordi kornkjøperne henger etter med utviklingen av infrastrukturen.

Ved kommende jordbruksavtaler både kan og må det etter all sannsynlighet gis ytterligere økonomiske stimuli for å oppnå tilstrekkelige volum av disse vekstene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at videre særegne prispåslag eller arealtilskudd for hvete og proteinvekster avventes.

8.2.10 Byggandelen av den totale norske kornproduksjon

Markedsregulator er bekymret for at andelen bygg skal bli for stor. I 2025 var det et overskudd av bygg. Det er nyttet omsetningsavgift til prisnedskrivning av bygg for å øke byggandelen i kraftfôret. Dette er kanskje mer et prisspørsmål enn en faglig utfordring ved optimering av blandingene.

Forhandlingsutvalget vurderer at tilgang på mer vårhvetesåkn, og mer hvetedyrking generelt, vil skape nødvendig balanse i markedet. Forhandlingsutvalget foreslår verken særegent nedslag i byggpris eller økning av byggprisen. Økonomien i byggedyrking sammenlignet med andre kornslag har over år bedret seg mer enn forventet, fordi avlingene har steget som følge av nye sorter. Dette er ikke reflektert av avtalepartene i prisforholdet mellom bygg og hvete før de to siste årene.

Situasjonen må likevel vurderes nærmere på lengre sikt. Skal norskandelen i kraftfôret økes, trengs mer norsk protein. Det stimuleres derfor til mer proteinvekster, men dette alene kan ikke

dekke behovet, hverken på kort eller lang sikt. Skal 70-prosentmålet nås, trengs mer norsk protein enn det proteinvekstene kan bidra med, selv ved økning i dyrkingsomfanget (opplysning fra FKRA). Da må det vurderes å behandle bygg på en ny måte.

NMBU har hevdet at «det er ikke for mye bygg, men for lite protein i bygget». Det er fullt mulig å utvikle sorter med høyere proteininnhold, men dette krever langsiktig sortsutvikling. Det forutsetter også proteinbetaling for bygget, siden avlingene går ned ved økt proteininnhold og gjødslingsopplegget må endres. De ulike byggsortene kan også kreve spesifikk behandling, ettersom fjørfe og gris har ulike krav til aminosyresammensetning. Aminosyresammensetningen kan påvirkes gjennom tilsetninger under blandingen av kraftfôret, og fjørfeets krav til å unngå byggsorter med for høy viskositet kan påvirkes ved sortsvalg (forsøk ved Birger Svihus, NMBU). Det foreligger forforsøk på både gris og fjørfe som viser muligheter for økt bruk av bygg i blandingene.

Mulighetene for nye kvalitetskrav til både bygg og havre må undersøkes nærmere. For havre vil høyere krav til hektolitervekt og lavere skallinnhold kunne påvirke bruken i blandingene. Dette er langsiktig arbeid som starter med sortsutviklingen.

Økt norskandel i kraftfôret kan på sikt stille nye kvalitetskrav. Det gir utfordringer for avtalepartene, sortsutviklere, markedsregulator, kornkjøpernes logistikk og fôrutviklere. Å ta tak i dette er et viktig grep for på lengre sikt å nå økt norskandel i kraftfôret. Rapporten «*På vei mot bærekraftig fôr – 20 grep for 2026*» peker på det samme behovet i deres tiltak 14, som anbefaler å stimulere til forbedret kornmiksblanding og kornkvalitet gjennom målrettet tilskudd og risikoavlastning.

Arbeidet med å øke proteininnholdet i gras må gå parallelt, og i den samme rapporten til Bærekraftig Fôr-prosjektet anbefaler tiltak 17 differensiert betaling som belønner høy grovfôrandel i fôret til melkekyr. Et slikt virkemiddel kunne både styrket grovfôrøkonomien og frigjort kraftfôrressurser til andre produksjoner.

Det bør nedsettes en arbeidsgruppe eller etableres et prosjekt som over lengre tid kan arbeide med saken, identifisere muligheter og utfordringer, og foreslå løsninger.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det opprettes et prosjektarbeid med oppgave å identifisere muligheter og utfordringer knyttet til nye kvalitetskrav til bygg og havre, blant annet protein i bygg og lavere skallinnhold i havre, med sikte på å øke norskandelen i kraftfôret. Det skal også gjøres økonomiske betraktninger av eventuelle endringer. Prosjektet finansieres med midler over FFL/JA.

8.2.11 Tilgangen på norsk mathavre

Tilgangen på norsk mathavre burde vært stor nok.

Værforhold gir variasjoner over år, med utfordringer på hektolitervekt og kvalitet knyttet til DON. Likevel er det noe med organiseringen – fra sortsvalg, mottak og levering til lagring – som gjør at Norge nå over flere år ender opp med å importere en stor andel av kvantumet. Forklaringen sies å ligge i mangel på lagerceller på mottakene, men dette må gjennomgås av markedsregulator og de øvrige kornkjøperne. Deler av problemet er at sektoren til nå i for stor grad har satset på «industriell verdiskaping», der mathavren skal finnes i havresiloen uten at produsenten godtgjøres for det. Resultatet er at det ikke er funnet nok, og at import blir gunstig. Dette må ses i sammenheng med tollkalkylen (jf. kap 8.2.6).

Det må vurderes om mathavre i enda større grad skal være en kontraktproduksjon, der kjøper kan dirigere sortsvalg, dyrkingsmåte, leveransetidspunkt og mottaksanlegg i større grad enn i dag. Dette krever større bruk av eget avtaletillegg, slik det allerede nyttes. Det bør vurderes i hvilken grad økte kostnader til avtaletillegg knyttet til mer mathavre kan videreføres i markedet.

Flere kornaktører driver i dag kontraktsdyrking av mathavre, men det er likevel vanskelig å sikre et tilstrekkelig antall dyrkere. Overlagring fra gode år til dårligere år, og utsortering fra havresilo, vil være nødvendig. Havre som leveres på tampen av sesongen, møter i dag overfylte mottak.

Uten ny infrastruktur er det praktisk vanskelig å nå 100 prosent norsk mathavre. Kostnadene til overlagring for mathavre er parallele med dem for mathvete (jf. kap 8.2.3).

Det foreligger et brev fra Landbruksdirektoratet som fastsetter kriteriene for beregning av målpris. Her er det pålagt at tilleggssytelser skal inngå. Slike tilleggssytelser dreier seg ikke om kvalitetstillegg som eksempelvis gis mathavre, men om kvantumstillegg med videre. Slik var det ikke fra utgangspunktet da målpris ble innført.

Avtalepartene må sette nødvendig press på aktørene slik at 100 prosent norsk mathavre nås. Dersom markedsregulator etter en gjennomgang likevel mener dette er uopnåelig, må det foreligge en rapport innen 1. februar 2027 som adresserer årsakene med forslag til tiltak.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at kriteriene for beregning av målpris korn gjennomgås med sikte på å gjeninnføre de opprinnelige kriteriene. Videre foreslår forhandlingsutvalget at markedsregulator pålegges å framlegge en rapport om muligheten for å nå 100 prosent norsk mathavre innen 1. februar 2027.

8.2.12 Mulighetene for bruk av pristillegg i korn

I dag er det to virkemidler som bygger økonomi i kornproduksjonen: pris og arealtilskudd. Det er nå rom i gul boks som åpner for bruk av pristilskudd på korn, slik det i dag nyttes for melk.

Avtalepartene vil dermed kunne få et nytt virkemiddel. Pristilskudd kan gis i stedet for økt pris, og kan eventuelt differensieres mellom soner og kornslag.

Som eksempel kunne en vurdert pristillegg for havre i de høyere soner (4–7), men også for mathvete. Dette for å dempe behovet for arealtilskudd. I enkelte områder fører økte arealtilskudd til økte jordleiepriser. Fokus på avling vil også være større ved bruk av pristillegg, enn ved bruk av arealtilskudd.

Et pristilskudd på mathvete vil ikke øke behovet for matkorntilskudd, slik en økt pris på mathvete gjør. Når mange mener at øvre grense for hva matmøllene kan betale er nådd – slik at prisøkning slavisk følges av økt matkorntilskudd – gir dette grunn til å vurdere pristilskudd som nytt virkemiddel.

Pristilskudd kan innføres som et tillegg til dagens opplegg uten øvrige endringer, eller som en større omlegging der prisnedskrivningen omgjøres til et pristilskudd med tilsvarende senkning av kornprisen. I det siste tilfellet vil dynamikken og fokuset mellom kornpris, prisnedskrivning og kraftfôrpris endres, uten at kornøkonomien eller kraftfôrprisen i utgangspunktet endres.

Pristilskudd kan utbetales av kornkjøper på avregningen, på samme måte som for melk, eller fra Landbruksdirektoratet basert på avregningen fra kornkjøper. Uansett må det utvikles nye dataverktøy.

En slik omlegging krever forutgående utredning. Forslaget fremmes derfor med krav om utredning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at mulighetene for pristilskudd i korn utredes innen 1. februar 2027. For økologisk korn foreslår forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag et slikt pristillegg innført i 2027 (jf. kap 12.3.3)

8.2.13 Oppsummering: behov for utredninger i kornsektoren

Markedsregulator på korn, Felleskjøpet Agri, har meldt inn flere tema til videre utredning:

- Nye analysemetoder for å gjenkjenne sorter.
- Faglige og økonomiske flaskehalsar i kornhandelen ved økt norskandel matkorn.
- Arealoversikt for faktisk sådd areal fordelt på art og sort.
- Utfordringer med spredning av ugras.

Forhandlingsutvalget mener disse temaene hører inn under markedsregulators eget ansvar for utredninger. Punkt to er omtalt under infrastruktur i kornsektoren, som også gir bakgrunnen for utredningene forhandlingsutvalget prioriterer innenfor infrastruktur, nummerert som første kulepunkt nedenfor.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever ved forhandlingene 2026:

- **Utrede (a) en ordning med avtalebestemt industrifradrag i målpris for korn, og (b) et konkurransenøytralt investeringsfond for lån og tilskudd til infrastruktur i kornsektoren, finansiert over Landbruks- og matdepartementet. Frist 1. februar 2027.**
- **At målprissystemet gjennomgås, med sikte på å vurdere (a) innføring av pristilskudd på korn med nye midler – alternativt finansiert gjennom reduksjon i prisnedskrivning korn med tilsvarende reduksjon i kornprisen; (b) innføring av målpris på fôrhvete; og (c) å ta tilleggsytelser ut av kriteriene for målprisberegning. En forutsetning for (c) er at tilleggsytelser gis på forretningsmessige vilkår – kornaktøren får gevinst ved annen opptreden fra kornprodusenten og finansierer selv tillegget, uten at det veltes over på kraftfôrkjøper. Frist 1. februar 2027.**
- **At det organiseres et prosjekt for å vurdere framtidig proteinproduksjon gjennom nye og mer proteinrike byggsorter, med deltakelse fra Graminor, NIBIO, FKRA, FKA og NMBU. Muligheter og utfordringer skal avdekkes, med forslag til videre framdrift. Rapport innen 1. februar 2027.**
- **At NLR får i oppdrag å (a) belyse økonomien ved gårdslagring av korn gitt de senere års priskurver, som bakgrunn for avtalepartenes og markedsregulators vurderinger, og (b) avklare hvorfor økologiske eggprodusenter med kornareal ikke driver dette økologisk, og vurdere mulighetene for å stille krav om gjennomgående økologisk produksjon. Frist 1. februar 2027.**
- **At markedsregulator, alene eller sammen med øvrige kornkjøpere, får i oppgave å levere rapporter om (a) mulighetene for 100 prosent norsk mathavre, og (b) behovet for investeringer i infrastruktur i kornsektoren på kort og lang sikt, i prioritert rekkefølge, med kostnadsoverslag og forslag til finansiering. Frist 1. februar 2027.**
- **At Landbruksdirektoratet gjennomgår muligheter og utfordringer knyttet til bruk av kjøttbeinmjøl.**

8.2.14 Tilskudd til lagring av såkorn

Den løpende tilgangen på såkorn har over flere år vært for dårlig. Dette gjelder spesielt vårhvete, men også andre kornslag. Finland har i flere år supplert Norge. Slik kan det ikke fortsette. Dagens ordning med tilskudd til lager av såkorn gir verken stor nok tilgang på såkorn eller nok å velge i. Såkornavlerlaget i Felleskjøpet har utredet og fremmet et konkret forslag til endringer.

Såkornavlerlaget beskriver forslaget slik:

“Gjeldende beredskapsordning for såkorn forutsettes å skulle sikre en beredskap på 25 prosent av årlig omsatt såkornvolum. En utfordring med hensyn til gjeldende såkornberedskap er at det inngås såkornkontrakter for et for lite areal, slik at det nesten hvert år har vært for lite norsk såvare tilgjengelig, kanskje med unntak av de virkelig gode kornårene med perfekte vekstforhold hele sesongen. Dette har sammenheng med at det med gjeldende rammebetingelser for såkornberedskap vurderes som for dyrt for såvarefirmaene å inngå kontrakter for mer enn et minimumsareal av norsk såkorn. For å øke såkornarealet må det derfor settes inn tiltak. Såvarefirmaene driver forretning og har hovedfokus på hvordan de kan skaffe nok såvare på en rimeligst mulig måte. Så lenge importvernet er utformet slik at det stort sett åpnes for import til administrerte tollsatser hvert år, er dette en løsning som gjør at såvarefirmaene tar minimalt med risiko og kostnader, samtidig som de klarer å skaffe nok såvare hvert år gjennom å regulere tilgangen gjennom import. Erfaringene fra sesongen 2025 viser også at med dagens praksis og fokus ender vi opp med en situasjon der de rette sortene av riktig kvalitet ikke er tilgjengelig i såkornmarkedet, noe som i fjor medførte at mange måtte så bygg og ikke hvete, som politikken ellers er utformet for å få mer av. Det må derfor settes inn tiltak som kan bidra til at det er nok såvare av norsk produksjon, selv om det blir behov for å så høstkornarealer på nytt på grunn av dårlig overvintring. Det er to tiltak som kan bidra til dette: økt areal med norsk såkorn, og styrket importvern med høyere preferanse for norsk såkorn.

Vi foreslår at dagens beredskapsordning legges om slik at en del av bevilgningen til såvareberedskap går til kompensasjon for å kontraktfeste et større areal. En økning av arealet på for eksempel 15 prosent i forhold til dagens areal på 144 000 dekar innebærer at totalarealet øker med 21 600 dekar til totalt 165 600 dekar. Avtalepartene bestemmer hvor stort areal det er ønskelig å ha såkorn på, for eksempel 165 600 dekar i 2027. Såvarefirmaene kan – når de får dekket kostnadene til å inngå kontrakter på et utvidet areal – inngå såkornkontrakter med aktuelle såkornprodusenter på ordinære vilkår for dette arealet. For denne økte såkornproduksjonen betaler de markedspris (som forhandles årlig mellom såvarefirmaene og såkorndyrkerlagene i henholdsvis Strand Unikorn og Felleskjøpet Agri), samtidig som de reduserer sin risiko for å ha for mye såkorn på lager etter sesongens slutt. Såkorndyrkeren tørker og lagrer kornet fram til det er behov for det i produksjonen av ferdig sekket såvare, men ikke lenger enn fram til neste innhøsting. Korn som det ikke blir produsert såkorn av, frigis når såvarefirmaene beslutter at det ikke lenger er behov for det som såkorn, og leveres da som korn til fôr eller mat. Det er såvarefirmaene som inngår kontrakter med alle såkornprodusentene, skaffer dem såvare, følger opp med vekstkontroll og henter inn spireprøver for godkjenning. Oppgjør med såkornprodusent gjøres av såvarefirmaene med utgangspunkt i kontrakt og avtalte vilkår, framforhandlet mellom såvarefirmaet og deres såkorndyrkerlag. Korn som ikke blir godkjent som såkorn, avregnes som ordinært fôr- eller matkorn. Det forutsettes at såvarefirmaene får betalt for administrasjon av det ekstra arealet som avtalepartene er enige om. Kompensasjonen er anslått til 100 kr/daa. Det utvidede såkornarealet, her satt til 21 600 daa, godtgjøres med en sats på 1,25 kr/kg såkorn gjennom ordningen. Det er forutsatt en avling på i gjennomsnitt 470 kg/daa.

Det forutsettes at dagens ordning med krav om at såvarefirmaene må ha minimum 5 prosent av sin årsomsetning på lager per 1. juli for å få utløst et tilskudd til beredskapslagring av såkorn, videreføres. Videre begrenses godtgjøringen for ferdigvarelageret hos såvareforretningene til 5 prosent av årsomsetningen, men satsen for det som kompenseres økes slik at den dekker de reelle kostnadene ved overlagering. Dvs. at satsen for ferdigvarelager i 600 kg sekk økes til 1,80 kr/kg.

Samlet kostnad for den endrede ordningen er beregnet til ca. 20 mill. kr/år, hvorav 15,5 mill. kr allerede ligger i bevilgningen for 2026. De foreslåtte endringene vil bidra til et høyere såkornareal og dermed en større produksjon av såkornråvare. Videre vil ekstra såkorn på gårdslager tjene som «såkornreserve» for to sesonger, mens det ligger urørt på gård med minimalt kostnadspådrag. Samtidig gis det full godtgjørelse for opp til 5 prosent av lageret hos såkornvareforretningene.”

Kjernen i modellen er å kombinere dagens ferdigvarelager hos såvareforretningene med et utvidet produksjonsareal hos såkornprodusentene:

- Egenberedskap hos såvareforretningene opprettholdes på 5 prosent – egenfinansiert.
- Volumet det betales lagergodtgjørelse over jordbruksavtalen på, settes til 5 prosent og godtgjøres til faktisk kostnad, det vil si 1,90 kr/kg.
- Såvareforretningene tegner kontrakter på et økt areal med samme vilkår som hos dagens såkorndyrkere. De beste partiene tas inn til såkornproduksjon. Øvrige partier lagres fram til nyttår og frigis deretter løpende som fôr- eller matkorn dersom det ikke er behov for dem som såkorn.
- Partene i jordbruksavtalen beslutter ønsket nivå for såkornareal og finansierer det økte kontraktsarealet.
- Ordningen må følges opp med prioritering av IBU-midler til tørke- og lageranlegg også hos såkornprodusentene.

Den sentrale virkningen er at det er bonden – ikke såvareforretningen – som overlager kornet fram til neste sesong. Dermed havner en større del av verdiskapingen hos produsenten.

Volument ved ulike nivå såkornareal

Såkornavlerlaget har skissert tre trinn for hvor mye overdekning som kan bygges opp gjennom økt kontraktsareal. Forhandlingsutvalget legger alternativ 1 til grunn:

	Alt. 1 (15 %)	Alt. 2 (20 %)	Alt. 3 (25 %)
Økt kontraktsareal	21 600 daa	28 800 daa	36 000 daa
Egenberedskap såvareforretninger	2 900 tonn	2 900 tonn	2 900 tonn
Betalt ferdigvarelager	2 900 tonn	2 900 tonn	2 900 tonn
Overdekning kontraktsareal	8 640 tonn	11 520 tonn	14 400 tonn
Sum beredskapsvolum	14 440 tonn	17 320 tonn	20 200 tonn
Andel av salg sertifisert såkorn	24,9 %	29,9 %	34,8 %

Dagens såkornareal er 144 000 daa, og dagens salg av sertifisert vare er 58 000 tonn.

Forhandlingsutvalget slutter seg til Såkornavlerlagets forslag, med én justering: satsen for overlagering hos aktør settes til 1,90 kr/kg, mot Såkornavlerlagets opprinnelige 1,80 kr/kg. Dette koster 290 000 kr mer enn i Såkornavlerlagets beregning.

Det foreslås også en høyere sats for lagring hos såkorndyrkere, på 1,25 kr/kg. Den høyere satsen er nødvendig for at godtgjørelsen også skal kunne bidra til å finansiere bygging av lagersiloer hos såkornprodusentene, slik at bonden får reell mulighet til å overlagre og en rimelig del av verdiskapingen.

Forhandlingsutvalget legger alternativ 1 til grunn, der såkornarealet i første omgang økes med om lag 21 600 daa (15 prosent). Når dette nivået er nådd, vurderes omfanget på nytt.

Forholdet til begrepet «beredskapslager»

Forhandlingsutvalget vil ikke bruke begrepet *beredskapslager av såkorn* om denne ordningen. Ordningen har ett års perspektiv, og hensikten er å sikre løpende tilgang på såkorn fra sesong til sesong. Skal det bygges opp lager for flere år – som er en forutsetning for å kunne defineres som beredskapslager – må dette finne sin løsning utenfor jordbruksavtalens ramme. Her vises det til forslaget fra Norges Bondelag til statsbudsjettet for 2027 om midler til bygging av slikt lager.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever:

- **At tilskuddsordningen for lagring av såkorn omarbeides i tråd med forslaget fra Såkornavlerlaget, med alternativ 1 lagt til grunn og et økt såkornareal på om lag 21 600 daa.**
- **At satsen for overlagring hos såkornaktør settes til 1,90 kr/kg, og at satsen for overlagring hos bonde settes til 1,25 kr/kg og utbetales til bonden som står for overlagringen, via såkornaktøren.**
- **At IBU-midler prioriteres til tørke- og lageranlegg hos såkornprodusenter som tegner kontrakt i ordningen.**
- **At bevilgningen til posten for såkornlager økes med 5 mill. kroner, til 20,5 mill. kroner. Kostnaden ved endringen er beregnet til 4,8 mill. kroner.**

8.2.15 Falltall og klassifiseringssystem for mathvete

I jordbruksoppgjøret 2025 ble det bestemt at Landbruksdirektoratet skulle lede et arbeid med å lande nytt klassifiseringssystem for mathvete. Forhandlingsutvalget har ikke mottatt noen melding om dette arbeidet, men viser til innspill fra Felleskjøpet Agri.

Avtalepartene fastsetter falltall, mens øvrige kvalitetskrav fastsettes av bransjen. Målet om 90 prosent norsk mathvete forutsetter et justert klassifiseringssystem og et justert krav til falltall. Bransjen – ved matkornpartnerskapet, kornhandlerne og matmøllene – har lagt fram et revidert forslag som innebærer at falltallet økes fra 200 til 225, og at proteininnholdet reduseres fra 11,5 til 11,0 prosent. Samlet sett vil antatt mengde hvete som tilfredsstillende kravene, være stabil eller svakt økende.

Dette forslaget er ikke nødvendigvis endelig, da matmøllene er like opptatt av variasjon i proteininnholdet i de ulike klasser som av falltall. Dette må kornbransjen selv avklare seg imellom. Kjøperne – i dette tilfellet matmøllene – må tillegges nødvendig vekt i arbeidet. Det er matmøllene som skaper avsetning for økt norsk mathveteproduksjon.

Mange produsenter vil oppfatte forslaget om økt falltall som negativt. Den eneste måten produsenten kan påvirke falltallet på, er ved tidlig tresking med påfølgende tørking. Dette øker tørkekostnadene, men sikrer til gjengjeld kvalitet. Enkelte kornprodusenter vil ønske seg en overgangsordning der falltallet for produsent opprettholdes, mens kravet for kornkjøper ved videresalg til mølleindustrien heves til 225. Et eventuelt tap for kornkjøper er da foreslått dekt over omsetningsavgift på korn.

Dette vil uansett bare være en overgangsordning. Forhandlingsutvalget mener man skal gå rett mot slutt punktet uten en slik overgangsordning.

En økning av falltallet er nødvendig som følge av økt norskandel i mathveten. Når norskandelen overstiger om lag 60 prosent, vil bortfall av importert hvete med høyt falltall kreve høyere falltall på den norske andelen. Om falltallet på sikt må ytterligere opp fra 225, må vurderes når norskandelen øker. I framtida kan det komme nye sorter som bedre holder på gode falltall, også ved nedbør.

Markedsregulator ønsker utstyr for gjenkjenning av sorter, for bedre å kunne sortere hvete etter hveteklasser på mottakene. Dette skal være mulig, men det gjenstår FoU-arbeid. Det er markedsregulators ansvar, sammen med resten av bransjen, å drive fram arbeidet. Graminor er riktig sted å plassere oppgaven, og forhandlingsutvalget foreslår at det gis 1 mill. kroner over årets avtale til formålet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever:

- **At grensen for falltall på mathvete økes fra 200 til 225, samtidig som det nedre kravet til protein senkes fra 11,5 til 11,0 prosent, med virkning fra produksjonsåret 2027.**
- **At kornbransjen ferdigstiller forslaget til nytt klassifiseringssystem for mathvete innen jordbruksforhandlingene 2027.**
- **At bransjen også gjennomgår andre forhold av betydning for økt bruk av norsk mathvete, som kravet til hektolitervekt.**
- **At det bevilges 1 mill. kroner over jordbruksavtalen til FoU-arbeid med sortsgjenkjenning, gitt over posten til Graminor.**

8.2.16 Innfrakt korn

I jordbruksoppjøret 2025 ble det bestemt å utrede en innfraktsordning på korn i randsonene. Dette er ikke gjennomført, og det foreligger ikke et ferdig forslag.

Felleskjøpet Agri fremmer i sitt innspill forslag om endringer i innfraktsordningen for økologisk korn, med fraktstøtte fra gård fram til basisanlegg Lena eller Rindsem (jf. kap. 12.3.3). Det er ikke foreslått bortfall av fraktstøtte ved levering til nærmeste anlegg.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener dette forslaget kan brukes som mal også for en innfraktsordning for korn generelt. Det bør ikke gis innfraktstøtte til nærmeste anlegg, men til nærmeste målprisanlegg eller annet sluttanlegg. Dette vil bedre logistikken i kornstrømmen. Forutsetningen for innfraktstøtte blir at kornet leveres på et målprisanlegg eller annet sluttanlegg.

Følgende frakttabell foreslås:

Frakttabell per 2026			Forslag ny frakttabell		
Sone, km	Nye soner Avstand, km	Sats, kr/tonn	Sone, km	Nye soner Avstand, km	Sats, kr/tonn
0	0-20	0	0	0-20	0
1	21-40	21	1	21-40	27
2	41-60	39	2	41-60	54
3	61-80	59	3	61-80	81
4	81-100	78	4	81-100	108
5	101-120	94	5	101-120	135
6	121-140	111	6	121-140	162
7	Over 140	130	7	141-160	189
			8	161-180	216
			9	181-200	243
			10	201-220	270
			11	221-240	297
			12	< 241	324

For korn utenom økologisk settes det en nullsone i fraktordningen opp til 60 km. Fra 61 km nyttes samme frakttabell som for økologisk korn.

Provenyvirkningen av overnevnte fraktordning er ikke nøye beregnet. Forhandlingsutvalget legger til grunn 20 prosent av kornkvantumet og et snitt på 101–120 km, som gir et behov på omlag 30 mill. kroner. Ved feil i anslaget salderes det opp mot avsatte midler til arealtilskudd korn inntil 500 daa.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever:

- **At innfrakt av korn gis samme satser som økologisk korn, jf. tabellen. Forutsetning er levering på målprisanlegg eller annet sluttanlegg. Det gis ikke innfraktstilskudd for de første 60 km.**

8.2.17 Arealtilskudd korn

For å nå målene om økt norsk matkornandel og økt norskandel i kraftfôret må også mindre og mer marginale arealer utnyttes til korndyrking. I Norge er det nødvendig med mange enheter for å sikre vår- og høstarbeid innenfor korte sesonger, og rask innhøsting er avgjørende for kvaliteten.

Mindre kornbruk har naturlig høyere enhetskostnader enn større bruk. Virkemidlene må ivareta slike forskjeller. I jordbruksoppgjøret 2024 ble det innført et tak på 3 000 daa for arealtilskuddsberettiget kornareal.

Alle produsenter har areal i bunnen av skalaen. Økt arealtilskudd for areal opp til et visst nivå kommer dermed alle til gode, men de mindre produsentene relativt sett mest. Dette er hensikten.

Av produksjonstilskuddsstatistikken gjengitt i rapporten «*Vurdering av strukturdifferensiering og tak på tilskudd over jordbruksavtalen*» framgår at om lag 6 000 kornprodusenter med inntil 500 daa korn disponerer 50 prosent av arealet. Samlet kornareal er nå 2 955 966 daa, og kornareal opp til 500 daa per driftsenhet på om lag 1 462 086 daa.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener korn skal ha kostnadsdekning, inntektsutvikling og dekning av etterslep på linje med andre produksjoner. Forhandlingsutvalget vil i år ikke endre kornprisene, men gi hele beløpet som arealtilskudd. 1/3 gis som et flatt arealtilskudd på alt kornareal. 2/3 gis som et tillegg på alt kornareal opp til 500 daa.

I fordelingen tilføres kornsektoren 346,2 mill. Kroner i økte arealtilskudd:

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil foreslå at det innføres et arealtilskudd korn og proteinvekster på 150 kr/daa i alle soner, avgrenset oppad til 500 daa. Provenyvirkning: 219,3 mill. kroner. Resterende midler til kornsektoren, 126,9 mill. kroner, gis som et flatt arealtilskudd på 35 kr/daa i alle soner og et tillegg på 14 kr/daa for sone 2 og oppover.

For en kornprodusent i sone 2 og oppover med inntil 500 daa blir samlet påslag 199 kr/daa. I sone 1 blir påslaget opp til 500 daa 185 kr/daa.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever:

- **At arealtilskudd korn økes med 35 kr/daa.**
- **At det innføres et nytt arealtilskudd korn oppad begrenset til 500 daa på 150 kr/daa.**

- **At sone 2 og oppover gis et tillegg på 14 kr/daa.**

8.2.18 Matkorntilskuddet

Matkorntilskuddet utjevner prisforskjellen mellom norsk og importert matkorn. Matmelbransjen er under sterkt press fra RÅK-import av industrielt tilvirkede bakerevarer, og importen har steget til om lag 148 000 tonn korn i 2025, med en importverdi på 7,9 milliarder kroner. Det er ikke avtalepartenes oppgave å dekke bransjens kostnadsøkninger gjennom matkorntilskuddet. Bransjen må selv ta ansvar for kostnadsutviklingen. Siden målprisen på hvete foreslås uendret, foreslås matkorntilskuddet videreført på dagens nivå.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at matkorntilskuddet videreføres på dagens nivå.

8.2.19 Mellomfrakt korn

Tilskuddet til mellomfrakt av korn bør i tråd med Felleskjøpet Agris innspill tilføres 15 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at mellomfrakt av korn tilføres 15 mill. kroner.

8.2.20 Frakttilskudd kraftfôr

Stedsfraktordningen for kraftfôr bør i tråd med Felleskjøpet Agris innspill økes med 12,4 mill. kroner. I tillegg må ordningen økes med 8,5 mill. kroner for å fange opp endringen knyttet til basisanlegg på Lena og Rindsem for økologisk kraftfôr (jf. delkapittel 7.2.17).

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at stedsfraktordningen for kraftfôr tilføres 12,4 mill. kroner + 8,5 mill. kroner, til sammen 20,9 mill. kroner.

8.2.21 Kjøttbeinmjøl

Ut fra en ressurs- og bærekraftstilmærking bør kjøttbeinmjøl utnyttes i kraftfôrindustrien framfor å brennes. Dette krever egne linjer eller anlegg for produksjon av kraftfôr der kjøttbeinmjøl inngår. Det er mulig å få til. Denne proteinkilden bør igjen fases inn i kraftfôrproduksjonen. Dette som en del av arbeidet med rapporten fra Bærekraftig Fôr-prosjektet med henvisning til tiltak 13

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at bruken av kjøttbeinmjøl utredes av Landbruksdirektoratet. Muligheter og utfordringer skal avdekkes.

8.2.22 Merking med opprinnelsesland

Bakevarer som importeres må få krav om merking av opprinnelsesland. I dag er det et slikt krav for kjøtt, frukt, grønt, syltetøy og honning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det settes krav til merking av opprinnelsesland for importerte bakevarer av alle slag.

8.3 Frukt, bær, grønnsaker og potet

Produksjon av frukt, bær, grønnsaker, poteter, blomster og planter, heretter omtalt som grøntsektoren, er en svært arealeffektiv og arbeidskrevende del av norsk jordbruk, med stor

verdiskaping på lite areal. Det er også en sektor som er utsatt for stor risiko i form av vær og hvor markedstilgang påvirker produsentene svært direkte.

Økt produksjon i grøntsektoren er nødvendig i et beredskapsperspektiv og for å nå mål om økt selvforsyning. Ved Stortingets behandling av Jordbruksoppgjøret 2025, ble det vedtatt en rekke anmodningsvedtak som setter retning for grøntsektoren.

Vedtak 1112

«Stortinget ber regjeringen fremover styrke satsingen på produksjon av plantevekster til mat, for å øke selvforsyningen.»

Vedtak 1113

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for økt verdiskaping i grøntsektoren gjennom målrettede tiltak som styrker denne sektorens konkurranseevne.»

Det realistiske potensialet for å ta i bruk arealer over hele landet til grøntproduksjon, begrenses av størrelse på arealene og avstand til mottaksanlegg og marked. Det foreligger ingen form for mottaks- eller forsyningsplikt, heller ikke fraktkompensasjon, som kan sammenlignes med ordningene for kjøtt, melk og korn. Ingen store overbyggende organisasjoner har et ansvar for markedsregulering. I de fleste tilfeller sikres avsetning gjennom kontrakter via en produsentforening mot detaljist/industri. Risikoen ved å produsere uten en produksjonskontrakt er så stor, at det i begrenset grad gjøres.

Grøntsektoren skiller seg videre fra resten av norsk landbruk ved at:

- Hoveddelen av inntektene kommer fra markedet
- Det er et betydelig svakere tollvern som gir svært sterk konkurranse fra import.

Disse faktorene påvirker grøntsektoren ved å legge stor risiko på enkeltprodusenter, som stadig må tilpasse seg endringer i vær, klima og markedsmessige rammevilkår. Det er stort behov for risikoavlastende tiltak for grøntprodusentene, for å sikre produksjon og utvikle sektoren framover.

Norskandelen totalt for frukt, bær, grønnsaker og poteter har de ti siste årene ligget på litt over 30 prosent, og har gjort et hopp til 39% i 2024. Noe som i stor grad skyldes en særdeles vellykket omlegging av tollene på potet fra kronetoll til prosenttoll. Norskandelen for grønnsaker er på 55 prosent og frukt og bær ligger på rundt 4 prosent.

Variasjonene er store fra produkt til produkt. Flere grønnsaker har en norskandel på over 80 og 90 prosent av totalforbruket, mens den er overraskende lav for enkelte grønnsaker, slik som løk (55 prosent). Norskandel i sesong varierer også mye mellom kulturer. Norskandelen på epler var på 52 pst i 2024 og 57,6 pst i sesong i 2025, mens den var 85,5 pst. for bringebær i 2025. De siste ti årene er totalforbruket av frukt og bær er gått ned med 15 prosent og forbruket av grønnsaker med 5 prosent.

I mange kulturer er det et stort potensial for å øke norskandelen. Med økt etterspørsel etter norske grøntprodukter vil en grøntsatsing måtte bidra til å øke markedsinntektene for større produsenter, mens virkemidler over jordbruksavtalen må målrettes mot nye og mindre produsenter slik at de har mulighet til å utvikle sin produksjon. Det er stort behov for nye produsenter i grøntsektoren, og barrierene for å starte opp i dag ses som for store for mange.

Som i resten av norsk jordbruk har kostnadsveksten de siste årene skapt store utfordringer. I tillegg medførte koronapandemien store utfordringer med arbeidskraft. Siden 2019 har jordbær og bringebærproduksjonen stupt med 26 pst. i volum.

Selv om hele det norske jordbruket benytter seg av utenlandsk sesongarbeidskraft, er det bare i grøntsektoren en finner produsenter med 50-100 sesongarbeidere. De mindre brukene med grøntproduksjon kan klare seg med 1-3 sesongarbeidere, i tillegg til familien.

Grøntsektoren fokuserer på effektiv logistikk og å holde transportkostnadene nede for å være konkurransedyktige. Fokuset på effektivisering har ført til spesialisering og geografisk konsentrasjon av produksjon. Lønnsomheten øker med nærhet til grossist/pakkeri, der utviklingen også har gått i retning av større og færre enheter. Uansett hvordan inntransportkostnaden fordeles, vil det samlet sett være mest økonomisk rasjonelt om produsentene er lokalisert nært grossist/pakkeri. I enkelte verdikjeder i grøntproduksjonen har senere ledd begynt å integrere seg bakover i verdikjeden, eksempelvis ved å ta kontroll ved pakkerivirksomheten.

Prisfokus og krav til effektivisering har ført til spesialisering og geografisk konsentrasjon av produksjon, men også til økt risiko for økonomiske og avlingsmessige tap og redusert leveringsdyktighet, og at produsentmiljøer forsvinner. Sentraliseringen er en motsetning mot statens vedtatte mål for jordbruket. Desentralisert produksjon og variasjon vil bidra til en mer bærekraftig sektor, økt risikospredning, større mangfold i produkter, produksjonssystemer og omsetning. I tillegg er dette beredskap i praksis.

Markedstilgang og avsetningsmuligheter er utfordrende for potetprodusenter, og med endringer i tollinnretningen de siste årene, har behovet for tilpasninger kommet tydelig til syne. Det er behov for å se på løsninger for tilpasning av lagersituasjonen i forhold til tollperioden for potetprodusenter, for å sikre omsetning og risikoavlastning for produsenter som tar risiko for å sikre norsk vare utover sesong.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at de viktigste tiltakene for å øke norskandelen av forbruket av grøntprodukter er styrket tollvern og en reell satsing på norske varer i offentlige innkjøp.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at videre grøntsatsing over jordbruksavtalen må ha hovedfokus på virkemidler som kan motvirke vertikal integrering og den sterke sentraliseringen av grossister og produsenter, slik at nye produsenter kan slippes til og at arealer over hele landet som egner seg til grøntproduksjon i større grad kan brukes til dette. En slik satsing inkluderer tilskudd til produsenteide fellesanlegg og et tilskudd til markedshager.

8.3.1 Offentlige innkjøp av norsk grønt

Ifølge anslag fra NIBIO (2022)³ er norskandelen av frukt og grønt i offentlige innkjøp på ca. 20 prosent, og det anslås at norskandelen i offentlig sektor er lavere enn for resten av storhusholdningsmarkedet og dagligvaremarkedet. Erfaring viser at i svært mange anbudsprosesser er pris det tungtveiende kriteriet. Med det svake tollvernet på norsk frukt og grønt, innebærer dette at importvarer prioriteres i offentlige innkjøp.

Å øke andelen norsk frukt og grønt i offentlige anskaffelser vil være viktig for å øke produksjonen av norsk frukt og grønt. Faktorer som synes å bidra til en lav norskandel handler om budsjettinnskrenkninger og prispress på etterspørselssiden, strukturelle forhold på tilbudssiden, og om utformingen av de offentlige tilbudene, ifølge NIBIO (2022).

³ NIBIO (2022) [Mer norsk frukt og grønt i offentlig sektor – Rapport fra forprosjekt](#)

Stortinget vedtok endringer i anskaffelsesloven som trer i kraft 1. juli 2026. Offentlige innkjøpere kan nå gjøre innkjøp opp til 500.000 kroner uten at anskaffelsesregelverket slår inn, hvor terskelverdien tidligere lå på 100.000 kroner. Bærekraft, sikkerhet og beredskap er samfunnshensyn som nå skal ligge til grunn for innkjøp. Det ligger nå også et krav i loven om en plikt til å ha en anskaffelsesstrategi.

Meld. St. 11 (2023-2024) står det at:

«Som stor innkjøper av matvarer har det offentlige mulighet til å medvirke til å øke selvforsyning gjennom å legge til rette for innkjøp av berekraftige og lokalproduserte jordbruksvarer innenfor rammene av regelverket for offentlige innkjøp.» og «Regjeringa vil sjå nærare på om det er grunn til å vurdere og sette måltal for kva for norskandel offentlig sektor kan eller bør oppnå for frukt og grønt for å oppnå auka selvforsyning».

Grøntutvalgets anbefalinger bør følges opp ved at det innføres et måltall om å øke norskandelen for grønt til 50 prosent, samt en handlingsplan som sannsynliggjør at målet nås. Bedre markedstilgang er avgjørende for at flere skal produsere frukt og grønt, og offentlige innkjøp er et avgjørende virkemiddel som må inkluderes i handlingsplanen. Det må legges tydelige føringer for offentlige innkjøpere at norsk frukt og grønt skal prioriteres.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker at det øremerkes midler over RT-midlene til et prosjekt om offentlige innkjøp. Det bør vises til eksempler fra aktører som Matfylket Innlandet, Agder og Trøndelag, hvor det skjer framgang på offentlige innkjøp.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det utarbeides en detaljert veileder for hvordan det offentlige kan bruke dagens og oppdatert regelverk om offentlige anskaffelser til å øke andelen norske jordbruksvarer. Ansvarlige innkjøpere må settes i stand til å utnytte handlingsrommet i regelverket for å bidra til økt norsk i offentlige innkjøp.

8.3.2 Endret tollinnretning for jordbruksvarer

I 2024 ble kronetollen på potet, potetflak og potetgranulat erstattet med prosenttoll. Det overordnede målet var å øke norsk selvforsyning, og tiltaket skulle styrke konkurransevnen til norsk potetproduksjon slik at markedet i større grad kunne dekkes av norske råvarer.

Før omleggingen ble det uttrykt bekymring for at prosenttoll kunne føre til høyere forbrukerpriser. Ruralis anslo at importprisene på epler, poteter og løk kunne øke med henholdsvis 80, 64 og 22 prosent dersom prosenttoll ble innført.

Det ble også reist spørsmål om hvorvidt omleggingen kunne svekke Norges handelsforbindelser med EU. Regjeringen understreket at importvernet er avgjørende for konkurransekraften i matindustrien, som sammen med landbruket utgjør en viktig del av sysselsettingen og verdiskapingen i Norge, særlig i distriktene. Regjeringen viste til at en eventuell videre liberalisering av handelen etter EØS-avtalen artikkel 19 må skje innenfor rammene av partenes landbrukspolitikk og på gjensidig fordelaktig grunnlag.

Importen av poteter var i 2025 mye lavere enn i samme periode i 2024. Fra januar til mai i 2025 ble det importert ca. 8 000 tonn poteter til Norge, mot 27 000 i samme periode i 2024.

Nedgangen hadde sammenheng med ekstremværet Hans⁴, men må også knyttes til tollendringen.

I 2025 startet høstingen av nye, norske poteter siste uka i mai, først i små mengder. Det var høy etterspørsel etter norske nypoteter utover i juni, og kvaliteten var god i butikkene. Etterspørselen etter norske poteter holdt seg jevnt høy gjennom sommeren og nypotetene ble gradvis erstattet av mer lagringsdyktige varianter. Omsetningen av konsumpoteter var høyere enn tidligere år. Lagerbeholdningen av poteter til konsum var 68 prosent høyere ved inngangen av 2025 enn året før, delvis på grunn av en utfordrende sesong, men også grunnet satsing på potet etter overgang til prosenttollsats fra september 2024.⁵

Innføringen av prosenttoll på potet har gitt positive resultater. Norsk sjølforsyning av potet har økt, og potetprisene har ikke steget mer enn prisutviklingen for andre matvarer. De gode avlingene i 2025 bidro til høy tilgang på norsk potet og stabile, lave forbrukerpriser.

På bakgrunn av de positive erfaringene med justert tollinnretning for potet, bør det arbeides videre med tilsvarende tiltak for andre varer der det er behov for å styrke konkurransekraften til norsk produksjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at tollinnretningen for løk og epler bør endres til prosenttoll, etter modell for potet, for å legge til rette for økt produksjon og høyere sjølforsyning av disse varene.

8.3.3 Utvide periode for tollbeskyttelse

Grøntsektoren skiller seg noe fra andre sektorer med hensyn til tollvernet under WTO. Dette henger sammen med at mye av den norske grøntproduksjonen i vesentlig grad er sesongbasert. Produktene har ulike tollsats i ulike perioder, med høyest tollsats i det som betegnes som norsk vekstsesong. For en rekke produkter kan det importeres tollfritt eller til lavere toll utenom definert norsk sesong. En utfordring med det sesongbaserte tollvernet er at det reflekterer den norske sesongen enda dårligere i 2025 enn det gjorde da tollsatsene ble fastsatt i 1995. Sesongdefinisjonen vil bli enda mer misvisende i årene framover med nye dyrkingsmetoder, sortsutvikling, lagringsteknologier med mer.

Det sesongbaserte tollvernet er imidlertid ikke fleksibelt til tross for at sesongbegrepet endrer seg over tid. De sesongbaserte bundne tollsatsene, inkludert lengden på tollperioden, er like forpliktende som Norges øvrige tollsats. Dette kan utgjøre noen vesentlige barrierer i arbeidet med å utvide norsk sesong og å øke norskandelen i det norske markedet. Samtidig som Norge bandt til dels høye tollsats for sentrale produkter i norsk landbruk, bandt Norge også en relativt stor andel av tollinjene til null. Dette var basert på produksjonsforholdene i Norge og det varespekteret som ble produsert da Norges forpliktelser ble konkretisert.

Norske sesonger er i endring rent klimatisk, noe som gir grobunn for nye sorter og utvidet vekstperiode, men også nye produksjonsmetoder, som tunneldyrking av jordbær, gjør det mulig å produsere bær over lengre tid enn tidligere. Dette bør gjenspeiles i tollperiodene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er behov for å tilpasse perioder for tollbeskyttelse for bedre å samsvare med produksjonspotensialet for ulike vekster og utvikling i lagerevne.

⁴ Landbruksdirektoratet (2025) Høysesong for norske nypoteter

⁵ Landbruksdirektoratet (2026) Markedsrapport 2025

8.3.4 Tilskudd til produsenteide fellesanlegg for bær

Alle mål for frukt- og grøntproduksjon i Norge tilsier at det er behov for økt produksjon. For å øke produksjonen kan man satse på intensivering av eksisterende produksjon eller ved å stimulere til flere produsenter og ved å spre produksjonene geografisk. Hensyn til miljøbelastning, klimatilpasning, klimarisiko og beredskap peker i retning av at man bør velge virkemidler for å stimulere til å øke antallet produsenter og spre produksjonen. De tiltakene som da vil ha størst effekt for å opprettholde og skape handlingsrom for å sette i gang produksjon handler om risikoreduserende tiltak og tiltak for å sikre markedsadgang.

Produsenteide fellesanlegg har en svært viktig funksjon i å opprettholde en spredt og variert grøntproduksjon over hele landet, og i å sikre produsentenes eierskap og innflytelse i verdikjeden. Historisk har lagring og pakking skjedd på den enkelte gård. Mange produsenter har i senere år gått sammen om å etablere felles lager og pakkeri – både for å klare investeringer i ny teknologi, og for å utnytte kapasitet effektivt. Ved å gå sammen, kan flere produsenter investere i teknologi for moderne kjøling eller tørking og lagring av ulike grøntprodukter, som igjen har stor betydning for å opprettholde kvalitet på produktene, og for å sikre at en størst mulig del av det produserte volumet når ut til markedet. Ved å innlemme fellesanlegg som håndterer andre kulturer i ordningen, kan man bidra til å sikre produsentenes eierskap i fellesanleggene og legge til rette for videre utvikling av fellesanleggenes sentrale funksjon.

For norsk bærproduksjon, er situasjonen svært alvorlig, med sterk negativ utvikling over tid for produksjon av bær på friland og tilførsel av frosne norske bær til industriformål. Det er få produsenter igjen, og utfordringer knyttet til arbeidskraft, markedsadgang og risiko øker fare for at flere faller fra.

Markedstilgang er svært utfordrende for mange frukt og grønt produsenter, og denne situasjonen er i særstilling for disse produksjonene. Varemottakerne har stor makt i verdikjedene for frukt, grønt og bær. Tilskudd til fellesanlegg for frukt er ett av få virkemidler i jordbruksavtalen mot vertikal integrering i grøntsektoren.

Dette er et driftstilskudd som stimulerer til felles lagring, sortering og organisert omsetning av norsk frukt. Det bidrar til å opprettholde den medlemseide strukturen i fruktlagersystemet. Nesten alle fruktlagrene har i dag leveringsavtaler med de store matvarekjedene. Fruktprodusentene som ligger lengst vekk fra markedet er de som er aller mest avhengige av fellesanlegg.

Det finns i dag fem fellesanlegg for innfrysing av bær til industrien i Norge. Felles for disse er at alle sliter med konsekvensene av fallende volum inn, som fører til økende kostnader per kg innfrost bær. Dette er relativt små anlegg, men de har avgjørende betydning for produsentmiljø der frilandsproduksjon av bær til industriformål foregår.

For å ta utviklingen i bærproduksjonen på alvor, må det gjøres grep for å sikre markedstilgang for industribær. Tilskudd til produsenteide fellesanlegg for frukt, må derfor utvides til også å inkludere tilskudd til fellesanlegg for innfrysing av bær. Det vil bedre muligheten for samarbeid mellom produsenter og kan gi grobunn for produksjonsklynger.

Tilskot kan tildelast føretak registrert i Enhetsregisteret som disponerer anlegg for innfrysing av bær og som det siste kalenderåret har:

1. mottatt minimum 500 kg norskprodusert bær fra kvar av minst fem ulike foretak som produserer bær, og
2. fryse inn minst 30 tonn norskprodusert bær omsett til industrimarkedet. Alle bær som etter innfrysing kan brukes av industribedrifter kan inngå i beregningsgrunnlaget.

I dagens ordning får nystartede fruktlager en unødig vanskelig start, fordi beregningen av fruktlagertilskuddet baseres på gjennomsnittlig mengde mottatt frukt de siste tre årene. Det bør ses på en annen beregningsmetode for nystartede medlemseide anlegg.

I dag utmåles tilskuddet på grunnlag av gjennomsnittlig mengde pakket frukt til konsummarkedet. Det bør ses på hvordan beregningsmodellen bedre kan ivareta anlegg som er i oppstartsfasen. Det er stordriftsfordeler også knyttet til fellesanlegg, med lavere kostnader dersom man har færre produsenter med større volumer. Det bør derfor også innføres en komponent i tilskuddsutmålingen som gis per produsent tilknyttet fellesanlegget.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre fruktlagertilskuddet med 2,28 kr/kg.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må innføres et tilskudd tilsvarende «tilskudd til fellesanlegg for frukt» til fellesanlegg for bær, som støtter produsenteide innfrysingsanlegg, pakkerier og terminaler (HUBer). Dagens forskrift for tilskudd til fellesanlegg for frukt kan utvides til å gjelde bær. Det settes av 8 mill. kroner til Tilskudd til fellesanlegg for bær.

8.3.5 Investeringsmidler til grøntsektoren

I 2019 var partene enige om at 9 millioner kroner av IBU-ordningen skulle øremerkes til produsenter som ønsker å etablere småskalaproduksjon av grønnsaker, frukt og bær. Denne øremerkingen ble ikke videreført fra 2021. Ifølge Innovasjon Norge ivaretas markedshager/småskala grønt fullt ut gjennom dagens ordninger.

Det er viktig å stimulere til økt rekruttering til grøntsektoren og økt geografisk spredning i produksjonen. For å sikre rekruttering er det nødvendig at nye produsenter gis prioritet ved tildeling av midler til investering og utvikling.

Nyplanting kan innebære omarrondering og grøfting av arealet for å tilrettelegge til mer moderne og tilpasset mekanisering, og for at jorda og plantene skal være i god stand for optimal produksjon. Kostnadene ved nyplanting kan derfor være på opp mot 70 000 kroner per dekar. Omarrondering og grøfting tas i dag ikke med som godkjent kostnad i alle fylker. Det burde inkluderes i alle fylker og framgå av tildelingsbrevet fra LMD til Innovasjon Norge.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at følgende føringer legges til grunn for bruk av IBU-midler innen grøntproduksjon (jf. kap. 13.3.1):

- Nye og småskala produsenter prioriteres.
- Det åpnes også for tilskudd til mobilt utstyr.
- Kostnader til omarrondering og grøfting må tas inn i beregningen av tilskudd til nyplanting.
- Gjeninnføre øremerking av IBU-midler til småskala grønt, med 20 mill. kroner. Dette inkluderer også jordkjellere.

8.3.6 Tilskudd til markedshager

Markedshager er definert som småskala grønnsaksdyrking for salg direkte til forbruker. Markedshagekonseptet er effektivt og bidrar med mye matproduksjon på små arealer. Produksjonen er desentralisert og fungerer i stor grad uavhengig av den etablerte infrastrukturen for landbruket. Dette bidrar til et robust matsystem, høy beredskap, levende bygder og flere distriktsarbeidsplasser.

Det er avgjørende å sikre økt rekruttering til sektoren, flere produsenter og større geografisk spredning av grøntproduksjonen for å oppnå økt sjølforsyningsgrad i Norge og i grøntsektoren, med en struktur som gir redusert klimarisiko og bedre klimatilpasning. Et tilskudd til markedshager vil gi insentiv til etablering for mindre produsenter, vil generere ny og bredere kunnskap om grøntproduksjon, fungere som tilleggsnæring som kan gi økte inntekter og mer arbeid og produksjon på hvert enkeltbruk.

Ved behandling av jordbruksavtalen i Stortinget i 2025, la en bredde av partier i Næringskomiteen fram følgende forslag:

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne viser til at bruken av markedshager er på vei opp, både i Norge og i andre land, og at denne dyrkingsformen nå finnes de fleste steder i landet.

«Stortinget ber regjeringen etablere et tilskudd til markedshager og andelsbruk av frukt og grønt i forbindelse med jordbruksforhandlingene 2026. Tilskuddet skal ikke være basert på mengde areal i bruk, men heller produksjon, mangfold og kvalitet.»

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endringer i tilskuddene i forbindelse med jordbruksforhandlingene 2026, slik at inntektsmulighetene for småskalaprodusenter av grønnsaker styrkes.»

«Stortinget ber regjeringa seinast i samband med jordbruksoppgjøret for 2026 etablere ordningar som stimulerer til auka bruk av marknadshagar og andelsbruk av frukt og grønt.»

Produsenter som satser på markedshage legger ned arbeid i en arbeidsintensiv produksjon, med stor risiko knyttet til markedstilgang og klima – og værpåvirkning. Et markedshagetilskudd vil være et viktig risikoavlastende grep for å få nye produsenter til å begynne med grøntproduksjon, og for å sikre kontinuitet for produsenter som har bygget seg opp kapasitet og kunnskap. Markedshageproduksjon krever mye manuelt arbeid, men gir likevel en høy avling per dekar.

Markedshager etableres både av etablerte bønder som ønsker flere ben å stå på og av nye som ønsker å skape seg en inntekt på små arealer. Halvparten av erfarne markedshagedyrkere oppgir å drive markedshage i tillegg til husdyrbaserte næringer. Omtrent 65 prosent av markedshagedyrkere er kvinner, noe som står i sterk kontrast til næringen for øvrig, der 84 prosent er menn. Markedshagene fungerer som en god tilleggsnæring, som kan gi grunnlag for kvinner som ønsker å finne arbeid i jordbruket og på gårdsbruket. Slik sett bør man se tilskudd til markedshager som et likestillingstiltak, som kan sikre arbeidsplasser og inntjening for flere kvinner.

Markedshager utnytter ofte arealer som ellers ville ligget brakk eller benyttet til beite. Det betyr at markedshager gir en bedre utnyttelse av arealene, en høyere verdiskapning per dekar, samt en høyere selvforsyning. Produksjonen benytter seg i liten grad av fossile innsatsmidler. Produksjonsformen er dermed blant de mest klimavennlige produksjonene i jordbruket.

Basert på en spørreundersøkelse gjennomført av *Markedshager i Norge* svarte 170 produsenter at de drev med grøntproduksjon på arealer tilsvarende markedshager. Vi anslår at kun 150 av disse vil kvalifisere til tilskudd basert på størrelse og omsetning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det innføres et tilleggstilskudd til markedshager på 10.000 kr per daa på arealtilskuddet til grønt, mellom 1-10 daa. De første 5 daa har et trappetrinnstilskudd på 10.000 kroner/daa. Markedshager mellom 5-10 daa mottar 50.000 kroner. Dette utgjør totalt 8,0 mill. kroner i 2026 dersom 150 markedshager søker tilskuddet.

Tabell Modell for tilskudd til markedshage

1 daa	2 daa	3 daa	4 daa	5 -10 daa
10.000 kr	20.000 kr	30.000 kr	40.000 kr	50.000 kr

Foreslåtte kriterier for å søke om tilskudd til markedshage er:

- Det blir dyrka minst 15 ulike sorter bær eller grønnsaker.
- Arealet er 1-10 dekar.
- Det er direkte salg til kunde (ikke grossist).

Søkerne må oppfylle de samme vilkårene til produksjonstilskudd som andre søkere til produksjonstilskudd, herunder krav om næringsmessig produksjon.

8.3.7 Arealtilskudd – mer til de første 5 dekar

For å stimulere til grøntproduksjon på mindre arealer og på flere bruk, mener forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag at arealtilskuddene må differensieres ytterligere slik at det gis mest støtte til de første dekarene.

Enkelte produsenter i grøntsektoren har et betydelig areal og omsetning. For å legge til rette for en desentralisert bruksstruktur som er mer robust mot sykdommer og ekstremvær, så er det avgjørende å spre produksjonen på flere produsenter. Strukturrasjonaliseringa i frukt og grønt produksjonene har gått langt, og det er stort behov for tiltak for økt rekruttering og for større drifts- og størrelsesmangfold blant produsentene. Dette vil være avgjørende for norsk matvareberedskap i grøntsektoren.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker å innføre et makstak på arealtilskudd på grønnsaker og potet på samme måte som på korn. Vi har i år ikke lagt inn et slikt tak av hensyn til produsentenes forutsigbarhet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår følgende intervaller for arealtilskuddene for grønnsaker, frukt, bær og potet:

Arealtilskudd, øvrige vekster

		Antall daa	Endring kr/daa	Endring, mill. kr
Grønnsaker sone 1-5	1-5	509	4 092	2,1
	5-51	4072	3 069	12,5
	51-140	10566	2 000	21,1
	141-300	15561	1 800	28
	>300	43641	986	43
Grønnsaker sone 6-7	1-5	68	8 184	0,6
	5-51	193	5 115	1
	51-140	290	3 069	0,9
	141-300	0	2 500	0
	>300	0	2 000	0

Justering omfordeling				-106,8
Sum grønnsaker, alle soner		74 610		2,4
Frukt sone 1-4	1-5	365	2 455	0,9
	5-21	1 585	3 069	4,9
	21-50	2 568	2 557	6,6
	51-80	2 609	2 197	5,7
	>80	2 985	1 578	4,7
Frukt sone 5-7	1-5	1 474	6 138	9
	5-21	5 232	4 910	25,7
	21-50	5 364	3 069	16,5
	51-80	926	3 013	2,8
	>80	0	2 247	0
Justering omfordeling				-57,9
Sum frukt, alle soner		23 108		18,9
Bær sone 1-4	1-5	305	3 682	1,1
	6-20	898	3 437	3,1
	21-50	1 406	2 557	3,6
	51-100	1 540	2 303	3,5
	>100	4 979	1 665	8,3
Bær sone 5-7	1-5	474	4 297	2
	6-20	1 222	3 928	4,8
	21-50	1 607	3 069	4,9
	51-100	816	2 794	2,3
	>100	715	2 067	1,5
Justering omfordeling				-37,6
Sum bær, alle soner		13 962		-2,4

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår en ny struktur for arealtilskudd til grønt, frukt og bær. De øverste trinnene (størst antall daa) for alle tre produksjoner er redusert med 18 % per daa. Disse midlene er fordelt ut på de lavere trinnene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det utvikles et trappetrinnsstilskudd til potet etter modell som er foreslått her. For 2027 økes tilskuddet for sone 1-5 med kr 23,7 mill. Kroner og satsen økes med 200 kr/daa til 933 kr/daa. For sone 6-7 økes tilskuddet med 1,3 mill. Kroner og satsen økes med 300 kr/daa til 1520 kr/daa.

8.3.8 Distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker

Distriktstilskuddet var i starten et prioritert tilskudd til mange småprodusenter med «driftsvansker», men har i dag mer preg av å være et rent volumtilskudd. Det het fram til 2014

distrikts- og kvalitetstilskudd, da dette opprinnelig også var et kvalitetstilskudd som var innrettet slik at det skulle lønne seg å produsere frukt/bær i klasse 1 til konsum.

Tidligere var det øvre kvantumsgrenser på 100 000 kg frukt og 76 000 kg bær. Dette ble fjernet i jordbruksoppgjøret i 2014. På grønnsaker er det begrensninger for hvor hvilket volum man kan få tilskudd for.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil innføre et tak for utbetaling av distriktstilskudd til frukt på 2 mill. kroner i utbetalt distrikts- og kvalitetstilskudd. På sikt ønskes innført en trappetrinnsmodell hvor andelen tilskudd synker jo høyere det totale tilskuddet er.

For å motta distriktstilskudd må man ha omsatt mer enn minstekvantum. De som er tilskuddsberettiget mottar tilskudd for hele kvantumet. Gjeldende minstekvantum for å motta distriktstilskudd er:

- Samlet for frukt og pressfrukt: 2000 kg
- Bær: 1000 kg
- Samlet for tomat og slangeagurk: 2000 kg
- Salat: 5000 stk

For å stimulere til ytterligere etablering av små- og mellomstore produsenter av frukt- bær og grøntprodusenter, så bør minstekvantumsgrensen for distriktstilskudd senkes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at minstekvantum må reduseres til 1000 kg frukt og pressfrukt, 500 kg bær, 1000 kg tomat og slangeagurk og 2500 stk. salat. Dette er ikke lagt inn i årets ramme.

Per i dag er ikke bær inkludert i tilskuddskategorien «frukt og pressfrukt», men det dyrkes stadig mer druer til vinproduksjon i Norge. Å inkludere druer i denne kategorien vil være et positivt bidrag i regjeringens satsning på lokal mat og drikke. Det produseres i dag om lag 30 000 kg druer av produsenter som produserer mer enn 1000 kg og som dermed er tilskuddsberettiget med nye satser for minstekvantum. Norske druedyrkere mener det kan være problematisk for vinprodusenter å få distriktstilskudd gjennom «frukt og pressfrukt», fordi varen (vin) kan ligge på lager i flere år før den omsettes.

Det bør likevel påpekes at hovedutfordringen for norske vindruedyrkere er at vin ikke kan omsettes fra gårdssalg på lik linje med sider.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det bør utredes hvordan «druer» kan inkluderes i distriktstilskudd for frukt og pressfrukt og hensynta utfordringen med lagringsvin.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at distriktstilskuddet økes flatt. Totalt utgjør økningen 24,4 mill. kroner i 2027.

	Sats 2026 kr/kg	Ny sats 2027 kr/kg
<i>Epler, pærer, plommer og kirsebær</i>		
Sone 1	7,62	8,12
Sone 2-4	9,2	9,70
Sone 5	14,28	14,78

<i>Moreller</i>		
Sone 1	9,94	10,44
Sone 2-4	11,57	12,07
Sone 5	16,91	17,41
<i>Pressfrukt</i>		
	5,99	6,49
<i>Bær</i>		
Sone 1-3	7,88	8,38
Sone 4-5	12,72	13,22
Sone 6-7	13,93	14,43
<i>Tillegg for industribær</i>	8	8,5
<i>Tomat</i>		
Sone 1-3	5,68	6,18
Sone 4-7	7,13	7,63
<i>Slangeagurk</i>		
Sone 1-3	4,16	4,66
Sone 4-7	5	5,50
<i>Salat</i>		
Sone 1-3	1,56	2,06
Sone 4-7	2,08	2,58

1.3.1 Målpriser

Det er vesentlig usikkerhet knyttet til kostnadsutviklingen på innsatsfaktorer, og det forventes et turbulent marked også i kommende år.

Øvre prisgrense ble i fjor satt ned til 16 pst. Den midlertidige hevingen av øvre prisgrense på 20 pst i årene før ga økt handlingsrom og fleksibilitet i et uforutsigbart marked med raske endringer både nasjonalt og internasjonalt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår følgende endringer i målpris:

- **Målprisen for frukt, bær og grønnsaker økes med 2,3 prosent (KPI)**
- **Målprisen for potet økes med 20 øre/kg**
- **Øvre prisgrense videreføres på 16 prosent.**

8.3.9 Potet

Overgang til prosenttoll fra 2024 har hatt positiv effekt på produksjon og salg av norsk potet. Samtidig gjenstår markedstilgang og avsetningsmuligheter for potetprodusenter, som en barriere for økt potetproduksjon. Med endringer i tollinnretningen de siste årene, har behovet for tilpasninger kommet tydelig til syne.

De potetprodusentene som venter med å åpne potetlageret sitt tett opp mot slutten av tollperioden for potet, tar en stor risiko. Det er behov for å se på løsninger for tilpasning av lagersituasjonen i forhold til tollperioden for potetprodusenter, for å sikre omsetning og risikoavlastning for produsenter som tar risiko for å sikre norsk vare utover sesong.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om en utredning av norsk potetproduksjon, med hensyn til å sikre avsetningsmuligheter og regulering for økt selvforsyning på potet.

8.3.10 Avrensordningen for potet (prisnedskrivning potetsprit og potetstivelse)

Avrensordningen for poteter skal sikre avsetning av norskproduserte, frasorterte poteter. Avrenset brukes som råstoff til produksjon av rektifisert potetsprit, potetmel og glykose. Produsenter av disse produktene kan søke om tilskudd til prisnedskrivning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre bevilgningen på 55 mill. kroner til avrensordningen for potet. Av disse er 23,5 mill. kroner avsatt til prisnedskrivning av potetsprit, mens 24,5 mill. kroner er avsatt til prisnedskrivning av potetmel/glykose.

Det er strenge krav til skallkvalitet og utseende på konsumpoteter. Dette medfører at en stor andel av potetene (ca. 35 prosent i snitt) sorteres ut som avrens. En stor andel av de utsorterte potetene er fullverdig vare når potetene blir skrelt. Disse kan brukes til annen industriell produksjon. Til produsenten blir alt utplukket avregnet som avrens selv om de fleste pakkeriene selger store deler av dette videre til annen potetindustri. Prisen på avrens er 50 øre, men når sorterings- og fraktkostnader blir trukket er prisen nærmere null til produsenten. Produsenten får dermed nesten ikke betalt for volumet som selges til annen potetindustri. Vi vet ikke hvor mye poteter som selges videre til annen industriell produksjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener prisen på avrens må økes i årets jordbruksavtale for å gjøre avrensordningen mer attraktiv å bruke for flere. Det foreslås at prisen på avrens økes fra 50 til 60 øre i 2027.

8.3.11 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

I et beredskapsperspektiv, er det svært nødvendig å drive målrettet og kvalitetsmessig sortsutvikling tilpasset norsk klima og miljø.

Ordning	2025	2026
Uvikling av plantemateriale – oppformering - Sagaplant	11.375 mill. kroner	
Utvikling av plantemateriale – oppformering - NMBU	1.5 mill. kroner	

Utvikling av plantemateriale - Graminor	35.76 mill. kroner	37.76 mill. kroner
Utvikling av plantemateriale - Nordic Public Private Partnership for Pre-breeding	2.6 mill. kroner	
Kvalitetstiltak settepotetavl	18.6 mill. kroner	
SUM		

Graminor AS

Graminor har ansvar for foredling av jord- og hagebruksvekster i Norge. Formålet er å sikre at produsentene har tilgang på variert og friskt sortsmateriale som er egnet for norske forhold. Graminors arbeid er av stor betydning for å sikre norsk matproduksjon tilpasset et endra klima. Med sortsframgang på variert og sykdomsfritt materiale som er tilpasset norske forhold, legger deres arbeid grunnlag for norsk matvareberedskap og totalberedskap.

Det er svært viktig å opprettholde dette arbeidet og utviklingen av nye sorter som tåler et endret klima og forbedring av allerede eksisterende sorter vil være avgjørende. Derfor er det viktig å videreføre støtten til Graminor over jordbruksavtalen.

Tilskudd til Graminor fordeles på foredlingsprogrammene i samsvar med strategi og samfunnsoppdraget i selskapet, og økt tilskudd til Overhalla. Graminor deltar i et nordisk samarbeid. Den nasjonale andelen av finansiering av nordisk privat-offentlig partnerskap (PPP) bevilges over jordbruksavtalen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å gi Graminor ansvaret for FoU-arbeid knyttet til et system for gjenkjenning av ulike hvetesorter på mottaksanleggene. Dette er et verktøy som trengs i arbeidet med en ny klassifisering av hvete (jf. kap 8.2). Det settes av 1 mill. kroner til dette arbeidet i 2027.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår i tillegg å øke støtten til Graminor med totalt 2 mill. kroner som øremerkes Overhalla Klonavlssenter. Totalt økes støtten til Graminor med 3 mill. kroner i 2027.

Sagaplant AS

Sagaplant er et nasjonalt plantehelsesenter. Sagaplant fremstiller klimatilpasset, sykdomskontrollert og sortsekte plantemateriale av hagebruksvekster for norske forhold.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre støtten til Sagaplant AS i 2027.

Prosjektet Bærekraft som konkurransefortrinn

Prosjektet «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon» har fått 8 mill. kroner i årlig støtte i tre år over jordbruksavtalen. Prosjektet startet opp våren 2023 og avsluttes sommeren 2026. Det skal leveres en sluttrapport til Landbruksdirektoratet.

Prosjektet melder selv at det er behov for å følge opp klimakalkulatoren, slik at verktøyet blir tatt i bruk av så mange som mulig. Dette, og andre klimatiltak er sentrale aktiviteter som støtter opp om Landbrukets Klimaplan. Andre oppfølgingsoppgaver er knyttet til dokumentasjon/ rapportering, og en eventuell utrulling av FSA Gull - etter at piloten som er igangsatt, er avsluttet og evaluert. Det er i tillegg behov for pådriverressurser/ engasjement til de ulike nettverksgruppene som igangsettes - faggrupper som er helt avgjørende for å sikre god

kompetanse- og erfaringsoverføring. Arbeidet foreslås finansiert med 2/3 fra jordbruksavtalen (ca. 2 mill. kroner pr år) og resten fra næringa (1 mill. kroner pr år).

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øremerke 2 mill. kroner til prosjektet Bærekraft som konkurransefortrinn over Klima- og miljøprogrammet i 2027.

9 Husdyrhold

En bærekraftig husdyrproduksjon er viktig for å nå målet om 50 prosent sjølforsyning. Det må være lønnsomt å dyrke gras og høste flest mulig føreheter i utmarka.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn at alle foretak som driver jordbruksproduksjon, utgjør en viktig del av det norske husdyrholdet. Det er en politisk målsetting å opprettholde landbruk over hele landet, bevare kulturlandskapet og sikre nasjonal beredskap og matforsyning. Disse målene lar seg ikke realisere gjennom et tilskuddsregime som i praksis favoriserer de største enhetene på bekostning av det brede produksjonsmangfoldet.

Grensen for tilskuddsberettigelse trekkes av regelverket selv – blant annet gjennom krav til næringsmessig preg – ikke gjennom skjønnsmessige vurderinger av driftsomfangets størrelse eller antatt «aktivitetsnivå». Innenfor den grensen er det et bærende prinsipp at fellesskapets midler fordeles i samsvar med de politiske målsetningene om spredt produksjon, levende bygder og beredskap.

I dette kapittelet omtales virkemidler som er felles for alle eller flere av husdyrproduksjonene. Deretter omtales hver enkelt av produksjonene.

9.1 Dyrevelferd og dyrehelse

Norsk husdyrhold har generelt en høy standard med god dyrehelse og -velferd. Norske husdyr får svært lite antibiotika, dødeligheten er lav og den lave smittestatusen på flere områder er unik i verdenssammenheng. En forutsetning for å opprettholde god dyrehelse og -velferd er tilstrekkelig økonomi i jordbruket. Det gjøres først og fremst ved å styrke lønnsomheten og velferdsordningene til bonden, slik at det kan legges ned nok tid og ressurser i dyreholdet.

I Meld. St. 8 (2024-2025) om Dyrevelferd legger politiske føringer for det videre arbeidet med dyrevelferd i Norge. Meldingen bygger videre på det gode arbeidet som næringen allerede gjør for å sikre god velferd og en sunn dyrehelse.

Bondevelferd henger sammen med dyrevelferd. Det er avgjørende for bonden at velferdsordningene er slik at bonden kan sikre god dyrevelferd også når bonden er syk eller skadet.

Virkemidlene over jordbruksavtalen må stimulere til mest mulig utetid i beitesesongen. Beite er god dyrevelferd når forutsetningene er lagt til rette for det, men det fordrer at bonden har økonomiske intensiver til å legge til rette for bruk av beite også ut over det som er påkrevd i lovverket. Bruk av beite er ikke en løsning som optimaliserer inntekspotensialet i dag. Dette gjelder særlig bruk av utmarksbeite, som er arbeidskrevende i en periode som allerede er svært arbeidsintensiv. Da må det være god økonomi i å benytte disse utmarksressursene til beite og å bruke tid på tilsyn, tilrettelegging, vedlikehold av gjerder og investering i virtuelle gjerder og GPS-overvåkning av beitedyr.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag forventer at prioriteringene over jordbruksavtalen tydelig viser at dyrevelferd henger sammen med bondevelferd og derav styrker velferdsordningene betydelig.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at beite for husdyr prioriteres spesielt, med særlig vekt på beite på utmark.

9.2 Ringorm

I jordbruksoppgjørene 2024 og 2025 ble det satt av midler til refusjon av vaksiner mot ringorm, med henholdsvis 1 og 2 mill. kroner årlig. Vaksiner er en sentral del av sanering etter påvisning, og Mattilsynet pålegger som hovedregel tre års vaksiner, med anbefaling om opptil fem år. Ordningen er etablert i samarbeid med næringa og Landbruksdirektoratet, og det er så langt utbetalt om lag 880 000 kroner i 2024 og anslagsvis 800 000 kroner i 2025.

Situasjonen i Trøndelag vurderes nå som relativt under kontroll, uten nye tilfeller siden våren 2024, men det gjenstår enkelte besetninger og fortsatt røde soner. Det har samtidig vært enkeltutbrudd i Rogaland, Agder og nylig på Østlandet, der situasjonen fortsatt er uavklart og kan utvikle seg. Kostnadene ved sanering er betydelige, og refusjonsordningen er viktig for å redusere belastningen for den enkelte bonde og bidra til fortsatt bekjempelse av sykdommen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at støtten til ringormvaksine settes til 2,1 mill. kroner. 2 mill. kroner til refusjon på samme nivå som tidligere og 100 000 kroner til å dekke administrasjonskostnader i Animalia.

9.3 Frakttilskudd slaktedyr

Formålet med tilskudd til frakt av slaktedyr er å jevne ut transportkostnader ved frakt av slaktedyr fra produsent til slakteri. Et viktig premiss for ordningen er at det er tilstrekkelig kompensasjon for frakt, da dette indirekte eller direkte påvirker slakterienes mulighet til å jevne ut prisene mellom produsenter.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil videreføre tilskuddet til frakt av slaktedyr på dagens nivå.

9.4 Tilskudd til dyreavl mm.

9.4.1 Tilskudd til veterinærreiser

En forutsetning for å nå Stortingets mål om landbruk i hele landet er tilgang på veterinærtjenester. Den økte vaktbelastningen er blitt svært krevende i mange distrikter. Strukturendringer i landbruket medfører at det må kjøres stadig flere kilometer per veterinærbesøk. Ordningen med reisetilskudd er følgelig av avgjørende betydning for å opprettholde en økonomisk forsvarlig praksis, og for å hindre at reisekostnadene blir uoverkommelige for den enkelte bonde.

Med begrenset dagpraksis svekkes næringsgrunnlaget, og det blir vanskelig å opprettholde tilstrekkelig deltakelse i vaktordningene. Høye reisekostnader medfører at bonden i enkelte tilfeller vurderer å unnlate å tilkalle veterinær, fordi dyrets verdi er lavere enn den forventede regningen. Dette representerer en negativ utvikling for dyrevelferd, for bondens økonomi og for veterinærdekningen i distriktene.

Den Norske Veterinærforening har i sitt innspill til forhandlingene dokumentert at kilometergodtgjørelsen, etter fratrukk av faktiske driftskostnader, gir en netto timegodtgjørelse for kjøretid som ikke er forsvarlig, og at dette fører til at veterinærene i praksis legger reisekostnadene på bonden. Veterinærforeningen anbefaler en sats på minimum 26 kr/km på dagtid og 31 kr/km på kveld, natt og helg for å bringe ordningen opp på et akseptabelt finansieringsnivå.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener:

- **at den ordinære kilometersatsen for skysrefusjon heves fra 20,15 kr/km til 22,65 kr/km,**
- **at skysrefusjonen på kveld/natt/helg blir økt fra 29,63 kr/km til 31 kr/km.**

9.4.2 Semin

Tilskudd til utjamning av inseminasjonsreiser er et målrettet tilskudd som brukes for å utjevne de svært varierende kostnadene ved sæddistribusjon og inseminasjonsarbeid som skyldes distriktsvis og lokale forskjeller i reiseavstander og ku-tetthet, og sikre at alle produsenter får lik tilgang til det beste avlsmaterialet til en mer lik pris uansett bosted. Dette er utjevning som ikke fanges opp av andre tilskuddsordninger i landbruket.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at tilskudd til semin må økes med kroner 9,1 mill. kroner.

9.4.3 Avlsorganisasjoner

Tilskudd til dyreavl skal medvirke til avlsmessig framgang og populasjoner av friske, sunne husdyr tilpasset vårt miljø og klima. Ordningen skal også sikre genetisk variasjon i populasjonene og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsmålet. Følgende organisasjoner kan søke om støtte: Norsk Sau og Geit, Norges Birøkerlag, Norsk kjøttfeavlslag TYR, Norsk Fjølfeag, Landslaget for Telemarksfe og Avlslaget for sidet trønderfe og nordlandsfe. Støtte til Norges Birøkerlag forutsetter at de også bidrar til driften av reinavlsområdet for den brune bia. Norsk Fjølfeag kan søke om støtte til påvirkning av avlsarbeid i regi av internasjonale avlsselskaper. Landbruksdirektoratet fordeler midlene etter søknad fra de nevnte organisasjonene. Det innhentes uttalelse fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble det bevilget 16,845 mill. kroner til ordningen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen med 7 mill. kroner.

9.5 Melk

Melkeproduksjon er bærebjelken i norsk jordbruk. Produksjonen er arbeids- og kapitalintensiv, står for en vesentlig del av verdiskapingen og har en avgjørende rolle for jordbrukets bidrag til distriktpolitiske målsettinger. Ett årsverk i melkeproduksjonen skaper 2,5 årsverk utenfor gården.

Antall mjølkebønder er mer enn halvert de siste 15 årene. I 2007 var det 13 667 mjølkebruk, mens antallet var redusert til 6 043 i 2025.

Det samlede behovet for kumelk er for 2026 estimert til 1 486 millioner liter. En robust og geografisk spredt melkeproduksjon er således en forutsetning for å møte etterspørselen i markedet og opprettholde forsyningssikkerheten.

Over lang tid har det blitt ført en politikk som gjør at mange av de som ikke har bygd om fjøsa sine har mistet troen på en framtid med sin produksjonsstørrelse og dermed velger å legge ned produksjonen og selge eller leie bort melkevota. Dette svekker Stortingets målsettinger om økt beitebruk, landbruk over hele landet og rekruttering.

Melkeproduksjonens betydning handler ikke bare om volum, men om arealbruk. Norsk matproduksjon er avhengig av å utnytte grovfôrressursene, særlig i områder der korn- og

grøntproduksjon ikke er mulig. Når melkeproduksjonen svekkes, svekkes også evnen til å bruke disse arealene. Det gir redusert selvforsyning og lavere beredskap.

En rød tråd i virkemiddelbruken må være at det skal lønne seg å bruke mer areal enn i dag. Dette forutsetter en melkeproduksjon som er økonomisk bærekraftig på ulike bruksstørrelser og i ulike deler av landet.

I dag er ikke økonomien i næringen tilpasset kapitalbehovet. Investeringene som kreves for omlegging til løsdrift er svært store, samtidig som lønnsomheten er svak. Tilgangen på investeringsmidler er for lav, og finansiering skjer i stor grad gjennom økt gjeld. For mange bruk er dette ikke bærekraftig.

Status for omstilling gir derfor et misvisende bilde. Selv om mange fjøs formelt er lagt om til løsdrift, står en betydelig andel bås fjøs fortsatt foran ombygging til løsdrift. Samtidig er det mange eldre løsdriftsfjøs som ikke klarer generasjonsskifte eller fornye driftsapparatet.

Resultatet er at omstillingstakten ikke er reell. Den skjuler en pågående nedbygging av melkeproduksjonen, som en konsekvens av at økonomien i næringa er svakere enn kapitalbehovet.

Skal melkeproduksjonen fortsatt fylle sin rolle i norsk landbruk, må politikken i større grad sikre kostnadsdekning og investeringskraft. Uten dette vil utviklingen fortsette i retning av færre bruk, lavere arealutnyttelse og svekket beredskap.

Melkeproduksjonen i Nord-Norge og marginale områder

Tilbakegangen i melkeproduksjonen er særlig alvorlig i Nord-Norge. De siste ti årene er om lag hver fjerde melkebonde blitt borte i landsdelen. Dette skjer samtidig som store grovfôrressurser står ubrukt eller underutnyttet. I mange av disse områdene er melkeproduksjon den viktigste – og ofte eneste – måten å utnytte jordbruksarealet på.

I et beredskapsperspektiv er denne utviklingen alvorlig. I en tid der forsyningssikkerhet og nasjonal motstandskraft løftes høyt på agendaen – også innenfor NATO – er det avgjørende å opprettholde matproduksjon i hele landet. Når melkeproduksjonen bygges ned i nordområdene, svekkes både evnen til å utnytte nasjonale ressurser og den geografiske spredningen i matproduksjonen.

Dette understreker behovet for en politikk som styrker melkeproduksjonen i områder med ledig areal og tilbakegang. Å opprettholde produksjon i nord er ikke bare et spørsmål om landbruk – det er en del av Norges beredskap og grunnlaget for bosetting i strategisk viktige områder.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil prioritere midler til melk på følgende måte:

- **Driftstilskudd kumelk økes satsene flatt med 20 000 og satsene per foretak forblir:**
- **Sone 2: 311 100 kr/foretak**
- **Sone 1, 3 og 4: 311 100 kr/foretak**
- **Sone 5: 364 300 kr/foretak**
- **Sone 6 og 7: 393 000 kr/foretak**
- **Tilskuddet til små og mellomstore melkebruk:**
- **1-23 melkekyr: + 2400 kr/pr. dyr**
- **24-50 melkekyr: - 1971 kr/pr. dyr**

- **Husdyrtilskudd melkeku videreføres.**
- **Pristilskudd for kumelk økes med 0,18 kr/liter i alle soner.**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 200 kr/ku.**
- **Beitetilskuddet økes med 100 kroner per dyr.**

9.5.1 Geitemelk

Melkegeita er en viktig del av norsk landbruk, er godt egnet til å nyttiggjøre seg utmarksbeite, og har en spesiell rolle i landskapsforvaltninga. Geitemelkeproduksjon er ei næring med lang tradisjon og historie i Norge, men det er ei arbeidskrevende næring med lav lønnsomhet, og antall melkegeitebruk har falt til et faretruende lavt nivå.

Ifølge rapporten *“Gjennomgang av geiteholdet i Norge”* er det 242 besetninger med melkegeit som søkte produksjonstilskudd. Dette er en betydelig reduksjon fra tidligere tiår, og nedgangen i antall produsenter er større enn for produsenter av kumelk.

Samtidig har produksjonen vært relativt stabil, og i perioder preget av overproduksjon av geitemelk – anslått rundt 20–25 prosent. Forholdstallet for 2026 er satt til 1. Forklaringen skyldes delvis at lageret av reguleringsvaren brunost er under styringsmålet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger opp til følgende virkemidler for å styrke geitemelksproduksjonen:

- **Husdyrtilskudd til melkegeit videreføres på dagens nivå.**
- **Grunntilskudd melk videreføres.**
- **Grunntilskudd kjøtt videreføres på dagens nivå.**
- **Beitetilskudd økes med 125 kroner per dyr.**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 30 kroner per dyr.**
- **Driftstilskudd økes med 20 000 kroner.**
- **Avkortninga av driftstilskudd til produsenter som leverer både ku- og geitemelk fjernes.**
- **Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at melkesauebruk skal motta driftstilskudd på lik linje med melkegeiteprodusenter.**
- **Tilskudd til kjøslakt økes med 100 kroner til 750 kroner.**

9.5.2 Melkekvoter

Omsetting av melkekvoter, hovedsakelig leiekvoter, økte sterkt som følge av endret regelverk for omsetningsårene 2023 og 2024. Samlet førte dette til sterkt fall i prisnivået for omsatte kvoter med også prisen på innleide kvoter. Dette var tilsiktet og ønsket. Begrunnelsen for endringen er denne:

Det er nå 7 år igjen før all omlegging til løsdrift skal være gjennomført. Gårdbrukernes beslutninger må i praksis være fattet i 2031 – dvs. innen 5 år. Det kan diskuteres hvilket år en gjentakelse bør skje, i år 2028 og 2029 eller 2029 og 2030. En regelendring bør vedtas ett år i forveien. Det vil lette situasjonen både for den som vil bygge ut og kjøpe større kvote, men også for den som vil avslutte og selge. Mer kvote kommer for salg og kvotepris faller, men også leiepris faller. Virkemidlene var at 100 prosent kunne selges privat og det var gunstigere skattemessig for selger. Dette slik at en ikke blir sittende igjen med sen strek økning i bortleide kvoter fra 1/1 2034.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at regelverket for salg av melkekvoter fra omsetningsåret 2027 settes likt reglene i omsetningsårene 2023 og 2024.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukerlag ønsker å videreføre ordningen med rekrutteringskvote i Nord-Norge.

Åpning for nye geitemelkprodusenter langs etablerte henteruter

Nedgangen i antall geitemelkprodusenter gjør flere områder sårbare, både for produsentmiljøene og for meierienes råvaretilgang. Et av forslagene i rapporten "Helhetlig gjennomgang av geiteholdet i Norge" var å åpne for etablering av ny produksjon, kjøp og leie av melkekvoter, i områder uten eksisterende kvote, forutsatt at dette skjer langs etablerte henteruter. Her legges det til grunn at ny produksjon i hovedsak skal erstatte bortfall av volum, ikke øke tilførselen i et allerede mettet marked, og at etablering kun skjer ved etterspørsel fra meieriet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukerlag mener det bør åpnes for et slikt tiltak.

Omstillingspakke til produsenter som leverer geitemelk utelukkende til fôr

I Trøndelag finnes det i dag melkeproduksjon som over tid i hovedsak går til fôr. I 2025 utgjorde dette om lag 150 000 liter geitemelk, som hentes, pasteuriseres og distribueres til fôrkunder. Vi mener at slik melkeproduksjon til fôr ikke bør opprettholdes over tid.

Et av forslagene i «Gjennomgang av geiteholdet i Norge» (2026) er å en omstillingspakke. En omstillingspakke, finansiert over jordbruksavtalen, bør gi produsentene en reell mulighet til å avvikle melkeproduksjonen og eventuelt omstille til annen drift. Frigjorte kvoter bør overføres til områder med bedre forutsetninger for melkeproduksjon, slik at ressursene utnyttes mer effektivt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukerlaget ønsker en utredning på hvordan en slik omstillingspakke skal innrettes og hvilken størrelsesorden den bør ligge på.

9.5.3 Driftstilskudd til ku- og geitemelkprodusenter

I jordbruksavtalen fra 2014 kom det inn en avkortning av driftstilskudd for produsenter som leverer både kumelk og geitemelk. De få bøndene som fortsatt driver med kombinert ku- og geitemelkeproduksjon, får dermed kun driftstilskudd for én av produksjonene. Dette vanskeliggjør kombinert produksjon og tvinger fram lite rasjonelle tilpassinger der drifta blir delt på to driftsenheter.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukerlag krever at avkortninga av driftstilskudd til produsenter som leverer både ku- og geitemelk fjernes.

9.6 Storfe

Ammekua representerer en stadig voksende andel av den norske storfekjøttproduksjonen. Likevel er det melkekua som fortsatt bidrar med nærmere 70 prosent av samlet storfekjøtt.

Selv om det er knapt med storfekjøtt i starten av året og importen av storfekjøtt i årets første måneder ligger noe over tidligere prognoser, forventes tilførslene med å øke med om lag 3 prosent. Tilførslene anslås å øke med om lag 3 prosent, blant annet som følge av nedjusterte melkekvoter. Dette vil gi et mer balansert marked gjennom året, med et forventet sesongmessig

overskudd på høsten. Norske tilførsler og importkvotene anslås samlet å dekke rundt 94 prosent av etterspørselen.

På lang sikt prognoserer Nortura en årlig nedgang på om lag 1 prosent i innenlands forbruk av rødt kjøtt per innbygger frem mot 2030.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil bestride at lavere etterspørsel per innbygger bør møtes med redusert produksjonskapasitet eller færre produsenter.

Svaret på lavere etterspørsel er ikke å svekke storfekjøttproduksjonen, men å styre produksjonen i retning av økt utmarksbeiting og tilnærmet 100 prosent grovfôrbasert drift for ammeku. En slik omlegging vil medføre lavere slaktevekter per dyr, men vil styrke sjølforsyningsgraden, utnytte norske beiteressurser mer effektivt og redusere avhengigheten av importerte kraftfôrråvarer – i tråd med de overordnede politiske målsettingene nedfelt i Stortingsmelding 11 (2023–2024) og Totalberedskapsmeldingen (Meld. St. 9, 2024–2025).

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag har merket seg NIBIOs rapport «Variasjon i lønnsomhet hos sau og ammeku» (nr. 14/2025), som konkluderer med at de minste brukene har den svakeste økonomien. Gruppen med høyest lønnsomhet har lavere kostnader og høyere inntekter målt per kilo produsert kjøtt. Mekaniseringskostnaden per kilo er vesentlig høyere i gruppen med lavest lønnsomhet, og det er gjennomgående et høyere timeforbruk i denne gruppen.

På denne bakgrunn mener forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag at det er avgjørende at tilskuddsinnretningen løfter ammekuprodusentene i bunnsjiktet, og at virkemidlene ikke stimulerer til en strukturutvikling som konsentrerer produksjonen på stadig færre og større enheter.

9.6.1 Tak på kvalitets- og distriktstilskudd storfekjøtt

I jordbruksoppgjøret 2025 ble Landbruksdirektoratet gitt i oppdrag å kartlegge produksjonen på framfôringsenheter for storfe og utrede eventuelle endringer i innretningen av kvalitets- og distriktstilskuddene for storfekjøtt, jf. Prop. 149 S (2024–2025) s. 152. Oppdraget var begrunnet i jordbrukets forhandlingsutvalgs bekymring for at den manglende avgrensningen i tilskuddsordningene bidrar til en uheldig strukturutvikling med større framfôringsenheter frikoblet fra gårdens arealgrunnlag.

Direktoratet konkluderte med å fraråde endringer i ordningene, og begrunnet dette primært med forvaltningsmessige utfordringer.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag tar direktoratets faglige vurderinger til etterretning, men er av den oppfatning at de overordnede landbrukspolitiske hensynene veier tyngre.

Husdyrproduksjon bør drives i overensstemmelse med gårdens ressursgrunnlag. Manglende tak på distrikts- og kvalitetstilskuddene gir insentiver til framfôringsenheter med lav tilknytning til gårdens arealgrunnlag.

Spredte besetninger reduserer risikoen for rask smittespredning ved utbrudd av smittsomme dyresykdommer, og bidrar dermed til nasjonal beredskap.

Det er ønskelig å stimulere til utvikling med flere og geografisk spredte besetninger, fremfor konsentrasjon av produksjonen i store enheter.

Tak på distriktstilskudd for storfekjøtt

Distriktstilskuddet for kjøtt er en tilskuddsordning som per i dag utbetales per kilogram omsatt storfekjøtt uten øvre begrensning på produksjonsvolum per foretak. Tilskuddet er i utgangspunktet innrettet for å utjevne lønnsomhetsforskjeller mellom produsenter i ulike geografiske soner, og skal bidra til å opprettholde bosetting og sysselsetting i distriktene.

I praksis medfører den ubegrensede utbetalingsstrukturen at en liten andel av produsentene mottar en uforholdsmessig stor andel av de samlede tilskuddsmidlene. Åtte produsenter mottok i 2024 mer enn 1 mill. i tilskudd mot to i 2025. Dette er ikke forenlig med tilskuddsordningens distriktpolitiske formål, og bidrar til å forsterke strukturutviklingen i retning av færre og større produksjonsenheter. En slik utvikling er i direkte konflikt med de landbrukspolitiske målene om variert bruksstruktur og geografisk spredt matproduksjon.

Uten et øvre tak fungerer ordningen i praksis som et rent volumtilskudd som premierer størst mulig produksjonsvolum, uavhengig av om produksjonen finner sted på ressursgrunnlag tilpasset distriktslandbruket.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt forhandlingsutvalg anser det som nødvendig å innføre et øvre tak på distriktstilskuddet, slik at tilskuddsmidlene i større grad kanaliseres til de produksjonsenheter og geografiske områder ordningen er ment å understøtte.

Vi foreslår følgende tak:

- **Sone 1: Ingen distriktstilskudd**
- **Sone 2: 1,3 mill. kroner**
- **Sone 3: 1,9 mill. kroner**
- **Sone 4: 4 mill. kroner**
- **Sone 5: 4,3 mill. kroner**

Tak på kvalitetstilskudd for storfekjøtt

Kvalitetstilskuddet for storfe ble innført fra 2014 med formål om å stimulere til økt storfekjøttproduksjon og bedre kjøttkvalitet. Tilskuddet utbetales per kilogram storfeslakt basert på kjøttets klassifiseringsresultat, og er i likhet med distriktstilskuddet ikke begrenset av noe øvre tak på produksjonsvolum per foretak.

Den ubegrensede utbetalingsstrukturen medfører at store framfôringsenheter kan motta betydelige tilskuddsbeløp uten at det stilles krav til sammenheng med gårdens ressursgrunnlag. ett foretak mottok mer enn 1 mill. i kvalitetstilskudd i 2014 mot 15 foretak i 2024.

Mye av den økonomiske bæreevnen i de største framfôringsbesetningene er direkte avhengig av kvalitetstilskuddet, og tilskuddet bidrar dermed til å opprettholde og forsterke en driftsmodell basert på høyt volum og spesialisert framfôring i industriell skala. Dette er ikke i samsvar med tilskuddets opprinnelige formål om å stimulere til bedre kjøttkvalitet i norsk storfeproduksjon generelt, og er heller ikke forenlig med de landbrukspolitiske målene om variert bruksstruktur og produksjon i tråd med gårdens ressursgrunnlag.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt forhandlingsutvalg ser det som nødvendig å innføre et øvre tak på antall kilogram storfekjøtt per produsent per år som gir grunnlag for utbetaling av kvalitetstilskudd. Vi foreslår et tak på 3,3 mill. kroner.

Foretrukket forvaltningsmodell: etterutbetaling

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er kjent med at Landbruksdirektoratet fraråder endringer på bakgrunn av forvaltningsmessige utfordringer.

Direktoratet har påpekt at løpende utbetaling med etterskuddsvis tilbakebetaling kan komme i konflikt med Bestemmelser om økonomistyring i staten pkt. 6.3.5, ettersom dette kan innebære rentefritt lån til produsenter.

Av de tre alternative forvaltningsmodellene som er utredet – (1) etterskuddsvis tilbakebetaling, (2) stans av utbetalinger når taket nås, og (3) omlegging til etterutbetaling – er NBS sitt forhandlingsutvalg av den oppfatning at etterutbetaling (alternativ 3) er den modellen som best ivaretar hensynet til korrekt tilskuddsforvaltning og formålet med ordningene.

Likviditetshensyn

Direktoratet har pekt på at en omlegging til etterutbetaling vil svekke produsentenes likviditet, ettersom de ikke lenger vil motta løpende månedlige utbetalinger etter hvert som dyr leveres til slakt. Derfor mener vi at konsekvensene for foretakenes likviditet utredes nærmere som del av arbeidet med å utforme en ny forvaltningsmodell – for eksempel som en kvartalsvis utbetaling, som en fast ordning eller overgangsordning.

Driftsfellesskap og kontroll

For at taket skal ha tilsiktet effekt, forutsetter partene at det inntas en bestemmelse om driftsfellesskap i pristilskuddsforskriften, med tilsvarende ordlyd som i § 7 annet ledd i forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket. Dette er nødvendig for å forhindre omgåelse gjennom splitting av foretak.

Ikke tilbakevirkende kraft

Taket skal ikke ha tilbakevirkende kraft. Et tilsvarende prinsipp ble benyttet da taket på melkekvoter ble senket, og kan legges til grunn også her: taket gjelder for fremtidig produksjonsvekst ut over taket fra og med innføringstidspunktet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker å innføre tak på distriktstilskudd og kvalitetstilskudd.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at etterutbetaling (alternativ 3) er den modellen som best ivaretar hensynet til korrekt tilskuddsforvaltning og formålet med ordningene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at taket ikke skal ha tilbakevirkende kraft.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det inntas en bestemmelse om driftsfellesskap i pristilskuddsforskriften, med tilsvarende ordlyd som i § 7 annet ledd i forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket.

9.6.2 Kastrattilskudd

Markedet for storfekjøtt er i endring. Nortura dokumenterer i sitt innspill til jordbruksforhandlingene 2026 at etterspørselen etter biffer med høy grad av intramuskulært fett (marmorering) er tiltagende – en trend som gjenspeiles i så vel norske som europeiske og amerikanske markeder. Samtidig er det verken ønskelig eller markedsmessig grunnlag for økt total produksjon av rødt kjøtt. Det politiske og markedsmessige handlingsrommet ligger følgelig i en dreining mot høyere kvalitet innenfor eksisterende volum.

Økt stimuli til kastratproduksjon representerer et målrettet svar på denne utfordringen. Norsk landbruk har en klar politisk bestilling om å øke bruken av utmarksbeite til drøvtyggere. I dag står godt over halvparten av beiteressursene i utmarka ubrukt. Kastratproduksjon er en driftsform som er særlig godt egnet til å utnytte denne ressursen: kastrater går typisk to sesonger på utmarksbeite, fôrrasjonen består i all vesentlighet av grovfôr og beite, og kraftfôrforbruket er svært begrenset. Bortimot alt fôr som brukes til kastrater stammer derfor fra norske fôrressurser.

En bærekraftsanalyse utført av Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK) med det internasjonalt anerkjente analyseverktøyet SMART – bekrefter at denne driftsformen er godt egnet til å levere på samfunnets bærekraftskrav. Samtlige gårder oppnår gode eller svært gode resultater på tvers av alle fire bærekraftsdimensjoner: miljømessig, økonomisk, sosial og styresettmessig bærekraft (Bergslid & Ebbesvik, NORSØK Faginfo nr. 3, 2026).

Til tross for disse dokumenterte fortrinnene utgjør kastratkjøtt per dato kun om lag 0,5–0,7 prosent av norsk storfekjøttproduksjon (NORSØK, 2026; Animalia, 2019). Den lave andelen skyldes i hovedsak at produksjonsformen er bedriftsøkonomisk ulønnsom sammenlignet med konvensjonell okseproduksjon: kastrater har lavere tilvekst, oppnår svakere klassifiseringsresultater i EUROP-systemet til tross for svært god kjøttkvalitet, og NIBIO har beregnet at dekningsbidraget for kastrater er om lag 2 500 kroner lavere per dyr enn for innendørs framfødte okser (oppjustert til 2025-verdi).

Et målrettet tilskudd for kastrater vil kompensere for dette lønnsomhetsgapet og utgjøre et effektivt virkemiddel for å dreie produksjonen mot høyere kvalitet, styrket beite- og utmarksutnyttelse og økt samsvar med landbrukspolitiske mål om ressursbasert husdyrhold. Tilskuddet vil i liten grad stimulere til økt produksjonsvolum, men til bedre ressursutnyttelse innenfor gjeldende ramme – i tråd med de signaler næringskjeden selv gir om markedsutviklingen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det innføres et eget kastrattilskudd på kr 2 500 per dyr, med en samlet budsjetttramme på 3,8 mill. kroner for 2026. Tilskuddet gis som et tillegg til øvrige tilskudd for storfe.

9.6.3 Kvalitetstilskuddet: måling av IMF

Kvalitetstilskuddet bør i større grad belønne dokumentert spisekvalitet. I dag tar ordningen i hovedsak utgangspunkt i EUROP-klassifisering, som måler slaktets form, kjøttfylde og fettdekke, men ikke kjøttets faktiske spiseegenskaper. Egenskaper som mørhet, saftighet, smak og intramuskulært fett har stor betydning for kvaliteten slik den oppleves av forbrukeren, men er i liten grad integrert i dagens system. Dette kan medføre at tilskuddsordningen i større grad premierer slakteutbytte enn kjøttkvalitet.

Dagens klassifiseringssystem kan dermed gi uheldige produksjonssignaler, ved at slakt med høy spisekvalitet ikke i tilstrekkelig grad premieres, og i noen tilfeller får svakere økonomisk uttelling. Videre får bonden i begrenset grad ta del i merverdien som skapes når slakt med høy spisekvalitet sorteres ut og omsettes som premiumprodukt i markedet. Dette svekker insentivene til å produsere kjøtt av høy kvalitet og kan bidra til redusert verdiskaping i norsk produksjon.

For å unngå utilsiktede utslag i dagens ordning, mener forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag at det bør innføres en midlertidig justering av kvalitetstilskuddet. For

slaktekategoriene kvige bør slakt som i dag faller utenfor kvalitetstilskuddet som følge av fettgruppe, inkluderes i tilskuddsgrunnlaget. En slik avgrenset justering vil kunne sikre at eksisterende produksjon med høy spisekvalitet ikke får redusert økonomisk uttelling som følge av dagens innretning.

Forhandlingsutvalget i Bonde- og Småbrukarlaget mener at det parallelt med dette bør det etableres et nasjonalt utviklings- og pilotprosjekt for å fremskaffe et bedre kunnskapsgrunnlag for videre utvikling av kvalitetstilskuddet. Det øremerkes 3 mill. kroner fra FoU-midlene.

Prosjektet bør teste ut metoder for måling av intramuskulært fett (IMF) som tilleggskriterium i klassifisering og betaling av storfeslakt.

Prosjektet bør utvikle et rammeverk for måling, klassifisering og rapportering av marmoringsgrad, basert på eksisterende internasjonale systemer og tilpasset norske forhold. Videre bør det gjennomføres utprøving i slakteriledet for å teste praktisk bruk av måleutstyr, datagrunnlag, tilbakemelding til produsent og mulig kobling til betalingssystemet.

Formålet med pilotprosjektet skal være å vurdere hvordan kvalitetstilskuddet på sikt kan innrettes mer treffsikkert, slik at det i større grad støtter opp under kjøttets spisekvalitet og gir bedre samsvar mellom produksjon og markedets etterspørsel. Prosjektet bør også bidra til å fremskaffe kunnskap om sammenhengen mellom spisekvalitet og uønsket depotfett, som grunnlag for videre vurderinger.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at resultatene fra prosjektet må danne grunnlag for en videre utvikling av kvalitetstilskuddet, der spisekvalitet i større grad kan inngå som et supplement til dagens klassifiseringssystem.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at som en overgangsløsning bør fettgruppe 4 og 4+ for kvige inkluderes i grunnlaget for kvalitetstilskudd inntil et mer presist system for måling av spisekvalitet er på plass.

9.6.4 Investeringsbehov og investeringstilskudd løsdriftskravet

I 2034 innføres løsdriftskravet. Med innføringen er det forventet store bruksnedlegginger, særlig i områder med mindre besetninger. **Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener fortsatt at løsdriftskravet kun må gjelde nybygg.**

Dersom dette kravet ikke innfris, må det legges frem en tidfestet, bindende og finansiert plan for hvordan overgangen til løsdrift skal løses for gjenværende båsfjøs. Å løfte produksjonsøkonomien vil være det viktigste grepet. Det er i tillegg viktig å ha gode og forutsigbare støtteordninger.

Ifølge Innovasjon Norge sliter de mindre produsentene med å få lønnsomhet for investeringer i løsdrift. Valget står da mellom å utvide produksjonen eller å legge ned når løsdriftskravet trer i kraft i 2034.

TYR anslår at 60 prosent av ammekyrne allerede er i løsdrift. Det gjenstår da å bygge 44000 kuplasser. NIBIO vurderte i 2023 byggekostnader til løsdrift for ammekuproduksjon²⁶ til et landssnitt på kr. 139 000 pr. kuplass. Justert til dagens pengeverdi blir det 155 000 kroner. Investeringsbehovet frem til 2034 er da 7 milliarder kroner.

Når det gjelder melkeku anslår Nibio²⁷ kostnaden til 12 -15 milliarder for 50 000 kuplasser.

Totale kostander for ammeku og melk er 22 milliarder kroner. Ved 50 prosent støttegrad fra Innovasjon Norge må det frigjøres 1,22 mrd. kroner i året i IBU-midler frem til 2034.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at staten legger frem en troverdig og realistisk finansieringsplan for ombygging av båsfjøs. Midler må fordeles på fylker etter antall båsfjøs. Det er avgjørende at alle deler av landet fylker lykkes med omlegging til løsdrift. Det må ikke flyttes penger fra områder med lav interesse, her må satsene økes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre den nasjonale potten, men flytter fristen fra 1. mai til 1. juni.

9.6.5 Driftstilskudd for spesialisert kjøttproduksjon

Driftstilskuddet skiller seg vesentlig fra de øvrige tilskuddene. Distriktstilskuddet utbetales per kilo produsert kjøtt og gir direkte insentiver til volumøkning. Husdyrtilskuddet utbetales per dyr og virker i samme retning. Driftstilskuddet derimot er et fast bidrag til driftsøkonomien. Dette gjør det til et særlig verdifullt virkemiddel for små og mellomstore bruk som ikke har arealgrunnlag til å konkurrere på volum og for å dekke de første kostnadene som ikke følger av volum.

Dersom det innføres ett felles driftstilskudd per bruk, vil produsenter som i dag mottar både driftstilskudd for melk og for ammeku, miste det ene. Dette rammer ikke de store rene ammekuprodusentene – det rammer de mindre melkebrukene som har ammeku som tilleggsnæring. NBS ønsker å ivareta disse melkebruka. Samordning vil i praksis fungere som et kutt i støtten til kombinasjonsbrukene.

Samordning innebærer i praksis et direkte inntektsbortfall for kombinasjonsbrukene, uten at kostnadsgrunnlaget reduseres tilsvarende. For mange bruk er nettopp samspeillet mellom flere produksjoner avgjørende for å oppnå tilstrekkelig kapasitetsutnyttelse, kontantstrøm og risikospredning til å bære en heltidsinntekt i jordbruket. Å fjerne ett av driftstilskuddene svekker denne balansen og reduserer økonomisk bærekraft i driftsopplegget.

Et samordningsprinsipp vil dessuten få konsekvenser utover storfeproduksjonen. Dersom det på sikt innføres driftstilskudd for sau, vil et prinsipp om kun ett driftstilskudd per foretak bety at bruk med både sau og storfe må velge.

Samordning vil også gi utilsiktede konsekvenser for beitebruken. Kombinasjonsdrift med storfe og sau gir faglig dokumenterte fordeler for begge produksjoner. Norsk Landbruksrådgiving (NLR) viser til at de fleste innvollssnyltere er artsspesifikke – storfe og sau smittes ikke av hverandres parasitter.

Tilskuddsinnretning som svekker kombinasjonsdriftens lønnsomhet, vil motvirke nettopp slike forebyggende driftsformer – med mulige konsekvenser for dyrehelse og legemiddelberedskap i saueholdet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at driftstilskuddet til spesialisert storfekjøttproduksjon økes med 2000 kr/per ku på begge soner.

9.6.6 Tilskudd til ku og kalv på beite

For å styrke økonomien i ammekuproduksjonen foreslår vi et nytt tilskudd målretta mot denne produksjonen, samtidig som det stimulerer til et større fôropptak på beite. Det er etter kalving, når kua produserer mjølk, at fôrbehovet er størst.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om et eget beitetilskudd for ku og kalv på beite på 1000 kroner. Forutsetninger for å få tilskuddet er:

- **Kalven må være født inneværende år**
- **Krav til beitetid for ku med kalv settes til 12 uker**

9.6.7 Telledato for storfe

Flere produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning til storfe, utbetales på bakgrunn av dyretallet per 1. mars og 1. oktober, med utbetaling i februar påfølgende år – såkalt telledato. Ordningen med telledato medfører ujevn tilførsel av slakt til slakteriet, og samsvarer ikke nødvendigvis med et optimalt driftsopplegg hos den enkelte bonde.

I dag må derfor markedsregulator bruke sterke prisvirkemidler og forhøyet omsetningsavgift særlig rundt 1. oktober, for å sikre jevn tilførsel av slakt i forkant av telledato.

Arbeidet med å utrede et alternativ til telledato for storfe har pågått i en årrekke. Første utredning ble levert i 2002, og i perioden 2009-2013 ble det gjennomført et pilotprosjekt. I 2014 ble bruk av registerdata for utmåling av tilskudd igjen utredet. Til jordbruksoppgjøret 2024 ble det levert en ny utredning av potensialet for å benytte Husdyrregisteret til tilskuddsutmåling. I etterkant av dette oppgjøret ble det satt ned en arbeidsgruppe som skulle se på bruk av registerdata for utmåling av tilskudd til storfe som en erstatning for dagens ordning med telledatoer.

Som et resultat av dette arbeidet, ble partene i jordbruksoppgjøret 2025 enige om følgende:

- *Tilskuddene utmåles med grunnlag i antall dyr registrert per dag, noe som gir grunnlag for videreføring av strukturdifferensieringen av tilskuddene.*
- *For å være tilskuddsberettiget, må både kjøper og selger registrere hendelsen ved omsetning av storfe, dvs. «komplett status».*
- *Utmålingsperioden skal fortsatt baseres på kalenderåret.*
- *Hendelsesdato (dato for fødsel eller overføring) legges til grunn som start på perioden med tilskudd om registreringen skjer innen gjeldende frist i Husdyrregisteret, men registreringsdato dersom registreringen skjer etter fristen.*

Landbruksdirektoratet fikk i oppgave å legge frem forslag til regelverksendringer for nytt system for tilskuddsutmåling, og leverte sin rapport i februar 2026. I rapporten redegjør direktoratet for hvilke regelverksavklaringer som må tas i jordbruksoppgjøret 2026:

1. Hvordan skal dyr kategoriseres i tilskuddskategoriene *Melkeku*, *Ammeku* og *Øvrig storfe*, særlig om kategorisering av melkekyr skal skje på individnivå eller besetningsnivå.
2. Hvor lang(e) periode(r) kan et foretak være uten melkeleveranse uten at kyr kategoriseres som ammekyr, men kategoriseres som melkekyr?
3. Eventuelle presiseringer knyttet til grunnvilkåret om vanlig jordbruksproduksjon
4. Hvilken/hvilke perioder med dyr og grovfôrsalg skal legges til grunn for avgrensning av hvor stort grovfôrareal og innmarksbeiteareal det kan gis tilskudd for

Landbruksdirektoratet kommer med følgende anbefalinger til regelverksjusteringer for utmåling av tilskudd til storfe:

1) Kategorisering av storfe:

Landbruksdirektoratet viser til drøftingen i kapittel 2.2 og anbefaler at for tilskuddsutmåling basert på Husdyrregisteret skal kategorisering av dyr som melkekyr gjøres på besetningsnivå, med følgende prinsipper for kategorisering som Melkeku, Ammeku og Øvrig storfe:

- Foretak **uten** kumelkproduksjon:
 - Kyr som har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder kategoriseres som ammekyr.
 - Storfe som ikke har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder kategoriseres som øvrig storfe
- Foretak **med** kumelkproduksjon:
 - Kyr som har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder og som er minst 50 prosent kjøttferase kategoriseres som ammekyr.
 - Øvrige kyr (dvs. som ikke er minst 50 prosent kjøttferase) som har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder kategoriseres som melkekyr innenfor periode(r) som foretaket disponerer melkekvote eller lokalforedlingskvote og hvor opphold i melkeleveranser ikke overstiger det som bestemmes for pkt. 2).
 - Når kyr som har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder ikke kategoriseres som melkekyr, kategoriseres de som ammekyr og gis tilskudd for som ammekyr, for eksempel hvis foretaket ikke disponerer melkekvote eller lokalforedlingskvote, eller hvis oppholdet i melkeleveransene blir for langt.
 - Storfe som ikke har kalvet i løpet av de siste 15/18 måneder kategoriseres som øvrig storfe

2) Opphold/oppstart/avslutning i/av melkeleveranse uten at kyr kategoriseres som ammekyr, men kategoriseres som melkekyr:

Landbruksdirektoratet viser til drøftingen i kapittel 2.2.2.3 til 2.2.4 hvor det er presentert tabeller som viser antall foretak gruppert etter lengde på opphold i melkeleveranse i løpet av året, ved årsskifte og ved oppstart/avslutning av produksjon. Landbruksdirektoratet har ikke noen anbefaling av hvor lang oppholdsperiode (x dager) som bør «aksepteres» og mener det må være opp til partene å vurdere og bestemme dette. Uavhengig av hvor lang oppholdsperiode som bestemmes, anbefaler

Landbruksdirektoratet at den avgrenses både i forhold til forrige og neste leveranse, og i forhold til leveranse året etter søknadsåret:

- Foretak med melkeproduksjon som disponerer melkekvote eller lokalforedlingskvote kan ha opphold i melkeleveranser inntil x antall dager, fordelt med inntil x/2 dager etter forrige leveranse og inntil x/2 dager før neste leveranse, uten at melkekyr omkategoriseres til ammekyr. Tilsvarende gjelder ved oppstart og avslutning av melkeproduksjon. Ved opphold/avslutning tas det ikke hensyn til leveranser i året etter det året det beregnes tilskudd for.

3) Vilkåret om vanlig jordbruksproduksjon

Landbruksdirektoratet viser til drøftingen i kapittel 2.3. Landbruksdirektoratet anbefaler at vurderingen av om vilkåret om vanlig jordbruksproduksjon er oppfylt fortsatt skal være en skjønnsmessig vurdering, slik som i dag.

Landbruksdirektoratet anbefaler at gjeldende føring om at «melkeleveransen [per melkeku] bør ligge på minst halvparten av gjennomsnittsavdråttene per årsku på landsbasis, for å kunne karakteriseres som vanlig» videreføres, men at det slik som i dag tas hensyn til om produksjonen drives økologisk eller på gamle raser.

Landbruksdirektoratet anbefaler at ved vurderingen av leveranse per melkeku, skal leveranse per melkeku regnes som sum melkeleveranse/lokal foredlet melk i løpet av kalenderåret dividert på gjennomsnittlig antall melkekyr gjennom året, hvor alle dager som kyrne kategoriseres som melkekyr (herunder når de regnes som melkekyr i oppholdsperioder) regnes med.

4) Hvilken/hvilke perioder med dyr og grovførsalg skal legges til grunn for avgrensing av hvor stort grovfôrareal og innmarksbeiteareal det kan gis tilskudd for

Landbruksdirektoratet viser til vurderingen i kapittel 2.4 og anbefaler at gjennomsnittlig dyretall i søknadsåret for de ulike storfekategoriene, samt grovførsalg i søknadsåret, skal legges til grunn ved avgrensing av hvor stort grovfôrareal det kan gis tilskudd for.

Beiting kan bare skje med de dyrene som foretaket disponerer i beitesesongen. Landbruksdirektoratet vurderer derfor at avgrensing av hvor stort innmarksbeiteareal det kan gis tilskudd for, bør baseres på de dyrene foretaket disponerer i beitesesongen. Landbruksdirektoratet anbefaler at avgrensingen av innmarksbeiteareal knyttes til gjennomsnittet av det antall storfe som foretaket har i de ulike storfekategoriene i de 6 månedene mai-oktober.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn at dagens ordning med telldataer avvikles fra søknadsåret 2028, i tråd med anslaget fra Landbruksdirektoratet og Mattilsynet. Forhandlingsutvalget vil berømme arbeidet Landbruksdirektoratet har gjort i forbindelse med regelverksutforming for nytt system for tilskuddsutmåling for storfe, og i tråd med rapportens anbefalinger legges følgende justeringer av regelverket til grunn:

1) Kategorisering av storfe:

Tilskuddsutmåling basert på Husdyrregisteret skal kategorisering av dyr som melkekyr gjøres på besetningsnivå, med følgende prinsipper for kategorisering som Melkeku, Ammeku og Øvrig storfe:

Foretak uten kumelkproduksjon:

- **Kyr som har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder kategoriseres som ammekyr.**
- **Storfe som ikke har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder kategoriseres som øvrig storfe**

Foretak med kumelkproduksjon:

- **Kyr som har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder og som er minst 50 prosent kjøttferase kategoriseres som ammekyr.**
- **Øvrige kyr (dvs. som ikke er minst 50 prosent kjøttferase) som har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder kategoriseres som melkekyr innenfor periode(r) som foretaket**

disponerer melkekvote eller lokalforedlingskvote og hvor opphold i melkeleveranser ikke overstiger det som bestemmes for pkt. 2).

- Når kyr som har kalvet i løpet av siste 15/18 måneder ikke kategoriseres som melkekyr, kategoriseres de som ammekyr og gis tilskudd for som ammekyr, for eksempel hvis foretaket ikke disponerer melkekvote eller lokalforedlingskvote, eller hvis oppholdet i melkeleveransene blir for langt.
- Storfe som ikke har kalvet i løpet av de siste 15/18 måneder kategoriseres som øvrig storfe

Opphold/oppstart/avslutning i/av melkeleveranse uten at kyr kategoriseres som ammekyr, men kategoriseres som melkekyr:

- Foretak med melkeproduksjon som disponerer melkekvote eller lokalforedlingskvote kan ha opphold i melkeleveranser inntil 120 dager, fordelt med inntil 60 dager etter forrige leveranse og inntil 60 dager før neste leveranse, uten at melkekyr omkategoriseres til ammekyr. Tilsvarende gjelder ved oppstart og avslutning av melkeproduksjon. Ved opphold/avslutning tas det ikke hensyn til leveranser i året etter det året det beregnes tilskudd for.

Vilkåret om vanlig jordbruksproduksjon

- Vilkåret om vanlig jordbruksproduksjon er oppfylt skal være en skjønnsmessig vurdering, slik som i dag.
- Gjeldende føring om at «melkeleveransen [per melkeku] bør ligge på minst halvparten av gjennomsnittsavdrått per årsku på landsbasis, for å kunne karakteriseres som vanlig» videreføres. Slik som i dag skal det tas hensyn til om produksjonen drives økologisk eller på gamle raser.
- Ved vurderingen av leveranse per melkeku, skal leveranse per melkeku regnes som sum melkeleveranse/lokal foredlet melk i løpet av kalenderåret dividert på gjennomsnittlig antall melkekyr gjennom året, hvor alle dager som kyrne kategoriseres som melkekyr (herunder når de regnes som melkekyr i oppholdsperioder) regnes med.

Hvilken/hvilke perioder med dyr og grovfôrsalg skal legges til grunn for avgrensning av hvor stort grovfôrareal og innmarksbeiteareal det kan gis tilskudd for

- Gjennomsnittlig dyretall i søknadsåret for de ulike storfekategoriene, samt grovfôrsalg i søknadsåret, skal legges til grunn ved avgrensning av hvor stort grovfôrareal det kan gis tilskudd for.
- Beiting kan bare skje med de dyrene som foretaket disponerer i beitesesongen. Avgrensning av hvor stort innmarksbeiteareal det kan gis tilskudd for baseres på de dyrene foretaket disponerer i beitesesongen. Avgrensningen av innmarksbeiteareal knyttes til gjennomsnittet av det antall storfe som foretaket har i de ulike storfekategoriene i de 6 månedene mai-oktober.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn tett dialog mellom partene i prosessen med omlegging til nytt tilskuddssystem. Videre foreslås det vurdert satt ned en arbeidsgruppe for kommunikasjon, etter modell for samarbeidet rundt utrulling av DVP, for å samkjøre informasjonsarbeidet rettet mot bonden i forbindelse med omlegging. Forhandlingsutvalget ber om at nytt system evalueres innen et år etter omlegging.

9.7 Sau

De grovfôrbaserte produksjonene har over lang tid hatt de svakeste inntektsforholdene i norsk jordbruk, og saueholdet har jevnlig ligget nederst på inntektsstatistikken. De siste jordbruksoppgjørene har ikke løftet grovforbaserte produksjoner i tilstrekkelig grad. Manglende inntektsutvikling svekker rekrutteringen, undergraver målsettingen om landbruk i hele landet og gjør det vanskeligere å nå det vedtatte målet om 50 prosent selvforsyning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er nødvendig å prioritere saueholdet i årets oppgjør.

Markedssituasjonen for småfe fremstår ved inngangen til 2026 som relativt balansert, men med viktige nyanser. For lam prognoseres norske tilførsler på 17 100 tonn for 2026. En nedgang på 1 prosent fra foregående år, mot et engrossalg på 18 200 tonn, slik at importkvoten på 1 050 tonn dekker differansen og markedet er i tilnærmet likevekt. For sau er situasjonen noe annerledes: prognoserte norske tilførsler på 4 300 tonn (+1 %) overstiger prognosert engrossalg på 4 500 tonn med om lag 200 tonn, noe som indikerer et beskjedent forventet overskudd til høsten. Reguleringslageret av sau som bygde seg opp fra høsten 2023 er tømt.

Lammeproduksjonen i 2025 økte med 2 prosent, primært som følge av høyere slaktevekter, og at lammetallet for 2026 prognoseres å øke ytterligere med 1 prosent. Den langsiktige trenden tilsier 1 prosent årlig nedgang i forbruk av rødt kjøtt per innbygger frem mot 2030, tilsvarende en samlet nedgang i engrossalg av rødt kjøtt på 2 prosent i 2030 sammenlignet med 2026.

Disse forholdene understreker at virkemidlene i saueholdet må innrettes mot økt kvalitet og ressursbasert produksjon, ikke mot volumøkning.

I arbeidet med å øke norsk selvforsyning er det avgjørende at virkemidlene innrettes slik at sauen i størst mulig grad baserer sin fôrandel på grovfôr og utmarksbeite.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at saueholdet prioriteres i årets oppgjør, og at eventuelle inntektsøkninger innrettes slik at de ikke medfører en vesentlig produksjonsøkning.

Når inntektene i saueholdet økes er det nødvendig å sikre at dette ikke fører til overproduksjon – da det ikke finnes produksjonsregulerende virkemidler i sauenæringa.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever følgende endringer i virkemidler for sau og lam:

- **Husdyrtilskuddet for sau økes med 244 kr/dyr fra 1-75 vfs og 40 kr/dyr for 76-150 vfs og videreføres med nåværende sats for de med 151 +.**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 125 kr/dyr.**
- **Beitetilskudd økes med 30 kr/dyr.**
- **Det innføres et driftstilskudd på sau på 56 000 kroner for besetninger med 20 vfs sau eller flere.**
- **Grunntilskuddet på sau og lam videreføres.**
- **Distriktstilskuddet på sau økes med 14 kr/kg i sone 4 og 5 og videreføres på dagens nivå i sone 1-3.**
- **Ulltilskuddet økes med 20 kr/kg til 64,96 kr/kg.**
- **Tilskudd til tiltak i beiteområder økes med 9 mill.**
- **Lammeslaktetilskuddet videreføres med dagens satser.**

9.7.1 Investeringsbehov i saueholdet

I dag er investeringsmidler til driftsbygninger i saueholdet nedprioritert i forhold til for eksempel melkeproduksjon. Men også i sauenæringa er det stort behov for fornying av driftsapparat for at kommende generasjoner vil overta og at dagens brukere fortsetter med sau.

Fornyng av driftsbygninger må sees i et langtidsperspektiv. I en situasjon med svak markedsbalanse bør yngre brukere prioriteres først, men alle må få være med i vurderingen. Ved prioritering av investeringsstøtte må distriktmessige hensyn og gårdens tilgjengelige ressurser (utmarksbeite og jordbruksareal) legges til grunn.

Investeringsstøtte bør knyttes til krav om at det ikke skal medføre produksjonsøkning.

Det bør også vurderes om det i enkelte områder vil være aktuelt å redusere størrelseskrav til bruk som skal få investeringsstøtte.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at innenfor sauenæringa skal investeringsmidler til fornying av driftsapparat ved generasjonsskifte prioriteres. Gårdens tilgjengelige utmarks- og arealressurser må legges til grunn.

9.7.2 Kvalitetstilskudd lammeslakt

Fra og med 2025 ble det innført strengere vektbaserte krav for rett til kvalitetstilskudd for lammeslakt. Lam med slaktevekt under 11 kg ekskluderes nå fullt ut fra tilskuddsordningen, mens lam i intervallet 11–15 kg mottar et redusert tilskudd. Fullt kvalitetstilskudd på 714 kr per lam forutsetter at lammet overskrider 15 kg slaktevekt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er bekymret for utilsiktede virkninger av denne omleggingen. En betydelig andel av de lette lammene stammer fra ekstensive, grasbaserte driftsformer med høy andel lokale fôrressurser — herunder kystlynghei og øybeite. Slike driftsformer oppfyller i stor grad overordnede landbrukspolitiske mål om god dyrevelferd, landbruk i hele landet og økt selvforsyning basert på norske ressurser. Lav slaktevekt er i disse tilfellene ikke uttrykk for en landbrukspolitisk utfordring, men en naturgitt konsekvens av ressursbasert produksjon, forutsatt at vektene ikke er så lave at de berører dyrevelferden.

Forhandlingsutvalget er videre bekymret for at den nåværende innretningen av kvalitetstilskuddet kan stimulere til økt kraftfôrbruk i slutføringen av lam, med sikte på å oppnå maksimalt tilskudd. En slik utvikling vil være i strid med målsettingen om økt selvforsyning basert på norske ressurser. Det understrekes at det primært er slakterienes ansvar å håndtere behovet for slakterienes egen råvaretilpasning.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at ettersom endringene som ble innført i 2025 og vi ennå ikke har sett virkningen, er det ikke grunnlag for å fremme endrede satser i årets forhandlinger og foreslår en videreføring av satsene.

9.7.3 Tilskudd til tiltak i beiteområder - organisert beitebruk

Det er behov for en økning av midler til organisert beitebruk og midler til investeringer i beiteområder, der det etter hvert er blitt et forholdsvis stort etterslep i fornying og vedlikehold av installasjoner. Behovet for gjerder og andre installasjoner i beiteområdene er stort og det må også kunne være mulig å få tilskudd til gjeterhund, tilsyn og elektronisk overvåking i enda større grad. Det er stor utvikling på dette området og beitebrukerne tar villig i bruk ny teknologi. Dessverre blir det stadig færre beitebrukere i hvert beite-/sankelag og dermed økte kostnader for

hver bruker til å vedlikeholde installasjoner. Færre brukere gir mer behov for ny teknologi for å kunne holde oversikt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at ved økt planteproduksjon, må flere føreheter hentes i utmarka. Det er da viktig å satse stort på organisert beitebruk:

- **Bevilgningen til tiltak i beiteområder økes med 9 mill. i 2026.**

9.7.4 Driftstilskudd

Spørsmålet om et driftstilskudd har vært et sentralt tema i innspillsrunden forut for årets forhandlinger. Norsk Sau og Geit har i sitt innspill fremmet forslag om et driftstilskudd med innslagspunkt på 30 søyer som lammer, sats på 500 kroner per søye og øvre tak på 180 000 kroner per foretak, med krav om at 90 prosent av de slaktede lammene oppfyller krav til grunntilskudd på 13 kg.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ser positivt på prinsippet om å innføre et driftstilskudd for sau som et virkemiddel for å styrke inntektsgrunnlaget og stimulere til aktiv produksjon. Saueholdet er den tallmessig største og mest spredte husdyrproduksjonen i landet, og om lag en fjerdedel av alle sauebruk har under 30 vinterfôra sauer. Et innslagspunkt på 30 vfs vil dermed ekskludere en betydelig andel av de minste brukene. De faste kostnadene knyttet til bygninger, utstyr og arbeidsforbruk er i stor grad uavhengige av om besetningen teller 20 eller 50 dyr. Nettopp derfor er driftstilskuddet som virkemiddel særlig viktig for de mindre besetningene: mens større besetninger i noen grad kan dekke faste kostnader gjennom produksjonsvolum, vil et foretak med 20 vinterfôra sauer ha en høyere fast kostnad per dyr og dermed et større behov for et tilskudd som er uavhengig av størrelse.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at et eventuelt driftstilskudd for sau må innrettes på en måte som ivaretar mangfoldet i næringen og ikke utelukker bruk som driver godt og ressursbasert, men som av naturgitte årsaker – herunder rovdyrpress eller lett rasevalg – ikke kan komme opp i slaktevekter i tråd med eventuelle vektbaserte minimumskrav. Tilskuddet må ikke utformes slik at det i praksis definerer ut en driftsform som bidrar til landbruk i hele landet og økt sjølforsyning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at et driftstilskudd for sau innføres:

- **Driftstilskuddet til sau innrettes med en flat sats på 56 000 kroner med for bruk med 20 sau eller flere.**
- **Innslagspunktet settes til 20 vinterfôra søyer som har lammet i løpet av siste 15 måneder. Innslagspunktet på 20 vfs sikrer at tilskuddet treffer et bredere segment av sauebrukene, herunder kombinasjonsbruk og mindre besetninger.**

9.8 Geit

9.8.1 Kjeslakt

Oppfôring av kje er en arbeids- og ressurskrevende del av geiteholdet. I en gjennomsnittlig besetning med 136 geiter og 1,8 kje per geit må nær 250 kje lære å drikke på smokkeautomat i løpet av kort tid – i samme periode som bonden skal ivareta melking, fôring og oppfølging av

melke kvalitet ved oppstart av ny laktasjon. Arbeidsbelastningen er dokumentert betydelig høyere i geiteholdet enn i melkeproduksjon basert på ku; referansebrukstallene viser 27 liter melk per arbeidstime for geit mot 63 liter for ku.

Kjekjøtt har lav markedsverdi og omsettes i begrenset volum, slik at kjøttinntektene ikke står i rimelig forhold til ressursene som er investert i oppfôringen. Kje som leveres til slakt etter avvenning – som følge av kapasitetsbegrensninger i slaktemottaket og kampanjeuker – oppnår lavere slaktevekt og dårligere slakteutbytte enn kje levert før avvenning. Etter avvenning stagnerer tilveksten samtidig som kraftfôrforbruket øker, noe som eliminerer den økonomiske lønnsomheten ved videre oppfôring.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag en økning i tilskuddet til kjeslakt fra 650 kroner til 750 kroner.

9.8.2 Ammegeit

Ammegeit for kjøtt- og ullproduksjon samt landskapspleie er en liten, men raskt voksende næring i Norge. Antall besetninger med ammegeit har økt raskt de siste årene, og det er nå mer enn tre ganger flere ammegeitbesetninger enn melkegeitbesetninger i landet. Ammegeita har en viktig funksjon i forvaltningen av gjengroingstruede kystlyngheier og andre marginale beitearealer, og kan være et verdifullt virkemiddel i ivaretagelse av biologisk mangfold og kulturlandskap.

Det er likevel tre bekymringer knyttet til det økende ammegeitholdet.

For det første er markedet for geit- og kjekjøtt allerede under press. Rapporten *Gjennomgang av geiteholdet i Norge (2026)* fastslår at det per i dag ikke foreligger et stort nok marked for kjekjøtt fra norsk geitehold, og at det eksisterer et overskudd i markedet som er vanskelig å utnytte. Det er i denne konteksten særlig relevant å understreke grunnforholdet: melkegeita må kjee for å produsere melk, men ikke alle kje fôres opp for slakt. Næringa har selv gjort betydelig innsats for å øke omsetningen av kjekjøtt, men lav slaktepris, høye fôrkostnader og et arbeidskrevende kjeoppdrett har gjort lønnsomheten svært lav, spesielt i melkeproduksjonen. Konsekvensen er at omtrent halvparten av alle kje avlives — et forhold som er uforsvarlig med tanke på ressursutnytting og sjølforsyning, og som utgjør en omdømmerisiko for næringa. For ammegeit er markedssituasjonen ytterligere usikker: ulikt melkegeita, hvis kje i det minste representerer et potensielt slaktevolum som kan tas inn i eksisterende verdikjede for kjekjøtt, er ammegeit i sin helhet avhengig av et kjøttmarked som per i dag mangler tilstrekkelig etterspørsel.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at virkemidlene ikke bør utformes på en måte som stimulerer til ytterligere vekst i ammegeitbestanden uten at forholdene for avsetning av kjøttet er lagt til rette.

For det andre er det registrert en tiltagende ubalanse i tilskuddsstrukturen mellom ammegeit og melkegeit, der ammegeit mottar høyere dyretilskudd enn melkegeit, til tross for at melkegeita er den produksjonsformen som bidrar mest til verdiskaping og utnyttelse av fôrressurser. Det er 857 ammegeitebesetninger mot 251 melkegeitbruk i 2024 — det vil si mer enn tre ganger flere besetninger med ammegeit enn med melkegeit.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at ubalansen i tilskuddsstrukturen må ikke forsterkes ytterligere.

For det tredje utgjør det raskt voksende antallet ammegeitbesetninger, mange av dem med svært få dyr og begrenset faglig oppfølging, en potensiell smitterisiko mot den helsestatusen som er oppnådd gjennom det kostnadskrevene saneringsprogrammet «Friskere geiter». Det er avgjørende at ammegeitholdet underlegges tilsvarende helsekrav og oppfølging som melkegeitholdet, og at dette skjer i regi av den nylig etablerte helsetjenesten for geit, jf. avsnitt 8.7.3. Inntil et tilfredsstillende helsekontrollregime er på plass for alle geiteholdere, bør virkemidlene ikke utformes på en måte som stimulerer til ytterligere vekst i ammegeitbestanden uten tilsvarende økning i kapasiteten til smittevern og dyrehelsekontroll.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å innrette tilskuddet etter samme modell som sau med følgende satser:

- **1-60 ammegeiter: 1985 kr/dyr (- 600,-)**
- **61-120 ammegeiter: 1000 kr/dyr (-938,-)**
- **121 + ammegeiter: 0 kr/dyr (-267,-)**

9.8.3 Helsetjeneste for geit

Helsetjenesten for geit ble etablert i 2025, organisert gjennom Animalia. Det er avgjørende at det settes av tilstrekkelige midler til å videreføre og videreutvikle dette arbeidet, herunder arbeidet med oppfølging av «Friskere geiter» i ammegeitbesetninger og i melkegeitbesetninger med heimeforedling.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at det avsettes 2,6 mill. kroner over jordbruksavtalen til drift av Helsetjenesten for geit i 2027.

9.9 Kraftfôrbasert husdyrhold

9.9.1 Svin

Svin er den største kjøttproduksjonen i Norge målt i dyretall og konsum, og står for om lag 38 prosent av den totale produksjonen av storfe, svin, kylling og sau/lam. Svinenæringa er en sentral avtaker av norske kornråvarer, særlig bygg og korn med kvalitet som ikke holder matkornnivå, og bidrar dermed til å sikre avsetning for norsk kornproduksjon over hele landet. Grisen omdanner disse ressursene til trygg og næringsrik mat for norske forbrukere, og spiller en viktig rolle i selvforsynings- og beredskapsperspektiv. Uten en lønnsom husdyrproduksjon som etterspør norsk korn, svekkes både kornproduksjonen og vår samlede matsikkerhet.

Svineproduksjon i distriktene er avgjørende for å opprettholde slakteristruktur og kontinuerlig slakting gjennom hele året, og bidrar dermed til at annen husdyrproduksjon kan opprettholdes i områder der grovfôrbasert drift er det naturlige valget.

Markedssituasjon 2026

Etter en lengre periode med overproduksjon og kjøtt på reguleringslager, har svinenæringa tømt lagrene. Svineproduksjonen økte med 2,8 prosent i 2025, og innhentet dermed fallet fra året før. Markedsregulator melder om god løpende etterspørsel etter det som slaktes. For 2026 prognoserer Nortura at norske tilførsler og importkvoter vil dekke 99 prosent av etterspørselen, med en balanse på -1 400 tonn.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil likevel understreke at faren for overproduksjon vil være til stede i næringa all den tid det mangler tilstrekkelige produksjonsregulerende virkemidler.

Svin har ikke lenger målpris, men planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE), som fastsettes av Nortura. Svineproduksjonen utgjør store volumer som er viktig for slakterier, kraftfôrindustri og servicebransjen over hele landet. Slakteri- og foredlingsindustrien er avhengig av en lønnsom svinenæring i hele landet. Utjevning av fraktkostnader knyttet til slakt og kraftfôr er sentralt, jf. egne avsnitt om fraktordninger i kap 8.2.16, 8.2.19 og 8.2.20.

De økonomiske utfordringene er størst hos de mindre besetningene. Det er blitt dyrt å være liten i forhold til alle kollektive tiltak og forskrifter som krever investeringer og økte årlige kostnader. Samtidig er det svært viktig at vi beholder og utvikler produsentmiljøer i hele landet. Vi ser en stadig økende tendens til at puljetillegg og rabatt på kraftfôr premierer de største produsentene. At husdyrtilskuddet gis opp til 35 avlsgris og opp til 1 400 slaktegris oppveier i noen grad for dette.

Husdyrtilskudd, distriktstilskudd og frakt

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever følgende endringer i husdyrtilskuddet for gris:

- **Avlsgris Sør-Norge (1–35): ny sats 0 kr/dyr (–633)**
- **Avlsgris Jæren (1–35): ny sats 0 kr/dyr (–484)**
- **Avlsgris Nord-Norge (1–35): ny sats 1 094 kr/dyr (+100)**
- **Slaktegris Sør-Norge (1–1400): ny sats 0 kr/dyr (–24)**
- **Slaktegris Jæren (1–1400): ny sats 0 kr/dyr (–20)**

Samlet frigjør omleggingen 39,1 mill. kroner som fordeles til andre formål i avtalen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre distriktstilskuddet på gris på dagens nivå, med unntak av satsen for sone 5 som økes opp til 15,90 kr/kg.

Fraktilskudd for slakt og kraftfôr er sentrale virkemidler for å utjevne regionale prisforskjeller og opprettholde svineproduksjon i hele landet.

Produksjonsregulering

Svin har mistet eksportsubsidier som markedsregulerende tiltak. Dette skjedde blant annet på melk, men svin verken har eller fikk de samme virkemidlene til å regulere ned produksjonen.

Svin henter hoveddelen av inntektene sine i markedet. Derfor er det spesielt viktig at det ikke produseres mer enn markedet trenger. Dette er viktig både for produsentøkonomien og av miljø- og ressurs hensyn. Svin har hatt vedvarende overproduksjonssituasjoner de siste 20 årene. På det meste har det blitt brukt et kornareal på 50 000 dekar for å produsere fôrkorn til kjøtt det ikke er marked for.

I årets krav velger forhandlingsutvalget ikke å øke tilskudd til svinenæringa, utenom avlsgris Nord-Norge, selv om kostnadene stiger. Både faste og variable kostnader øker, særlig handelsgjødsel (+17 prosent fra 2025 til 2026). I tillegg er det et stort investeringssetterslep på driftsbygninger.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag har gjort dette ut fra en oppfatning om at produksjonsregulerende tiltak er det viktigste for svinenæringa på kort og lang sikt.

Innretning på produksjonsregulering

Pris er et av de få virkemidlene markedsregulator har tilgjengelig som reguleringsverktøy for å oppnå markedsbalanse. En sterkt nedsatt smågrispris eller differensiert omsetningsavgift alene er ikke målrettet nok til å ta ned produksjonen. Derfor mener forhandlingsutvalget at

prissettingen av smågris må fastsettes slik at produsentene stimuleres til å produsere det antall smågris markedet har behov for, og at de smågrisene som skaper overskudd prises slik at det er lite lønnsomhet i å produsere dem. Dette vil resultere i en sunnere økonomi for næringa. Dersom det likevel produseres smågris utover behovet i markedet, er det produsenten som står for de ekstra tilførselene som bærer kostnaden.

Dersom noteringsprisen er på 1 100 kroner, kan noteringsprisen settes til 700 kroner og opprettes et markedstillegg på 400 kroner. Pulje-, vekt- og kvantumstillegg er som før. Dersom en produsent vanligvis leverer 4 200 smågris og produksjonen av svin skal reduseres med for eksempel 5 prosent, vil det for produsenten utgjøre 210 smågris i reduksjon. Produsenten vil få beskjed om at produsenten optimalt skal levere 3 990 smågris. Markedstillegget settes til +400 kr/smågris for antallet 1–3 990, og 0 kroner for antallet over 3 990 leverte smågris. Satsene på henholdsvis noteringspris og markedstillegg settes hvert halvår, slik som omsetningsavgiften. Ved god balanse i markedet eller underdekning trengs ikke tiltaket.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker at det innføres differensiert noteringspris på smågris, slik at prissettingen stimulerer til produksjon i tråd med markedets behov.

Vektdifferensiert omsetningsavgift ble innført etter jordbruksoppgjøret 2025 og er et viktig verktøy som kan iverksettes når prognosene viser en kommende overproduksjon, og før en situasjon med overproduksjon faktisk inntreffer.

Tilskudd til omlegging til SPF-gris

Ved å sanere grisebesetningene får man på sikt bedre dyrevelferd og bedre fôrutnytting, som vil gi en reduksjon i fôrbehov. Denne reduksjonen kan frigi om lag 65 000 dekar med jord som kan brukes til å dyrke menneskemat. En omlegging til 100 prosent SPF fram mot 2030 kan gi en reduksjon på 205 000 tonn CO₂.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag støtter næringas mål om 100 prosent SPF-produksjon, og er opptatt av at omleggingen følges med nødvendig risikoavlastning. Investeringsstilskudd bør prioriteres til produsenter som oppgraderer driftsapparatet for bedre dyrevelferd og helsestatus. Vi mener samtidig at det bør skilles tydelig mellom konvensjonelle produsenter som gjennomfører dyrevelferdstiltak, og produsenter som gjennomfører dyrevelferdstiltak i kombinasjon med sanering og omlegging til SPF. Produsenter som samtidig investerer i dyrevelferdstiltak og legger om til SPF, bør gis en høyere støtteandel enn produsenter som gjennomfører kun byggtekniske tiltak uten å forbedre dyrehelsestatus gjennom SPF.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at det prioriteres IBU-midler til omlegging til SPF i perioden fram til 2030. For å sikre rettferdig fordeling, bør ordningen innrettes slik at man får tilskudd per avlspurke. SPF-føringen settes opp som en nasjonal og forpliktende føring for regionale partnerskap, med differensiert støtteandel der dyrevelferdstiltak kombineres med sanering.

Svin i Nord-Norge

Svineproduksjonen i Nord-Norge står i en særstilling. Siden 1998 er antall slaktegris i Troms og Finnmark redusert med 50 prosent, samtidig som antall slaktegris i landet har økt med 15 prosent. Svineproduksjonen i landsdelen er avgjørende for å opprettholde grunnlaget for en stabil slakteristruktur, og er dermed også en forutsetning for andre husdyrproduksjoner i regionen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er særlig viktig å opprettholde og rekruttere til svineproduksjon i Troms og Finnmark, jf. kap 7.3.2.

9.9.2 Fjørfe

Forbruket av fjørfekjøtt blant norske forbrukere er økende, og kyllingproduksjonen satte i 2025 en ny rekord med 2,4 prosent vekst fra året før. I Norturas langtidsprognose mot 2030 forventes en økning i salget av hvitt kjøtt på 12 prosent. Den største overføringen til fjørfekjøtt over jordbruksoppgjøret skjer gjennom prisnedskrivning av kraftfôr. Det er betalingsvilje for fjørfekjøtt i markedet, og Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener fjørfeproduksjonen fortrinnsvis må styrke sin økonomi gjennom prisuttak i markedet utover kostnadsdekning og inntektsutvikling.

Fjørfekjøtt er en ren kontraktproduksjon. Den ligger ikke til markedsordningen, og det finnes ingen mottakspått. All produksjon av kylling og kalkun, samt foreldretyrgenerasjoner, blir regulert gjennom inngåtte leveringsavtaler mellom produsent og slakteri, foredlingsanlegg og/eller dagligvarekjede. Prisuttak må derfor skje i markedet.

Det er positivt at alle deler av næringskjeden er opptatt av at vi må ha en overgang til vesentlig høyere norskprodusert kraftfôrråvare for egg og fjørfe. Nyere forskning og praktiske forsøk viser at fjørfe tolerer en større andel bygg i fôret enn tidligere, forutsatt at enkelte byggsorter unngås og at det tilsettes enzymer i fôrproduksjonen. Dermed kan fjørfe også ta sin del av det norske byggoverskuddet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at fjørfekjøttproduksjonen i hovedsak skal finansieres gjennom prisuttak i markedet. Eventuell økning i kornpris skal ikke automatisk kompenseres gjennom økt prisnedskrivning; kostnadsøkninger i kraftfôr bør tas ut i markedet framfor å velte kostnadene over på statskassa.

Konsesjonsgrense for kalkun

Konsesjonsgrensen for kalkun ble doblet fra 30 000 til 60 000 i 2022. Dette har bidratt til å presse strukturen i retning av store, industrielle enheter. Et kalkunfjøs dimensjonert for dagens øvre grense tilsvarer om lag 6 mål bygningsmasse, noe som går langt utover det som kan karakteriseres som norsk familielandbruk.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at konsesjonsgrensen for kalkun reverseres til 40 000, uten tilbakevirkende kraft.

Pålagt avlivning og telledato

Ved pålagt avlivning som følge av sykdomsutbrudd eller annet, faller dyrene ut av beregningsgrunnlaget for avløsertilskudd og husdyrtilskudd. Dette er en urimelig økonomisk konsekvens for produsenter som er pålagt avlivning av veterinær- eller smittevernfarelige grunner, og kravet om unntak ble ikke imøtekommet i JF25.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at besetninger med pålagt avlivning gis unntak fra vilkårene for telledato, slik at dyra inngår i beregning av avløsertilskudd for alle fjørfeproduksjoner, og i husdyrtilskudd for verpehøns.

Saktevoksende kylling og avløsertilskudd

Overgangen til saktevoksende kyllingraser pågår i næringa, og vil være fullt gjennomført fra 1. januar 2028. Saktevoksende hybrider gir færre innsett per år og færre dyr per kvadratmeter, noe som slår ut i avløsertilskuddet for slaktekylling som beregnes per levert dyr. Særlig små og mellomstore bruk rammes, ettersom de med saktevoksende hybrider ikke lenger når makstaket i ordningen. Større bruk som allerede ligger over makstaket, berøres i mindre grad.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil følge utviklingen og vurdere behovet for justeringer i avløsertilskuddet etter hvert som overgangen fullføres fram mot 2028.

Investeringsbehov i fjørfe: IBU og dyrevelferd

Overgangen til saktevoksende raser, ny dyrevelferdsmelding og kommende gjødselsforskrift utløser et betydelig investeringsbehov i fjørfeferinga. Tiltak som ombygging av husdyrrom for saktevoksende slaktekylling, utfasing av miljøbur til verpehøns, etablering av gjødsellager og overgang til lyskilder med dagslysspekter er alle tiltak som bidrar til bedre dyrevelferd og miljø, men som krever kapital. Lyskilder med dagslysspekter er et konkret, godt dokumentert dyrevelferdstiltak som øker aktivitet og trivsel hos fjørfe, og bør være kvalifisert for IBU-midler på lik linje med andre dyrevelferdstiltak.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at IBU-ordningen tydelig åpner for dyrevelferdstiltak i fjørfeproduksjonen, herunder utskifting til lyskilder med dagslysspekter, tilpasning av husdyrrom ved overgang til saktevoksende hybrider og tiltak knyttet til utfasing av miljøbur for verpehøns.

9.9.3 Egg

Markedssituasjon 2026

Overskuddet i den norske eggproduksjonen mellom 2012 og 2022 snudde i 2023 til en underdekning av norskproduserte egg i det norske markedet, som har vedvart inn i 2025. For 2026 peker prognosene entydig i retning av en ny overskuddsperiode:

- Nortura prognoserer tilførsler på 69 500 tonn mot engrossalg på 68 600 tonn – en balanse på +900 tonn.
- Norsk Egg- og Kjøtttråvare (NOEK) prognoserer en samlet overproduksjon for 2026 på 949 tonn, med underdekning i 1. tertial (-141 tonn) og overskudd i 2. og 3. tertial (henholdsvis +635 og +455 tonn).
- Budsjettnemndas total kalkyle forventer en økning i salg og hjemmeforbruk av egg fra 77 116 tonn i 2025 til 81 122 tonn i 2026.

Markedsregulator oppfordret før sommeren 2024 til etablering av om lag 30 nye eggprodusenter. Til vår kunnskap etableres det minst 40 nye egghus, mulig flere. I tillegg satses det i næringa på økt levealder for hønene – fra 78 uker til 86–90 uker – drevet av avlsutvikling og høyere innkjøpskostnader etter innføring av in-ovo-kjønnsortering. Økt levealder gir også økt tilførsel av egg til markedet.

Det er et paradoks at virkemidlene for å regulere produksjonen ennå ikke er på plass, til tross for at overskuddet ble varslet allerede i fjorårets forhandlinger. Denne situasjonen gjentar seg nå: Overskuddet er prognosert, men handlingsrommet for å forebygge det er ikke tatt i bruk.

Produksjonsregulerende virkemidler – todelt omsetningsavgift

Arbeidsgruppa som ble satt ned etter jordbruksforhandlingene 2024 for å vurdere nye produksjonsregulerende virkemidler, utredet i sin rapport en todelt omsetningsavgift for egg. Et slikt verktøy innebærer en høyere omsetningsavgift for nye produsenter sammenlignet med allerede etablerte produsenter, for å gjøre det mindre attraktivt for nye produsenter å etablere seg i perioder med markedsoverskudd. Det er relativt rimelig å etablere seg som eggprodusent sammenlignet med andre produksjoner. Færre nyetableringer vil dermed redusere tilførslene fram i tid. En todelt omsetningsavgift vil i hovedsak være et tiltak med langsiktig virkning, med to formål: 1) å begrense nyetableringer, og 2) å sørge for at nyetablerte bidrar til å dekke kostnader ved overproduksjon som allerede er gjennomført.

Dersom man velger å innføre en todelt omsetningsavgift, er det en risiko for økt etablering før et eventuelt nytt regelverk trer i kraft, og i perioder hvor tiltaket er opphevet (lengre perioder med underskudd). Det siste tilfellet kan ved innføring av en todelt omsetningsavgift løses ved at ikke-

etablerte produsenter registrerer seg på en venteliste. Dersom markedssituasjonen tilsier at produksjonen kan økes, kan man åpne opp for det antallet nye produsenter som vil dekke den underdekte etterspørselen. Produsentene på ventelista blir da prioritert. Det kan også vurderes andre prioriteringskriterier, f.eks. økologisk produksjon eller geografisk plassering.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener todelt omsetningsavgift for egg må innføres, med venteliste for ikke-etablerte produsenter som ønsker å etablere seg i eggneringa. Det var et klart krav i fjor, og at tiltaket fortsatt ikke er på plass, har bidratt til dagens overproduksjonssituasjon.

Kjønnsorterte egg og in-ovo

Næringa er i ferd med å fase inn kjønnsortering av egg (in-ovo) med mål om at kjønnsorterte egg skal være den nye normalen innen 1. juli 2027. Bransjestandard utarbeides av Animalia. Teknologien er vesentlig dyrere enn dagens løsning, men er et viktig dyrevelferdstiltak. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag forventer at de økte kostnadene ved in-ovo tas ut i markedet, på linje med andre kostnadsøkninger i næringa.

Holdbarhet på egg

EU har innført maksimal holdbarhet på egg på 28 dager med bakgrunn i utfordringer med salmonella. I Norge har holdbarheten vært satt til 35 dager etter verping, og en endring til 28 dager vil skape store utfordringer for særlig eggproduksjonen i Nord-Norge, med lange fraktavstander. Eggproduksjonen i Norge er salmonella-fri, og det er sendt inn søknad til EU om dispensasjon fra kravet om 28 dagers holdbarhet. Svar på denne søknaden foreligger ikke per dags dato.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at dersom ikke Norge får unntak fra EU-regelverket for kortere holdbarhet på egg, vil det være nødvendig med kompensierende tiltak.

RÅK-ordningen for heleggpulver

Tollvernet er særlig svakt for heleggpulver, et produkt som er lagringsdyktig og relativt enkelt kan importeres. RÅK-ordningen må derfor styrkes. Til tross for at NBS i fjor krevde en økning på 5 mill. kroner øremerket heleggpulver, ble kravet ikke imøtekommet i jordbruksavtalen. Ifølge Landbruksdirektoratets markedsrapport for 2025 var råvareforbruket av heleggpulver 105 tonn, og samlet RÅK-utbetaling til heleggpulver var 2,9 mill. kroner.

Tilskudd til eggproduksjon

Referansebrukene med eggproduksjon kommer relativt sett svært godt ut sammenlignet med andre produksjoner. I Budsjettneemndas framregning av referansebrukene for 2026 oppnår referansebruk 6 (Egg og planteprodukter, 6 325 høner + 288 dekar korn) et utslag på +98 700 kroner per familieårsverk, og havner med dette på et årsresultat på 1 243 800 kroner per familieårsverk – det nest høyeste nivået blant alle referansebrukene, bare slått av referansebruket for fjørfekjøtt. For å kunne løfte der det trengs mer, foreslår forhandlingsutvalget å videreføre innretningen fra fjoråret, med mer skjermet behandling av distriktene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre satsen på 28 kr for de første 1 000 verpehøns i Nordland, Troms og Finnmark. Husdyrtilskudd til verpehøner i landet for øvrig videreføres.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre satsen for distriktstilskudd for egg.

9.10 Bevaringsverdige husdyrraser

Gjennom ratifisering av konvensjonen om biologisk mangfold har Norge forpliktet seg til å bevare de nasjonale husdyrrasene. Det gjøres blant annet gjennom tilskudd til bevaringsverdige husdyrraser.

9.10.1 Storfe

Husdyrtilskuddet til bevaringsverdige storferaser har vært et avgjørende virkemiddel for å bevare og øke antall dyr. De siste ti årene har det vært en betydelig vekst i populasjonen, fra 2 852 kyr i 2013 til 5 869 kyr i 2024. I 2023 var ingen av rasene lenger klassifisert som kritisk truet, men fortsatt truet. Dette viser at målrettede tilskudd har hatt effekt.

Drift med bevaringsverdige storferaser er tett knyttet til små og mellomstore bruk, seterdrift, utmarksbeite, økologisk produksjon og lokal foredling. Disse rasene bidrar derfor direkte til målsettingen om landbruk over hele landet. Samtidig gir de lavere produksjon av melk og kjøtt enn mer høytstående raser, og faller dermed systematisk dårligere ut i et tilskudds- og markedssystem som i stor grad premierer volum. Dette gjør tilskuddene særlig viktige.

Alle de bevaringsverdige storferasene er i utgangspunktet melkekyr, men bruken av rasene har endret seg betydelig. Andelen mjølkekyr har falt kraftig, fra 55 prosent i 2014 til 23 prosent i 2024. I absolutte tall tilsvarer dette en nedgang fra 1 424 mjølkekyr i 2014 til 1 260 mjølkekyr i 2024. I 2024 var det kun 269 besetninger med mjølkekyr av de bevaringsverdige storferasene, en nedgang fra året før.

Dette viser at tiltakene for å øke antall dyr i liten grad har truffet mjølkeproduksjonen. Situasjonen er nå kritisk for fagmiljøet knyttet til melkeproduksjon på disse rasene. Det er de aktive mjølkeprodusentene som forvalter og utvikler kunnskapen, ikke etablerte forskningsmiljø. Denne erfaringsbaserte kunnskapen er avgjørende for å kunne videreføre både drift og avlsarbeid, og er avhengig av levende produksjonsmiljøer.

Samtidig viser analyser at dagens tilskuddssystem i stor grad er innrettet mot å øke volum, noe som bidrar til å opprettholde inntektsgapet mellom bruk med NRF og bruk med bevaringsverdige raser. Uten målrettede tiltak må det forventes en videre nedgang i antall mjølkekyr av disse rasene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er behov for kraftfulle tiltak for å snu utviklingen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at:

- **tilskuddet til bevaringsverdige storferaser videreføres på dagens nivå.**
- **det etableres et eget produksjonstilskudd for mjølkekyr av bevaringsverdige storferaser i størrelsesorden 1000 kroner per ku per år**

9.10.2 Øvrige bevaringsverdige raser

Det gis også tilskudd til bevaringsverdige raser av sau, ammegeit og hest. Formålet er å sikre bruk og vern av landbrukets genetiske ressurser og bidra til økt populasjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at satsene for husdyrtilskudd til sau, ammegeit og hest av bevaringsverdige raser videreføres på dagens nivå.

9.11 Seterdrift

Seterdrifta er en viktig del av norsk kulturarv og utmarksbruk, og for omverdenen en spesielt verdsett del av norsk landbruk.

I desember 2024 ble norsk seterkultur innskrevet på UNESCOs liste for immateriell kulturarv. Dette synliggjør at norsk seterkultur er en uvurderlig del av vår kulturarv, og forplikter Norge til å ivareta og bevare seterdrifta også for framtiden. En immateriell kulturarv er levende kunnskapsformidling som kun kan ivaretas gjennom fortsatt eksistens og aktiv utførelse. Det er derfor svært viktig at vi tar vare på de få setrene vi har igjen i Norge.

Antall setre i Norge er de siste 20 årene omtrent halvert. Dersom nedgangen fortsetter i samme takt, vil det om 20 år knapt være setre igjen. I Nasjonalt miljøprogram står det:

«Seterdrift med melkeproduksjon, med tilhørende miljøverdier og mattradisjoner, skal fortsatt være et viktig bidrag i norsk bærekraftig jordbruk».

Generasjonsskifter er sårbare – den nye generasjonen har ofte utdanning og muligheter til høyere inntekt og mer fritid gjennom andre yrkesvalg. Uten bærekraftige vilkår vil stadig flere melkebruk og setre bli nedlagt.

I 2025 var det 721 melkebruk som fikk tilskudd til drift av seter. Det er et frafall på 22 setre fra 2024 til 2025. Av det totale antallet var det 16 besøkssetre i 2023, 20 i 2024, og ned til 16 igjen i 2025.

I 2023 leverte Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren rapporten *Forslag til satsing for fortsatt seterdrift*. Rapporten peker på at store naturmiljø-, kulturmiljø- og landskapsverdier er knyttet til setrene, og at fortsatt nedgang vil være negativt for flere landbruks- og miljøpolitiske mål. Rapporten slår fast at en grunnleggende forutsetning for setring er at det finnes melkebruk som kan drive seter, og at dette i stor grad er små og mellomstore bruk.

I RMP-evalueringen gjennomført før årets jordbruksforhandlinger står følgende om tilskuddet til seterdrift:

«Tilskudd til drift av seter er vurdert å gi god måloppnåelse. Tiltaket bidrar til bruk av lokale beiteressurser, til å holde kulturminner synlige og til å bevare det særprega kulturmiljøet omkring setrene, inkludert det biologiske mangfoldet. Tilskudd knyttet til skjøtsel av ulike former for eldre og nyere kulturminner er ulikt innrettet i ulike regioner, noe som bidrar til å forsterke lokale og regionale særtrekk.»

Seterdrifta er også en viktig kunnskapsbank for økt selvforsyning og beredskap. Et fungerende nettverk av setre har høy beredskapsverdi i situasjoner der infrastruktur og transport er rammet av krise. Kunnskap om matproduksjon i ekstensive rammer er verdifull i ekstraordinære situasjoner.

Det er også knyttet utfordringer til klimakalkulatoren for seterbrukere. Ekstensiv produksjon basert på utmarksbeite gir lavere ytelse og begrenset mulighet til kraftfôrtilskudd, noe som kan gi

unaturlig høye teoretiske klimautslipp. Forskjellen i rentenivå mellom grønt lån og vanlig landbrukslån kan være opptil 3 prosent – som kan utgjøre 150–200 000 kr for et bruk med 5 millioner i gjeld. Det er viktig at disse ulempene kompenseres.

Bevaring av små og mellomstore bruk er det viktigste for å opprettholde seterdrifta

En spørreundersøkelse fra AgriAnalyse (2019/20) viste at seterbrukere i snitt hadde 22 melkekyr eller 89 melkegeiter, mot et nasjonalt snitt på 28 melkekyr eller 118 melkegeiter. Flere seterbrukere vil stå overfor investeringsbehov fram mot løsdriftskravet i 2034. Flest seterbrukere (1 av 3) oppgir at det viktigste for fortsatt drift om ti år, er at det er lønnsomt å beholde tilstrekkelig liten besetning ved fornyelse av driftsapparatet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det aller viktigste tiltaket for å videreføre seterdrifta er å opprettholde små og mellomstore melkebruk over hele landet.

Styrke det nasjonale driftstilskuddet til seterdrift (RMP)

Seterutredinga fra Landbruksdirektoratet (2023) slår fast at setertilskuddet over RMP er det viktigste virkemiddelet for å sikre antall setre på dagens nivå. Direktoratenes anslag viser at gjennomsnittlig tilskudd bør ligge mellom 170 000 og 210 000 kr for å dekke kostnadene og sikre drift på dagens nivå eller øke til 900 setre innen 20 år.

Forhandlingsutvalget støtter alternativ B i seterutredinga, om en økning til 900 setre innen 20 år, og mener setertilskuddet på sikt må komme opp på det nivået dette krever.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil øremerke 18,2 mill. kroner som fordeles på henholdsvis fire uker setring og seks uker eller mer, med følgende satser:

- **Setring 4–6 uker: Grunntilskudd 140 000 kr**
- **Setring 6 uker eller mer: Grunntilskudd 180 000 kr**

Samt egne tilleggssatser:

- **Tillegg for foredling på produksjonssetre: 30 000 kr (krav: loggført foredling av minst 30 liter per dag)**
- **Tillegg for produksjonssetre som tar imot besøk: 30 000 kr**

I de øremerkede 18,2 mill. kroner ligger også en ordning ny om besøksseter.

Besøkssetre – egen ordning i alle fylker

Rapporten “Evaluering av regionale miljøtilskudd” foreslår at det bør innføres «Besøksseter» med en nasjonal minstesats som kategori i alle fylker:

«Kunnskapsformidlingen og fokuset på tradisjoner som vektlegges på «Besøkssetrene» spiller i denne sammenhengen også en viktig rolle. En videre satsing på denne typen setre, som vektlegger formidling, kan bidra til økt forståelse og aksept i samfunnet om hvorfor det er viktig å opprettholde seterdrifta spesielt, og melkeproduksjon og norsk jordbruk generelt. Det er viktig å spre kunnskap om hva aktiv seterdrift kan bidra med i et moderne samfunn, for eksempel knyttet til økt bærekraft (og bruk av lokale ressurser), økt matvareberedskap, biodiversitet, klimatiltak og bevaring av tradisjoner og den erfaringsbaserte kunnskapen.»

Besøkssetre kan være setre som ikke har infrastruktur til å levere melk med melkebil, og som derfor foredles all melka selv og tar imot gjester. Disse setrene er viktige møteplasser for kunnskapsformidling og seteropplevelser. De er av spesielt stor betydning for å formidle den immaterielle kulturarven.

For besøkssetre foreslås det at minstekravet til daglig melkeproduksjon senkes fra 45 til 30 liter.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker en egen ordning for besøksseter med en minstesats på 70 000. Dette kan ikke kombineres med det ordinære setertilskuddet, men er et målrettet tilskudd mot seterbrukere som ikke oppfyller kravene til det ordinære setertilskuddet.

- **Setrer 4 uker eller mer**
- **30 liter melk minstekrav**
- **Ikke mottar tilskudd til ordinær seterdrift (45 liter dagen)**

Investeringsmidler til seterdrift over jordbruksavtalen

Behovet for investeringer på setra er stort. Mange seterbruk står overfor nødvendige oppgraderinger og tilpasninger for å kunne opprettholde melkeproduksjonen på setra over tid. Ordningen må derfor videreføres for å gi forutsigbarhet i investeringene. Samtidig er dagens innslagspunkt for høyt og treffer dårlig behovene i næringa. Minstegrensen må senkes til 250 000 kroner, slik at også mindre, men avgjørende investeringer kan omfattes. Det er også avgjørende at potten økes slik at flere seterbrukere kan søke på ordningen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at potten bør økes med 10 millioner kroner.

IBU-midler til seterdrift

I perioden 2019–2023 ble det gitt til sammen ca. 13 millioner kroner i IBU-midler til prosjekter med ordene «seter/støl» i prosjektbeskrivelsen.

Direktoratene peker på at det er mulig å gi føringer om at prosjekter knyttet til seterdrift prioriteres, slik at det blir lettere å nå fram i konkurranse med andre gode prosjekter. Det er ikke mulig å stille samme krav til lønnsomhet i et anlegg som brukes bare 1–2 måneder hvert år.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det må prioriteres investeringsmidler til istandsetting av jordvegen knyttet til setra, og opprustning og utvikling av seteranlegg. Dette inkluderer også infrastruktur som veg, vann og tilkobling til strømnett. Det må utformes egne vurderingskriterier for seterdrift, for å ta hensyn til at det er krevende å finne lønnsomhet i et driftsapparat som brukes få måneder i året.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at investeringstilskudd til seterfjøs og tilhørende infrastruktur til seterdrift skal prioriteres, særlig der oppgradering av seterfjøs er en del av langsiktig plan for ombygging til løsdrift.

Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling

Halvparten av de aktive setrene er i dag ikke tilkoblet strømnettet, og de aller fleste benytter dieselaggregat. Pilotprosjekter med solcelleanlegg og batteri viser at teknologien nå er moden også for seterdrift. Bruk av aggregat er dessuten en hindring for miljøsertifisering.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det må legges en føring om at investeringer i fossilfri seterdrift prioriteres gjennom Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling.

9.12 Andre produksjoner

Som prinsipp burde alle husdyr som får husdyrtilskudd automatisk kvalifisere til å være med i avlørningsordningen for ferie og fritid, birøkt burde derfor innlemmes her. I årene som kommer vil en trenge en økning i bifolk til pollinering jf. målet om økt selvforsyning. Et slikt tiltak vil være viktig for rekrutteringen.

9.12.1 Birøkt

Næringsbirøkt er arbeidskrevende og svært intensiv om sommeren. I vintermånedene bruker større næringsbirøktere mye tid på slyngning av honning, smelting av voks og klargjøring av utstyr. Næringen krever spesialkompetanse for å sikre dyrevelferd, kvalitet og produksjon – og har behov for rekruttering, vekst og utvikling.

Antall tilskuddsmottakere i 2025 var 1 079 med til sammen 53 440 bifolk, hvilket er tilnærmet likt som året før. Næringa egner seg godt som tillegg til andre produksjoner.

Honningbiene er den viktigste pollinatoren ved kommersiell produksjon av frukt og bær. Studier viser en betydelig økning av både kvalitet og kvantitet ved bruk av honningbier til pollinering; 30 prosent avlingsøkning er et gjennomgående tall fra ulike studier. I en omlegging av norsk jordbruk for å gjøre oss mindre avhengige av import av dyrefôr vil tilgang på honningbier til pollinering av kulturvekster som oljevekster og frøproduksjon også bli stadig mer aktuelt. Norges Birøkterlag peker i sitt innspill på honningbienes avgjørende betydning for å lykkes i denne satsningen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at kubetilskuddet videreføres med dagens sats.

Merkevarenytral opplysning

Opplysningskontorordningen ble etablert i 2023 med en bevilgning på 1,5 mill. kroner, og næringen valgte å inngå avtale med Opplysningskontoret for egg og kjøtt (MatPrat). **Tall fra dagligvarebransjen viser en omsetningsøkning for honning på over 10 prosent fra september 2024 til september 2025, noe som indikerer at ordningen allerede gir målbare resultater.** Norges Birøkterlag fremmer krav om å øke bevilgningen fra 1,5 mill. til 3 mill. kroner for å øke antall kampanjer og nå forbrukerne bedre. Forhandlingsutvalget anser videreføring på dagens nivå som forsvarlig inntil effektene av ordningen er nærmere evaluert, men erkjenner potensialet for økt satsing. Ved økt markedsføring vil norsk honning bli førstevalget til forbruker. Videreføring og styrking av en opplysningskontorordning er viktig for å nå dette målet.

Helsetjeneste

Norsk birøkt har i dag en gjennomgående god helsestatus, men denne er under økende press. Det registreres økende vintertap, særlig i deler av landet, noe som må ses i sammenheng med utviklingen i biehelse. Samtidig øker risikoen for introduksjon av nye sykdommer og skadegjørere som følge av klimaendringer og økt spredning i Europa, herunder asiatisk geithams og tropilaelapsmidd.

Strukturen i norsk birøkt, med mange mindre produsenter og stor grad av kontakt mellom bigårder gjennom bienes flyradius, vandrebirøkt og omsetning av bifolk og dronninger, gjør næringa særlig sårbar for smittespredning. Samtidig er det dokumentert behov for økt

kompetanse knyttet til sykdomsforståelse, forebygging og tidlig oppdagelse – både blant hobby- og næringsbirøktere.

Det finnes i dag ingen nasjonalt organisert rådgivnings- eller helsetjeneste for honningbier. Dette innebærer at et sentralt virkemiddel for å forebygge sykdom, redusere tap og sikre produksjon i praksis mangler i norsk birøkt.

Norges Birøkerlag har utarbeidet en prosjektplan for etablering av en strukturert helsetjeneste for birøkt. Prosjektet er lagt opp som en oppbyggingsfase over flere år, og omfatter blant annet utvikling av kompetansetiltak, etablering av rådgivningsstruktur, styrking av beredskap og utvikling av forebyggende helsearbeid. Samlet kostnadsramme er anslått til om lag 4,6 mill. kroner over perioden, med hovedtyngden av ressursbruken i prosjektets midtfase.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vurderer dette som et målrettet og nødvendig tiltak for å opprettholde og videreutvikle norsk birøkt. Tiltaket har klar parallell til etablerte helsetjenester i andre husdyrproduksjoner, og må ses som en investering i både produksjon, beredskap og sykdomsforebygging.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag går inn for å:

- Videreføre satsen på 1,5 mill. kroner til drift av opplysningskontor for honning og andre biprodukter i 2026. Norges Birøkerlag forvalter midlene.
- Etablere en helsetjeneste for birøkt gjennom en statlig finansiert oppbyggingsfase, med en samlet ramme på om lag 4,6 mill. kroner over fire år.
- Legge til grunn en trinnvis oppbygging av tjenesten, der bevilgningen økes i takt med oppskalering av aktivitet og kapasitet, i tråd med framlagt prosjektplan.
- 1,5 mill. kroner settes av for 2027 under post 77.11.

9.12.2 Hjort

Det søkes i dag husdyrtilskudd til ca. 5000 hjort. Hjorten får i dag husdyrtilskudd for dyr over 1 år, beitetilskudd for alle dyr, avløsertilskudd, arealtilskudd og kulturlandskapstilskudd.

Norge har til dels store og voksende hjortebestander i villhjort. I dag er produkter av hjort regnet som et premiumprodukt som kan ta ut merpris i markedet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener hjort i utgangspunktet er et premiumprodukt, og må kunne hente ut merpris i markedet. Husdyrtilskuddet til hjort videreføres. Øvrige tilskudd til hjort videreføres. Avløsertilskuddet til hjort økes med 30 kr

10 Velferdsordninger

Det viktigste tiltaket for å styrke velferdsordningene for Norsk Bonde- og Småbrukarlag i årets forhandlinger er å fjerne regelen om samordning av avløsertilskuddet ved sykdom og fødsel mv. mot annen inntekt utenom jordbruket og ytelser fra NAV.

Når lønnsomheten i jordbruket er lav, er gode velferdsordninger spesielt viktig for å ivareta bondens helse og velferd. Sikker tilgang til avløsertjenester og økonomisk trygghet ved sykdom, er av stor betydning for dyrevelferd og menneskevelferd.

Kostnaden til kvalifisert arbeidskraft er i mange tilfeller høyere enn det bønder har mulighet til å betale, og mange gjennomfører derfor arbeidsdagene sine til tross for at det kan forsterke eventuelle plager eller være en fare for den gravides helse. Når samordninga leder til at man ikke kan ta seg råd til avløsning, kan det potensielt føre til konsekvenser for bondens helse og velferd for dyrene.

Ifølge SSB var 45 prosent av gårdbrukere over 50 år i 1999, og denne andelen var på 59 prosent i 2025. Samtidig økte andelen bønder over 65 år fra 7 til 14 prosent. Siden 2023 har gjennomsnittsalderen for en bonde stått stille på 52,7 år. En aldrende befolkning Gode velferdsordninger er essensielt for å sikre rekruttering til jordbruket, men også for å ivareta bønder som blir eldre.

Dagens velferdsordninger må styrkes betraktelig, både ved sykdom, ved fødsel og til ferie/fritid. Over tid må ordningen følge lønnsutviklingen i samfunnet, ellers vil den svekkes. Tilskudd til velferdsordninger er plassert i «grønn boks» i WTO og det er ingen grense for økning i tilskudd.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at velferdsordningene er av stor betydning for jordbruksnæringa, og er viktige for å ivareta bondens helse og velferd. Samordning mellom lønnsinntekter og tilskudd til sykdomsavløsning går på bekostning av økonomisk sikkerhet, dyrevelferd og bondevelferd i jordbruket. En styrking av velferdsordningene er et godt og målrettet rekrutterings- og likestillingstiltak. Utbetaling av avløsertilskuddet to ganger i året bør gjeninnføres, for å stimulere til økt bruk.

Utviklingen i jordbruket med både færre bønder og høyere gjennomsnittsalder viser at velferdsordningene må styrkes. Jordbruket har i flere år pekt på konkrete områder med behov for styrket innsats og konkrete tiltak for å bedre situasjonen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om et velferdsloft for bonden, som inkluderer en mentorordning for bønder i krise, satsing på mentorordningen for nye bønder og et absolutt krav om fjerning av samordninga.

10.1 Fjerning av samordninga

I dag er landbruket i en helt spesiell situasjon. Jordbruket har sammen jobbet svært aktivt for å få fjernet samordning av avløser tilskudd ved sykdom og svangerskap og fødsel mot lønnsinntekt. Dette arbeidet har nå resultert i at vi har fått avklart at det ikke er noen konsekvenser av en slik fjerning som vil påvirke retten til sykepenger eller retten til tilskudd for avløsning ved sykdom, svangerskap og fødsel.

Vi har støtte i dette kravet fra LO og NHO i tillegg til at det er har vært løftet som et svært viktig prioriteringsområde av store aktører i næringa, som Norske Landbruketstjenester, Norges Bygdekvinnelag, Norsk Fjelllandbrukssenter og Norsk Seterkultur. Det er også vist betydelig politisk vilje til å endelig fjerne dette dypt urettferdige avkortningen. Her har både Senterpartiet,

Miljøpartiet de Grønne, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti, Rødt og Fremskrittspartiet signalisert at de støtter en fjerning.

Samordninga rammer særlig den gruppa bønder som er mest sårbare, som er unge gårdbrukere i en oppstartsfasen der lønnet arbeid utenfor gården er helt nødvendig for sikre gode nok økonomi til drift, og som ofte er i en livsfase der de også skal stifte familie.

Vi vet også at husdyrproduksjon er en fysisk krevende arbeidssituasjon, med hard belastning. Når skader og sykdom oppstår er det svært viktig at også bonden får mulighet til å være syk og la behandling virke slik at de ikke blir stående utenfor arbeidslivet lenger enn nødvendig.

Landbruket, viktige aktører i arbeidslivet, og et politisk flertall er engasjert i saken og det er et klart moment og handlingsrom som må utnyttes. Dette må være en prioritering for å sikre rekruttering inn i næringa, særlig av unge kvinner, men også for unge generelt. Landbruket kan ikke ha som premiss at unge som vil inn i næringa, må si fra seg en svært viktig del av sikkerhetsnettets resten av samfunnet har.

I Prop. 105 S (2023-2024) ble usikkerhet knyttet til konsekvensene av fjerning av samordninga understreket.

«I løpet av forhandlingene fikk partene informasjon som bidro til at partene kom frem til at det er behov for å vurdere juridiske sider og økonomiske konsekvenser nærmere. Partene mener blant annet at det er usikkert om, og i så fall hvordan, fjerning av samordning vil påvirke Navs vurdering av sykepengere.»

Til forhandlingene 2025 ble det utarbeidet en rapport som vurderte sjukepenges og tilskudd til avløsning ved sykdom, hvor gjeldende regelverk ble gjennomgått for å se på sammenhengene mellom sjukdomsavløsningsordningen og ytelser jordbrukeren kan få fra NAV. Rapporten konkluderer på følgende vis:

«Sykepenges for arbeidstakerinntekten blir ikke påvirket av sjukdomsavløsningstilskuddet, og det vil gjelde selv om tilskuddet ikke avkortes mot lønnsinntekt. Der tilskudd til avløsning ved sykdom mv. medfører at en person opprettholder næringsinntekten fra jordbruksdrifta, kan det medføre at bonden ikke har rett til sykepenges for den samme næringsinntekten.»

Usikkerheten knyttet til sammenhengen mellom NAV-ytelser og avløsertilskuddet er tilbakevist, og man kan med visshet fjerne samordninga, uten at det vil føre til avkortning av ytelser fra NAV.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er et historisk viktig gjennomslag landbruket nå skal få til for å sikre bonden like rettigheter til sosial sikkerhet som andre grupper, ved å fjerne samordninga av avløsertilskuddet ved sykdom, fødsel mv.

10.2 Velferdsordninger som likestillingstiltak

Kun 16,4 prosent av norske bønder er kvinner (Statistisk Sentralbyrå, 2023). Vi hører om kvinner som går i fjøset frem til fødsel er i gang og om kvinner som er tilbake i fjøset få dager etter fødsel. Årsaken til dette er først og fremst dårlig økonomi og for svake ordninger for avløser ved sykdom mm, som gjør at det er få andre valg for å få gjennomført dyrestell og annet nødvendig arbeid i gårdsdrifta.

Det er et mål i landbrukspolitikken at kvinner og menn skal ha de samme mulighetene til å drive næringsvirksomhet innenfor landbruk og landbruksbaserte næringer. Bedre generelle velferdsordninger vil være viktig for rekruttering av kvinner til bondeyrket. Man ser at flere kvinner venter med å gå inn i jordbruket til etter å ha fått barn. Styrkede velferdsordninger

knyttet til svangerskap, fødsel og pass av syke barn vil bidra til å gjøre det mer attraktivt for kvinner å gå inn i yrket tidligere.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil styrke velferdsordningene knyttet til svangerskap, fødsel og pass av syke barn for mer likestilling i jordbruket. Ved fødsel må partner få avløsertilskudd i to uker, slik at begge foreldre kan være hjemme med barnet samtidig. Det er svært viktig at ordningene innrettes slik at det å være gravid og føde barn ikke virker negativt på mulighetene for å inntektsoptimalisere drifta. Fjerning av samordning ved svangerskap og fødsel vil være det viktigste enkelttiltaket for å styrke kvinnelige bønders velferdsordninger.

10.3 Velferdsordninger som rekrutteringstiltak

Det aller viktigste tiltaket for å øke antall bønder i norsk jordbruk er å sørge for rekruttering av unge til bondeyrket. Velferdsordningene må styrkes for å gjøre jordbruket attraktivt, og det må i større grad tilrettelegges for velferdsordninger som treffer nye og unge bønder. Nyetableringsperioden regnes her som de første fem årene.

I Prop. 149 S (2024-2025) beskriver Regjeringen jordbrukets rolle og behov for rekruttering for å sikre landbruk i hele landet.

«I Arbeiderpartiets partiprogram heter det at landbruket er en bærebjelke for bosetting og arbeidsplasser i hele landet. Jordbrukets samfunnsoppdrag er å produsere nok, naturlig og trygg mat på norske naturressurser og dermed gi arbeid, god ernæring og helse. Arbeiderpartiet vil jobbe for en helhetlig matpolitikk som setter bonden først, bidrar til et aktivt jordbruk og foredlingsindustri over hele landet, med konkurranse vilkår som bidrar til å holde prisen hos forbruker på et tålelig nivå. Gode velferdsordninger er viktig for rekrutteringen».

I rapporten «Rekruttering av avløserer til jordbruket» (2024) foreslås det at hyppigere utbetaling av tilskudd til avløserer for nye bønder, vil hindre likviditetsutfordringer som kan stå i veien for å ta ut ferie og fritid eller sykemelding i det første året. Tiltak for å bidra til lettere tilgang til avløserer i en næring med likviditetsutfordringer må vurderes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil innføre styrkede velferdsordninger for nyetablerte bønder de første tre driftsårene. Ved å sette sykepengegrunnet ved sykdom, fødsel og pensjonspeng til 5G for et fullt årsverk for nyetablerte bønder, styrker man sosial sikkerhet for bønder i oppstartsfasen.

10.4 Bondevelferd henger sammen med dyrevelferd

Som yrkesgruppe er bønder mer utsatt for angst og depresjon enn andre, og ifølge en rapport fra AgriAnalyse (2020) opplever 66 prosent av norske bønder bekymring og depresjon knyttet til arbeidet. En ny rapport⁶ fra Jordbruksverket i Sverige om den psykiske helsa til svenske bønder, viser tilsvarende tall for nabolandet, hvor 35 prosent vurderer egen helse som dårlig eller ikke helt god. Bønder med dyrehold, særlig melkeprodusenter, skårer lavere på helse enn de som driver med planteproduksjon. Bondens velferd henger sammen med dyrevelferd. Husdyrhold er ofte et ensomt yrke med stort ansvar, dårlig økonomi og høy arbeidsbelastning. Det gir høy risiko for psykisk uhelse. Bønder er vanlige mennesker som faller ut av arbeid og daglige rutiner på samme måte som andre som får psykiske problemer.

⁶ Peter Lundqvist, Carita Håkansson, Eva Göransson & Karin Hakelius (2025) [Lantbrukares psykiska hälsa– Utmaningar, behov och förslag till insatser](#)

Et faglig og sosialt felleskap er viktig for å forebygge psykisk uhelse hos bonden. Med stadig færre gårdsbruk og større avstander mellom dem som er igjen, er det særlig viktig med gode møteplasser og etablerte nettverk for å forebygge kriser og som kan bidra dersom en krise inntreffer.

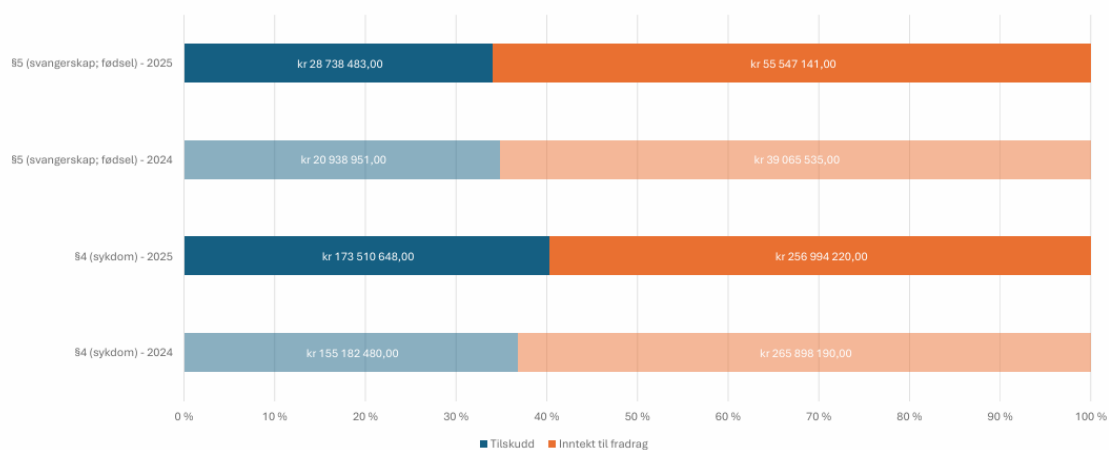
Som en del av prosjektet Trygg Bonde har NLR Innlandet etablert Bondens nettverk i en rekke kommuner i regionen. Bondens nettverk er «en systematisk arbeidsmetode for å forebygge psykisk uhelse i landbruket.» Prosjektet ble avsluttet i 2024, men i sluttrapporten slås det fast at: «Ved at prosjektet Trygg bonde avsluttes, så vil det ikke si at fokuset kan avta. Det vil det være naturlig at regionens HMS-rådgiver i NLR blir en støttespiller og pådriver.»

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at NLR innenfor midlene som er øremerket til HMS, skal videreføre 2 mill. kroner til krisebistand på HMS-området og til økonomisk kriserådgivning.

10.5 Tilskudd ved sykdom, svangerskap og fødsel mv.

Vilkårene for å kunne motta tilskudd til avløsning ved sykdom m.m. er spesifisert i *forskrift om tilskot til avløsning ved sykdom og fødsel mv.*» Maksimal dagsats for tilskuddet er 2 700 kroner i 2026. Hvor høy dagsats det enkelte foretak kan få avhenger av dyr og størrelse på produksjon. Tilskuddsgrunnlaget baseres på antall dyr, dekar, bifolk eller kvadratmeter.

I jordbruksavtalen i fjor ble det innført en egen, høyere dagsats for gruppen bønder som trenger avløsning når man har fått barn. Høyeste maksimale dagsats ble økt for disse med 450 kroner fra 2 600 kroner til 3 050 kroner i 2026. I figuren under viser tall fra Landbruksdirektortet at økningen i inntekter til fradrag økte i vesentlig større grad enn tilskudd til avløsning ved fødsel, på grunn av samordningsregelen, selv med en vesentlig økning i dagsatsen. Konsekvensen av samordningsregelen er at en økning i dagsats ikke når bøndene i tilstrekkelig grad.

Figur 1. Forhold mellom utbetaling og inntekter til fradrag for tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv. (Landbruksdirektoratet, 2026)

Forskriften fastslår at brukere må være yngre enn 70 år for å motta tilskudd ved sykdom. Aldersbegrensningen må fjernes.

Formålet med ordningen er å medvirke til å dekke kostnadene til avløsning i jordbruket ved sykdom, dødsfall, svangerskap og fødsel. Ordningen er særlig viktig ved langvarig sykdom for å unngå store økonomiske tap. I fjorårets forhandlinger ble grensen for hvor lenge man kan motta tilskudd til avløsning ved sykdom m.m. utvidet fra 365 dager til 425 dager (1 år og 2 måneder).

Lønnsinntekt bør likebehandles med annen næringsinntekt. Samordning med lønn og honorar må fjernes. Samordning med sjukepenger, foreldrepenger m.m. opptjent fra lønnsinntekt eller annen næringsinntekt må også fjernes. Tilsvarende mener vi at begge skal ha mulighet for å få tilskudd til avløser om begge er sjuke samtidig.

Landbruksdirektoratet har levert oppdaterte provenyberegninger for fjerning av samordningen basert på tilskuddssatser for avløsning i 2026 (23.03 og 25.03.2026):

- Full fjerning av samordninga:
Provenyeffekten av å fjerne hele samordningen for tilskudd til avløsning ved sykdom, fødsel mv. anslås til å være **326 millioner** i 2026.
- Fjerning av samordninga for svangerskap og fødsel:
Landbruksdirektoratet sin prognose anslår utbetalinger på 33 millioner kroner, med et usikkerhetsintervall på 31-35 millioner. Inntekter til fradrag er beregnet til **63 millioner kroner**, med et usikkerhetsintervall på 56-69 millioner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker at tilskudd til avløser ved sykdom, svangerskap, dødsfall mv. holdes på 2700 kr. p. dag. Samordning av tilskudd til sjukdomsavløsning mot annen inntekt og ytinger fra NAV må fjernes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at differensieringen av tilskudd til avløsning ved svangerskap og fødsel som ble innført i fjor fjernes, da den ikke har hatt tilsiktet effekt og ikke vil være nødvendig som følge av fjerning av all samordning.

Aldersbegrensningen i forskrift må fjernes, slik at man kan motta avløsertilskudd ved sykdom etter fylte 70 år, dersom man fortsatt arbeider som gårdbruker.

10.5.1 Avløsertilskudd ved sjukt barn

Det er behov for å forenkle og styrke ordninga for bønder med alvorlig og langvarig sjuke barn. I rapporten «Evaluering av tilskudd til avløsning av jordbrukere ved sjukt barn inntil 365 dager» datert 02.03.2020, kom Landbruksdirektoratet med anbefaling som følger:

«Ny regel om tilskudd til avløsning av jordbrukere som har, eller kunne ha fått pleie- eller opplæringspenger på grunn av sjukt barn. Det foreslås at regelen utformes likt som ved jordbrukerens egen sykdom, det vil si at det kan gis tilskudd til avløsning for inntil 365 dager de siste tre årene, med et tilskuddsfritt opphold på 26 uker. Hovedregelen er at det kun gis ett tilskudd til avløsning for et foretak for samme periode.»

I rapporten til fjorårets jordbruksoppgjør, «Vurdering av velferdsordninger i jordbruket» (2024), framkommer følgende:

«Jordbruksforetaket kan få opp til 40 dagar med omsorgspengar fordelt på to foreldre, forutsett at begge foreldra oppfyller kravet til næringsinntekt frå garden. Det vart gjort ei endring i § 6 andre ledd i 2021 som utvida retten for tilskot ved kronisk sjuke barn for inntil 60 dagar. Dette er lengre periodar enn det Nav har gjennom omsorgspengar som er 10 – 15 dagar per forelder, men kortare enn Nav sine pleiepengar.»

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker at overstående forslag til endring i ordninga for tilskudd til avløsning av jordbrukere med sjukt barn for inntil 365 dager gjennomføres. Endringene vil være et billig sikkerhetsnett for jordbrukere som havner i en vanskelig situasjon, og vil kunne bidra til at det overordnede målet med tilskuddsordninga nås i enda større grad. Foreldre som har fått innvilget 60 dager gis mulighet til å søke på nytt for inntil 365 dager. Det er ikke funnet midler til dette i årets ramme.

10.5.2 Avløsning ved dødsfall

Gjenlevende ektefelle/samboer, barn eller foreldre etter en avdød jordbruker kan få tilskudd til avløsning i inntil åtte uker etter dødsfallet. I Landbruksdirektoratets rapport fra 2019 om «Konsekvensene av å avvikle samordning mellom tilskuddet og jordbrukerens lønnsinntekt» (Rapport nr. 18/2019) oppgis det at under 1 prosent av tilskuddet til avløsning ved sykdom mm. går til avløsning ved dødsfall.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at retten til tilskudd til avløsning ved dødsfall må utvides til å gjelde tolv uker, mot åtte uker i dag. Det bør være mulig å forlenge ordningen ved behov dersom en ser det er nødvendig for å holde driften i foretaket i gang. Det er ikke funnet midler til dette i årets ramme

10.6 Sjukepengeordningen

Gjennom en kollektiv modell sikres jordbrukere 100 prosent av sjukepengegrunnlaget etter 16 dager i den offentlige sjukepengeordningen. Ordningen gjelder alle jord- og skogbrukere som oppfyller minstekravet til næringsinntekt. Bevilgningen for ordningen er 44,7 mill. kroner for 2026.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å holde bevilgningen til sjukepengeordningen uendret for 2027 til 44,47 mill. kroner.

10.7 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Avløsning til ferie og fritid er spesielt viktig for rekruttering til næringa. Ferie og fritid har stor betydning med tanke på likestilling til andre grupper i samfunnet og er sykdomsforebyggende. Bondens arbeidsdag er lang og krevende. For mange er det en kamp å få endene til å møtes. Mange bønder prioriterer derfor ikke ferie og fritid. Men også bønder trenger fri og avkobling. En styrking av tilskuddsordningen til ferie og fritid kan få positive konsekvenser for både bondens helse og dyrevelferd.

For å sikre rekruttering til yrket i framtida og ivareta bondens helse, ønsker Norsk Bonde- og Småbrukarlag å øke tilskudd til ferie og fritid betraktelig. Vi mener bonden bør ha anledning til ferie og fritid på linje med arbeidstakere i andre yrker. For å kunne leie inn avløser tilsvarende fridager som sammenligningsgruppa på

Med stram økonomi, er det også mange bønder som ikke benytter avløserordningen for ferie og fritid, da de ikke har råd til å forskuttere lønn til avløser lang tid i forveien. Inntektene i jordbruket baserer seg i økende grad på tilskudd og ikke markedsinntekter, som forsterker likviditetsutfordringene når tilskuddene kun utbetales årlig. Utbetaling av avløsertilskuddet to ganger i året bør derfor gjeninnføres.

Utbetaling av avløsertilskudd to ganger i året bør foregå slik at det innføres en søknadsrunde i mars med utbetaling i juni/juli basert på fjorårets satser. Deretter korrigeres det for nye satser i jordbruksoppgjøret for inneværende år i utbetalingen for søknadsrunde nummer to i oktober, som dermed utbetales i februar. Med en utbetaling av avløsertilskudd om sommeren vil man styrke likviditeten i næringa, i en tid hvor dette ofte er en utfordring i produksjoner som er sesongbaserte og som har mindre inntekter på denne tiden av året.

Økt likviditet gjennom hyppigere utbetaling av avløsertilskuddet vil også senke jordbrukets renteutgifter, som vil gi reduserte kostnader for sektoren som vil gi redusert behov for kostnadskompensasjon for staten i kommende jordbruksoppgjør.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at tilskudd til ferie og fritid skal kunne dekke fri tilsvarende en gjennomsnittlig arbeidstaker, hvor et årsverk tilsvarer 230 dager i arbeid og 135 dager fri inkludert ferie, helligdager og helg. Dette innebærer at tilskudd til avløsning ved ferie og fritid økes til minimum 2G per foretak.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at tilskudd til avløsning ved ferie og fritid til 67,25 mill. kroner i 2027, med en økning av satser per dyr tilsvarende 5 prosent, og en økning av maks tak per bruk på 5 prosent.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at avløsertilskuddet skal betales ut to ganger i året.

10.8 Landbruksvikar

Landbrukstjenestene er førstelinjegarantist for dyrevelferd ved akutte kriser på gårdsbruk. Når myndighetene ber om bistand i slike situasjoner, fører det ofte omfattende ressursbruk over tid. I dag bærer landbrukstjenestene en stor økonomisk risiko ved manglende betalingsevne hos bonden.

Landbruksvikarordningen gir en trygghet til hver enkelt bonde for at han eller hun har tilgang på kompetent vikar når sykdom og ulykker inntreffer. Målsettingen med ordningen er konkret at den skal bidra til delfinansiering av i alt 240 årsverk i landbruksvikarstillinger. I fjorårets jordbruksavtale ble det bevilget 79,092 mill. kroner til 2026.

Ifølge en rapport fra Ruralis «Rekruttering av avløsere til jordbruket» (2024) er det mange bønder som har utfordringer med tilgang på avløsere, også ved behov for landbruksvikarer. Rapporten foreslår flere tiltak for å ta tak i utfordringene med rekruttering og stabilitet i avløseryrket. Lønnsutviklingen for avløser er tett koblet til tilskuddsordningen til avløsning. Det er nødvendig at tilskuddet holder tritt med kostnadsutvikling og sikrer likviditet hos bonden til betaling av avløser.

Bønders muligheter til å ta ut ferie, fritid og sykemelding avhenger av likviditet for avløsning. Likviditetssituasjonen er utfordrende både for bøndene og for avløserlagene, og avløserlagenes økonomiske situasjon er krevende.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at en god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet i hverdagen. Landbruksvikarordningen økes med 4,8 mill. kroner til 83,892 mill. kroner i 2027.

10.9 Tidligpensjon

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering i jordbruket. Om lag 516 (445 enbrukere og 71 tobrukere) personer mottar tidligpensjon i året. Det ble bevilget 63 millioner kr. til tidligpensjonsordningen over jordbruksavtalen for 2026.

Satsene er i dag 105 200 kroner for enbrukerpensjon og 168 320 kroner for tobrukerpensjon.

Det bør gjøres en evaluering av denne ordningen. Gjennomsnittsalderen for gårdbrukere har stått stille siden 2023 på 52,7 år, og det er utfordringer med rekruttering til sektoren. Det må derfor stilles spørsmål ved om ordningen fungerer som den skal, om hensikten er å sikre tidlig nok generasjonsskifte i jordbruket. For å forstå hvilke verktøy som kan bidra til økt rekruttering, bør man forenkle systemet ved å fjerne ordninger som ikke fungerer etter hensikt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil videreføre satsen for enbrukerpensjon og tobrukerpensjon på dagens nivå, men foreslår en evaluering med plan om avvikling av ordningen tidligpensjon i et 5 års perspektiv.

10.10 Mentorprogram for bønder i krise

Alvorlig dyrevelferdssvikt ofte henger sammen med personlig krise hos bonden, ikke vond vilje eller manglende kunnskap. Psykisk uhelse, sykdom, sorg og økonomisk press kan føre til at bonden mister oversikt og mestring og konsekvensen kan i verste fall kan bli kritisk dårlig dyrehold og dyretragedier. Løsningen er tidlig hjelp, og kan ikke reduseres til straff ved kutt i tilskudd.

Det bør opprettes et mentorprogram for bønder i krise etter modell fra mentorprogrammet for nye bønder. Bønder som opplever personlige tragedier, er utsatte for økonomisk og arbeidsmessig stress, og har behov for mellommenneskelig støtte til å ta tak i utfordringer. Et mentorprogram skal tilby personlig, tilpasset rådgivning og støtte for bønder.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det må settes av 2 mill. kroner over bevilgningene til Norsk Landbruksrådgivning til opprettelese av et mentorprogram for bønder i krise, for videre utrulling i 2028.

11 Bærekraftig matproduksjon

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har en helhetlig tilnærming til bærekraft i jordbruket. Norsk jordbruk skal bygges på sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft. Vi må se tiltak i sammenheng, og forstå at krisene vi står i er sammensatte.

Matproduksjon og jordbruk er en del av et naturlig økosystem, og krever bruk av ressurser. Vi har kapasitet og behov for å produsere mer norsk mat på bærekraftig vis basert på stedegne ressurser, særlig sett i lys av den lave sjølforsyningsgraden og behov for økt beredskap.

Klima- og miljøkrisa er fundamentale utfordringer, som vi alle har et ansvar for å løse. Norsk jordbruk er en del av løsinga, med gode forutsetninger for å produsere norsk mat i et evighetsperspektiv.

All matproduksjon medfører biologiske klimagassutslipp. I det norske utslippsregnskapet ser det derfor isolert sett best ut å redusere norsk matproduksjon, siden import av mat ikke belaster Norges klimaregnskap. Det er likevel ikke et alternativ å produsere mindre mat i Norge.

Biologiske utslipp fra matproduksjonen må aksepteres, og fossile utslipp må reduseres. Jordbruket må bidra med binding av karbon i jord gjennom god agronomi og bærekraftig bruk av beiteressurser på innmark og utmark.

En stor utfordring for jordbruket som sektor er at mange grunnleggende forutsetninger for bærekraftige matsystemer er krevende, om ikke umulige, å tallfeste: levende lokalsamfunn med bosetting, arbeidsplasser og dugnadsånd, gode liv for mennesker og dyr, biologisk mangfold, klimarisiko, tradisjonell kunnskap, matsikkerhet og lokal og nasjonal beredskap. Dette må ivaretas gjennom aktiv politikk, tilskuddsordninger over jordbruksavtalen, regelverk, kunnskapsutveksling og god rådgiving.

Bærekraftig drift må evne å koble sammenhenger mellom klimaendringer, klimarisiko i jordbruket og behovet for klimatilpasning. Det haster med å gjøre tiltak for å forberede jordbruket på større klimatiske svingninger og ekstremvær.

Tiltak og teknologi for utslippskutt må ikke virke strukturdrivende, ved å tilrettelegge for et ensrettet, storskala jordbruk i sentraliserte områder. Denne type matproduksjon vil være svært sårbar for ekstreme værhendelser og skape press på lokalt miljø og natur. Den beste klimatilpasningen vi kan velge for jordbruket, er spredt matproduksjon i hele landet, basert ressursgrunnlaget i området. Dette innebærer å ta i bruk arealer som i dag har gått ut eller står i fare for å gå ut av drift.

God agronomi er viktig for å sikre et bærekraftig jordbruk. Jordbruket skal redusere sine klimagassutslipp, blant annet gjennom en fossilfri maskinpark og fornybar energi, men jordbruket skal også ivareta andre miljøhensyn. Et bærekraftig norsk jordbruk benytter det lokale ressursgrunnlaget, ivaretar biologisk mangfold, har lav bruk av plantevernmidler og reduserer avrenning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at en helhetlig tilnærming til bærekraft må være grunnlaget for jordbrukspolitikken. Matsikkerhet og totalberedskap sikres ved et klimatilpasset og geografisk spredt jordbruk. Bærekraftig jordbruk baseres på tiltak for god agronomi for god jordhelse, biologisk mangfold, mindre avrenning, redusert bruk av plantevernmidler, god utnyttelse av stedegne ressurser i lokale kretsløp og utmarksbeite.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag fremmer strukturgrep for at jordbrukspolitikken skal trekke i riktig retning for bærekraftig matproduksjon. Dette innebærer å tilpasse krav og reguleringer slik at man sikrer god bruk av alle tilgjengelige arealer til riktig type planteproduksjon.

11.1 Oppsummering av tiltak med klima- og miljøeffekt i NBS sitt krav

En grunnleggende forutsetning for miljøvennlig drift er å opprettholde et jordbruk der bruksstrukturen står i forhold til ressursgrunnlaget og der bonden har tid til å drive på en ressursmessig god måte når det gjelder agronomi, økologi, gjødselhåndtering og mangfold på gården. Bonden må ha tid til å gjøre rett ting til rett tid.

Dette må være gjennomgående for all virkemiddelbruk i jordbruksavtalen. I tillegg brukes det vesentlige budsjettmidler til ordninger med miljøformål, blant annet:

- Regionale miljøprogram (RMP)
- Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)
- Handlingsplan for plantevernmidler
- Utvalgte kulturlandskap
- Økologisk jordbruk

Disse ordningene er omtalt andre steder i dokumentet. Flere av ordningene som er nevnt under kapitlet om tiltak med klimaeffekt har også positive miljøeffekter.

Hovedfokuset i jordbrukets klimaarbeid må være de jordnære klimatiltakene, som handler om god agronomi, redusert åpen åker, fôringsstrategier, dyrehelse og avlsarbeid, og ikke minst å kutte de fossile utslippene der det er teknisk mulig. Dette kan alle bønder være med på. Vi trenger en skikkelig satsing på å ruste opp norske jordbruksarealer. Det er helt avgjørende for å kunne drive mer klima- og miljøvennlig, for å øke sjølforsyninga og for å bedre økonomien. Tilskuddssatsene til drenering og grøfting er for lave til at det svarer seg i veldig mange områder. Kalking, kløver i eng og vekstskifte er det ingen eller lite virkemidler for i dag.

En forutsetning for effektivt og virkningsfullt klimaarbeid i jordbruket, er langsiktige ordninger som gir forutsigbarhet for bønder. Mange tiltak som gjennomføres krever lengre virkningstid for å ha effekt, og derfor er det nødvendig å ha et stabilt rammeverk for tilskudd.

Det er viktig at teknologi for å redusere utslipp fra jordbruket ikke bidrar til videre strukturrasjonalisering. Lager- og spredeløsninger for husdyrgjødsel, presisjonsteknologi og biogass er alle eksempler på teknologi som krever et visst volum for å kunne investere, og det er viktig at virkemidler for denne type løsninger kompenserer for smådriftsulempen.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er pådriver for klimatiltak som:

- Bygger på god agronomi og jordhelse, god dyrehelse og god dyrevelferd.
- Ivaretar andre miljøhensyn som biologisk mangfold, avrenning og lavere bruk av plantevernmidler.
- Bidrar til bedre ressursutnyttelse og bruk av norske jordbruksarealer og utmarksbeiter.
- Reduserer bruken av fossilt drivstoff og andre ikke-fornybare innsatsfaktorer som mineralgjødsel.
- Opprettholder og helst øker norsk matproduksjon, istedenfor at ytterligere norske jordbruksarealer og utmarksbeiter går ut av drift.

- Bidrar til et mer klimatilpasset jordbruk som er bedre i stand til å håndtere perioder med mer tørke og nedbør.
- Er i tråd med de fire overordnede målene for landbrukspolitikken.
- Er mulig for alle å ta del i – uavhengig av gårdens størrelse og beliggenhet. Teknologi som bidrar til utslippsreduksjoner må tilpasses strukturen i norsk jordbruk, og ikke omvendt.
- Ikke fører til økt import.
- Ikke påfører bonden merkostnader.
- Er innrettet på en slik måte at det ikke krever mye tid og ressurser til dokumentasjon og rapportering fra bonden.

For 2026 bevilget partene 10 856,9 mill. kroner på ordninger med natur-, miljø og klimaeffekt over jordbruksavtalen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil i årets jordbruksoppgjør legge til rette for følgende tiltak for miljømessig bærekraft:

(Tabell kommer som vedlegg)

Se kapittel 13.1 med tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.2 Klima

21. juni 2019 underskrev Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Bondelag og Staten en intensjonsavtale om reduksjon av utslipp av klimagasser tilsvarende 5 millioner tonn CO₂ ekvivalenter akkumulert for perioden 2021 til 2030.

Klimaavtalen omfatter:

- Hele jordbrukssektoren, der de største kildene til utslipp er enterisk metan, CH₄ og N₂O fra gjødsellagring og N₂O fra dyrka mark.
- Jordbruksrelaterte utslipp fra energisektoren, som omfatter utslipp fra fossil oppvarming i bygg i primærnæringen og bruk av traktor og maskiner.
- Jordbruksrelaterte utslipp fra arealbrukssektoren, utenom skog og utmarksarealer. Omfatter utslipp av CO₂, N₂O og CH₄ samt opptak av karbon i dyrket mark og beite (aktivt beita innmarksarealer).

For klimaavtalen har man avgrenset et klimaregnskap som knyttes til utslippene direkte i jordbruket. Klimagassregnskapet rapporteres på samme måte som i det nasjonale klimagassregnskapet. Utslipp og opptak fra arealbrukskategoriene dyrket mark og aktivt beita innmarksarealer er omfattet av klimaavtalen mellom jordbruket og staten, men arealbruk knyttet til skog ikke er omfattet. Prinsippene klimaregnskapet baseres på, har mangler som bidrar til et skjevt bilde av jordbrukets påvirkning på klimagassutslipp.

I henhold til klimaavtalen mellom jordbruket og staten er det satt ned en egen regnskapsgruppe for å rapportere og føre regnskap for oppfølging av klimaavtalen. Det er også en ambisjon at utslippseffekten av tiltak som per i dag ikke fanges opp i det nasjonale klimagassregnskapet, over tid skal inngå i det nasjonale klimagassregnskapet. Rapporteringen skjer på sektornivå, og ikke på gårdsnivå.

I det årlige klimagassregnskapet for klimaavtalen legges den til enhver tid gjeldende beregningsmetodikk i det offisielle klimagassregnskapet til grunn, i tråd med retningslinjer utarbeidet av FNs klimapanel (IPCC). Det innebærer at det kun er areal hvor det kan

dokumenteres og tallfestes hvilken effekt eventuell jordbruksaktivitet har på utslipp, som bidrar til måloppnåelse. Slik tallfesting kan per i dag ikke gjøres for utmarksarealer.

Det er et prinsipp for klimaregnskap som innebærer at utslipp bokføres ved kilden. Jordbruket nytter mange innsatsfaktorer som strøm, gjødsel og biobrensel som kan medføre utslipp i produksjonen, men disse utslippene skal bokføres i det landet og den sektoren som står for produksjonen. Bruken av strøm og biobrensel i jordbruket regnes som klimanøytralt, hvilket betyr at de ikke bidrar til måloppnåelse på klimaavtalen.

Klimaregnskapet for jordbruket må:

- Reflektere den positive effekten beitedyr har på utmarks- og beitearealer.
- Inkludere opptak av karbon på beite og eng.
- Skille mellom biologiske og fossile utslipp.
- Få et styrket datagrunnlag og metode for utregning av utslipp fra arealendringer.

Det finnes mange kilder til klimagassutslipp, men i matproduksjon må det skilles mellom fossile og biologiske utslipp. Det er umulig å produsere mat uten å slippe ut klimagasser fra biologiske prosesser, og derfor må det, som det slås fast i utredningen til Klimautvalget 2050, være utslipp knyttet til matproduksjon også i framtiden. Utslipp fra biologiske prosesser i naturen er en del av karbonets naturlige kretsløp, som er i konstant omløp. Utslipp av karbon fra fossile kilder, består av karbon som ikke har vært i omløp, og som blir tilbakeført til kretsløpet av oss mennesker gjennom utvinning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om 2,5 mill. kroner til klimaregnskapsgruppa i 2026 fra de øremerkede midlene i Klima- og Miljøprogrammet. Rammen skal finansiere nye utviklingsprosjekter og videreutvikle Regnskapsgruppas rapporteringssystem.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag ba om en reforhandling av klimaavtalen i et brev til Landbruks- og matdepartementet i november 2025. Landbruks- og matdepartementet svarte på brevet, og ønsket ikke en reforhandling av avtalen per nå, men ønsket å se tall i neste hovedrapport fra Regnskapsgruppen for klimaavtalen, som kommer høsten 2026. Denne rapporten vil inneholde status for klimaavtalens progresjon og utvikling for årene 2021-2024. Vi vil da ha fire år av avtaleperioden å gjøre vurderinger ut fra, til forskjell fra året 2021 som lå til grunn i den første hovedrapporten som ble avlevert. Departementet la vekt på at på bakgrunn av den neste hovedrapporten kan det vurderes om det foreligger grunn til å starte reforhandling.

11.2.1 Politiske og økonomiske rammer for bærekraftig matproduksjon

I 2025 ble det satt ned et utvalg for å utarbeide en NOU om bærekraftig matsystem. Utvalget skal levere sin utredning 1. november 2026. Utvalget skal bl.a. gjøre rede for muligheter, utfordringer og dilemma i fremtidens matsystem, komme med anbefalinger og tiltak som kan styrke bærekraften i det norske matsystemet, samt bidra til at det globale matsystemet blir mer bærekraftig. Det er knyttet store forventninger til en utredning som tar for seg utfordringer i det norske matsystemet på et systemnivå, med ønske om at matproduksjonen ses i sammenheng med ressursgrunnlaget, behovet for beredskap og økt sjølforsyning og med forutsetninger om å gjøre strukturelle grep for norsk mat i et evighetsperspektiv.

En rekke dokumenter er presentert i 2025, som bør legge føringer for arbeidet til matsystemutvalget. Norsk Landbrukssamvirke har presentert et posisjonsnotat for "Bærekraftig jordbruk som grunnlag for et bærekraftig matsystem i Norge". Det legges vekt på at jordbrukets

verdikjeder og matsystemene i Norge må være resiliente, økonomisk bærekraftige, ikke skade eget produksjonsgrunnlag og omgivelsene og ha brede fordeler for samfunnet.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag la fram sin Klima- og bærekraftsplan for norsk jordbruk "Bærekraft mellom bakkar og berg"⁷ i 2025. I planen legges det fram 104 tiltak som vil ta jordbruket i ønsket retning, ved å ta ansvar for klima- og miljøutfordringer og balansere målkonflikter, ved å bygge på det positive som norsk matproduksjon bidrar med.

Regjeringen lanserte ny klimamelding våren 2025 med mål om å kutte norske klimagassutslipp med 70 – 75 % innen 2035³². Meldinga legger til grunn en helhetlig politikk for matsystemet i Norge, som tar hensyn til matsystemets mange funksjoner og aktører. Det utvises stor forståelse for at det er flere mål for matproduksjonen som må veies opp mot hverandre og tas hensyn til.

Det norske matsystemet skal levere nok, trygg og sunn mat, samtidig som de øvrige overordnede målsettingene for matsystemet opprettholdes.

Klimamelding 2035 står det at regjeringen vil vurdere å invitere jordbrukets organisasjoner til reforhandlinger av intensjonsavtalen om klima for perioden 2031 til 2035.

I Miljødirektoratet sin rapport *Klimatiltak i Norge 2026* estimeres det at kostholdstiltak vil gi en utslippsreduksjon på 2,2 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2035. Øvrige tiltak (tiltak på gårdsnivå) i jordbrukssektoren reduserer utslippene med 0,2 millioner tonn CO₂-ekvivalenter, hvorav 0,1 millioner tonn CO₂ ekvivalenter kommer fra matsvinntiltaket.

Å gjennomføre klimatiltak på gårdsnivå krever investeringer, for eksempel i utslippsfrie maskiner og nytt gjødselspredningsutstyr. I juni 2025 la Riksrevisjonen fram en rapport som viser at virkemidlene som så langt er tatt i bruk i jordbruket ikke er tilstrekkelige for å oppnå store utslippsreduksjoner på gårdsnivå.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det er tiltak som kan gjennomføres på gårdsnivå for å ta jordbruket i en bærekraftig retning, men at det i for liten grad diskuteres hvilke tiltak som kan gjøres på systemnivå. Jordbruket må tas i retning av at matproduksjonen tilpasses ressursgrunnlag på gårdsnivå og lokalt.

De nasjonale kostrådene og kostholdstiltak i rapporten *Klimatiltak i Norge 2026*, tar ikke hensyn til at matproduksjon er en del av komplekse naturlige og samfunnsmessige systemer. Ved å basere mål for matproduksjon og bærekraft på beregninger på hva som er mulig å produsere på arealgrunnlaget, gitt bærekraftige produksjonsmetoder, kunne man komme fram til produksjonspotensialet for ulike matvarer og deretter oversette dette til råd om hva vi bør spise mer og mindre av.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er positive til at klimameldinga legger til grunn en helhetlig forståelse for matsystemet i sine mål for lavutslippssamfunnet i 2035. Vi krever at kostrådene knyttet til klima oppdateres med en endret tilnærming til bærekraftige produksjonsmetoder. Rådene knyttet til klima, må endres, og Miljødirektoratet og Helsedirektoratet må basere seg på en helhetlig tilnærming, der økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft er ivaretatt, inkludert matsikkerhet og totalberedskap.

⁷ Norsk Bonde- og Småbrukarlag (2025) [Bærekraft mellom bakkar og berg. Klima- og bærekraftsplan for norsk jordbruk.](#)

11.2.2 Produksjonsregulering

Overproduksjon er svært negativt i et klimaperspektiv. Produksjon som overgår evnen til konsum, gir dårlig utnyttelse av ressursgrunnet. De siste årene har man hatt store mengder norsk kjøtt på fryselager, som har oversteget markedets behov, og som i ytterste konsekvens har endt som matsvinn. Da blir både utslippene knyttet til produksjon av kjøtt og forbruk av ressurser til produksjon hensiktsløse. Produksjonsregulering fungerer derfor som et tiltak for å unngå matsvinn, og er derfor et viktig klimatiltak.

Norske bønder er avhengig av en betydelig styrking av økonomien i jordbruket, for å kunne sikre bærekraft i næringa. En styrking av økonomien vil kunne føre til nyetablering og utviding av besetninger og dermed til overproduksjon.

Behovet for produksjonsregulerende virkemidler er tilstede, og forsterkes av de store svingningene i markedet, både for etterspørsel og tilbud. Produksjonsregulerende virkemidler bør utarbeides når markedet er i balanse.

Dersom produksjonsvolumer kun reguleres gjennom pris (tilbud/etterspørsel), vil det føre til svekket produsentøkonomi og sløsing med ressurser. Ved overproduksjon, vil bøndene redusere sin omsetning på produkter, og den økonomiske bærekraften i næringen reduseres. I neste omgang fører svekket produsentøkonomi til sentralisering av produksjon og større driftsenheter. Den svake økonomiske situasjonen vil også ha konsekvenser for evnen til å styrke sjølforsyningen, som i utgangspunktet er grunn til å ønske å styrke økonomien i jordbruket.

For å bevare økonomien på et stabilt nivå er man avhengig av et marked i balanse. Derfor må man få på plass produksjonsregulering. Man må se på hvordan man samtidig kan slippe til nye produsenter, samt vurdere om det skal være en nedre grense for å være omfattet av produksjonsregulering.

Det er svært viktig å få på plass nye konkrete produksjonsregulerende tiltak innen kort tid for å unngå eventuell overproduksjon. Dagens system for markedsregulering er ikke tilfredsstillende. Det er avgjørende for legitimiteten til næringa at det leveres så tett opptil markedsdekning på norskprodusert vare som mulig, men at det ikke produseres mer enn det markedet etterspør.

Det er økonomisk og miljømessig optimalt å regulere produksjonen i en tidlig fase, før individet er født. Det er næringens ansvar å regulere overproduksjon og det foreslås derfor at å sette ned et partssammensatt utvalg som skal utvikle verktøy for å kunne ta dette ansvaret, samt at næringen i forkant av dette inngår en forpliktende avtale om at produksjonsregulerende tiltak skal på plass. Per nå er sauene næringa den næringa som er lengst unna et nytt og gjennomførbart produksjonsregulerende virkemiddel.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag fremmer en bruksstruktur som er tilpasset lokalt ressursgrunnlag. Samtidig er det avgjørende for å sikre bærekraftig matproduksjon, at det ikke produseres mer mat enn det som konsumeres. Produksjonsregulerende virkemidler må hindre overproduksjon, som et viktig klimatiltak mot matsvinn og dårlig ressursutnyttelse.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at partene setter ned en partssammensatt arbeidsgruppe, som forplikter seg til å legge fram et omforent, gjennomførbart og konkret forslag til produksjonsregulering på sau. Mandatet til arbeidsgruppa må vurdere virkemidler opp mot:

- Å sikre et balansert marked for sau og lam
- En desentralisert produksjon
- Reguleringseffektivitet og kostnader

- **Regionalt produksjonsgrunnlag**
- **Etableringshindringer for nye produsenter**
- **Dyrevelferd**
- **Økt selvforsyning**
- **Øvrige landbrukspolitiske mål, særlig landbruk over hele landet**
- **Gjennomførbarhet**

11.2.3 Klimarådgivning og klima- og bærekraftsplan for tiltak på gården

I 2025 mottok 1650 jordbruksforetak tilskudd til klimarådgivning. Oppslutningen om klimarådgivningen er økende, men fortsatt lav. I rapporten «Evaluering av pilotperiode for tilskudd til klimarådgivning» (2024) vises det til at tilskudd til klimarådgivning er utløsende for omtrent halvparten av bøndene som gjennomførte klimarådgivning. Uten tilskuddet, ville ikke disse bøndene gjennomført klimarådgivning.

I evalueringen stilles det spørsmål ved hvor mye effekt klimarådgivning har på gjennomføring av klimatiltak. Det legges stor vekt på bruk av klimakalkulator gjennom klimarådgivningen, og rådgivningen er utløsende for bruk av klimakalkulator for de fleste bønder. Dette leder ikke til reelle klimakutt.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at rådgivning om klima- og bærekraftstiltak i jordbruket må ses i sammenheng med annen rådgivning. Prinsipper om bærekraft vil alltid være førende for annen rådgivning som gis i jordbruket. Tilskudd til klimarådgivning videreføres.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at utforming av klima- og bærekraftsplaner for tiltak på gården skal legge til grunn helhetlig tankegang og kunnskap knyttet til bruk av ressursgrunnlaget og bærekraftig matproduksjon.

I sluttprotokollen for jordbruksavtalen i 2025 sto det følgende formulering om krav til klimaplan;

«Partene er enige om at det tas sikte på å innføre krav til tiltaksplan for klimatiltak på gårdsnivå, med krav om 5-årig varighet/omløp, fra 2027. Dette tas det endelig stilling til i jordbruksoppgjøret 2026.»

I utredning *Krav til klimatiltaksplan* har Landbruksdirektoratet vurdert utforming av krav til klimatiltaksplan for husdyrbruk knyttet til husdyrtilskuddet. Landbruksdirektoratet anbefaler at krav om klimatiltaksplan kobles mot krav om gjennomført klimarådgivning. En andel av bøndene har gjennomført klimarådgivning og fått klimatiltaksplan allerede, men det vil kreve en stor økning i kapasitet og gjennomførte råd for å dekke alle norske husdyrprodusenter ved et evt. krav om tiltaksplan. Av hensyn til rådgiverkapasitet og praktisk gjennomføring, bør ikke krav om klima- og bærekraftsplan for tiltak på gården knyttes til krav om gjennomført klimarådgivning. Det må legges til rette for at bonden kan finne og oppsøke informasjon om hvordan å utvikle plan selv.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ser at det er utfordrende å legge stadig nye krav på bønder. Krav om å kartlegge og dokumentere aktiviteter og tiltak hos bonden er stadig økende og oppleves utfordrende i næringa. Det er behov for en helhetlig evaluering av summen av krav og regelverk som bonden har blitt påført de siste 15 årene.

For å hindre at det må utvikles nye rapporteringssystemer ved et krav til klima- og bærekraftsplan for tiltak på gården, bør man benytte tilgjengelige og eksisterende fellesløsninger for datainnhenting og rapportering. Kvalitetssystemet i Landbruket (KSL) er et slikt system, som bør vurderes til denne hensikt. Systemet er allerede basert på å samle lovpålagt rapportering på gårdsnivå.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker at man ved eventuell innføring av krav til klima- og bærekraftsplan for tiltak på gården, benytter eksisterende fellesskapsløsninger til rapportering av planer. Et eventuelt krav om klimaplan må utformes slik at bønder med nødvendig kunnskap selv kan utforme en slik plan. Bruk av klimarådgiver for utvikling av tiltaksplanen må være frivillig.

11.2.4 Klimasmart Landbruk

I fjorårets jordbruksoppgjør ble det satt av 24 mill. kroner som en enkeltbevilgning til Landbrukets Klimaselskap. Landbrukets Klimaselskap utvikler klimakalkulator for ulike produksjoner.

Det er positivt at det arbeides for å tilrettelegge for at bonden kan få oversikt over gode tiltak for bærekraftig produksjon i klimaarbeidet i jordbruket. Det er potensiale for å gjennomføre tiltak på gårdsnivå knyttet til god agronomi, bærekraftig fôring og redusert bruk av fossile energikilder. Det bør likevel tilrettelegges for et fokus på sektoren i sin helhet i klimaarbeidet videre, med tilskuddsordninger som virker utløsende for gjennomføring av tiltak som har effekt både på klimautslipp, klimatilpasning og god bruk av stedegne ressurser.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag trakk seg i januar 2022 ut av Landbrukets Klimaselskap. Dette var både med bakgrunn i det økonomiske bidraget til selskapet, men også grunnet bekymring rundt klimakalkulatorens påvirkning på klimaarbeid i jordbruket. Klimakalkulator fremmer en forståelse av klimavennlig jordbruk, som ikke tar hensyn til bærekraft og best mulig bruk av norske jordbruksarealer og utmarksbeiter. Kraftfôr kan komme ut bedre enn gras. Bruk i sentrale strøk kommer fort bedre ut i klimakalkulatoren enn bruk med tilsvarende produksjon i mer marginale områder på grunn av lenger vekstsesong og høyere avlingsnivåer.

Klimakalkulatoren var fra begynnelsen av presentert som et forbedringsverktøy der bonden kunne sammenligne seg med seg selv. I seinere tid har det også kommet fram at varemottakere ønsker data som klimadokumentasjon videre i verdikjeden, og det er stort fokus på merking av produkter basert på bærekraftsindikatorer. Presset utenfra etter data er sterkt. Dataen må ikke brukes til merking av matvarer og sammenligning av produkter.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er bekymret for hvordan dataene fra klimakalkulatoren vil bli brukt på sikt. Det er svært viktig at klimakalkulatoren blir en reell fellesløsning for norsk jordbruk som bidrar til at klimadata ikke brukes til å sette deler av norsk jordbruk opp mot hverandre, og det må svares ut hva dataen i klimakalkulatoren kan og ikke kan brukes til.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at Landbrukets Klimaselskap mottar 12 mill. kroner over jordbruksavtalen i 2027. Videre finansiering av drift må avklares.

11.2.5 Klima- og miljøprogrammet

Klima- og miljøprogrammet skal bidra til å nå landbrukspolitikkenes målsettinger innenfor klima og miljø. Prosjektene skal bidra til at eksisterende eller ny kunnskap raskt når ut til næringsutøvere, til oppdatert kunnskap for rådgivning og forvaltning og til å informere om

jordbrukets miljøinnsats til det øvrige samfunnet. Mottakere av prosjektstøtten er primært FoU-organ, rådgivning og ulike organisasjoner. Det gis tilskudd på inntil 100 prosent av godkjent kostnadsoverslag.

Målene for klima- og miljøprogrammet er å bidra til:

- at produksjon av mat skal foregå med god ressursbruk og minst mulig forurensning, klimagassutslipp og tap av biomangfold.
- å øke landbrukets miljøbidrag, som kulturlandskap, kulturbetinget biologisk mangfold, binding av karbon og produksjon av biogass.
- å tilpasse agronomi og dyrkingssystem til endrede klimaforhold, med sikte på å opprettholde eller øke matproduksjonen og ivareta produksjonsressursene.

Programmet hadde i 2026 et budsjett på 40 mill. kroner, hvorav 11 mill. kroner ble avsatt til regionale prosjekter og de resterende til henholdsvis nasjonale prosjekter (18 mill. kroner) og øremerkede prosjekter (11 mill. kroner). Prognosen for 2027 er 31.263 mill. Kroner.

Et første steg på veien mot et bærekraftig jordbruk bør være å utrede kostnader knyttet til tiltakene som skal gjennomføres i jordbruket, for å kunne diskutere finansiering av tiltakene. Det svenske Lantbrukarnas Riksförbund har beregnet kostnadene knyttet til å gjennomføre den grønne omstillingen i landbruket i Sverige. Ifølge deres rapport, vil det i en 15-25-årsperiode være behov for investeringer på rundt 80-85 milliarder svenske kroner. Dette tilsvarer årlige kostnader på 10-11 milliarder kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at prosjekter innen temaene klimatilpasning, jord og lokale kretsløp skal prioriteres i 2026-27. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at bevilgningsrammen videreføres på 34 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at det øremerkes 1 mill. kroner til utredning av kostnadene for klimatilpasning i jordbruket. 2,5 mill. øremerkes Klimaregnskapsgruppa.

NIBIO gjennomførte en utredning om klimavirkninger av dyr på beite til jordbruksforhandlingene i 2026. Det er knyttet forventninger til at økt kunnskap om opptak av karbon på beite vil gi positive tall for jordbruket i klimaregnskapet. Rapporten gir et nøkternt bilde av potensialet. Utredningen bør videreføres med fokus på karbonopptak og klimavirkninger av dyr på beite.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlaget ber om at et settes av 1 mill. kroner til en utredning om sirkulering av karbon i midlertidige og langsiktige karbonlager i jordbruket.

Jf. Kapittel om bærekraft som konkurransefortrinn i grønt, settes også 2 mill. Kroner til prosjektet over KMP.

11.2.6 Biogass

Formålet med ordningen er å stimulere til at husdyrgjødsel benyttes til produksjon av biogass, enten på egen gård eller gjennom leveranse til biogassanlegg. Tilskudd skal gå til å dekke utgifter for å levere husdyrgjødsel til biogassproduksjon i sentraliserte anlegg og i gårdsbaserte biogassanlegg som er lokalisert i Norge. Ved søknadsomgangen 2025 ble det utbetalt 17,740 mill. kroner til 89 søkere. I 2025 ble det levert rett over 140 000 tonn husdyrgjødsel (tilskudd utbetalt i

2025). Dette utgjør omtrent 2 prosent av all husdyrgjødsel i 2025. Litt under halvparten av gjødsle ble levert til et enkelt biogassanlegg. Ordningen har hatt stor oppslutning de siste årene, og andelen gjennom eget gårdsanlegg er økende.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble tilskuddsrammen til biogass økt til 30 mill. kroner Tilskudd gis med 833 kroner per tonn levert husdyrgjødsel, vektet for tørrstoffinnholdet i gjødselen. For gårdsanlegg måles tilskudd ut fra foretakets dyretall så fremt all husdyrgjødselen benyttes i anlegget. Satsene varierer mellom dyreslag.

Til jordbruksoppgjøret 2024 gikk Landbruksdirektoratet gjennom tilskuddsordningen for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg. I utredningen ble det gjort en vurdering av rammebetingelser som påvirker lønnsomheten for biogassproduksjon av husdyrgjødsel, med utgangspunkt i at man skulle fortsette med en tilskuddsordning til jordbruksforetak over jordbruksavtalen.

Landbruksdirektoratet har fått innspill fra ulike aktører i næringen, som trekker fram at «en barriere for investeringer er at rammevilkårene, tilskuddsordningen inkludert, ikke oppfattes som tilstrekkelig forutsigbare som grunnlag for investeringer.» For å bygge opp en verdikjede for biogass, er det behov for trygge rammevilkår. Utredningen vurderer Statsforvalterne som en aktør som er aktuell for å overta forvaltningsansvar. Å flytte tilskuddsordninger til Bionova, kan også bidra til økt forutsigbarhet for biogassnæringen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke midler til biogassordningen med 10 mill. kroner til 40 mill. kroner i 2027.

Landbruksdirektoratet har utredet biogassordningen til årets jordbruksforhandlinger, med en rapport om utvikling av biogassordningen til en teknologinøytral tilskuddsordning for håndtering av husdyrgjødsel. Det konkluderes med at det er potensiale for å utvikle ordninger for å innbefatte flere teknologier eller tiltak som benytter seg av husdyrgjødsel med formål om reduserte utslipp. Landbruksdirektoratet har vurdert teknologien til N2 Applied og kompostering i et lukket anlegg, begge i bruk i dag. De har også vurdert pyrolyse/produksjon av biokull. Pyrolyse er i bruk i Norge, men ikke med husdyrgjødsel som substrat.

Det er muligheter for at enkelte av disse teknologiene kunne hatt positive effekter på utnyttelse av husdyrgjødsel i et bærekraftsperspektiv, men rammene ligger ikke til rette for å inkludere tiltakene i tilskuddsordningen for biogass. Ifølge departementets prognoser for Landbrukets utviklingsfond, vil biogassordningen, slik den er innrettet i dag, ligge til rette for å kreve 250 mill. Kroner i 2030, opp 210 mill. Kroner fra prognosen for 2027. Å inkludere flere teknologier eller tiltak bør derfor ses som uaktuelt grunnet den økonomiske situasjonen for tilskuddsordningen.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag ser det ikke som aktuelt å utvide ordningen for tilskudd til biogass for å inkludere flere teknologier.

11.2.7 Handlingsplan for plantevernmidler

Handlingsplanen for bærekraftig bruk av plantevernmidler skal bidra til å redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler og risikoen for negative virkninger av bruken av kjemiske plantevernmidler på helse og miljø. Handlingsplanen følger krav fra EU direktiv 2009/128/EF om bærekraftig bruk av plantevernmidler.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble det bevilget 15 mill. kroner i prosjektmidler for handlingsplanen. Høsten 2026 lyste Landbruksdirektoratet ut totalt 15 mill. kroner i prosjektmidler for å følge opp handlingsplanen i 2026. Landbruksdirektoratet mottok 27 søknader om prosjekttilskudd for 2026, med totalt søknadsbeløp på ca. 40 mill. kroner. Søknadene ble vurdert i samråd med Mattilsynet. Tolv prosjekter mottok tilskudd. Av disse omhandlet fem integrerte metoder, tre

plantevernmidler i jord og vann, en bærekraftig/riktig bruk og tre prosjekter plantevernmidler under norske forhold og hensyn til pollinatorer.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at finansieringen av handlingsplan for plantevernmidler flyttes ut av Jordbruksavtalen, og finansieres av miljøavgift for plantevern over Klima- og miljødepartementets budsjett.

11.2.8 Norges Gartnerforbund

Norges Gartnerforbund har siden 2023 mottatt en årlig bevilgning over jordbruksavtalen til klima- og energirådgivning i veksthus. Energi- og klimarådgivning er viktig for at næringen skal nå målene om økt produksjon, minsket energiforbruk og redusert CO₂-utslipp pr. produsert enhet. NGF arbeidet har vært støttet med kr 1 millioner, men er ikke lønns- og prisjustert siden oppstart i 2008. En justering tilsvarer kr 1,6 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til 3 mill. kroner i 2025, med en økning på 1 mill. kroner.

11.2.9 Bionova

Innovasjon Norge er staten og fylkeskommunenes virkemiddel for å realisere verdiskapende næringsutvikling i hele landet, og skal blant annet bidra til nyskaping i næringslivet og utvikling i distriktene. Bionova er Innovasjon Norge sin satsting på bioøkonomi og klimatiltak for jordbruk-, skogbruk- og havbruksnæringene.

Bionova, en satsing etablert under Innovasjon Norge, har ordninger for investeringer i gårdsvarmeanlegg, veksthus, biogass- og biokullanlegg og flislager og tørkeanlegg for brenselproduksjon.

De to programmene *Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket* og *Bioøkonomi* ligger under Bionova. Bevilgninger til Verdiskapningsprogrammet har siden 2023 kommet fra jordbruksavtalen.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at Bionova i større grad burde etterstrebe å være en ordning for støtte til gode agronomiske tiltak, med en prioritering av småskala løsninger som er tilpasset bruk i alle størrelser. Energiltak i jordbruket bør i større grad dekkes av ordninger i Enova.

11.2.10 Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket (LUF)

Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket (Innovasjon Norge) skal stimulere landbruket til å produsere, bruke og levere fornybar energi. Formålet med programmet er å få flere bedrifter i landbruket til å ta i bruk fornybar energi for å fase ut fossil energi og gjøre landbrukets energiforbruk mer klimanøytralt. Det er primært bønder og skogeiere som kan motta finansiering. For informasjon, kompetansetiltak og forstudier kan det gis støtte til organisasjoner der bønder eller skogeiere er medlemmer eller eiere, eksempelvis skogeierlag og allmenning.

Programmet har inngått i Bionova fra 2023. Programmet styres etter en målsetting om økt produksjon og bruk av fornybar energi og reduserte klimagassutslipp. I tillegg skal programmet bidra til å introdusere ny klima- og miljøvennlig teknologi til landbruket.

I jordbruksoppgjøret 2023 ble bevilgningen til programmet økt med 15 mill. kroner fra 222 mill. kroner til 237 mill. kroner.

For at aktører skal kunne motta støtte til tiltak gjennom Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket, må de ha fylt ut klimakalkulatoren. Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker ikke at krav om bruk av klimakalkulatoren skal ligge til grunn for tilskuddsutbetaling. Det er nødvendig å få en tydelig avklaring på bruk av data og finansiering av klimakalkulatoren, før bruken videreutvikles.

Dette legger Innovasjon Norge vekt på når de behandler søknadene:

- Prosjektet skal bidra til økt verdiskaping og sysselsetting i Norge.
- Prosjektet skal bidra til økt lønnsomhet for bedriften.
- Prosjektet må kunne vise til klar reduksjon i utslipp av klimagasser og bidra til å nå målene i klimaavtalen for jordbruket.
- Eierandel og ringvirkninger innenfor skog- og landbruk, herunder utnyttelse av lokale ressurser fra skog eller kulturlandskap.
- Forutsetninger, planer og budsjetter skal være realistiske.

Innovasjon Norge har avsluttet satsingen rettet mot solcelleanlegg for å kunne ha tilgjengelige rammer til prosjekter med høyere klimanytte. På nettsidene står det også at Innovasjon Norge «prioriterer prosjekter med god klimanytte og betydelig produksjon av fornybar energi. Fra august 2023 prioriteres ikke solcelleanlegg med mindre det introduseres nye løsninger/konsepter.»

Forklaringen på dette er at solcelleanlegg som erstatter strøm fra strømmettet ikke fører til at det bokføres noen klimagevinst i det norske utslippsregnskapet/klimaavtalen for jordbruket – da forbruk av strøm allerede settes til 0 utslipp i tråd med regler fra FNs klimapanel.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at Enovas rettighetsbaserte støtte til solceller for husholdninger og sameier, bør utvides til å gjelde prosjekter inntil en viss størrelse for landbruksbygg. Det må legges en føring om at investeringer i fossilfri seterdrift må prioriteres i Bionova (se kap. 8.10).

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil redusere bevilgningen til verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling til 201 mill. kroner i landbruket i 2025, siden prognosen reduserer behovet med 27 mill. Kroner, med føringer om at mindre solcelleanlegg og investeringer i fossilfri seterdrift (se kap. 8.10) må prioriteres i Verdiskapningsprogrammet og Bionova.

11.2.11 MetanHUB

MetanHUB har fungert som et prosjekt for å oppfylle målene i Landbrukets Klimaplan gjennom å bygge kunnskap om metanreduserende fôrvarer under norske forhold. I tillegg har MetanHUB hatt fokus på avl, dyrehelse, fôr og fôring som en del av løsningene prosjektet arbeider med.

Prosjektet innebar utprøving av det metanhemmende stoffet Bovaer på omtrent 100 gårder i Norge. Etter meldinger om utfordringer på danske gårder ble tildeling av Bovaer på norske gårder pauset i november etter føre-var prinsippet. Forbrukerundersøkelser viser også en stor skepsis til bruk av "syntetiske" metanreduserende fôrtilsetninger i husdyrproduksjon, og på kort sikt vil det være utfordrende å få bred aksept hos forbrukere og bønder.

2027 er det siste prosjektåret for MetanHUB. I sitt siste prosjektår vil de fokusere på kontrollerte forsøk for å avdekke effekter av andre tiltak knyttet til metanreduserende fôrvarer og klimavennlig fôring slik som økt innhold av fett i fôrrasjonen og botanisk sammensetning på beite. MetanHUB har bedt om videreføring av bevilgning på 10 mill. Kroner.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag vedtok på Landsmøtet i november 2025 en uttalelse om at det, på det tidspunktet, foreslåtte pålegget om bruk av syntetiske metanhemmere som et klimatiltak er et blindspor. Det vil føra til økte kostnader for bonden, ha en usikker klimagevinst, og man binder seg til internasjonal storkapital. Ikke minst er det stor usikkerhet knyttet til konsekvenser for dyrehelsa.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag forholdt seg kritisk til innføring av bruk av metanhemmere i norsk jordbruk. Et tilskudd for bruk av metanhemmere kunne ha virket strukturdrivende. Mange produksjoner hadde ikke hatt et tilpasset produksjonsapparat for tildeling av metanhemmere i fôret. Tildeling, ville for mange, kreve investeringer i fôrmikser og kraftfôrautomat, som ofte er lite tilpasset mindre produksjoner. Mulighet for tildeling av metanhemmere til dyr på beite var foreløpig uavklart, siden god effekt av metanhemmere så ut til å kreve hyppig tildeling gjennom fôr. Dersom det skulle settes noen form for krav eller føringer for økt bruk av metanhemmere i fôr, kunne dette derfor fått alvorlige konsekvenser for bruk av beite og utmark i norsk husdyrproduksjon.

Det bør vurderes hvor hensiktsmessig det er å tildele midler til forskningsprosjekter direkte over jordbruksavtalen, slik som det har blitt gjort med MetanHUB. Partene har ikke riktig kompetanse for å vurdere kvalitet på prosjekter som andre instanser som tildeler forskningsmidler, og en slik tildeling kan påvirke objektiviteten til et prosjekt.

Den viktigste funksjonen for prosjektet MetanHUB var utprøving av tildelingsmetoder for metanhemmere på norske gårder. Når denne funksjonen har falt bort, ser man liten hensikt med å videreføre prosjektet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å ikke videreføre tildelingen til prosjektet MetanHUB i 2027.

11.2.12 GrovfôrHUB

Som erstatning for MetanHUB, foreslås det å opprette et prosjekt, som viderefører arbeidet til MetanHUB, men med et bredere mandat for å utvikle tiltak for økt kvalitet på grovfôr og bærekraftig fôringstrategier. Mandatet for gruppen bør innebære å videreføre arbeidet til Samfunnsoppdraget Bærekraftig fôr. I rapporten som samfunnsoppdraget lanserte våren 2026, *På vei mot bærekraftig fôr - 20 grep for 2026*, er det lagt fram en liste med tiltak. Tiltak som er aktuelle for videre oppfølging i prosjektet GrovfôrHUB inkluderer;

- Tiltak 8: Innføre krav om informasjon om klimaavtrykk på alle importerte fôrråvarer.
- Tiltak 16: Innføre krav om årlige grovfôranalyser og fôrplaner
- Tiltak 17: Innføre differensiert betaling som belønner høy grovfôrandel i fôret til melkekyr.
- Tiltak 20: Innføre beredskapsplaner og sikre lagringsløsninger.

Konkrete føringer for oppfølging av arbeidet til samfunnsoppdraget, bør lede til tiltak som kan innføres for bedre grovfôr. Relevante aktører må inkluderes i gruppen, etter modell fra MetanHUB.

Det bør ses på muligheten for å tilpasse tilskudd basert på avlingsnivå. Grovfôrprøver og avlingsregistrering basert på tørrstoffinnhold/Fem bør insentiveres, for å gi bonden bedre kunnskapsgrunnlag for egen produksjon. Dette vil gi bøndene motivasjon til å fokusere på bedre grovfôr gjennom at kostnadene for dette i større grad blir kompensert. Kvaliteten på grovfôret

har endret seg lite de siste 40 årene⁸. Arealtilskudd må være målstyrt for å øke mengden og kvaliteten på grovfôret.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det opprettes et prosjekt etter modell fra MetanHUB med mål om økt grovfôr kvalitet, med samme tilskudd på 15,5 mill. kroner. Gruppen skal ha som mandat å videreføre arbeidet i samfunnsoppdraget Bærekraftig fôr, for å utvikle konkrete tiltak for forbedring av grovfôr kvalitet i norsk kontekst.

11.3 Miljø

11.3.1 Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Kommunene forvalter støtteordningen Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL). Støtten gis som engangstilskudd til investeringer og vedlikehold. Formålet er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

Konkret dreier dette seg om skjøtsel av spesielle natur- og kulturminneverdier, tilskudd til skjøtsel av verneverdige bygninger, bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg i vassdrag for å redusere avrenning av jord, rydding av gamle ferdselsveger, turstier og lignende.

Det er økende utfordringer med hydrotekniske anlegg som på grunn av forfall, elde og dimensjonering ikke tar unna økt nedbør. Det er også stor interesse for å ta vare på biologisk mangfold og kulturminner i jordbrukets kulturlandskap. Det er de siste årene øremerket midler til utbedring av hydrotekniske anlegg i planeringsområdene, dvs. i kornområdene rundt Oslofjorden og i Trøndelag.

Det ble søkt om i overkant av 566 mill. kroner i 2026. Dette er nesten 100 mill. kroner mer enn i 2025. Totalt ble det gitt tilsagn om 267,8 mill. kroner, en økning på over 28 mill. kroner fra 2025. I 2026 ble det innvilget 3 466 søknader. Av disse gjelder 2 182 kulturlandskapstiltak og 1 284 forurensningstiltak. Det ble innvilget 128,5 mill. kroner til kulturlandskapstiltak og 139,3 mill. kroner til forurensningstiltak.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det bevilges 260,0 mill. kroner til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) i 2027, en økning på 30 mill. kroner.

Se kapittel 13.1 med tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.3.2 Regionale miljøprogram (RMP)

Regionalt miljøprogram (RMP) ble etablert i 2005. Formålet med tilskudd etter RMP er å bidra til å ivareta jordbruket sitt kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturmiljøer og -minner, jord og jordhelse, tilgjengelighet i jordbrukslandskapet, samt å redusere bruk av plantevernmidler og utslipp til luft og avrenning til vann fra jordbruket. Hvert fylke har egne miljøprogram som skal gi en prioritering av innsatsen mot miljøutfordringene i fylket. RMP skal stimulere til en økt og mer målrettet miljøinnsats i jordbruket ut over det som er mulig gjennom nasjonale ordninger.

RMP er en målrettet tilskuddsordning for tiltak mot regionale miljø- og klimautfordringer. Ordningen omfatter tilskudd til å redusere faren for negative miljøeffekter til vann og luft, ivareta

⁸ Volden & Schei, 2025, Buskap 2025 nr. 2 s. 50

kulturlandskap og kulturminner, herunder setring, tilrettelegge for friluftsliv, ivareta biologisk mangfold, og til drift av bratte arealer. Det er viktig at fylkene får beholde retten til å utforme sine egne programmer og prioriteringer. RMP-midlene er jordbruksavtalemidler som skal komme bøndene i jordbruket til gode. Tilskuddet er rettighetsbasert og blir tildelt foretak i etterkant av at de har utført et tiltak.

Den økonomiske rammen er i 2026 på 1,146 milliarder kroner, noe som utgjør 3,9 prosent av jordbruksavtalen. Det er en økning fra 3,1 prosent i 2006. Oppslutningen om ordningen har de siste årene ligget på rundt 60 prosent av jordbruksforetakene, noe som er på samme nivå som da ordningen ble innført. For rundt ti år siden var oppslutningen nede i 50 prosent. Det gis ulike tilskudd kategorisert i ni miljøtema, med ulike miljømål. Fylkene velger hvilke tiltak de skal tilby ut ifra en nasjonal instruks. I 2025 er det totalt 53 tiltak i den nasjonale menyen, og 118 tiltaksklasser. Det største miljøtemaet er avrenning til vann, som utgjorde 36 prosent av den økonomiske rammen i 2024. Det største enkelttiltaket er ingen jordarbeiding om høsten, som utgjorde 26 prosent av den økonomiske rammen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at rammen for RMP bør økes med 35 mill. kroner i 2027. Av økningen øremerkes 18 mill. kroner til seter og tilskudd til bærekraftig matproduksjon i Nord-Norge prosjektet overføres til RMP med 15 mill.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil legge vekt på at det er nødvendig med tilskudd som fungerer som kostnadskompensasjon og betaling for den innsatsen og de tiltakene som bøndene legger ned i jordbruket som fører til samfunnsmessige fellesgoder. RMP-tilskuddet er en forutsetning for at det gjennomføres gode agronomiske og miljømessige tiltak i jordbruket i dag.

Landbruksdirektoratet fastsatte revidert nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd 7. juli 2022 for perioden 2023-2026. Perioden for inneværende nasjonal instruks ble utvidet til 2027, og ny instruks er under arbeid hos Landbruksdirektoratet nå for perioden 2028-2031.

Den nasjonale menyen for tiltak har etter hvert blitt kraftig redusert, og fylkene har mistet mange muligheter til å støtte tiltak som er særlig viktig for akkurat deres område. Eksempler kan være å styrke seterdrifta utover det nasjonale setertilskuddet eller å gjeninnføre tilskudd til båtfrakt av beitedyr.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at det bør innføres et meny punkt i den nasjonale instruksen for regionale miljøtilskudd som heter *Fylkets egne prioriteringer*. Her står fylket fritt til å innføre tilskudd så lenge de er i samsvar med formålet for RMP. Inntil 10 prosent av fylkets RMP-midler kan benyttes til tilskudd innenfor *Fylkets egne prioriteringer*.

NIBIO har evaluert regionale miljøtilskudd (RMT), og på bakgrunn av denne evalueringen leverte Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren rapporten «Forslag til endringer av regionale miljøtilskudd» til årets jordbruksoppgjør. I denne rapporten heter det at «Evalueringen bekrefter i stor grad Landbruksdirektoratets erfaring om at eStil-RMP er et gammelt, arbeidskrevende og lite fleksibelt fagsystem, og at det er behov for å utarbeide et nytt system» og at «Alle brukergrupper av fagsystemet mener at det er behov for et nytt og bedre fagsystem.» Direktoratene foreslår at det bevilges midler slik at det kan settes i gang et arbeid snarest mulig med å utvikle et nytt fagsystem, som aller helst dekker flere behov enn bare de regionale miljøtilskuddene.

Landbruksdirektoratet trekker særlig fram at det er fornuftig å vurdere et integrert fagsystem for RMT og produksjons- og avløsertilskudd (PT), og at det vil være naturlig å se nærmere på

løsninger for datautveksling, slik at data fra RMT kan benyttes i andre kartløsninger. Da kan også virkemidler og utfordringer lettere ses i sammenheng.

NIBIO peker også i sin rapport på at utvikling av et nytt system må ses i sammenheng med andre relevante systemer og pågående prosesser, som for eksempel arbeidet med et nasjonalt skifteregister, nytt fagsystem knyttet til ny gjødselbrukforskrift (bl.a. krav om kartfesting av jordanalyser), Mattilsynets pågående arbeid med innføring av krav om elektornisk og kartfestet plantevernjournal, og ulike private løsninger som bønder bruker for å håndtere ulike dokumentasjonskrav (f.eks. plantevernjournal og gjødselplan), som Agrilogg, Skifteplan, Jordplan. Direktoratet legger vekt på at ved utarbeidelse av et nytt fagsystem vil det også være naturlig å se nærmere på løsninger for datautveksling, slik at data fra RMT kan benyttes i andre kartløsninger.

NIBIO peker også på at det er viktig med god involvering av ulike brukergrupper gjennom å hente inn ytterligere innspill fra bl.a. søkere, kommuner og statsforvaltere om hva som kan forbedres sammenlignet med dagens fagsystem, samt gode prosesser med interaksjonsdesign der systemet testes på de ulike brukergruppene underveis i utviklingen.

Direktoratet har ikke anslått hva et nytt fagsystem vil koste, men et nytt og brukervennlig system vil kunne gi betydelige besparelser i forvaltningen, og det vil totalt kunne gi besparelser dersom et nytt fagsystem kan dekke flere behov enn regionale miljøtilskudd.

Forhandlingsutvalget i NBS forutsetter at det settes av midler på Landbruksdirektoratets budsjett til å utvikle et nytt fagsystem for regionale miljøtilskudd, og at dette ses i sammenheng med andre relevante systemer og prosesser.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ser fram til prosessen for utvikling av ny instrukt til Regionale miljøprogram (RMP) og rullering av programmet.

11.3.3 Tilskudd til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap

Tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og tilskudd til tiltak i verdensarvområdene brukes til miljøtiltak i noen av våre mest verdifulle kulturlandskapsområder. Tilskudd kan gis til årlige driftstiltak og engangs-/investeringstiltak. Forvaltningsansvaret for begge ordningene ble overført fra regionalt forvaltningsnivå til kommunene i 2020.

Ordnningen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» skal sikre naturmiljøverdier, kulturmiljøverdier og fortsatt jordbruksdrift, inkludert næringsutvikling basert på disse. Ved oppstart i 2009 var 20 områder med i ordningen. I 2025 var det 51 områder med i utvalget, etter at det i 2021 ble bestemt at det i løpet av 2022 og 2023 skulle innlemmes fem nye områder. I 2025 ble det bevilget en ramme på 31,8 mill. kroner til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket. Av dette er 15,5 millioner kroner avsatt i jordbruksavtalen, og 16,3 mill. kroner over Klima- og miljødepartementets budsjett.

Det er nå tre områder som omfattes av landbrukets tilskuddsordning til verdensarvområdene; Vegaøyen, Vestnorsk fjordlandskap (Geirangerfjorden og Nærøyfjorden) og Røros bergstad og Circumferensen. I 2026 er rammen til Landbrukets verdensarvordning på 9,5 mill. kroner over LUF. I tillegg tildeles midler via Klima- og Miljødepartementet sitt budsjett.

Avtalepartene var i 2022 enige om at Røros Bergstad skulle innlemmes i verdensarvsordningen i 2023. I jordbruksoppgjøret 2023 ble også Circumferensen innlemmet i ordningen, men uten at bevilgningene økte proporsjonalt. Bevilgningen til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap ble i fjorårets oppgjør videreført med 25 mill. kroner. På sikt bør man vurdere å utvide verdensarvordningen til flere av de UNESCO-listede områdene, slik som Urnes stavkirke og Rjukan-Notodden industriarv.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil øke bevilgningen til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap til 27,5. mill. kroner for 2027.

Se kapittel 13.1 med tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.3.4 Norsk Landbruksrådgiving

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) er et viktig bindeledd mellom forskning og de aktive jordbruksforetakene. NLR sørger for at ny kunnskap kommer ut til bonden på en effektiv måte, og har ansvar for HMS i landbruket, byggeteknisk og annen rådgiving, og søknader om «Minor use» for plantevernmidler.

Det er av stor betydning av NLR kan drive et effektivt og godt arbeid for bonden. Som et ledd i dette arbeidet, har organisasjonen gått gjennom en sammenslåingsprosess. Norsk Bonde- og Småbrukarlag forventer at NLR henter ut en betydelig effektiviseringsgevinst fra denne sammenslåingen.

I Jordbruksoppgjøret 2025 ble det totalt bevilget 122 mill. kroner til Norsk Landbruksrådgiving i 2026. Økningen skulle bidra til at aktiviteten innen områdene økologisk jordbruk, presisjonsjordbruk, klimarådgiving og grøntsektoren kunne opprettholdes på dagens nivå.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn at det vil være faglige og økonomiske rasjonaliseringsgevinster av omorganiseringen, og forventer at samtlige foreslåtte satsinger innenfor dagens grunnbevilgning gjennomføres, herunder «minor use», rådgiving økologisk, forsøksvirksomhet, klimarådgiving og rådgiving tilknyttet omstilling til løsdriftsfjøs.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre bevilgningen til NLR på 122 mill. kroner i 2027. Det forutsettes en fortsatt satsing på HMS, økologisk jordbruk og mentorordninga. Forhandlingsutvalget foreslår å øremerke 2 mill. kroner av bevilgningen på å styrke rådgivningstjenesten på grønt.

11.3.5 Mentorordninga

Mentorordningen startet opp i Trøndelag i 2014, og ble etter en forsøksperiode etablert som en fast ordning fra 2017. Fra 2020 er det en nasjonal ordning som NLR forvalter og gjennomfører.

Målet med ordningen er å bistå unge produsenter under 35 år, eller nye produsenter innenfor landbruket eller landbruksbaserte næringer, med kompetanseheving gjennom personlig veiledning i en oppstarts- eller utviklingsfase. Ordningen innebærer at en bonde gjør en formell avtale med en erfaren kollega om å bistå som diskusjonspartner i drifta gjennom ett år. Regionkontaktene gjør en omfattende innsats for å få satt sammen par. Tilbudet omfatter alle produksjoner, også Inn på tunet, lokal foredling med mer. Det blir også gjennomført fagsamlinger, i hovedsak digitalt.

For 2026 er det 149 bønder som har fått mentor gjennom mentorordninga. Norsk Bonde- og Småbrukarlag støtter NLRs målsetting om at halvparten av alle nye bønder får en mentor, og mener mentorordninga er et kostnadseffektivt tiltak som fungerer godt og gir deltakerne stort utbytte. Den fører også til større samarbeid mellom bønder over tid.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øremerke 5 mill. kroner av NLRs grunnbevilgning til mentorordninga. Økningen skal gå til å styrke tilbudet og innlemme flere bønder i ordningen. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker også å opprette en mentorordning for bønder i krise, jf. kap. 10.10.

11.3.6 Støtte til avlsorganisasjonenes klimakammer

2 mill. kroner av midler til avlsorganisasjonene er forbeholdt NSG til dekning av kostnader ved drift av mobilt klimakammer. Se kapt. 11.3.6 om støtte til avlsorganisasjonene.

11.3.7 Energirådgivning

Norges Gartnerforbund har siden 2023 mottatt en årlig bevilgning over jordbruksavtalen til klima- og energirådgivning i veksthus. Energi- og klimarådgivning er viktig for at næringen skal nå målene om økt produksjon, minsket energiforbruk og redusert CO₂-utslipp per produsert enhet. NGF arbeidet har vært støttet med 2 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at bevilgningen til Norsk Gartnerforbund økes med 1,0 mill. kroner til 3 mill. Kroner.

Dronebasert Ressursforvaltning i Vekstproduksjon (DRIV)

DRIV er et prosjekt fra NIBIO som skal gjøre det enklere for norske bønder å ta i bruk droner som et trygt, praktisk og lønnsomt verktøy i egen drift. Prosjektet skal vare 2027-2029, og ber om 3 mill. kroner over 3 år. Prosjektet tar utgangspunkt i at teknologien er moden, og interessen avtar, men at manglende oversikt, regelverksforståelse og kompetanse i dag er de viktigste barrierene for faktisk bruk. Prosjektet utvikler ikke i hovedsak ny teknologi, som PRESIS-prosjektet la grunnsteinen for, men systematiserer og gjør eksisterende droneteknologi anvendbar under norske forhold, for økt selvforsyning, bedre ressursutnyttelse og styrket lønnsomhet i jordbruket.

DRIV er en bred, nasjonal og ikke kommersiell satsing med alle norske bønder som målgruppe. Prosjektet treffer direkte jordbruksavtalens mål om økt selvforsyning, bærekraftig utvikling og styrket verdiskaping, og lar seg i liten grad finansiere gjennom tradisjonelle forsknings eller innovasjonsordninger.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det settes av 3 mill. kroner til prosjektet DRIV over LUF.

12 Økologisk jordbruk

Økologisk jordbruk er en viktig del av et framtidsrettet norsk landbruk, og har en sentral rolle i å styrke både beredskap, bærekraft og kunnskapsutvikling i næringa. Økologisk produksjon ikke bare er et mål i seg selv, men også et virkemiddel for å utvikle et mer robust og helhetlig matsystem.

Økologisk landbruk har særlig betydning i et beredskapsperspektiv. Produksjonsformen er mindre avhengig av importerte innsatsfaktorer som handelsgjødsel og plantevernmidler, og bygger i større grad på lokale ressurser, kretsløp og agronomisk kunnskap. Dette gir økt selvstendighet og reduserer sårbarheten i norsk matproduksjon i møte med ustabile leveranser og internasjonale kriser.

Samtidig har økologisk jordbruk en viktig rolle som spydspiss for å gjøre hele landbruket mer miljøvennlig og bærekraftig. Hovedintensjonen om å drive mest mulig i samspill med naturen gir positive effekter for biologisk mangfold, jordkvalitet og jordstruktur. Godt drevet økologisk jord kan være mer motstandsdyktig mot både flom og tørke, noe som kan gi sikrere avlinger i et mer uforutsigbart klima. Dette styrker også landbrukets evne til klimatilpasning og bidrar til å sikre produksjonsgrunnlaget over tid. Økologisk produksjon fungerer som en drivkraft for utvikling av nye metoder i jordbruket, særlig innen planteproduksjon og dyrevelferd.

Skal målet om økt økologisk produksjon realiseres, må virkemidlene innrettes mer helhetlig og målrettet, slik at effekten – i form av økt areal, flere produsenter og høyere produksjon – blir målestokken på om tiltakene fungerer. Innspillene fra sektoren peker særlig på tre forutsetninger:

- **Lønnsomheten må løftes til et nivå som utløser omlegging og gir økt produksjon i tråd med målet**, gjennom tilpassede tilskudd, riktig innretting av pris- og tollvern og tilgang på investeringsmidler til omstilling.
- **Etterspørselen må forankres og utvikles**, blant annet gjennom aktiv bruk av offentlige innkjøp og bedre markedstilgang for økologiske produkter.
- **Rammevilkårene må samordnes**, slik at forskning, rådgivning, vekstskifte, tilgang på innsatsfaktorer og verdikjede trekker i samme retning.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn at en satsing på økologisk jordbruk må bidra til økt produksjon, bedre ressursutnyttelse og styrket økonomi i hele landet. Økologisk landbruk skal være en integrert del av et mangfoldig norsk landbruk, med små, mellomstore og store bruk over hele landet.

12.1 Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk

I 2025 lanserte regjeringa en ny strategi for økologisk jordbruk for perioden 2025-2032. Den forrige strategien (2018-2030) ble lansert i 2018 av Solberg-regjeringen, og målet den gang var «å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet». Den nye strategien bygger på målet om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032. Den oppdaterte strategien «bygger på en anerkjennelse av at økologisk jordbruk kan bidra i tilpasninger til et klima i endring og redusere tap av naturmangfold.»

I 2025 inngikk en rekke aktører i hele verdikjeden en intensjonsavtale, med sine tiltak og mål for å bidra til økt produksjon og omsetning av økologiske varer. I Nasjonal strategien foreslås ti tiltak for å øke omsetning og produksjon av økologisk areal.

Nasjonal strategi for økologisk jordbruk foreslår ti tiltak for å nå strategiens mål om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032:

1. Vektlegge overføringsverdien fra økologisk til konvensjonelt jordbruk (spydspissfunksjonen).
2. Styrke Nasjonal ressursgruppe for økologisk jordbruk og inngå en intensjonsavtale.
3. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk melk.
4. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk korn.
5. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk frukt og grønt.
6. Øke omsetningen av økologisk mat og drikke i offentlig sektor og storhusholdninger.
7. Øke antall produsenter som driver økologisk.
8. Øke bevisstheten om økologisk mat og drikke blant forbrukere.
9. Tydeligere kobling mellom lokalmat og økologisk mat.
10. Forbedre statistikken over omsetning av økologisk mat og drikke.

Oppsummert foreslår forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag følgende tiltak for å følge opp Nasjonal strategi for økologisk landbruk:

1. Vektlegge overføringsverdien fra økologisk til konvensjonelt jordbruk (spydspissfunksjonen).

- Styrke utviklingsmidlene for økologisk jordbruk.
- Øremerke midler under KMP og FoU til forskning på økologisk jordbruk, med særlig fokus på utvikling av økologisk plante- og såfrømateriale, og alternativer til plantevernmidler i økologisk bærproduksjon.

2. Styrke Nasjonal ressursgruppe for økologisk jordbruk og inngå en intensjonsavtale.

- Øke bevilgningen til Landbrukets Økoløft.

3. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk melk.

- Styrke økonomien i økologisk melk, ref. referansebruk 12.

4. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk korn.

- Gjøre Lena og Rindsem til basisanlegg for økologisk kraftfôr, og øke tilskudd til frakt av kraftfôr og innfrakttilskuddet for økologisk korn for å dekke kostnadene ved tiltaket.
- Øke arealtilskuddet til økologisk korn og tilskudd til 1. år karens.
- Innføre et pristilskudd til økologisk korn for å stimulere økt produksjon på areal som allerede er i drift.

5. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk frukt og grønt.

- Øke satsen for pristilskudd for økologisk frukt og grønt for å styrke forutsigbarheten for de økologiske produsentene og bidra til høyere produksjon.
- Øke arealtilskudd til frukt og bær mm., grønnsaker, og potet.
- Videreføre satsingen på økologisk frukt og grønt som en del av prosjektet det store norske Grøntløftet.

6. Øke omsetningen av økologisk mat og drikke i offentlig sektor og storhusholdninger.

- Tallfeste mål for andel norsk, økologisk i offentlige innkjøp, og videreføre satsingen på offentlige anskaffelser gjennom prosjektet tildelt Matvalget.

7. Øke antall produsenter som driver økologisk.

- Styrke økonomien i økologisk produksjon, med særlig vekt på produksjoner med etterspørsel i markedet.
- Styrke tilskudd til økologisk produksjon av sau og melkesau.

- Innføre gratis sertifisering og kontroll av Ø-merket

8. Øke bevisstheten om økologisk mat og drikke blant forbrukere.

- Endre mandatet til informasjonsoppdraget for økologisk mat og konkurranseutsette informasjonsoppdraget for økologisk mat for å sikre best mulig prosjektgjennomføring og effektiv bruk av offentlige midler.

9. Tydeligere kobling mellom lokalmat og økologisk mat.

- Innføre gratis sertifisering og kontroll av Ø-merket

10. Forbedre statistikken over omsetning av økologisk mat og drikke.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at det viktigste tiltaket for å styrke økologisk produksjon, er å sikre et marked for produktene. Punkt 6 vil derfor være avgjørende fremover. Forhandlingsutvalget ber om at det innføres et mål om minst 20 prosent norskprodusert økologisk i offentlige anskaffelser. I kombinasjon med styrket økonomi (punkt 7), må disse tiltakene prioriteres for å nå målet om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke behovet for å få på plass planer med konkrete og forpliktende tiltak for å øke produksjonen og omsetningen av økologisk korn, frukt og grønt, og melk i tråd med målene i Nasjonal strategi for økologisk landbruk.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om en total økning i tilskudd til økologisk produksjon (husdyr og areal) på 29,2 mill. kroner i 2027. I tillegg øremerkes det en økning i frakttilskudd for økologisk kraftfôr og økologisk korn for å kompensere for økte kostnader ved å innføre basisanlegg.

12.2 Utvikling i økologisk jordbruk

12.2.1 Økoarealet stabilt

I 2025 utgjorde det økologiske arealet i Norge 4,2 prosent av det totale jordbruksarealet, og 4,5 prosent om areal i karens inkluderes. Det er en svak nedgang fra 2024. Til sammenligning utgjorde det økologiske arealet 13,7 prosent i Finland (2023), 18 prosent i Sverige (2024) og 11,4 prosent i Danmark (2023). I EU drives cirka 11 prosent av arealet økologisk. Globalt øker det økologiske arealet – det gjør også verdien av de økologiske varene som omsettes. I strategien «Farm to Fork» har EU satt mål om 25 prosent økologisk landbruk innen 2030.

Norge skiller seg negativt ut med hensyn til andel økologisk jordbruksareal sammenlignet med resten av verden, og ikke minst våre nordiske naboland.

Det norske økologiske jordbruksarealet nådde en topp i 2011, med drøyt 500 000 dekar. I 2025 var det totale økologiske arealet på 415 280 dekar, med 31 838 dekar karensareal¹. Arealer godkjent for økologisk produksjon sank med 1,8 prosent fra 2024 til 2025, mens sammen med karensarealene sank de samlede arealene med 2,2 prosent i perioden. Dersom vi skal nå målet om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032, må arealet mer enn dobles.

I 2025 var det 1 897 økologiske primærprodusenter, en nedgang på 17 virksomheter fra 2024, en nedgang på 3,1 prosent. Utviklingen er i tråd med nedgangen i landbruket som helhet.

12.2.2 Økt etterspørsel etter økologiske varer

Norske forbrukere etterspør økologiske produkter, og i 2025 var det en betydelig vekst i omsetningen av økologiske varer fra året før. Fra 2024 til 2025 var det en vekst i omsetning av økologiske varer i dagligvarehandelen på 17,6 prosent, til en verdi av 4,3 mrd. kroner. Dette inkluderer både norskprodusert og importert vare. Økningen var større enn prisveksten, som tyder på økt etterspørsel etter økologiske varer. Den økologiske andelen av dagligvaremarkedet økte fra 2,1 til 2,3 prosent for varegruppene hvor det finnes et økologisk alternativ.

Etter flere år hvor frukt og grønt har vært den største varegruppen, tok meieriprodukter over tronen i 2025 med en vekst på 32,5 prosent. Alle varegrupper utenom fisk hadde vekst. Oslo, Akershus og Vestland er fylkene med høyest andel økologisk omsetning i dagligvaremarkedet, men innspill fra bransjeaktørene bekrefter at økologisk mat i dagligvare ikke lenger er et utpreget byfenomen. Dette underbygges av vekst i omsetningen av økologisk mat i samtlige fylker i 2025.

Det var også en vekst i omsetning av økologiske produkter i storhusholdning, med en totalomsetning på 345 mill. kroner i 2025. Veksten på 10 prosent fra 2024 til 2025 skyldes primært vekst i privat storhusholdning. Det har vært en nedgang på 10 prosent i omsetning av økologiske varer i det offentlige. Landbruksdirektoratet forklarer nedgangen med reduksjon i omsetning av meierivarer, blant annet fordi en økologisk ost ble tatt ut av produksjon.

Direktesalg er viktig for utvikling av produksjon og marked

Det var også vekst i direktesalgskanalerne i 2025. Landbruksdirektoratet har kun statistikk fra Bondens marked, hvor økologisk hadde en økning på 26,5 prosent. Produsenter i andre salgskanaler som gårdsbutikker og REKO rapporterer også om vekst i etterspørselen etter økologiske råvarer.

Landbruksdirektoratet skriver i sin rapport *Produksjon av økologiske jordbruksvarer* at "direktesalg er sentralt for utviklingen av økologisk produksjon og marked". Mange produsenter har ikke stor nok omsetning til å være aktuell for salg gjennom dagligvare, og direktesalg er derfor avgjørende for å få avsetning for sine produkter. Dette gjelder kanskje særlig grøntprodusenter.

Høy importandel

En vesentlig andel av økologiske produkter som konsumeres i dag er importerte. Akkurat hvor stor andel av omsetningen som stammer fra importert vare finnes det ikke tall på i dag. Mye av omsetningen i dagligvare er også i varekategorier hvor det ikke primært er norske jordbruksvarer som står for veksten. Eksempelvis er veksten i drikkevarer på 46,1 prosent, for krydder og tilbehør på 28,2 prosent og veksten i matfett og oljer på hele 53 prosent.

Det er behov for bedre statistikkgrunnlag for å måle andelen importert/norskprodusert økologisk vare, og dermed få bedre oversikt over noe av potensialet for å øke norsk produksjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener statistikk for økologisk produksjon og omsetning må på plass. Dette inkluderer statistikk for importandel og norskandel for økologiske jordbruksvarer i dagligvaremarkedet og HORECA. En ekstern aktør bør få i oppdrag å hente inn tall fra alle omsetningskanalene.

12.3 Økt økologisk produksjon

12.3.1 Innføre gratis bruk av sertifisert økomeerke

For å kunne omsette en vare som økologisk i dag, må varen være godkjent og sertifisert med Ø-merket. Sertifiseringsordningen driftes av Debio. Sertifiseringen og årlige kontroller medfører en kostnad for produsenten, sammensatt av produksjons- og arealgebyr, og et fast årlig gebyr. Hvor stor kostnaden er varierer dermed fra produsent til produsent.

Mange opplever sertifiseringsordningen som kostbar. Særlig små produsenter og de som omsetter varer direkte til kunden, velger gjerne ikke å ta kostnaden ved sertifisering. Ettersom de i hovedsak står for markedsføring av sine produkter selv, har de anledning til å kommunisere merverdien av sine varer til kunden uten sertifisering. Flere av disse produsentene driver tilnærmet økologisk, men arealet de forvalter, er ikke sertifisert og inngår dermed ikke i det beregnede økologiske arealet.

Som et ledd i å oppnå Stortingets mål om 10 prosent økologisk areal innen 2032, bør det innføres gratis bruk av sertifiseringsmerket for økologisk. I dag dekker staten deler av denne kostnaden gjennom en bevilgning til Debio, øvrige kostnader dekkes av bonden. Kostnaden går med til drift av ordningen, samt kontroller. Å tilrettelegge for sertifisering av arealer som i dag drives økologisk eller tilnærmet økologisk ved å redusere kostnad ved bruk og kontroll av sertifiseringsmerket, vil være et målrettet og kostnadseffektivt tiltak.

Gratis bruk og kontroll av det sertifiserte økomeerket foreslås også i en rapport fra Agri Analyse.² De skriver: «Det å pålegge gårdbrukerne ekstra utgifter for å produsere under strengere offentlige krav kan virke hemmende og ulogisk for både produsenter og forbrukere». I Danmark er det gratis å ta i bruk det økologiske merket. Anslått kostnad for å innføre gratis bruk og kontroll av sertifiseringsmerket er cirka 20 mill. kroner.

En innføring av gratis bruk og kontroll av sertifiseringsmerket for økologiske varer vil stimulere til økt omlegging av areal som i dag drives etter "økologiske prinsipper", i tillegg til å betydelig senke terskelen for produsenter som i dag opplever kostnad ved sertifisering som en barriere for omlegging. Dette gjelder særlig mindre produsenter. Tiltaket vil bidra til å oppnå punkt 7. *Øke antall produsenter som driver økologisk* og 9. *Tydligere kobling mellom lokalmat og økologisk mat* i Nasjonal strategi for økologisk jordbruk, og således være et viktig bidrag i å nå Stortingets vedtak om økt økologisk jordbruksareal og regjeringas mål for det økologiske landbruket.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener sertifiseringsmerket for økologisk bør bli gratis for produsent, og at kostanden ved bruk og kontroll av sertifiseringsordningen dekkes av staten i sin helhet. Ordningen dekkes utenfor jordbruksavtalen, da det er en offentlig ordning. Dette medfører en kostnad på om lag 20 mill. kroner.

12.3.2 Økologisk frukt og grønt

Omsetningen av økologisk frukt og grønt i dagligvaremarkedet er lav og tilnærmet uendret fra 2024 til 2025, med unntak av enkelte varegrupper. I 2025 var den økologiske andelen av totalomsetningen på 1,6 prosent, mot 1,5 prosent i 2024. Tallene Landbruksdirektoratet henter inn viser høyere produksjon enn etterspørsel, og overskuddet av økologisk frukt og grønt blir derfor omsatt som konvensjonell vare.

I rapporten *Produksjon av økologiske jordbruksvarer* skriver Landbruksdirektoratet at "omsetningen av økologiske produkter begrenses av etterspørselen etter produktene, men også til en viss grad av tilbudet". Dette underbygges av den rapporterte etterspørselen fra særlig

mindre produsenter som selger frukt og grønnsaker gjennom alternative salgskanaler, hvor mange opplever svært høy etterspørsel og ofte blir utsolgt.

De økologiske grøntprodusentene har viktig kunnskap om plantevern og ugrasbekjempelse, som kommer resten av jordbruket til gode. Det er et markedspotensial for økologisk frukt og grønt, men produktene må være tilgjengelige og produsentene må ha stabile leveranseavtaler. Det er særlig et markedspotensial for økologisk frukt og grønt gjennom alternative salgskanaler som REKO-ringen og Bondens marked, hvor produsentene rapporterer om høy etterspørsel i sesong. Her vil også tilskudd til markedshager (jf. kap. 8.3.6) være viktig.

Antallet produsenter av økologisk frukt og grønt som har avtale med produsentorganisasjonen og grossist for levering til dagligvare, er nå nede på et kritisk nivå. Det gjør situasjonen for økologisk grønt svært sårbar. Med et tallfestet mål for økologisk jordbruksareal på 10 prosent og nye kostråd som legger til grunn et forbruk på mellom 500 og 800 gram frukt og grønt hver dag, forventer vi en utvikling på etterspørselssiden som den norske produksjonen må være rigget for å møte. Etterspørsel etter økologisk frukt og grønt kan ikke dekkes av import.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil påpeke viktigheten av å ha produksjon av norske økologiske frukt og grønnsaker. For å redusere risikoen for produsentene, er offentlig innkjøp et viktig tiltak for å sikre et marked for avsetning av disse produktene. For å sikre muligheten til å innfri politiske ambisjoner om økt omfang av norsk økologisk produksjon, er det avgjørende at slike markedsmekanismer faktisk etableres og fungerer. I tillegg må det stimuleres til mer småskala grøntproduksjon. Forhandlingsutvalget foreslår derfor å gjeninnføre tilskudd til småskala grøntproduksjon gjennom IBU-ordningen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil prioritere en styrking av økologisk frukt og grønt i årets jordbruksforhandlinger, og foreslår en total økning i pristilskudd og arealtilskudd på 11,4 mill. kroner i 2027.

Økologisk potet og grønnsaker

Det var en økning i omsetningen av økologiske grønnsaker dyrket på friland med fem prosent, mens den falt med fem prosent for økologiske grønnsaker fra veksthusproduksjon. Andelen økologisk er lav, men varierer mye fra produkt til produkt, fra 0,1 til 22 prosent.

Både omsetning av og den økologiske andelen av økologiske poteter falt fra 2024 til 2025, med svakere fall i andel enn totalomsetning. For grønnsaker på friland, var det særlig omsetning av økologisk stilselleri og knollselleri som økte. For begge disse varegruppene var det også en økning i den økologiske andelen. Den økologiske andelen økte også for squash og pastinakk, mens den falt for ruculla og rødbeter. Omsetningen for kålrot, rødbeter, knollselleri og pastinakk var om lag uendret. Prisen har derimot økt betraktelig, med en økning på ni og 15 prosent for hhv kålrot og knollselleri.

Gulrot er den største økologiske grønnsakskulturen i Norge, men omsetningen har over tid stagnert. Fra 2023 til 2024 falt omsetningen av økologisk gulrot med 50 prosent, med en videre nedgang i 2024. Fra 2024 til 2025 har derimot omsetningen økt med 6 prosent. Andelen økologisk er stabil. Differansen i pris mellom økologisk og konvensjonell gulrot har over tid økt, og i 2025 var prisen per kg gulrot 13,44 kroner høyere for økologisk vare.

Omsetningen av gul og rød løk økte med hhv 13 og 43 prosent fra 2024 til 2025, mens differansen i pris gikk ned med hhv 4 og 14 prosent. Forskjellen i pris mellom økologisk og konvensjonell vare er fortsatt høy, og økologisk vare er nesten dobbel så dyr som konvensjonell vare. Den totale omsetningen av løkvekster økte med 20 prosent i 2025, men andelen økologisk holdt seg uendret på 0,8 prosent.

Urter er den grønnsakskulturen med høyest andel økologisk mot konvensjonell, på 22 prosent. Prisen for økologiske urter er lavere enn for konvensjonell vare. Viktigst for omsetningen av urter er at enkelte markedsaktører satser stort på økologiske urter, og kun tilbyr denne varianten i sine butikker.

Økologisk frukt og bær

Tallene på omsetning av økologisk frukt og bær er svært mangelfulle, og det rapporteres ikke om omsatt økologisk frukt og bær fra dagligvare med unntak av epler. I 2025 ble det omsatt 15 tonn økologiske epler i dagligvare, en nedgang fra 22 tonn i 2024.

Det finnes ikke statistikk på produksjon av økologiske epler, men Landbruksdirektoratet har i sin rapport gjort et anslag basert på distriktstilskuddet for frukt og bær i kombinasjon med oversikt over areal med frukt eller bær som er økologiske. Basert på disse tallene, anslår direktoratet en produksjon av økologiske epler i 2025 på 155 tonn. Telemark, Vestland og Østfold har den største produksjonen med hhv 40, 31 og 14 prosent. Mange produsenter selger varene sine direkte og i små volumer, men det er ingen grunn til å tro at disse ikke er blitt omsatt som økologisk vare.

Det finnes ikke tall for omsatt eller produsert økologisk plomme, andre frukter eller for bær.

Den lave omsetningen av frukt og bær begrunnes ofte med manglende etterspørsel, men det er også rimelig å anta en sammenheng med manglende tilbud. Den totale omsetningen av varegruppen for økologiske frukt, bær og nøtter (inkludert importert vare) økte med 6,7 prosent i 2025, samme vekst som for konvensjonell vare. Utviklingen i omsetning over tid er derimot fallende. Den økologiske andelen av varegruppen frukt, bær og nøtter er på 2,2 prosent.

Pristilskudd til økologisk frukt og grønt

I jordbruksoppgjøret 2025 ble det innført et pristilskudd for økologisk frukt og grønt. Pristilskuddet ble innført som et virkemiddel for å (1) bidra til å styrke økonomien til de få produsentene som fortsatt driver økologisk og (2) for å stimulere til økt produksjon av økologisk frukt og grønt. Tilskuddssatsen ble satt til 1 kr/kg for frukt, bær, grønnsaker og potet, 50 øre/stk for salat og 34 øre/potte for urter. Totalt ble det utbetalt 5,3 mill. kroner. Gjennomsnittlig tilskudd per foretak var cirka 50 000 kroner.

Det ble derimot gjort en enkeltutbetaling på tilskudd på totalt 1,3 mill. kroner til en produsent av økologiske urter. Den økologiske andelen i urteproduksjonen er høy sammenlignet med andre produkter, og prisen er lavere enn for konvensjonell vare. Flere aktører i dagligvaremarkedet har en satsing på økologisk urteproduksjon. Urteproduksjonen utnytter mulighetene i markedet for å hente inn inntekter og dekke kostnader. Intensjonen ved å innføre et pristilskudd for økologiske frukt og grønt var ikke å tilføre en betydelig andel midler til urteproduksjonen, men å stimulere til økt produksjon av frukt og grønt som det i dag produseres for lite av og hvor produksjonen er svært sårbar med få produsenter. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det ikke er behov for ekstra pristilskudd til den økologiske urteproduksjonen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å ta ut urter fra pristilskudd til økologisk frukt og grønt, dette tilsvarer 1,4 mill. kroner i redusert bevilgningsbehov.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke pristilskuddet for økologisk frukt, bær, grønnsaker og potet med 3 kr/kg til totalt 4 kr/kg, og med 1,5 kr/stk for salat til totalt 2 kr/stk. Dette medfører en økning i pristilskudd for økologisk grønt på totalt 10,4 mill. kroner.

Arealtilskudd økologisk frukt og grønt

En økning i antall kg produsert per dekar er ikke nok for å nå målet om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032. Mye av denne økningen må skje på kornarealet, men det er også behov for å legge om areal til produksjon av frukt og grønt, både større arealer til volumproduksjon og mindre arealer til direktesalg. Da er arealtilskuddet avgjørende.

For å stimulere til omlegging til økologisk frukt og grønt, samt sikre økonomien i disse produksjonene, krever forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag en økning i arealtilskudd for økologisk frukt og bær mm., grønnsaker og potet på 115 kr/daa. Dette tilsvarer en total økning i arealtilskudd til økologisk frukt og grønt på 0,9 mill. kroner i 2027.

12.3.3 Økologisk korn og kraftfôr

Produksjonen av økologisk korn anslås å øke med 7 prosent fra forrige sesong, til totalt 16 100 tonn i 2025-26-sesongen. Særlig produksjonen av økologisk matkorn vil tilsynelatende ta seg opp, til cirka 2500 tonn. Til tross for denne økningen, var det en reduksjon i arealet brukt til økologisk kornproduksjon på 1,7 prosent, til totalt 76 515 dekar. Antall produsenter med økologisk korn gikk ned fra 412 i 2024 til 402 i 2025.

Nedgangen i antall produsenter og det økologiske kornarealet er i strid med Stortingets mål om 10 prosent økologisk jordbruksareal. For å nå økomålet er det avgjørende å øke det økologiske kornarealet. Da må økonomien i kornproduksjonen styrkes vesentlig, utfordringene i verdikjeden for særlig økologisk kraftfôr må løses, og det må satses på rådgivning og rekruttering.

Det dyrkes for lite norsk økologisk korn og markedet etterspør mer enn det som leveres i dag. Underdekningen er størst på økologisk fôrkorn. Det er behov for å øke produksjonen av norsk økologisk korn og proteinråvare, særlig til økologisk kraftfôr. Andelen norske råvarer i økologisk kraftfôr ligger i dag på rundt 33 prosent, mens norskandelen for konvensjonelt kraftfôr varierer fra 49 (kylling) til 70 prosent (storfe – okser)³. En importandel i det økologiske kraftfôret på 67 prosent er ikke i tråd med den økologiske tankegangen og bidrar til negativt omdømme for økologiske husdyrprodukter.

Den økologiske kornproduksjonen foregår i all hovedsak i Innlandet, Østfold, Trøndelag, Vestfold og Akershus. Mellom 80 og 90 prosent av det økologiske kornet går til fôrproduksjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår en økning av arealtilskuddet til økologisk korn på 100 kr/daa for å stimulere til at flere produsenter legger om til økologisk kornproduksjon. Tiltaket har en estimert kostnad på 7,6 mill. kroner i 2027.

Som en del av arbeidet med å legge til rette for økt produksjon av økologisk korn og kraftfôr, vil det være viktig å stimulere til mer bruk av grovfôr og beite i drøvtyggerproduksjonen, og legge til rette for en fungerende verdikjede.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre tilskuddet til økologisk grovfôr i 2027.

For å stimulere til omlegging og ivareta økonomien til produsentene, foreslår forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag å øke tilskuddet til økologisk 1. år i karens økes med 115 kr/daa til 420 kr/daa, totalt 1,8 mill. kroner i 2027.

Fraktordningen for økologisk kraftfôr

En av hovedutfordringene for produksjonen av økologisk kraftfôr - i tillegg til mangel på råvare - er knyttet til verdikjeden og logistikk.

Mottak av økologisk korn krever en egen varestrøm med egne siloer. Verdikjeden for økologisk korn består i dag av mange mindre partier og til dels lange transportavstander. Økologisk dyrket norsk korn kan derfor ikke leveres på alle mottaksanlegg, hvilket medfører at økologisk korn ofte får lang transport til mottak eller at kornprodusenten må lagre kornet på egen gård. I dag gis det tilskudd for frakt fra kornprodusent til nærmeste mottaksanlegg, men det tas ikke hensyn til om anlegget tar imot økologisk korn. Tilskuddet gis med soneberegning, og varierer fra 0 kr per tonn (0-20 km) til 120 kr per tonn (over 140 km).⁴ I dag er det kun anleggene på Lena (Østlandet) og Rindsem (Trøndelag) som tar imot økologisk korn.

For å løse utfordringene i verdikjeden for økologisk korn og kraftfôr, foreslås det å gjøre Lena (Innlandet) og Rindsem (Trøndelag) til *basisanlegg* for mottak av økologisk korn (til kraftfôr). Parallelt med dette må fraktordningene for både korn og kraftfôr styrkes for å kompensere kornprodusentene og varemottaker for kostnader ved en slik omlegging. Uten en slik parallell kostnadskompensasjon, vil prisen på det økologiske kraftfôret for husdyrprodusentene øke og fraktkostnadene bli for store for de økologiske kornprodusentene. Det vil ha store konsekvenser for produksjonen av økologisk mat og muligheten til å nå økomålet innen 2032.

Husdyrprodusenter som driver økologisk, er en del av den ordinære ordningen for frakttilskudd for kraftfôr. Satsene beregnes på basis av kostnadene ved transport fra definerte basisanlegg til hvert kommunesenter. Det er stor variasjon i andelen av fraktkostnadene som dekkes for økologiske produsenter. Landbruksdirektoratet anslår kostnaden ved å gjøre Lena og Rindsem til basisanlegg for mottak av økologisk korn til 8,5 mill. kroner⁵.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at anleggene ved Lena (Innlandet) og Rindsem (Trøndelag) blir klassifisert som basisanlegg for mottak av økologisk korn (i frakttilskuddsordningen for økologisk korn). Dette krever en økt bevilging til *Tilskudd for frakt av kraftfôr* på 8,5 mill. kroner i 2027, i tråd med anslaget fra rapporten *Vurdering av virkemidler for kornproduksjon i randsonene*. Dersom andre aktører starter opp med kraftfôrproduksjon, skal avtalepartene gjøre en vurdering av situasjonen.

Innfraktordningen for økologisk korn

I tillegg til å kompensere for økte kostnader til økologisk kraftfôr, må kornprodusentene kompenseres gjennom innfraktordningen for økologisk korn. Felleskjøpet Agri har utarbeidet et forslag til avtalepartene, basert på deres vurderinger av kostnader ved frakt.

Frakttabell per 2026			Forslag ny frakttabell		
Sone, km	Nye soner Avstand, km	Sats, kr/tonn	Sone, km	Nye soner Avstand, km	Sats, kr/tonn
0	0-20	0	0	0-20	0
1	21-40	21	1	21-40	27
2	41-60	39	2	41-60	54
3	61-80	59	3	61-80	81
4	81-100	78	4	81-100	108
5	101-120	94	5	101-120	135
6	121-140	111	6	121-140	162
7	Over 140	130	7	141-160	189
			8	161-180	216
			9	181-200	243
			10	201-220	270
			11	221-240	297

			12	< 241	324
--	--	--	----	-------	-----

Tabell utarbeidet av Felleskjøpet Agri.

Det totale kostnadsanslaget ved å innføre ny frakttabell er usikkert. Det samme gjelder kostnad til innfrakt av økologisk korn. Det foreslås derfor å sette av 15 mill. kroner økte kostnader til innfrakt av korn og økologisk korn. Landbruksdirektoratet bes om å levere anslag på økt bevilgningsbehov til denne ordningen til jordbruksoppgjøret 2027, ved innføring av Lena og Rindsem som basisanlegg for økologisk korn fra 1. januar 2027. Fraktstøtte gis ikke til nærmeste mottaksanlegg, men basert på basisanlegg Lena eller Rindsem.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å gjøre endringer i innfraktordningen for økologisk korn i tråd med tabellen. Det settes av X mill. kroner til ordningen i 2027. Landbruksdirektoratet får i oppdrag å innføre ordningen, inkludert nødvendige endringer i forvaltninga. Dersom bevilgningsbehovet er høyere enn avsatte midler, avkortes tilskuddet tilsvarende i 2027. Å sikre kostnadskompensasjon gjennom innfraktordningen for økologisk korn på sikt er en forutsetning for å gjøre Lena og Rindsem til basisanlegg.

Pristilskudd økologisk korn

Et tiltak for å stimulere til økt produksjon av økologisk korn til kraftfôr, er å innføre et pristilskudd for økologisk korn. Dette vil insentivere de økologiske kornprodusentene til å øke produksjonen per dekar, og dermed i større grad møte etterspørselen i markedet for økologisk korn og kraftfôr.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å innføre et pristilskudd for økologisk korn på 0,5 kr/kg, totalt 6,5 mill. kroner i 2027. Pristilskuddet innføres fra 1. januar 2027. Landbruksdirektoratet får i oppdrag å utforme regelverk og forvaltning for ordningen. Det settes av inntil 0,5 mill. kroner av ledige midler i 2026 til utvikling av system for dette. Pristilskuddet skal gå til produsenten, ikke til industrien.

12.3.4 Økologisk melk

Den samlede leveransen av økologisk melk til meieri i 2025 var på 43,4 mill. liter, en marginal nedgang på 0,2 mill. liter (100 000 liter korrigert for at 2024 var skuddår). Økologisk melk utgjorde 2,8 prosent i 2025. Andelen levert melk som ble solgt videre som økologisk fra Norsk melkeråvare var på 35 mill. liter – det største volumet som noen gang har blitt registrert. Leveransen av økologisk melk økte med 4,9 mill. liter fra 2024 til 2025.

I 2025 var det 6847 økologiske melkekyr, kun to færre enn i 2024. Store deler av den økologiske melkeproduksjonen skjer på Østlandet og i Trøndelag, med 97 prosent av det samlede økologiske melkevolumet. Det er også i disse områdene etterspørselen etter flere økologiske melkeprodusenter er høyest. Det er noen produsenter av økologisk melk i Nord-Norge og på Sør-Vestlandet. Etter Forsvaret avsluttet kontrakten med Tine om kjøp av økologisk melk i Nord-Norge, fjernet Tine tillegget for økologisk melk i regionen. Nå har Tine også varslet at de ikke lenger vil betale merpris for økologisk melk på Vestlandet sør for Bergen fra 1. januar 2027. Dette berører 11 økologiske produsenter og utgjør et volum på cirka 1 mill. liter melk.

Etterspørselen etter økologisk melk er høy, og det var ikke nok økologisk melk tilgjengelig for videresalg til foredling i 2025. Norsk melkeråvare avkortet leveranser store deler av året. Anvendelsesgraden i 2025 økte betraktelig, fra 69 prosent i 2024 til 80 prosent i 2025. Det er Rørosmeieriet som står for den største andelen omsatt melk, med 76 prosent av volumet i 2025.

For å redusere flaskehalsen ved lav anvendelsesgrad av økologisk melk, ble det i jordbruksoppgjøret 2023 innført et grunntilskudd for økologisk melk på 40 øre pr. liter. I

jordbruksoppjøret 2025 ble dette tilskuddet økt til 60 øre pr. liter. I kombinasjon med en betydelig økt etterspørsel i markedet, er dette med å forklare økningen i anvendelsesgrad.

Den økte etterspørselen etter økologisk melk reflekteres også i prisen til bonden. Gjennomsnittlig merpris for økologisk melk var på 80 øre i 2025. Fra 1. januar 2026 økte Tine merprisen med ytterligere 10 øre til 90 øre.

Økologisk melkeproduksjon har en viktig funksjon i utviklingen av kunnskap og driftsformer som også har overføringsverdi til det konvensjonelle landbruket. Det er derfor ønskelig å opprettholde økologisk melkeproduksjon over hele landet, ikke bare i områder hvor etterspørselen til foredling er høyest.

Samtidig er det behov for å stimulere til økt økologisk melkeproduksjon i områder der det er etterspørsel i verdikjeden. Dette vil bidra til en bedre balanse mellom produksjon og marked, samtidig som hensynet til geografisk produksjon og utvikling av økologisk landbruk ivaretas. Det bør vurderes rekrutteringskvoter eller lignende tiltak for økologisk melk i områder hvor det er grunnlag for lønnsomme inntransport, likt satsingen på rekrutteringskvoter for Nord-Norge.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre pristilskuddet for økologisk melk på dagens nivå på 0,60 kr/liter. Det må i tillegg åpnes for at grunntilskuddet for økologiske melkeprodusenter kan betales ut til økologisk melk til videreforedling på egen gård. Videre foreslår forhandlingsutvalget at det vurderes rekrutteringskvoter eller lignende tiltak for økologisk melk i områder hvor det er grunnlag for lønnsomme inntransport, likt satsingen på rekrutteringskvoter for Nord-Norge.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre øke tilskuddet til økologisk melkeku i 2027.

12.3.5 Økologisk kjøtt- og eggproduksjon

For første gang på en del år har produksjonen av økologisk kjøtt økt. Fra 2024 til 2025 økte produksjonen med totalt 1,1 prosent, med vekst for alle kjøttslag utenom storfe hvor den økologiske produksjonen er stabil. I 2025 ble det produsert omtrent 3 135 tonn økologisk kjøtt fra storfe, svin, fjørfe, sau og lam.

Det ble produsert totalt 2470 tonn økologisk kjøtt fra firbeinte dyr i 2025, 10 tonn mer enn i 2024. Den totale anvendelsesgraden var derimot på 41 prosent, som er en reduksjon fra 2024 da anvendelsesgraden var 53 prosent. Anvendelsesgraden varierer mellom dyreslagene: cirka 90 prosent av det økologiske svinekjøttet ble solgt som økologisk vare, mens tilsvarende for storfekjøtt og småfekjøtt var hhv. 41 og 39 prosent. Det er en svak nedgang i anvendelsesgraden for storfekjøtt, mens det har vært en økning for kjøtt av sau og lam med 4 prosent. Få slakterier tilbyr pristillegg for økologisk produksjon av svinekjøtt, og det er dermed lite attraktivt for produsentene å levere slakt til salg gjennom slakteriene. Det økologiske svinekjøttet blir i stor grad tatt i retur og solgt gjennom andre kanaler.

Landbruksdirektoratet skriver i sin rapport at flere aktører informerer om at selv om det er et marked for salg av enkelte økologiske stykningsdeler, er det krevende å omsette hele slakt som økologisk. Deler av dyret går derfor inn i konvensjonell varestrøm og trekker anvendelsesgraden ned, selv om enkelte stykningsdeler har blitt omsatt som økologisk.

Den økologiske andelen av total fjørfeproduksjon har i flere år ligget på 0,5 prosent. Fra 2024 til 2025 var den økning i produksjonen på 3,5 prosent. 87 prosent av den økologiske fjørfeproduksjonen var kylling.

Produksjonen av økologiske egg økte i 2025, og andelen økologiske egg av total eggproduksjon lå på nærmere 7,2 prosent. Anvendelsesgraden for økologiske egg var på 88 prosent, en økning på 2,3 prosent. Det ble omsatt totalt 4714 tonn økologiske egg gjennom eggpakkerier i 2025, og 81 prosent av produksjonen foregår i Østfold, Innlandet og Vestfold. Etterspørselen og anvendelsesgraden for økologiske egg må sees i sammenheng med tilgangen på konvensjonelle egg i markedet. I 2025 var etterspørselen høyere og underskuddet i markedet ble dekket med import. Landbruksdirektoratet forventer at markedet for egg går i balanse i 2026 grunnet nyetableringer. Dette kan også gi utslag på anvendelsesgraden for økologiske egg.

For å sikre økonomien i den økologiske kjøttproduksjonen og stimulere til omlegging, er husdyrtilskuddet et viktig virkemiddel. I tillegg er det avgjørende å sikre tilgang på økologisk fôrkorn (se kap. 12.3.3).

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke tilskuddet til økologisk sau og melkesau med 25 kr/dyr til totalt 525 kr/dyr i 2027. Tiltaket har en kostnad på 1,1 mill. kroner.

12.3.6 Investeringsmidler

I økologisk husdyrhold er det forsterkede krav i forhold til i konvensjonell drift for å ivareta naturlig og god dyrevelferd. Arealkravet per dyr er større, det er krav om tett liggeareal til sau, gris og fjørfe skal ha tilgang til uteareal. Unntak for mulighet til innendørs sluttføring av økologisk storfe til kjøttproduksjon er ikke videreført i nytt økologiregelverk som ble innført i 2022. Det er en betydelig ekstrakostnad å tilpasse husdyrbygg til økologisk drift.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil videreføre den eksisterende føringen hos Innovasjon Norge om at investeringer som følge av EU sitt økologiregelverk prioriteres i IBU under Landbrukets Utviklingsfond (jf. kap. 13.1.1).

12.4 Økt omsetning og etterspørsel

12.4.1 Mål om andel økologiske anskaffelser

For å nå Stortingets mål om 50 prosent økt selvforsyning og 10 prosent økologisk areal, må vi øke produksjonen av planter til mennesker og dyr. Et viktig grep for å stimulere til økt produksjon av særlig norsk økologisk frukt og grønt, men også øvrige produkter, er å sikre et marked hvor produsentene kan få avsetning for disse produktene. For korn, meieri, fjørfe og egg må det stimuleres til økt produksjon. Det er etterspørsel etter disse varene i markedet. For øvrige produksjoner, må det i tillegg bygges et marked for avsetning av produktene i tråd med målet om økt produksjon. Offentlige anskaffelser er et viktig virkemiddel for å bygge et forutsigbart marked for økologiske produkter, særlig for frukt og grønt.

I dag kjøper skoler, sykehus, offentlige kantiner og institusjoner 80 prosent av sitt frukt- og grønnsaksbehov fra utlandet⁶. Ifølge NIBIO er norskandelen i frukt og grønt i offentlig sektor halvparten av det vi finner i dagligvare og privat sektor⁷. Forsvaret bruker på sin side 20 millioner kroner årlig på innkjøp av frukt og grønnsaker. Å stille krav om at hele eller deler av Forsvarets innkjøp av frukt, grønt og poteter er norskprodusert økologisk vare, vil bidra til å styrke matvareberedskapen. Særlig i grenseområdene i Nord hvor en aktiv matproduksjon er en sentral del av sikkerhetspolitikken, vil slike krav skape forutsigbarhet for lokale bønder. Å øke norskandelen av frukt og grønt på institusjoner, sykehus, skoler og i offentlige kantiner er et viktig grep for å styrke matsikkerheten og tilrettelegge for økt produksjon. Norske bønder står klare for å møte denne etterspørselen⁸. Klima- og miljøhensyn skal vektes 30 prosent i offentlige

innkjøp i dag, og ved valg av norske økologiske råvarer, vil innkjøper bidra til å oppfylle dette hensynet i anskaffelser. En forutsetning for dette arbeidet, er å styrke produksjonen av økologisk frukt og grønt (se kap. 12.3.2). Nytt anskaffelsesregelverk åpner også i større grad opp for at offentlige innkjøp kan brukes som verktøy for å oppnå mat- og landbrukspolitiske mål, blant annet heving av anbudsgrensen for innkjøp.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at det settes et mål om 15 prosent norskprodusert økologisk andel i offentlige anskaffelser.

12.4.2 Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk

I jordbruksoppgjøret 2022 ble 5 mill. kroner fra Utviklingsmidler for økologisk landbruk flyttet til Klima- og miljøprogrammet, 5 mill. kroner til NLR sin videreføring av Foregangsfylke-satsingen og 6 mill. kroner til Nasjonale tilretteleggingsmidler. Totalt ble rammen for Utviklingsmidler innen økologisk landbruk redusert fra 31 til 15 mill. kroner. I jordbruksoppgjøret 2025 ble rammen for utviklingstiltak innen økologisk landbruk ytterligere redusert med 2 mill. kroner. og rammen har lagt stabilt på dette nivået siden da. Av rammen på 13 mill. kroner er 7 mill. kroner tildelt to anbudsprosjekter i perioden 2026-2028 for offentlige innkjøp (Matvalget) og produktutvikling (Nofima). Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre disse midlene i 2027.

Utlysninger av midler til landbruksforskninga generelt er for tiden på overordnede tverrfaglige nivå med lite fokus på å finne praktiske løsninger for den enkelte bonde. Dersom det økologiske jordbruket i Norge skal styrkes i tråd med Stortingets mål og føringene i Nasjonal strategi for økologisk jordbruk, kunne møte utfordringene nye regelverk fra EU medfører, samt fortsatt ha en spydspissfunksjon for landbruket generelt, er det avgjørende at det blir satt i gang forsknings- og utviklingsarbeid for å finne gode, praktiske løsninger for bonden. Da må utviklingsmidlene styrkes. Gode utviklingstiltak innen økologisk landbruk med mål om å styrke markedet for økologiske produkter er et viktig produksjonspolitisk grep.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke potten til utviklingsmidlene for økologisk landbruk med 3,5 mill. kroner til totalt 16,5 mill. kroner i 2027. Forhandlingsutvalget ber om at tiltak for å styrke produksjon i tråd med 10 prosentmålet og Nasjonal strategi for økologisk jordbruk, og tiltak som bidrar til økt etterspørsel og omsetning av norske, økologiske jordbruksvarer, prioriteres.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår en videreføring av bevilgingen til anbudsprosjektene om økologiske offentlige innkjøp (Matvalget) og produktutvikling (Nofima).

Landbrukets Økoløft

Landbrukets Økoløft er et samarbeid mellom flere organisasjoner innen norsk landbruk for å få flere bønder til å satse på økologisk produksjon og for å øke omsetningen og utvalget av norske, økologiske varer i markedet. Prosjektet samler hele verdikjeden om et felles mål: styrke det økologiske landbruket. I jordbruksoppgjøret 2025 ble partene enige om å bevilge 2 mill. kroner til Landbrukets Økoløft gjennom Landbrukets Utviklingsfond.

Utviklingen i antall økologiske produsenter viser en fortsatt nedgang. Dersom Stortingets mål om 10 prosent økologisk jordbruksareal skal nås innen 2032, vil økt rekruttering til næringa være avgjørende. Landbrukets Økoløft bidrar med viktig rekruttering- og mobiliseringsarbeid. Det er en styrke og forutsetning med et tett samarbeid med verdikjeden.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgingen til Landbrukets Økoløft med 2 mill. kroner til 4 mill. kroner i 2027. Forhandlingsutvalget

forutsetter at Landbrukets Økoløft prioriterer rekruttering til økologisk korn og økologisk frukt og grønt, samt melk. Det legges til grunn et fortsatt samarbeid med aktørene i næringa, særlig Debio Info og Norsk Landbruksrådgiving.

12.4.3 Konkurransetsette forbrukerinformasjon om økologisk matproduksjon og jordbruk

I 2007 ble Stiftelsen Norsk Mat (den gang Matmerk) gitt i oppdrag å drive «generisk markedsføringsarbeid for økologisk mat». Oppdraget er gitt en ramme på 2,2 mill. kroner over jordbruksavtalen, i tillegg til midler fra Omsetningsrådet. Totalt har oppdraget forvaltet en sum på rundt 4,7 mill. kroner.

Oxford Research leverte til jordbruksoppgjøret 2024 en midtveiseevaluering av Nasjonal strategi for økologisk landbruk. I evalueringen vises det til en uheldig dobbeltrolle hos Stiftelsen Norsk Mat, og flere aktører peker på at dagens organisering bør revurderes. «For å få et større trykk på arbeidet, bør det ses nærmere på hvilke aktører som bør ha ansvaret for formidlingen av informasjon om økologisk mat og hvordan generisk markedsføring organiseres i tiden fremover.»

Som et resultat av denne evalueringen, ba partene i jordbruksoppgjøret 2025 om en evaluering av hvordan Stiftelsen Norsk Mat har levert på oppdraget med å gi informasjon om økologisk mat til forbrukerne. Zync leverte sin rapport mars 2026. I rapporten konkluderer de med:

«Vår generelle oppfatning er at Norsk Mat jobber relativt effektivt innenfor de rammene som er gitt. Samtidig er vi av den oppfatning at det kan oppnås større effekt ved å jobbe på en annen måte fremover. (...) Zynks vurdering er at hovedutfordringen for arbeidet er at handlingsrommet for effektiv kommunikasjon er begrenset. Videre peker vi på effekten svekkes av at det ikke foreligger en oppdatert omforent kommunikasjonsplattform for økologisk mat.»

I rapporten gis åtte råd om veien videre. I tillegg til en anbefaling om at informasjonsarbeidet fortsatt bør ligge til Stiftelsen Norsk Mat, foreslår rapportforfatterne blant annet at det utarbeides en ny, *forankret* kommunikasjonsstrategi, strammere resultatstyring, omstrukturering av redaksjonsrådet for Økologisk.no, bruk av flere kommunikasjonsverktøy, og tydeligere forankring i styret til SNM, samt råd om å hente inspirasjon fra Grøntløftet. Det gis ikke gitt anbefalinger om mandatet bør endres, men rapporten trekker frem at omtrent halvparten av aktørene som er intervjuet mener mer aktiv markedsføring er viktig fremover (endret mandat).

I ny Nasjonal strategi for økologisk landbruk 2025-2032 trekkes økt bevissthet om økologisk mat og drikke blant forbrukere fram som et viktig tiltak for å nå 10 prosentmålet. I strategien skriver regjeringa at det er «*behov for en forsterket informasjonsinnsats og økologisk matproduksjon. I tillegg kan det være hensiktsmessig å informere om forskjellene mellom økologisk og konvensjonell matproduksjon i informasjonskampanjer, slik at forbrukerne kan ta informerte valg basert på egne verdier og preferanser.*»

Forhandlingsutvalgets i Norsk Bonde- og Småbrukarlag stiller seg bak flere av funnene i rapporten, blant annet tydeligere forankring i styret, omstrukturering av redaksjonsrådet og en ny, forankret kommunikasjonsstrategi. Samtidig er ikke forhandlingsutvalget enig i Zync sin vurdering om at informasjonsoppdraget fortsatt skal ligge hos Stiftelsen Norsk Mat, men forstår konklusjonen gitt evalueringens mandat.

Informasjonsoppdraget til Stiftelsen Norsk Mat har vært evaluert flere ganger siden 2007. Konklusjonen er tilnærmet lik Zync-rapporten: oppdraget bør videreføres hos Stiftelsen med endringer i mandat, forutsetninger rundt oppdraget, føringer mm. Slike tiltak er viktige, og en god kommunikasjonsstrategi, et fungerende redaksjonsråd og god resultatstyring er avgjørende for god resultatoppnåelse. Samtidig viser Zync sin rapport at utførelsen av oppdraget ikke er

tilstrekkelig. Bruk av offentlige midler – særlig gitt et oppdrag med ansvar og mandat i omfanget til informasjonsoppdraget for økologisk – bør over tid revideres, omstruktureres og fornyes i tråd med næringas behov og kommunikasjonsfaglige trender. Dette gjøres best gjennom gode prosjektbeskrivelser hvor effektiv ressursbruk vektlegges, og er en grunnstein i offentlige tildelinger og forvaltning. Oppdraget bør derfor konkurranseutsettes og mandatet endres i tråd med målene i *Nasjonal strategi for økologisk jordbruk*.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener derfor at oppdraget med å drive «generisk markedsføringsarbeid for økologisk mat» bør konkurranseutsettes. Å konkurranseutsette det offentlige oppdraget om generisk informasjon om økologisk landbruk vil være et viktig grep for å styrke arbeidet med forbrukerrettet informasjon.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber Landbruksdirektoratet gjøre en samlet vurdering av foreslått ressursbruk, erfaring, foreslåtte tiltak mm. Mandatet bør inkludere markedsføring for økt omsetning av norske, økologiske matvarer i tråd med *Nasjonal strategi for økologisk jordbruk*. Det forutsettes at Zync-rapportens råd 2, 4, 5, 6 og 8 legges til grunn for det videre arbeidet. Forankring og involvering av relevante aktører må ivaretas gjennom en styringsgruppe, og redaksjonsrådet bør vurderes videreført.

Oppdraget konkurranseutsette for en periode på 3 år. Det settes av 2,5 mill. kroner i 2027 til oppdraget gjennom LUF, i tillegg til midler fra Omsetningsrådet i tråd med dagens praksis.

Konkurranseutsetting av det generiske informasjonsarbeidet medfører et redusert bevilgningsbehov til Stiftelsen Norsk Mat på 2,2 mill. kroner i 2027. Bevilgningen videreføres, men omprioriteres til videre utviklings av KSL (jf. kap. 13.8)

13 Landbrukets Utviklingsfond (LUF) og næringsutvikling

Landbrukets utviklingsfond (LUF) består av en rekke tiltak og virkemidler innen næringsutvikling, kompetanseheving og klima- og miljøtiltak som skal stimulere til utvikling i landbruksnæringen. Virkemidlene omfatter bla. tilskuddsordninger, utviklingsprogrammer og prosjekter som skal bidra til å styrke og bygge ut næringsgrunnlaget på landbrukseiendommer. Midlene tildeles fondet som forvaltes av Landbruksdirektoratet. Forvaltningen av virkemidlene i fondet er spredt på flere aktører.

Fondsmidlene kan brukes til:

- tiltak som tar sikte på å styrke og bygge ut næringsgrunnlaget på landbrukseiendommer. Dette gjelder også om landbrukseiendommen er en del av en kombinert arbeidsplass.
- aktivitetsfremmende tiltak innen eller i tilknytning til landbruksnæringene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til Landbrukets Utviklingsfond med 132,5 mill. kroner i 2027.

13.1 Oppsummering – krav om endrede innvilgningsrammer for ordninger under LUF

Tabell *Tilskuddsramme for Landbrukets utviklingsfond i 2026 og forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt krav for 2027. Mill. kroner.*

	2026	Overført fra 2025 til 2026	Ekstra 2026*	2027	Endring 2026-2027
Bedriftsrettede midler til investering og utvikling (IBU-midler)	1312,5	14,775		1405	92,5
Tilskudd til melkesetre	6,0			10	4
Nasjonale tilretteleggingsmidler	13,0			16	3
Det store norske grøntløftet ¹	5,0			5	0
Regionale tilretteleggingsmidler	64,0			64	0
Områderettet innsats					
Fjellandbruket	4,0			10	6
Bærekraftig matproduksjon i Nord (3 år)	20,0			0	-20
Pilotprosjekt teigbasert tilskudd	0,0			10,0	10
Rekruttering og kompetanse i landbruket					
Regionale kompetansenettverk for lokalmat	21,0			21	0
Nasjonal modell for voksenagronom	17,0			18	1
Pilotprosjekt for videreutvikling av landbruksutdanningen	3,0			3	0

Fagskoleutdanning håndverksysting	0			2	2
Forskning og utvikling	95,5	8,545		92,5	-3
PRESIS (presisjonsjordbruk i praksis) ²	0,0	0,244		0	0
DRIV	0,0			3,0	3
Stiftelsen Norsk Mat	79,0			82	3
Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	61,0			66	5
Bondens marked, Norsk Gardsost og REKO Norge	3,0			7,5	4,5
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	228,0			201	-27
Skogbruk	279,0			277,5	-1,5
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2,5			0	-2,5
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	3,0			4	1
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	230,0			260	30
Drenering	151,0	8,686		171	20
MetanHUB	15,5			0	-15,5
GrovfôrHUB	0,0			15,5	15,5
Klimasmart landbruk	24,0			12	-12
Tilskudd til tiltak i beiteområder	41,0			50	9
Handlingsplan for plantevernmidler	15,0			0	-15
Klima- og miljøprogrammet	34,0			34	0
Biogass	30,0			40	10
Tilskudd verdensarvområder og utvalgte kulturlandskap	26,0	1,447		27,5	1,5
Utviklingstiltak økologisk jordbruk	13,0			16,5	3,5
Anbud: generisk informasjonsarbeid økologisk landbruk	0,0			2,5	2,5
Landbrukets økoløft	2,0			4	2
Infrastruktur planteforedling	0,0	18		0	0
Totalsum	2798,0	51,7		2930,5	132,5

- 1 Det store norske Grøntløftet fikk innvilget 15 mill. kroner over tre år i perioden 2025-2027 i jordbruksoppgjøret 2024.
- 2 Prosjektet PRESIS fikk siste tildeling i fjorårets oppgjør. I et møte i februar 2026 ble det avgjort at ubrukte midler i prosjektet for 2025 kunne overføres til 2026 for at prosjektet kan slutføres.

13.2 Kapitalsituasjonen i LUF

I jordbruksoppgjøret 2022 ble det bestemt at ubenyttede rammer på slutten av året skulle inndras til fondet. Inndragning av ubenyttede rammer gir lavere tilskuddsramme påfølgende år, og på sikt blir mindre tildelt og utbetalingene lavere.

Fondskapitalen ble i 2025 økt med 373,776 mill. kroner til 1 536,470 mill. kroner. Fondets ansvar var per 31.12.2025 på 3683,293 mill. kroner. Ansvaret fra 2024 til 2025 har økt med 11 prosent.

Basert på dagens prognoser for inntekt og utbetalinger, forventes det et underskudd i 2026 på 129,635 mill. kroner. Prognosen viser også at fondskapitalen vil minske ytterligere de neste fem årene. Landbruksdirektoratet anbefaler at man fortsatt følger nøye med på kapitalsituasjonen i fondet, og at fondskapitalen og likviditeten holdes under oppsyn.

For å sikre fondskapitalen fremover vil forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag videreføre praksisen med inndragning av ubenyttede midler til fondet ved årsslutt. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil ikke tilføre fondskapitalen ytterligere midler i 2027.

I 2025 gjenstår det 53,873 mill. kroner, etter partene ble enige om å overføre ubenyttet ramme til en totalsum av 51,697 mill. kroner til Forskning og utvikling, PRECIS, Infrastruktur planteforedling og Tilskudd til drenering av jordbruksjord fra 2025 til 2026 (se LUF-tabell kap 13.1). Resterende midler overføres fondskapitalen.

Behovet for omlegging til løsdrift fram mot 2034 er svært omfattende og tilsier at fondet vil måtte tilføres langt mer midler pr år enn i dag, dersom omleggingen til løsdrift skal la seg gjennomføre. Tar vi utgangspunkt i ombyggingstakten, har staten i prinsippet to valg: enten må kravet utsettes eller så må tilskuddsandelen pr prosjekt endres og mengden midler tilført fondet økes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at midler til ombygging av båsfjøs til løsdrift i utgangspunktet bør tilføres fondet utenom jordbruksavtalen. Alternativt bør midlene tilføres fondet på en slik måte at det ikke beregnes som inntekt i jordbruket, da dette er statlig pålagt krav.

13.3 Investerings- og bedriftsutviklingsordningen (IBU-midler)

Det har vært og er et stort behov for investeringer i jordbruket, både i driftsbygninger og i jord, grøfter, gjerder osv. Høyt kostnadsnivå i kombinasjon med lav lønnsomhet gjør det krevende for bonden å finansiere investeringene.

Formålet med midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt bidra til sysselsetting, bosetting og et variert landbruk i alle deler av landet med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.

I jordbruksoppgjøret 2025 økte avtalepartene rammen for IBU-midler med 40,0 millioner kroner. Totalt utgjør rammen for IBU-midler i 2026 1 312,5 mill. kroner. Ansvaret ved utgangen av 2025 på 1756,259 mill. kroner. Landbruksdirektoratet prognostiserer en svak vekst i IBU-midlene frem mot 2029.

Behovet for investeringsstøtte er den til enhver tid gjeldende sum som sørger for at en investering faktisk blir lønnsom. Med lønnsom menes netto nåverdi lik eller større enn null. Det er i utgangspunktet investeringsens fremtidige kontantstrømmer over eiendelenes levetid som skal forsvare investert beløp. I de tilfeller der fremtidige kontantstrømmer ikke er tilstrekkelige, må investert beløp reduseres dersom netto kontantstrømmer ikke kan heves. IBU-midler skal derfor sørge for netto nåverdi større enn eller lik null, der fremtidige netto kontantstrømmer fra

investeringens produksjon ikke er store nok. Investeringsstøtte i form av IBU-midler er derfor kun nødvendig dersom en produksjon ikke er lønnsom nok i seg selv uten støtte. Produksjoner som har positive netto kontantstrømmer, har derfor ikke behov for IBU-midler.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at IBU-midlene skal kompensere for smådriftsulemper og ikke stordriftsulemper. Gårdens ressursgrunnlag må være avgjørende ved tildeling av investeringsmidler til utbygging. IBU-midlene må bidra til å utnytte landets totale arealressurser og sikre utnytting av ressursgrunnlaget på det enkelte bruk. Alle prosjekter må være i samsvar med gårdens spredeareal og grovfôrareal.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke rammen til investerings- og bedriftsutviklingsordningen med 92,5 mill. kroner til totalt 1405 mill. kroner i 2027. 50 mill. kroner av denne økningen øremerkes gårdsanlegg for lager og tørke, jf. kap. 8.2.2. I tillegg settes det av 2 mrd. kroner utenom jordbruksoppgjøret til finansiering av omstilling til løsdrift for storfe. Samtidig endres løsdriftskravet til å kun gjelde ved nybygg eller ombygging som følge av at fjøset er utslitt, slik at en unngår å bygge om eller rive fullt brukbare fjøs.

13.3.1 Føringer for IBU-midlene

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår følgende nasjonale føringer for forvaltningen av IBU-midler i 2027:

- I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samlede næringsgrunnlaget og økonomien på bruket. Ved vurdering av det enkelte prosjekt må det sees objektivt på lønnsomhet i prosjektet uavhengig av bondens gjeldsbelastning før prosjekt (egenkapital) og tilgang på ressurser. Det er kun netto kontantstrøm fra den aktuelle produksjonen som skal tas med i vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene.
- Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte, her også særlig bruk som driver seterdrift. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med inntil 30 kyr uten at det medfører krav til økt produksjonsvolum eller besetningsstørrelse.
- Investeringstilskudd til seterfjøs og tilhørende infrastruktur til seterdrift skal prioriteres, særlig der oppgradering av seterfjøs er en del av langsiktig plan for ombygging til løsdrift.
- Hensyn til dyrevelferd skal prioriteres høyt. Dette gjelder for alle typer produksjoner og produksjonsformer. Det kan gis tilskudd til investering i tilbygg til eksisterende melkegeitefjøs for å muliggjøre oppføring av kje.
- Investeringsstøtte til tørke og lager for bruk med økologisk kornproduksjon prioriteres.
- Investeringer som følge av EUs økologiregelverk prioriteres.
- Det øremerkes totalt 100 mill. kroner i 2027 til investering i gårdsanlegg for tørke og lagring av korn.
- Støtte til investeringer innen korn, frukt-, grønt-, potet-, og veksthusnæringen skal prioriteres.
- Nye og småskala produsenter skal prioriteres innen grøntproduksjon, og øremerking av midler til småskala grønt på 20 mill. kroner må gjeninnføres (se kap. 8.3).
 - Det kan gis investeringstilskudd til bygging og oppgradering av gjødsellager med tekniske løsninger som reduserer utslipp til luft og vann, samt tilsvarende lager til biorest og øvrig organisk gjødsel. Felleslager for biorest kan støttes.
 - Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres.

- **Investeringsmidler til fornying av driftsapparat ved generasjonsskifte i sauenevinga prioriteres. Investeringene skal legge gårdens tilgjengelige utmarks- og arealressurser til grunn.**
- **Investeringsstøtte til omlegging til SPF i perioden frem til 2030 prioriteres.**
- **I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samlede næringsgrunnlaget og økonomien på bruket.**
- **Det kan gis inntil 100 mill. kroner i risikolån der tapsavsetningen skjer innenfor rammen av IBU-midlene.**
- **Strategiske føringer fra det regionale partnerskapet er avgrenset til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike områder i den enkelte regionen/fylket. Faglagene skal inngå i de regionale partnerskapene.**
- **Nasjonal pott til løsdriftsinvesteringer for storfe videreføres, men dato for søknad flyttes fra 1. mai til 1. juni.**
- **Det legges videre til grunn at det innenfor dagens praksis for IBU-ordningen blant annet kan gis støtte til følgende tiltak: Kostnader til arrondering og grøfting som del av tilskudd til nyplanting av frukt og bær, tilskudd til bygging av lager innen grønt- og potetproduksjon, støtte til nyetablering av svineproduksjon i Troms og Finnmark, støtte til omlegging til SPF-besetning for svin, og det kan gis investeringsstøtte til begge driftssteder for foretak med seterdrift. Risikolån kan brukes som toppfinansiering innenfor både tradisjonelt landbruk og andre landbruksbaserte næringer.**

13.4 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Formålet med Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT-midler) er å styrke verdiskapingen i landbruket gjennom tiltak som tilrettelegger for fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi. Målgruppen for ordningen er bl.a. organisasjoner, forsknings- og utviklingsinstitusjoner, fylkeskommuner og kommuner. Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet, og forskrift om tilskudd til nasjonale tilretteleggingstiltak til næringsutvikling og kompetanseheving i landbruket ligger til grunn for forvaltningen av midlene.

I 2025 ble det bevilget 16 mill. kroner til 13 prosjekter over NT-midlene. Jordbruksavtalen for 2025 la tematiske føringer for økologisk landbruk, HMS-arbeid i landbruket, prosjekter som hadde til formål å følge opp rapporten «Grøntsektoren mot 2035» og rekruttering til landbruksutdanningene. Landbruksdirektoratet mottok 35 søknader med et samlet ressursbehov på 42,9 mill. kroner i 2025. I jordbruksoppgjøret 2025 ble partene enige om å redusere bevilgningen til NT-midlene med 3 mill. kroner til 13 mill. kroner i 2026.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil øke bevilgningen til Nasjonale tilretteleggingsmidler med 3 mill. kroner til 16 mill. kroner i 2027.

Landbruket er en av næringene med høyest risiko for alvorlige arbeidsrelaterte ulykker og dødsfall. I perioden 2020-2024 omkom 21 personer i forbindelse med arbeid i jordbruket, og i 2025 omkom sju personer – det høyeste antallet dødsulykker i landbruket siden 2015.

De vanligste ulykkestypene i landbruket er klemulykker, ulykker med kjøretøy i bevegelse, og kollisjon mellom person og kjøretøy. I 43 prosent av ulykkene ble personen klemt eller fanget, 19 prosent av ulykkene involverte et kjøretøy, mens 18 prosent døde under håndtering av storfe. I 19 av 21 dødsulykker var den som arbeidet alene. Årsakene til dødsulykkene i perioden 2020-2024 er sammenfallende med årsakene til dødsulykker i forrige periode (2015-2019).

Forebygging er viktig for å redusere antall alvorlige ulykker og dødsfall i jordbruket. Et kontinuerlig HMS-arbeid kan bidra til å forebygge ulykker, beskytte miljøet, og ivareta helsen til både bonden og arbeidere på gården.

ARBEIDSTILSYNETS FORSLAG TIL FOREBYGGENDE TILTAK¹

- **Etablere god styring av sikkerhet.** Dette innebærer blant annet å kartlegge farer, vurdere risiko og iverksette tiltak for å få tilstrekkelig sikkerhet ved arbeidet som skal utføres, ved blant annet korrekt vedlikehold, håndtering av storfe, kjøring av traktor og andre kjøretøy, og alenearbeid.
- **Sikre systematisk barrierestyring** med vekt på fysiske tiltak, som lettgrinder, fanghekk, personutgang i bingen, vern og forrigling på maskiner og setebelte. Andre viktige fysiske barrierer er tiltak for å sikre at strømmen er koblet fra ved vedlikehold/repasasjon på maskiner, god merking for andre at arbeid utføres på maskiner, i silo og lignende, og markerte faresoner ved fare for fallende gjenstander og rundt maskiner.
- **Sikre den tekniske tilstanden og egnetheten ved materialer og utstyr** for å redusere antall avvikssituasjoner og behovet for korrektivt vedlikehold.
- **Forebygge menneskelige feilhandlinger** gjennom blant annet opplæring og trening, gode bruksanvisninger, prosedyrer og rutiner, tett oppfølging av uerfarne arbeidstakere, god sikkerhetskultur og å unngå tidspress.
- **Ivareta sikkerheten til sårbare grupper.** Denne analysen viser at aldersgruppen over 67 år har flest antall arbeidsskadedødsfall per 100 000 sysselsatte, og er dermed mest utsatt for arbeidsskadedødsfall. Andre grupper som Arbeidstilsynet erfarer kan være sårbare, er unge arbeidstakere, utenlandske arbeidstakere og arbeidstakere med løse eller korte tilknytningsforhold.

I januar 2024 lanserte regjeringa et nytt mål for omsetning av lokalmat på 25 mrd. kroner innen 2035. For å nå dette ambisiøse målet, er det viktig å tilrettelegge for alternative salgskanaler og utvikle nye markedsmuligheter.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at det legges følgende føringer for NT-midlene i 2027:

- **Prosjekter som har til hensikt å realisere nullvisjonen for dødsulykker og redusere antall alvorlige ulykker i landbruket.**
- **Prosjekter som legger til rette for rekruttering til landbruket og landbruksutdanningene.**
- **Prosjekter som bidrar til utvikling av salgskanaler eller markedsmuligheter for lokalmat og -drikke, jf. «Oppskrift for mer lokalmat og lokal drikke».**
- **Prosjekter som kan bidra til en positiv utvikling innen produksjon og omsetning av økologiske varer og til oppfølging av ny nasjonal strategi for økologisk jordbruk.**
- **Prosjekter som har til hensikt å undersøke og utnytte konkurransefortrinn til norske råvarer for økte markedsmuligheter innen det grasbaserte husdyrholdet.**
- **Prosjekter som følger opp mål og tiltak knyttet til Meld. St. 11 (2023–2024) om strategi for økt selvforsyning av jordbruksvarer og innsatsområdene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035».**

13.5 Regionale tilretteleggingsmidler

Regionale tilretteleggingsmidler skal legge til rette for regional næringsutvikling med mål om å styrke verdiskapingen i landbruket. Det kan gis tilskudd til tilretteleggingstiltak som bidrar til utvikling av konvensjonell eller økologisk drift i landbruket eller til utvikling av andre landbruksbaserte næringer innenfor fastsatte nasjonale og regionale rammer, strategier og prioriteringer. Det kan i tillegg gis tilskudd til tiltak som bidrar til rekruttering eller kompetanseheving.

Fra og med 1. januar 2025 ble ordningen «Regionale tilskudd til rekruttering og kompetanse» (RK-midler) innlemmet i «Regionale tilretteleggingsmidler» (RT-midler). Ordningene hadde tilnærmet likt formål, og sammenslåingen har bidratt til bedre forvaltning av tilskuddsordningen. Det er også tilført mer midler gjennom ordningen for å bidra til å nå regjeringas mål som definert i Matnasjonen Norge, herunder målet om økt omsetning av lokalmat og -drikke.

I 2025 ble det bevilget totalt 57,64 mill. kroner til 281 prosjekter. Flere av regionene opplever en økning i antall søknader, samt kvaliteten på disse. Av prosjektene som fikk bevilgning gjennom RT-midlene i 2025, var 48,8 prosent utviklingsprosjekter, 35,5 prosent formidling, informasjon og kompetansehevings-prosjekter og 15,6 prosent var rekrutteringsprosjekter.

I 2026 er den samlede tilskuddsrammen på 64 mill. kroner, en økning på 3 mill. kroner fra 2025.

Økt bruk av utmarksbeite er et av de mest kostnadseffektive tiltakene for å styrke norsk sjølforsyning. Beiteressursene i norsk utmark er enormt store og langt fra fullt utnyttet, men tilgangen på dem er under press. Interessekonflikter mellom beitebruk og andre brukergrupper, særlig innen friluftsliv og arealforvaltning, begrenser bruken og skaper rettslig og praktisk usikkerhet for næringsutøverne. Det er behov for å kartlegge regionale barrierer for økt beitebruk i utmark, utvikle løsninger for sameksistens mellom næringa og andre brukerinteresser, og bygge kompetanse og arenaer for dialog regionalt.

Jordbruket er en sentral bærer av tradisjonell kunnskap og håndverk, og av vår kulturarv. Denne rollen bidrar til å styrke jordbrukets omdømme, samtidig som jordbruket bidrar til å ivareta viktig kunnskap og kompetanse. Samtidig er det behov for å styrke denne kompetansen, særlig for sårbare produksjonsmåter som seterdrifta. Det er også behov for å løfte fram samspillet mellom jordbruk, kystkultur og bruk av stede egne ressurser, samt styrke forståelsen av jordbrukets betydning i et historisk og framtidig perspektiv regionalt. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at det øremerkes midler i kystfylkene til et nasjonalt forprosjekt og utviklingsarbeid knyttet til en mulig UNESCO-status for fiskarbonden som immateriell kulturarv.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil videreføre bevilgningen på 64 mill. kroner til Regionale tilretteleggingsmidler i 2027.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at følgende områder prioriteres:

- **Etablering og utvikling av regionale matfestivaler. Det må være mulig å søke midler til å gjennomføre regionale tiltak på tvers av fylkesgrenser.**
- **Tilrettelegge for økte offentlige anskaffelser av mat produsert i regionen (lokalmat).**
- **Barrierer og/eller muligheter for økt bruk av beiteressurser i utmarka hvor landbruket står i konflikt med andre interesser/næringer, inkludert konfliktdependende tiltak mellom beitebrukere og friluftslivet.**
- **Kompetanseheving i seterdrifta.**
- **Utvikling og synliggjøring av jordbrukets historiske og framtidige betydning regionalt, samt bidrag til kulturarven, inkludert samspillet mellom stede egne ressurser, jordbruket og kystkulturen.**
- **Det øremerkes midler til et forprosjekt og utviklingsarbeid om UNESCO-status for fiskarbonden som immateriell kulturarv.**
- **Det må være mulig å søke midler til å gjennomføre regionale tiltak på tvers av fylkesgrenser, særlig for prosjekter som har som formål å løse strukturelle utfordringer i jordbruket i regionen. Det øremerkes midler til å videreføre arbeidet med Arktisk naturbrukssenter i Nord-Norge.**

Tildeling av RT-midler skal skje i nært samarbeid med faglaga gjennom partnerskapet for landbruk i fylket.

13.6 Områderetta innsats

13.6.1 Fjellandbruket

Omtrent 42 prosent av landarealet i Norge ligger i fjellareal. I disse områdene finner vi 17 prosent av dyrka mark i Norge og om lag 20 prosent av aktive gårdsbruk (NIBIO 2018). Effektivisering i landbruket har særlig truffet fjellandbruket. Små og bratte driftsarealer gjør det utfordrende å sikre lønnsom drift, og fjellkommunene opplever befolkningsnedgang som også merkes i landbruket og tilhørende næringer. Samtidig er det et enormt potensial i fjellandbruket til å utnytte utmarksressursene våre til matproduksjon og bidra til å styrke sjølforsyninga og matberedskapen. Det er derfor viktig å opprettholde et aktivt fjellandbruk over hele landet.

Områderettet innsats til fjellandbruket er en satsing som omfatter fjellandbruket i nesten 50 kommuner i Trøndelag, Innlandet, Telemark og Buskerud. Midlene skal bidra til å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Trøndelag fylkeskommune har forvaltningsansvaret for ordningen.

I 2025 ble det tildelt 3 mill. kroner over ordningen, hvorav 1,9 mill. kroner til en nasjonal utlysning i regi av Trøndelag fylkeskommune og 1 mill. kroner fordelt mellom de fire fylkene. 0,1 mill. kroner har vært avsatt til administrasjon. I 2025 ble følgende områder prioritert:

- Økt bruk av utmarksbeiteressursen
- Styrking av seterbruken
- Omdømmebygging og styrket rekruttering
- Klimatilpasning, agronomi, og driftstilpasning

I 2026 er den samlede tilskuddsrammen på 4 mill. kroner, en økning på 1 mill. kroner fra 2025.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil øke bevilgningen med 6 mill. kroner til 1 mill. kroner til fjellandbruket i 2027. Forhandlingsutvalget ønsker følgende prioriteringer:

- **Økt bruk av utmarksbeiteressursen**
- **Styrking av seterbruken**
- **Omdømmebygging og styrket rekruttering**
- **Klimatilpasning, agronomi, og driftstilpasning**

13.6.2 Bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i Nord-Norge

I jordbruksoppgjøret i 2022 ble det satt av midler til satsingen «Bærekraftig matproduksjon i Nord» over tre år med mål om å styrke sårbare produsentmiljøer i Finnmark, Troms og Nordland, motvirke bruksnedgang, øke arealbruken og heve kompetansen til landbruksnæringen og verdikjeden for mat, samt å utnytte regionale fortrinn og muligheter innen arktisk landbruk. Fylkeskommunen i Troms har ansvaret forvaltningsansvar for ordningen.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble bevilgningen redusert med 5 mill. kroner til 20 mill. kroner i 2026.

Ruralis har til årets jordbruksoppgjør levert en evaluering av ordningen. Evalueringen viser at satsingen på bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i Nord-Norge i begrenset grad evner å svare på de strukturelle utfordringene i nordnorsk landbruk. Selv om satsingen vurderes som relevant og bidrar positivt til samarbeid og mobilisering, er effektene så langt svake og lite dokumenterbare. Evalueringen peker på at ordningen er for liten i omfang og for fragmentert i

innretning til å gi reell effekt på de grunnleggende utfordringene i landsdelen. Dette funnet støttes av faglagene i regionen, som mener ordningen ikke bidrar til målsettingen. Tross dette, mener Ruralis at satsingen bør videreføres.

I evalueringen løftes en rekke vedvarende barrierer for utvikling av landbruket i Nord-Norge fram, blant annet knyttet til lønnsomhet, tilgang på areal og beiteressurser, rovdyr, klimatiske forhold, svakt støtteapparat og kompetanse. Dette er strukturelle forhold som i liten grad påvirkes av prosjektbaserte tilskudd. Når satsingen i hovedsak retter seg mot enkeltprosjekter – og i stor grad kunnskapsprosjekter – uten tilstrekkelig kraft eller sammenheng, blir effekten fragmentert og kortsiktig. Ordningen framstår dermed som lite treffsikker i møte med de utfordringene den er ment å bidra til å løse.

I evalueringen trekkes også frem noen tiltak som har hatt positiv effekt: prosjektene i regi av Tine og Nortura i starter av satsingsperioden har bidratt til å kartlegge behov og muligheter for gårdbrukere i regionen, som følges opp med målrettet rådgivning. Arktisk naturbrukscenter trekkes også frem som en suksess. Samtidig er dette prosjekter og tiltak som kan gjennomføres med justeringer i eksisterende ordninger over jordbruksavtalen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener derfor at ordningen ikke bør videreføres i sin nåværende form. Midlene bør i stedet omprioriteres til virkemidler som i større grad treffer næringas behov og bidrar til varig styrking av produksjon, lønnsomhet og rekruttering i nordnorsk landbruk.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber om at *Bærekraftig matproduksjon i Nord* avvikles fra 2027. 5 mill. kroner overføres til «pilotprosjekt for teigbasert tilskudd». 15. mill. kroner omfordeles til RMP og fylkene Finnmark, Troms og Nordland. Det bør åpnes for å søke midler til prosjekter for regionale tiltak som går utover fylkesvise grenser i RT-midlene, særlig hvor disse skal bidra til å løse strukturelle utfordringer.

13.7 Rekruttering og kompetanse

13.7.1 Nasjonal modell for voksenagronomen

I tillegg til den ordinære naturbruksutdanningen har vi en nasjonal modell for voksenagronom og for voksengartner. Disse tilbudene er i all hovedsak lokalisert i tilknytning til ulike naturbrukskoler rundt i landet. Formålet med nasjonal modell for voksenagronom å bidra til styrking av kompetansehevende tiltak i landbruket som sikrer faglig kvalitet og fleksibel tilrettelegging. Det er viktig og positivt at voksenagronom- og voksengartner tilbudet følger en nasjonal og enhetlig modell og at tilbudene har en forutsigbar finansiering. Til jordbruksoppgjøret 2024 evaluerte SINTEF voksenagronomordningen på bestilling fra avtalepartene. Evalueringen viste at dagens modell fungerer godt, og er et viktig tilbud til unge voksne som har hatt en annen yrkeskarriere før de tar over gårdsdrifta.

I august 2024 la regjeringa fram ny opplæringslov. Loven gir utvidet rett til videregående opplæring, blant annet:

- **Rett til å ta videregående opplæring til du fullfører.** Hvis du stryker i ett eller flere fag på videregående, eller avbryter underveis, har du rett til opplæring helt til du har fullført. Tidligere har ungdom kun hatt rett til tre års opplæring.
- **Rett til å ta et nytt fagbrev, selv om du har ett fra før, eller du har fullført med studiekompetanse.** Etter den gamle loven hadde du kun rett til å ta ett fagbrev, og du hadde ikke rett til å begynne på yrkesfag hvis du allerede hadde tatt studieforberedende.

- **Utvidede rettigheter for opplæring for voksne.** I tillegg skal opplæring i moduler gjøre det enklere for flere å opparbeide seg en ny kompetanse eller fullføre noe de har startet på, men avbrutt underveis.

Disse endringene kan på sikt medføre endringer i voksenagronomen, men det er fortsatt usikkert hvordan. I jordbruksoppgjøret 2024 ble det derfor anbefalt å videreføre ordningen med nasjonal modell for voksenagronomen slik den er i dag.

Bevilgningen til voksenagronomen har stått uendret siden 2020, samtidig som den generelle kostnadsveksten i samfunnet har eksplodert. Kostnadene tilknyttet voksenagronom-utdanningen har også økt i samme periode. Praksis er en nødvendig del av undervisningstilbudet, men krever flere lærerressurser og er kostnadskrevenne. Samtidig er dette en helt nødvendig del av tilbudet, og elevene etterspør mer praksis som en del av utdanningsløpet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til gjennomføring av voksenagronomtilbudet med 1 mill. kroner til 18 mill. kroner i 2027.

13.7.2 Fagskoleutdanning innen håndverksysting

Fagskoletilbudet «Handverksysting – verdiskaping i mjølkeforedling» er et samarbeid mellom Fagskulen Vestland, Sogn Jord- og Hagebruksskule (SJH) og Trøndelag høyere yrkesfagskole (THYF) avd. Trondheim. Utdanningen er et årsstudium som går på deltid over to år, og er ment for de som skal starte med lokalforedling av melk, overta drifta, eller som skal arbeide i en slik bedrift.

Studiet er populært blant ysteriene i Norge. Det var fulltegnet kull i både 2022 og 2023, men fagskolen sliter med finansieringen. Det ble derfor ikke gjennomført i 2024.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble det satt av 2 mill. kroner av ledige midler for å finansiere fagskoletilbudet fra høsten 2025/2026. Fagskoleutdanningen svarer ut behovet for mer inngående kunnskap om ysting og melkeforedling. Det er ventelister for opptak, og søkerne kommer fra hele landet. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener fagskoletilbudet innen håndverksysting må sikres over tid, og foreslår derfor at det settes av midler til å finansiere ordningen videre i 2027.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at det settes av 2 mill. kroner til fagskoletilbudet innen håndverksysting i 2027. Midlene forvaltes av fylkeskommunen.

13.8 Stiftelsen Norsk Mat

Stiftelsen Norsk Mat sitt formål er å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon ved å arbeide med kvalitetssystemer og kompetanse samt å synliggjøre norske konkurransefortrinn og norsk opprinnelse overfor forbruker og marked. Oppgavene knyttet til tilskudd er i all hovedsak arbeidet med KSL (kvalitetssystem i landbruket), kommunikasjon og markedsføring av Nyt Norge, Spesialitet og Beskyttede betegnelser, samt drift og utvikling av lokalmat.no, økologisk.no, godkjenning av Inn på tunet-gårder og nasjonal nettside for Inn på tunet, samt salgsmålinger for lokalmat og -drikke.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat økt med 1 mill. kroner til totalt 79 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat med 3 mill. kroner til totalt 82 mill. kroner i 2027. Oppdraget med kunnskapsbasert informasjonsarbeid om økologisk produksjon konkurranseutsettes. Av

Økningen øremerkes det 4,5 mill. kroner til KSL og 0,5 mill. kroner til Nyt Norge-merking av ull. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber Stiftelsen Norsk Mat ta en gjennomgang for å se på potensialet for effektivisering av organisasjonens drift og virke.

Merking av ull

Norsk ull er en fornybar ressurs av høy kvalitet, produsert på beiteressurser som i liten grad kan brukes til annen matproduksjon. Det gjør ull til en særlig verdifull råvare i et sjølforsynings- og bærekraftperspektiv. I dag tas ikke denne verdien ut i markedet. Store deler av norsk ull omsettes til lave priser, eksporteres uforedlet eller kastes, til tross for at etterspørselen etter sporbare, naturlige tekstiler er i sterk vekst internasjonalt og i Norge. Problemet er ikke kvaliteten på råvaren, men manglende synliggjøring og logistikk.

Nyt Norge er en etablert og tillitsvekkende merkeordning som forbrukere kjenner og stoler på. I dag dekker ikke ordningen ull. Dette er et åpenbart mulighetsrom for bedre utnyttelse av norsk råvare. En utvidelse av Nyt Norge til å inkludere ull, vil gi norsk ull en tydelig markedsidentitet, utnytte betalingsviljen i markedet, og legge til rette for foredling og bruk av norsk ull i norsk industri.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øremerke inntil 0,5 mill. kroner av bevilgingen til Stiftelsen Norsk Mat i 2027 til å muliggjøre Nyt Norge-merking av ull.

KSL

Kravene til kvalitetssikring i norsk landbruk utvikler seg, og det er nødvendig å videreutvikle KSL for å møte forventninger og behov fra både næring og marked. Stiftelsen Norsk Mat har, gjennom en bredt sammensatt arbeidsgruppe, utarbeidet en plan for utvikling av KSL frem mot 2030. Anbefalingen er samlet i en egen rapport. Rapporten peker på behov for et styrket revisjonssystem med en tydeligere struktur for oppfølging av avvik. En styrking av KSL er viktig for å øke troverdigheten til KSL som et revisjonssystem, opprettholde tillit og sikre oppslutningen om et felles internkontrollsystem i landbruket.

KSL er kommet langt i prosessen med å sikre god oppfølging av avvik og dermed sikre en mer strukturert og kontrollerbar oppfølging av avvik. Avvikene vil bli gradert etter et risikoprinsipp og graderingen vil avgjøre om bonden kan lukke avviket uten dokumentasjon, med tekst dokumentasjon, med bilde eller film av lukket avvik eller om avviket er så alvorlig at det kreves et besøk av revisor for å lukke avviket. Som en del av det arbeidet er det utviklet en app (Trygg Drift) som ble lansert vinteren 2026. Denne appen gjør dokumentasjonsarbeidet for den enkelte bonde enklere.

Med bakgrunn i gjennomført benchmarking av KSL standarden mot FSA (Farm Sustainability Assessment) har grøntnæringen og varemottaker innført krav om FSA Gull-nivå for sine produsenter. Krav om FSA Gull er nødvendig for å dokumentere kvalitet og bærekraft i tråd med internasjonale standarder. På kort sikt medfører kravet økte revisjonskostnader, men vil integreres i KSL 2030 som en del av én samlet og effektiv revisjonsstruktur for hele sektoretn.

KSL gjør sine vurderinger i tett samarbeid med næringa, noe som bidrar til at systemet stadig utvikler seg og blir mer brukervennlig for bonden. Det er viktig for næringa å stå sammen om et felles kvalitetssystem som svarer ut de krav varemottakere setter.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår en økt bevilgning på 4,5 mill. kroner til Stiftelsen Norsk Mat i 2027 for å finansiere videre utvikling og drift av KSL,

inkludert full innføring av graderte sjekklister spørsmål og avvikshåndtering, arbeide med sertifisering og akkreditering, tjenstedesign og kalibrering av revisorer.

Utredning om merkeordning for storhusholdning

I dag er det i liten grad synliggjort hvor maten som serveres utenfor hjemmet kommer fra. Opprinnelsesmerking av mat i storhusholdning og serveringsmarkedet er et viktig tiltak for å styrke forbrukernes mulighet til å ta informerte valg og øke etterspørselen etter norske råvarer.

Erfaringer fra andre land viser at det er mulig å etablere praktiske løsninger for opprinnelsesmerking av mat i storhusholdning og serveringsmarkedet. I Sverige har de for eksempel gått for en modell der opprinnelsesland for kjøtt oppgis på forespørsel. Dette kan være et første steg i Norge. Samtidig bør det arbeides videre med en mer helhetlig og synlig ordning som gir bedre informasjon til forbruker og kan bidra til å synliggjøre norske råvarer. En slik merkeordning forutsetter et utviklingsarbeid i tett samarbeid med aktørene i hele verdikjeden, slik at ordningen blir faglig solid, praktisk gjennomførbar og godt forankret i bransjen.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener det er behov for å utvikle en ordning for opprinnelsesmerking i serveringsbransjen. Forhandlingsutvalget foreslår å øremerke 1,5 mill. kroner over FoU-midlene til et forprosjekt i regi av Stiftelsen Norsk Mat for å utvikle en realistisk og praktisk gjennomførbar opprinnelsesmerking. Stiftelsen skal samarbeide med relevante aktører i verdikjeden. Forprosjektet skal leveres innen 31.12.27, og sluttleveransen skal inkludere en tydelig innføringsplan og klare kriterier for bruk, revisjon og kontroll, samt administrative og økonomiske konsekvenser. I tillegg mener forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag at det må gjennomføres forskriftsendring slik at serveringsstedet må kunne oppgi opprinnelse på forespørsel, slik det gjøres i Sverige.

13.9 Utvikling av lokalmat

Lokalmat og -drikke er en viktig del av vår identitet. Produsentene viderefører håndverk og tradisjoner fra generasjoner tilbake, og bidrar til innovasjon og matmangfold. Det er positivt for forbruker, for reiselivet og for verdiskaping i distriktene. Lokalmatprodusentene bidrar til å styrke sjølforsyningen og skaper arbeidsplasser i lokalsamfunnet. Veksten i omsetning av lokalmat og -drikke tyder på at det er vilje til innovasjon og ivaretagelse av viktige tradisjoner blant produsentene, og betalingsvilje blant forbrukere.

I januar 2025 la regjeringa fram «Oppskrift for økt omsetning av lokalmat og -drikke». Oppskriften tar utgangspunkt i Stortingets mål om en omsetning av lokalmat og -drikke på 25 mrd. kroner innen 2035. I oppskriften foreslår regjeringa flere tiltak for å nå omsetningsmålet, blant annet:

- Vurdere utvidelse av ordningen for gårdssalg av alkohol
- Vurdere økning av innslagspunktet for anbud av offentlige anskaffelser
- Se på muligheten for å støtte oppunder fellesskapsløsninger knyttet til logistikk og distribusjon
- Vurdere innretningen på kompetansetilbudet
- Se på årsaken til lav deltakelse i Utviklingsprogrammet og vurdere behovet for eventuelle endringer
- Igangsette og gjennomføre flere prosjekter/piloter for å styrke koblingen mellom lokalmat og reiseliv, og lokalmatprodusenter og lokale innkjøpere

I 2025 og 2026 er flere av disse tiltakene adressert: innslagspunktet for anbud av offentlige anskaffelser er økt til 500 000 kroner, som åpner opp for at barnehager, kantiner og sykehjem kan anskaffe matvarer produsert i regionen eller etter visse krav (sesong, økologisk osv.). Kompetansenettverkene for lokalmat har fått utvidet sitt mandat til å gjelde markedsføring og

merkantile tjenester fra og med 1. januar 2026. Det er startet er arbeid med å se på gårdssalg av alkohol, og det er tildelt midler til flere lokalmatprosjekter lokalt, blant annet gjennom RT-midlene.

Dersom vi skal nå regjeringas ambisiøse målsetting, er det flere elementer som må på plass. Kunnskap og kompetanse blant produsentene må styrkes; særlig på markedsføring og merkantile tjenester, det må legges til rette for at nye produsenter kan etableres og at eksisterende produsenter kan vokse, økonomien må sikres for produsentene, og det må tilrettelegges for markedsmuligheter og -tilgang.

Veksten for lokalmatnæringa er positiv. I 2025 ble det omsatt lokalmat og -drikke for 13,55 mrd. kroner, en økning fra 12,27 mrd. kroner i 2024. Dersom vi skal nå Stortingets ambisiøse målsetting, må det være fortsatt fokus på kompetanseheving blant produsentene, det må stimuleres til økte offentlige anskaffelser når regelverket nå legger til rette for det, det må legges til rette for at flere kan starte med lokalmatproduksjon og at eksisterende produsenter kan vokse, og må det må fortsatt tilrettelegges for bedre markedsmuligheter og -tilgang.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag støtter regjeringas satsing på lokalmat og -drikke, og mener lokalmatproduksjonen er en viktig del av sjølforsyninga, beredskapen, verdiskaping og sysselsetting i distriktene, og av våre tradisjoner og identitet. Lokalmatprodusentene utnytter mulighetene i gårdens ressursgrunnlag for å drive jorda og gården i et evighetsperspektiv.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener de viktigste tiltakene for å styrke produksjonen og omsetning av lokalmat og -drikke er styrket kunnskap og kompetanse, bedre markedstilgang og å styrke økonomien til produsentene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke at det er behov for å videreutvikle eksisterende og opprette nye direktesalgskanaler for sikre avsetning på produktene til små lokalmat og -drikkeprodusenter, og muliggjøre testing av nye og innovative produkter i markedet. Direktesalg er spesielt viktig for små frukt- og grøntprodusenter.

13.9.1 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Kompetansenettverk for lokalmat består av fem regionale aktører som gir matfaglig kunnskap til lokalmatprodusenter gjennom kurs, rådgivning og en besøksordning. Målgruppen for ordningen er små matbedrifter med inntil 10 ansatte. Hovedmandatet er å utvikle og tilby kompetanse som setter produsentene i stand til å planlegge, foredle og omsette mat med kvalitet og mat som er trygg.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble partene enige om å utvide mandatet til kompetansenettverkene for lokalmat, i tråd med anbefalingene fra Oxford Research². Fra og med 1. januar 2026 tilbyr kompetansenettverkene kurs og kompetanseheving innen markedsføring og merkantile tjenester. Som et resultat av det utvidete mandatet, økte også bevilgningen med 6 mill. kroner fra 15 mill. kroner i 2025 til 21 mill. kroner i 2026.

Landbruksdirektoratet har det nasjonale forvaltningsansvaret, mens fylkeskommunene forvalter de regionale kompetansenettverkene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre bevilgningen på 21 mill. kroner til Kompetansenettverk for lokalmat i 2027.

13.9.2 Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping

Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping har sin opprinnelse i Verdiskapingsprogrammet som Norsk Bonde- og Småbrukarlag var pådriver for på tidlig 2000-tall. Formålet med utviklingsprogrammet er å skape økt vekst og verdiskaping innen lokalmat, reiseliv, reindriftsnæringen, Inn på tunet, innlandsfiske og andre bygdenæring basert på landbrukets ressurser. Programmet skal stimulere til økt lønnsomhet og konkurransevne gjennom bedriftsutvikling, samarbeid, kompetanse og omdømmeaktiviteter. Utviklingsprogrammet er et viktig tiltak for å utvikle både lokalmatprodusenter, reiselivsbedrifter og samarbeid mellom ulike produsenter.

I 2025 var rammen til Utviklingsprogrammet på 77 mill. kroner. Av denne tildelingen ble det bevilget 52 mill. kroner til 69 kundeprosjekter, i tillegg til 22,65 mill. kroner til IGW, VisitNorway og FRAM.

I 2026 ble det bevilget 61 mill. kroner til Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping over jordbruksavtalen, en reduksjon på 16 mill. kroner fra 2025. Reduksjonen ble begrunnet med manglende bruk av tildelte midler.

Innovasjon Norge melder nå om en økning i etterspørsel og bruk av midlene, og hele tilskuddsrammen for 2025 er benyttet. IN påpeker i sin rapport³ at det er naturlig å se dette i sammenheng med at mobilisering tar tid og at bedriftene nå er mer fremoverlente og klare for vekst etter flere år med ettervirkninger av pandemi og dyrtid. Framtidig bevilgningsbehov vil sannsynligvis også være økende. Økningen i antall prosjekter har vært spesielt markant i Innlandet, som antagelig har sammenheng med Matfylket Innlandet-satsingen.

Erfaring fra både Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping og fra verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket tilsier at det er etterspørsel etter midlene i disse programmene, men at det krever mobilisering fra Innovasjon Norges side. I 2025 har fokuset på mobilisering vært høyere, som har ført til en betydelig vekst i bruken av begge disse ordningene.

For å nå regjeringas ambisiøse mål om 25 mrd. kroner i omsetning av lokalmat og -drikke i 2035, er det behov for å styrke eksisterende lokalmatprodusenter og tilrettelegge for at nye skal starte opp. Da er det viktig at vekstprogrammene i Utviklingsprogrammet er målrettet og styrkes i tråd med behovet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping med 5 mill. kroner til totalt 66 mill. kroner i 2027. Prosjekter med direkte tilknytning til primærproduksjon skal prioriteres. Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag understreker et fortsatt behov for mobilisering.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker i tillegg en satsing på festivaler, arrangementer mm. som fremhever norsk jordbruk, eksempelvis ved beiteslipp/kuslipp eller sanking.

Internationale Grüne Woche og Visit Norway

Europas største landbruks- og matmesse Internationale Grüne Woche (IGW) arrangeres årlig i Berlin, med rundt 1500 utstillere fra 70 land, 300 000 besøkende og 5000 journalister. Messen er en viktig møteplass for landbruket, og kan bidra til å styrke omdømme og den matbaserte reiselivsnæringa.

Det bevilges om lag 12 mill. kroner over jordbruksavtalen til deltakelsen, og mellom 30-65 produsenter av lokalmat og -drikke deltar årlig. I tillegg stiller landbruks- og matministeren med

en delegasjon av inviterte, som inkluderer produsenter, representanter fra landbruksnæringa, reiselivet, andre interesseorganisasjoner og næringslivet. I jordbruksoppgjøret 2024 ble partene enige om at det skulle gjennomføres en evaluering av Norges satsing på IGW.

Oxford Research leverte sin rapport i mars 2025. De konkluderer:

«Norge som matnasjon har endret seg i positiv retning og blitt mer profesjonalisert i løpet av den siste ti-femtenårsperioden. Deltakelsen på IGW kan også ha en positiv effekt på lokalmatprodusentenes tilknytning til bransjenettverk og deltakelse på regionale matfestivaler. Det er imidlertid lite som tyder på at IGW har hatt betydning for lokalmatprodusentenes tilgang til nye markeder og verdiskaping. Norge har deltatt på IGW i lang tid, med et betydelig antall deltakere tilknyttet landbruksnæringen. Det legges inn betydelige økonomiske ressurser i den norske deltakelsen. Det er vårt samlede inntrykk at IGW koster mer enn det smaker. Vi finner det sannsynlig at alternativ bruk av IGW-midlene vil gi større nytteverdi for utviklingen av Norge som mat- og reiselivsnasjon.»

Rapportforfatterens funn er i tråd med det synspunktet Norsk Bonde- og Småbrukarlag har hatt i en årrekke. Vi støtter forfatterens konklusjon, og mener deltakelsen på IGW bør erstattes av en satsing på omdømme- og reiselivstiltak regionalt.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble partene enige om at IGW-satsingen skulle evalueres, med sikte på å foreslå tiltak for å redusere ressursbruken knyttet til Norges deltakelse. Rapporten er ikke levert.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår at satsingen på Internasjonale Grüne Woche avsluttes. Midlene brukes i stedet på regionale matsatsinger gjennom utviklingsprogrammet, hvor det regionale partnerskapet blir involvert.

Reiseliv er en viktig næring for å utvikle lokalmatproduksjonen og bygge omdømmet til næringa i Norge og i utlandet. En satsing på kombinasjonen reiseliv og lokalmat kan bidra til verdiskaping og vekst for landbruket.

I turistundersøkelsen 2024, er 36 prosent av utenlandske turister og 41 prosent av norske turister opptatt av matopplevelser. Majoriteten av disse ønsket å oppleve den norske matkulturen. 6 prosent av utenlandske turister og 4 prosent av norske turister hadde eller planla gårdsopplevelser som en del av ferien.

Potensialet i reiseliv i kombinasjon med matopplevelser er enormt. Visit Norway har en årlig bevilgning gjennom jordbruksavtalen på 10 mill. kroner. Bevilgningen benyttes til å gjennomføre en rekke tiltak for å styrke Norges omdømme som reiselivsnasjon. Midlene benyttes også i stor grad til prosjekter som ikke er koblet til matopplevelser eller gårdsturisme.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker å opprette en pott under Utviklingsprogrammet på 12 mill. kroner til en omdømme- og reiselivssatsing lokalt og regionalt. Formålet med ordningen er å styrke samspillet mellom reiseliv og produsenter av lokalmat og -drikke. Tiltak skal bidra til vekst og verdiskaping.

13.9.3 Støtte til Bondens Marked, Norsk Gardsost og REKO Norge

Bondens marked

Bondens marked ble etablert i Norge i 2003, og arrangerer i dag jevnlige markeder mer enn 20 steder i hele landet. Bondens marked er en viktig møteplass for bonde og forbruker, en sentral kanal for direktesalg og en avgjørende del av omdømmet og synligheten til lokalmat i Norge. I tillegg er det et nettverk for produsenter lokalt, og en viktig arena for kunnskapsbygging. I 2025 opplevde produsentene en vekst på 13 prosent.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble bevilgningen til Bondes marked videreført med 2 mill. kroner. Dersom omsetningsmålet for lokalmat skal nås, må alternative salgskanaler for lokalmat og -drikke styrkes betydelig.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til Bondens marked med 2 mill. kroner til totalt 4 mill. kroner i 2027.

Norsk Gardsost

Oxford Research sin evaluering av kompetansebehovet til lokalmatprodusentene, viste et behov for et kompetansetilbud som går mer i dybden enn dagens tilbud gjør. De siste 20 årene har norsk ost hatt en formidabel vekst, med medaljedryss til norske oster og ysterier under oste-VM. Skal det norske ystemiljøet vokse ytterligere, er det behov for et kompetanseløft. En satsing på fagrådgivning til norske gårds- og håndverksystemer er et kostnadseffektivt og målrettet tiltak for å bidra til vekst innenfor dette området.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til Norsk Gardsost med 1 mill. kroner til totalt 2 mill. kroner i 2027. Økningen øremerkes ansettelse av ystefaglig fagrådgiver og utvikling av kurs og annet kunnskapsmateriale.

Forhandlingsutvalget forutsetter at Norsk Gardsost sikrer et godt samarbeid med kompetansenettverkene og fagmiljøet på NMBU for å styrke kunnskapen blant norske gårds- og håndverksystemer, og for å bidra til videreutvikling av det matfaglige tilbudet til kompetansenettverkene innen ystefaget.

REKO Norge

REKO-ringen er en salgskanal for lokalmat der kjøp og salg foregår på Facebook. Kundene forhåndsbestiller varer via ringens felles Facebook-gruppe, og varene leveres ut av produsenten på ringens annonserte utleveringssted, dato og klokkeslett. REKO står for RETtferdig KONsum og skal være salg av matvarer uten mellomledd, der produsenten selv står for produksjon og salg, og får 100 prosent av salgssummen.

Siden REKO-ringen kom til Norge i 2017, har salgskanalen etablert seg til å bli en viktig kanal for særlig mindre produsenter å omsette varene sine i. Det er en ettertraktet kanal for kunder som ønsker å handle direkte fra bonden uten mellomledd, ofte med god tilgang på økologiske varer, produkter fra småskalaprodusenter eller råvarer man ikke får tak i hos dagligvarekjedene. REKO-ringen er i dag en viktig del av markedet for lokalmat, et lavterskeltilbud for lokalmatprodusenter i oppstartsfasen og en viktig mulighet for produsenter som ønsker å teste nye produkter i markedet, før en eventuell oppskalering. Flere produsenter som i dag distribuerer sine varer i dagligvare, startet i REKO.

For å utnytte potensialet i REKO som salgskanal, samt bidra til å nå målet om 25 mrd. i omsetning av lokalmat og -drikke innen 2035, er det behov for bedre koordinering og markedsføring av REKO. I 2025 etablerte derfor produsentene i nettverket foreningen REKO Norge, med den hensikt å sørge for videreutvikling av REKO som salgskanal.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever 1,5 mill. kroner til REKO Norge i 2027.

13.9.4 Likestilling av Inn på tunet og foredling med annen næringsvirksomhet i landbruket

Foredling av egenproduserte råvarer er en viktig del av næringsvirksomheten for mange bønder. Lokalmaten bidrar til reiseliv, ivaretagelse av tradisjoner og næringsutvikling, og er en viktig del av verdiskapingen i jordbruket.

For stadig flere bønder er Inn på tunet en viktig del av næringsvirksomheten. Dessverre rangeres IPT bare som en tilleggsnæring. Ved vurderinger av inntektsmuligheter på en landbrukseiendom har dette negativ betydning.

Andre tilleggsnæringer, som f.eks. juletreproduksjon, småkraft og grus- og pukkverk, regnes som stedbunden næring skattemessig og gir grunnlag for jordbruksfradrag. Inntekt fra Inn på tunet regnes i dag som bi-inntekt, og verken dette eller lokal foredling av egne råvarer gir grunnlag for jordbruksfradraget.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag peker på at lokal foredling av egenproduserte råvarer og Inn på tunet er stedbunden næring. Derfor må definisjonen i skatteregelverket endres, slik at inntekt fra disse aktivitetene kan legges til grunn for jordbruksfradrag på linje med andre inntekter fra jordbruket.

13.10 Forskning og utvikling

Forskningsmidler bør som hovedregel kanaliseres gjennom etablerte forskningsprogrammer og -ordninger, der det finnes faglig kompetanse og systemer for vurdering av kvalitet, relevans og prioritering. Partene i jordbruksoppgjøret har ikke den samme faglige forutsetningen for å vurdere enkeltprosjekter på et forskningsfaglig grunnlag. Det bør derfor i større grad legges føringer for prioriteringer og kunnskapsbehov gjennom FoU-virkemidlene, fremfor å tildele midler til konkrete forskningsprosjekter over jordbruksavtalen. Dette vil bidra til bedre kvalitet i prosjektene, tydeligere rolleavklaring og en mer målrettet bruk av midlene.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener tildelinger til forskningsprosjekter direkte over jordbruksavtalen reiser prinsipielle spørsmål om rollefordeling og kvalitetssikring, og mener fortrinnsvis forskningsbehov må løses gjennom prioriteringer i de ulike programmene.

13.10.1 Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri

Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri (FFL/JA) finansierer forskning og innovasjon i hele verdikjeden fra primærledd til industri- og forbrukerledd. Det er to finansieringskilder:

- **Jordbruksavtalen:** Det settes årlig av midler over jordbruksavtalen, i 2025 var beløpet på 95,5 mill. kroner.
- **Forskningsavgift på landbruksprodukter:** Finansieres med forskningsavgift på 0,35 prosent på landbruksprodukter. For importert halvfabrikata og ferdigvarer er avgiften 0,25 prosent.

Midlene fra jordbruksavtalen skal bidra til å dekke opp avtalepartenes behov for forskning og utvikling med hovedvekt på anvendt kunnskap. Ubenyttede midler på rammen til FFL/JA overføres til neste år. I 2025 er partene enige om at 8,5 mill. kroner av ubenyttede midler fra 2025 overføres til 2026.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble partene enige om å øke bevilgningen til Forskning og utvikling med 4 mill. kroner til totalt 95,5 mill. kroner. I tillegg bevilges det midler til kunnskapsutvikling og forskning over flere andre ordninger under LUF, blant annet Klima- og miljøprogrammet, RT-midlene og tildelinger direkte til forskningsprosjekter (eksempelvis MetanHUB).

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å videreføre bevilgningen på 95,5 mill. kroner til forskning og utredninger over jordbruksavtalen for 2027. Det settes av totalt 7 mill. kroner til utredninger over FoU.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å prioritere følgende områder:

- **Prosjekter som støtter opp under målet om økt sjølforsyning av jordbruksmatvarer, gjennom bl.a. økt areal- og utmarksbruk, lokal og nasjonal beredskap, god agronomi, teknologiutvikling tilpasset strukturen i norsk jordbruk, styrking av de landbruksøkonomiske miljøene i Norge, og mer presis virkemiddelbruk.**
- **Prosjekter som bidrar til innovasjon innad i landbruket, til å oppfylle jordbrukets klimaavtale, til klimatiltak som kan styrke jordbrukets konkurransekraft, og til å styrke arbeidet med helhetlig bærekraft i jordbruket.**
- **Utredning om utvikling i regelverksendringer, lovkrav, rapportering mm. i jordbruket**
- **Det settes av midler til prosjekt for å vurdere framtidig proteinproduksjon gjennom nye og mer proteinrike byggsorter, med deltakelse fra Graminor, NIBIO, FKRA, FKA og NMBU. Muligheter og utfordringer skal avdekkes, med forslag til videre framdrift. Rapport leveres innen 1. februar 2027**
- **Utredning om kadmium og løk**
- **Nasjonalt utviklings- og pilotprosjekt for å fremskaffe et bedre kunnskapsgrunnlag for videre utvikling av kvalitetstilskuddet**
- **Forprosjekt om opprinnelsesmerking av mat i serveringsbransjen**

Forhandlingsutvalget i Norske Bonde- og Småbrukarlag mener at forskningsavgiften for norskprodusert vare må settes til 0,25 prosent. Forskningsavgiften for importert vare økes til 0,35 prosent. Subsidiært bør forskningsavgiften være lik for norskprodusert og importert vare på 0,25 prosent.

13.11 Skogbruk

Skogbruk er ei viktig og tradisjonstung næring i Norge, og en viktig (bi)næring for mange jordbrukere og andre grunneiere. Samtidig er skogbruk sentralt i samtalen om globale miljø- og klimaproblemer, som direkte truer landbrukets livsgrunnlag.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble det bevilget 279 mill. kroner til skogbruket i 2026, en økning på 4 mill. kroner fra året før. Det ble utbetalt 137,7 mill. kroner i tilskudd til skogsveier i 2025, hvorav 17,7 mill. kroner var over Statsbudsjettet. Det ble ferdigstilt 109 km med nye skogsbilveier, ombygd 208 km med eldre skogsbilveier og bygget 37 km med nye traktorveier for tilskudd i 2025. Bevilgningsbehovet til skogsbilvei ser ut til å være synkende fremover, både til nybygging og ombygging.

Det ble i 2025 bevilget 9,4 mill. kroner til drift i vanskelig terreng, hvorav mesteparten av midlene gikk til taubanedrifter. Ifølge Landbruksdirektoratet er nok behovet for midler til driftstilskudd (taubane og hest) stabilt fremover, med mindre taubanekapasiteten utvides.

Skogbruket er en viktig del av ressursgrunnlaget på mange gårdsbruk, og representerer et betydelig potensial for økt verdiskaping, klimaeffekt og bærekraftig ressursutnyttelse. Samtidig utgjør skogbruket en liten andel av de samlede jordbruksmidlene, og virkemidlene har over tid ikke holdt tritt med behovet i næringa. Etterspørselen etter midler til skogbruk er stor, noe som viser at ordningene treffer et reelt behov og utløser aktivitet. I en situasjon med høye tømmerpriser og økt etterspørsel etter trevirke, er det særlig viktig å legge til rette for økt aktivitet og investering i skogbruket.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at virkemidlene til skogbruket må målrettes bedre for å bidra til aktiv forvaltning av skogressursene over hele landet. Skogbrukets bidrag til utslipp av klimagasser avhenger blant annet av

hogstmetode, transport, foredling og bruk av tømmeret. Tiltak som bevarer de store naturverdiene i skogen, må styrkes.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å redusere bevilgningen til skogbruk med 1,5 mill. kroner til 277,5 mill. kroner i 2027. Midlene bør i større grad bidra til økt skogskjøtsel, bedre infrastruktur og styrket lønnsomhet i små og mellomstore skogbruk. Samtidig må det legges til rette for bærekraftig drift som ivaretar naturmangfold og klimahensyn.

13.12 Oppfølging av handlingsplan mot villsvin

I 2019 la Mattilsynet og Miljødirektoratet fram Handlingsplan for villsvin 2020-2024. Handlingsplanen ble i påfølgende år finansiert over jordbruksavtalen, i hovedsak gjennom en tildeling til Villsvinprosjektet, eid av Bondelaget, NORSKOG, Utmarksforvaltningen AS, Glommen-Mjøsen Skog SA og Viken Skog SA. I 2026 ble det bevilget 2,5 mill. kroner til oppfølging av handlingsplan mot villsvin.

Bevilgningen til handlingsplan for villsvin over jordbruksavtalen bør avvikles. Handlingsplan for villsvin retter seg mot en begrenset og geografisk avgrenset utfordring, i hovedsak knyttet til Østfold, og faller i sin karakter inn under viltforvaltning.

Et sentralt argument for finansieringen av handlingsplan for villsvin, har vært risikoen for afrikansk svinepest. Denne risikoen er nå vesentlig redusert. Sverige ble i 2025 erklært fritt for sykdommen, og det er aldri påvist afrikansk svinepest i Norge. Erfaringer fra Europa viser dessuten at smittespredning i hovedsak skjer gjennom menneskelig aktivitet og importert svinekjøtt, og ikke gjennom små villsvinbestander i randsonen. De mest effektive tiltakene ligger derfor i kontroll med import og smitteforebygging i husdyrholdet.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å avvikle ordningen med oppfølging av handlingsplan mot villsvin i 2027, med bakgrunn i betydelig redusert risiko.

13.13 Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift skal gå til tiltak som kan redusere konfliktnivået mellom de som driver ordinær jordbruksdrift og reindriften, og reindriften og by. Ordningen finansieres av midler gjennom LUF (jordbruksavtalen) og RUF (reindriftsavtalen), med halvparten av midlene fra hvert fond. Fra jordbrukets side er det meste aktuelle tiltaket er inngjerding av jordbruksarealer og oppsetting av sperregjerder. Innvilgning av tilskudd forutsetter at begge parter (jordbruk/reindrift) i hver enkelt sak må være enige. Dette fordrer en felles forståelse av problemet.

Totalt ble det innvilget 5,963 mill. kroner og utbetalt 4,363 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak i 2025. Landbruksdirektoratet registrerer en økende interesse for midlene, og for første gang var det ikke nok midler til å innvilge tilskudd til alle omsøkte tiltak. I perioden 2026-2029 åpner ordningen for søknader til tilskudd til vedlikehold av gjerder, og fra 2028 kan det søkes om tilskudd til vedlikehold. Landbruksdirektoratet anslår derfor økt bevilgningsbehov fremover, og prognostiserer med en årlig utbetaling på 6 mill. kroner fremover.

I reindriftsavtalen for 2027 ble partene enige om en økning i bevilgningen til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift på 1 mill. kroner.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener ordningen må endres slik at også ensidige tiltak fra jordbrukets side som inngjerding av dyrka mark kan få midler, uten at det er krav om enighet med reinbeitedistrikt/siida.

Forhandlingsutvalget til Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger til grunn en 50/50 fordeling mellom RUF og LUF, og vil øke bevilgningen fra jordbruksavtalen med 1 mill. kroner til totalt 4,0 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift over jordbruksavtalen i 2027.

14 Andre områder

14.1 Bunnfradraget

Fra summen beregnet av produksjonstilskuddet trekkes et bunnfradrag på 6000 kroner. Det trekkes ikke bunnfradrag fra avløsertilskudd eller fra distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker.

Bunnfradraget har større prosentmessig betydning jo lavere tilskuddssum du mottar. På den måten rammer bunnfradraget små gårdsbruk i større grad enn større bruk.

Som en del av det nye tallgrunnlaget er det vedtatt en normering av inntekten, med den hensikt å ta høyde for bruk som ikke driver inntektsmessig optimalt. Med normeringen, er det ikke lenger hensiktsmessig med et bunnfradrag.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener i utgangspunktet at bunnfradraget må gjøres om til et innslagspunkt for produksjonstilskudd. Det innebærer at alle som har krav på tilskudd på minimum 6000 kroner, får utbetalt hele beløpet. Forhandlingsutvalget foreslår å videreføre bunnfradraget på 6000 kroner i 2027.

15 Forskning, utredninger og arbeidsgrupper

Oppsummert foreslår Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag følgende arbeidsgrupper, utredninger og forskningsprosjekter:

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår følgende arbeidsgrupper:

- Partssammensatt arbeidsgruppe om beiteteknologi
- Partssammensatt arbeidsgruppe som skal gjennomgå ordningen om tilskudd til produksjonssvikt og risikokartlegging i grønntnæringa
- Partssammensatt arbeidsgruppe om kostnadsgrunnlag og behov for forbedret datafangst
- Arbeidsgruppe som skal utvikle forslag til et nytt system for arealtilskudd og avlingsregistrering, grovfôrprøver mm.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår følgende utredninger i virkemiddelapparatet:

- Utredning om jordbrukets bidrag til lokal beredskap
- Gjennomgang av muligheter og utfordringer knyttet til bruk av kjøttbeinmjøl.
- Utrede (a) en ordning med avtalebestemt industrifradrag i målpris for korn, og (b) et konkurransenøytralt investeringsfond for lån og tilskudd til infrastruktur i kornsektoren. Frist for å levere rapport er 1. februar 2027.
- Gjennomgang av målprissystemet, med sikte på å vurdere (a) innføring av pristilskudd på korn med nye midler – alternativt finansiert gjennom reduksjon i prisnedskrivning korn med tilsvarende reduksjon i kornprisen; (b) innføring av målpris på fôrhvete; og (c) å ta tilleggsytelser ut av kriteriene for målprisberegning. En forutsetning for (c) er at tilleggsytelser gis på forretningsmessige vilkår – kornaktøren får gevinst ved annen opptreden fra kornprodusenten og finansierer selv tillegget, uten at det veltes over på kraftfôrkjøper. Frist 1. februar 2027.
- At NLR får i oppdrag å (a) belyse økonomien ved gårdslagring av korn gitt de senere års priscurver, som bakgrunn for avtalepartenes og markedsregulators vurderinger, og (b) avklare hvorfor økologiske eggprodusenter med kornareal ikke driver dette økologisk, og vurdere mulighetene for å stille krav om gjennomgående økologisk produksjon. Frist 1. februar 2027.
- At markedsregulator, alene eller sammen med øvrige kornkjøpere, får i oppgave å levere rapporter om (a) mulighetene for 100 prosent norsk mathavre, og (b) behovet for investeringer i infrastruktur i kornsektoren på kort og lang sikt, i prioritert rekkefølge, med kostnadsoverslag og forslag til finansiering. Frist 1. februar 2027.
- Omstillingspakke til produsenter som leverer geitemelk utelukkende til fôr
- utredning av norsk potetproduksjon, med hensyn til å sikre avsetningsmuligheter og regulering for økt sjølforsyning på potet.

Det øremerkes midler til følgende prosjekter og utredninger gjennom FoU-midlene:

- Utredning om utvikling i regelverksendringer, lovkrav, rapportering mm. i jordbruket
- Det settes av midler til prosjekt for å vurdere framtidig proteinproduksjon gjennom nye og mer proteinrike byggsorter, med deltakelse fra Graminor, NIBIO, FKRA, FKA og NMBU. Muligheter og utfordringer skal avdekkes, med forslag til videre framdrift. Rapport leveres innen 1. februar 2027.
- Utredning om kadmium og løk.

- Nasjonalt utviklings- og pilotprosjekt for å fremskaffe et bedre kunnskapsgrunnlag for videre utvikling av kvalitetstilskuddet
- Forprosjekt om opprinnelsesmerking av mat i serveringsbransjen.

Det øremerkes midler til følgende prosjekter gjennom klima- og miljøprogrammet:

- Utredning om klimaeffekter av beiting
- Utredning av kostnader for klimatiltak i jordbruket

Det foreslås følgende evalueringer:

- Evaluering av Tilskudd til tiltak i beiteområder
- Evaluering av klimasmart landbruk
- Evaluering av prosjektet konkurranse for grønt

16 Fordelingskjema

År	2027	Justert pr.	17.04.2026	Ramme Budsjett	4 200,0 3 925,4	Mill. kr Mill. kr
----	------	-------------	------------	-------------------	--------------------	----------------------

Tabell 1.1 Fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	3 925,4
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	3 925,4
+ Målpriser fra 1.7	82,6
= Sum målpriser og tilskudd	4 007,9
+ Omdisponering overførte midler fra 2025	94,1
= Sum til fordeling	4 102,0
+ Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	98,0
= Sum	4 200,0

Tabell 1.2 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Poteter	93,8	7,51	0,20	18,8
Grønnsaker og frukt	2 774,2		2,3%	63,8
Norsk matkorn	185,9	5,37	0,000	0,0
Sum målprisendringer				82,6

Tabell 1.3 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	185,9	5,37	0,00	0,0
Rug, matkorn	5,5	4,22	0,10	0,5
Bygg	573,9	4,08	0,00	0,0
Havre	237,7	4,04	-0,15	-35,7
Fôrhvete, fôrrug og rughvete	150,0		0,00	0,0
Erter til modning	9,5		0,00	0,0
Såkorn	61,3		-0,04	-2,2
Oljevekster	26,4	7,88	0,18	4,8
Sum korn og oljevekster	1 250,1		-0,026	-32,6

Tabell 1.4 Endring i råvarekostnader til kraftfôr og matkorn

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Norsk korn til kraftfôr	997,5	60,7%		-0,044	-43,8
Kli m.m.	65,1				0,0
Prisnedskrivning norsk korn til kraftfôr				0,000	0,0
Protein, soya m.m.	437,6	26,6%	4,900	0,000	0,0
Fett	43,2	2,6%			
Vitaminer og mineraler	99,3	6,0%			
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-35,9
Sum råvarekostnad kraftfôr	1 642,66			-0,049	-79,7
Prisendring matkorn				0,000	
Endret prisnedskrivning				0,000	
Endret matkorntilskudd				0,000	
Endret råvarekostnad matkorn				0,000	

År	2027	Tilbud	Ramme:	4200,0	Budsjett	3925,4
Tabell 1.5 Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner						
Post				Budsjett 2026 ¹⁾	Endring	Budsjett 2027 ²⁾
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>			39,200	-11,200	28,000
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond			2 640,253	132,700	2 772,953
70.11	Markedstiltak grønt			44,900	0,000	44,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen			217,650	80,750	298,400
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet			55,000	0,000	55,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>			317,550	80,750	398,300
71	Tilskudd ved produksjonssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>			104,400	28,000	132,400
73.11	Pristilskudd ull			114,000	48,000	162,000
73.13	Pristilskudd melk			1 640,986	273,096	1 914,082
73.15	Pristilskudd kjøtt			1 872,232	54,665	1 926,897
73.16	Distriktstilskudd egg			6,799	0,000	6,799
73.17	Pristilskudd grønt			401,400	37,506	438,906
73.18	Frakttilskudd m.m.			580,700	65,900	646,600
73.19	Pristilskudd korn			1 985,186	0,000	1 985,186
73.20	Pristilskudd økologisk korn			0,000	6,500	6,500
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>			6 601,303	485,667	7 080,470
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt			2 926,500	815,082	3 741,582
74.14	Tilskudd husdyr			5 033,945	348,835	5 382,780
74.16	Beitetilskudd			2 464,200	505,708	2 969,908
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd			6 147,100	1 026,018	7 173,118
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram			1 146,100	35,000	1 181,100
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk			168,600	6,741	175,341
74.21	Tilskudd til markedshage			0,000	8,000	8,000
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>			17 886,445	2 745,384	20 631,829
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer			157,796	24,027	181,823
77.12	Tilskudd til frøavl			42,060	-3,360	38,700
77.13	Tilskudd til rådgivning			151,000	5,500	156,500
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak			75,235	3,000	78,235
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt og bær			26,700	8,000	34,700
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>			452,791	37,167	489,958
78.11	Tilskudd til avløsning			1 634,800	67,250	1 702,050
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.			220,149	355,851	576,000
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen			44,700	0,000	44,700
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen			79,092	4,800	83,892
78.16	Tilskudd til tidlignpensjonsordningen			63,000	-1,000	62,000
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>			2 041,741	426,901	2 468,642
Sum kapittel 1150				30 083,683	3 925,369	34 009,052
Sum kapittel 4150				1,050	0,000	1,050

1) Saldert budsjett

2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 1.6 Post 21 Spesielle driftsutgifter, mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose	
		2027	Endring
Evalueringer, utredninger, arbeidsgrupper (LMD)	2,00	2,00	
IT-utvikling Landbruksdirektoratet	31,20	21,00	0,00
IT-utvikling Mattilsynet	6,00	5,00	
Justert bevilgningsbehov			-11,2
Sum	39,20	28,00	-11,20

Tabell 1.7 Post 70.11 Markedstiltak i grøntsektoren, mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose	
		2027	Endring
Kollektiv dekning av omsetningsavgift	44,9	44,9	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	44,9	44,9	0,0

Tabell 1.8 Post 70.12 Tilskudd til råvareprisordningen, mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose	
		2027	Endring
PNS, prognose	217,7	290,0	0,0
Endret målpris potet			3,4
Utvidede produkter			0,0
Behov knyttet til produkter uten målpris			0,0
Justert bevilgningsbehov			77,4
Sum	217,7	290,0	80,8

Tabell 1.9 Post 70.13 Tilskudd til avrensordningen potet, mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose	
		2027	Endring
Potetsprit	23,5	23,5	0,0
Potetstivelse	31,5	31,5	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	55,0	55,0	0,0

Tabell 1.10 Post 71 Tilskudd ved produksjonssvikt, mill. kroner

	Budsjett 2026	Endring
Tilskudd ved produksjonssvikt i planteprod.	101,4	0,0
Tilskudd ved svikt i honningprod.	3,0	0,0
Justert bevilgningsbehov		28,0
Sum	104,4	28,0
Herav innværende år		18,2

Tabell 1.11 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill. kg/stk	Sats, kr/kg/skinn	Endring, kr/kg/skinn	Ny sats kr/kg/skinn	Endring, mill. kr
Ull	2,400	44,96	20,00	64,96	48,0
Skinn	0,052	74,00	0,00	74,00	0,0
Sum					48,0

Tabell 1.12 Post 73.13 Pristilskudd melk

	Mill. l. Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats kr/l	Endring, mill. kr	
Grunntilskudd geitemelk	19,1	3,56	0,00	3,56	
Grunntilskudd økomelk	43,5	0,60	0,00	0,60	
Pristilskudd					
ku- og geitemelk	Sone A	213,2	0,32	0,18	38,4
	Sone B	322,5	0,60	0,18	58,1
	Sone C	234,0	0,93	0,18	42,1
	Sone D	505,1	1,24	0,18	90,9
	Sone E	119,8	1,32	0,18	21,6
	Sone F	47,1	1,46	0,18	8,5
	Sone G	49,3	2,22	0,18	8,9
	Sone H	2,6	2,78	0,18	0,5
	Sone I	13,3	3,11	0,18	2,4
	Sone J	10,3	3,20	0,18	1,9
Sum pristilskudd melk	1 517,2		0,18	273,096	
Sum pristilskudd melk				273,096	

Tabell 1.13 Post 73.15 Pristilskudd kjøtt

Kvalitetstilskudd lammeslakt	Antall 12 mnd	Sats, kr/slakt	Endring, kr/slakt	Ny sats kr/slakt	Endring, mill. kr
Kval. O+ og bedre			0	0	0,0
Under 11 kg slaktevekt	13 472	0	0	0	0,0
Fra 11 til 15 kg, kl. O+ og bedre	99 175	334	0	334	0,0
Over 15 kg kl. O+ og bedre	750 409	714	0	714	0,0
Ikke godkjent klassifisør, lam fra 11 til 15 kg	276	283	0	283	0,0
Ikke godkjent klassifisør, over 15 kg	928	605	0	605	0,0
Tillegg økologiske lam 11 kg eller mer	21 097	100	0	100	0,0
Kjeslakt fra 5,0	16 950	650	100	750	1,7
Sum	881 210				1,695

Grunntilskudd, kjøtt	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Sau og lam	20,7	5,31	0,00	5,31	0,0
Geit og kje	0,4	6,65	0,00	6,65	0,0
Sum	21,1				0,0

Kvalitetstilskudd storfe kjøtt

Klasse O og O+	26,8	9,20	0,00	9,20	3,7
Klasse R- og bedre	20,0	14,00	0,00	14,00	3,0
Sum	46,8				6,690

Distriktstilskudd, kjøtt					
Storfe, sau og geit	Sone 1	21,8	0,00	0,00	0,0
	Sone 2	55,4	5,25	0,00	5,25
	Sone 3	17,5	8,05	0,00	8,05
Storfe og Geit	Sone 4	6,6	17,05	0,00	17,05
Storfe og Geit	Sone 5	0,8	17,90	7,00	24,90
Sau	Sone 4	2,4	19,15	14,00	33,15
Sau	Sone 5	0,5	19,90	14,00	33,90
Gris	Sone 4	6,7	6,20	0,00	6,20
Gris	Sone 4 ²	0,6	7,95	0,00	7,95
Gris	Sone 5	0,01	7,95	7,95	15,90
Vestlandet og Agder ¹ Gris		9,5	1,10	0,00	1,10
Sum		121,8			46,280
Sum pristilskudd kjøtt					54,665

1) Agder, Vestland og Møre og Romsdal

2) Troms

Tabell 1.14 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Vestlandet	5,914	0,58	0,00	0,58	0,0
Nord-Norge	2,193	1,60	0,00	1,60	0,0
Sum distriktstilskudd egg					0,000

Tabell 1.15 Post 73.17 Pristilskudd grønt

	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	3,3	7,62	0,50	8,12
	Sone 2-4	4,0	9,20	0,50	9,70
	Sone 5	6,0	14,28	0,50	14,78
Moreller	Sone 1	0,0	9,94	0,50	10,44
	Sone 2-4	0,4	11,57	0,50	12,07
	Sone 5	0,4	16,91	0,50	17,41
Pressfrukt		9,6	5,99	0,50	6,49
Bær	Sone 1-3	5,8	7,88	0,50	8,38
	Sone 4-5	3,2	12,72	0,50	13,22
	Sone 6-7	0,1	13,93	0,50	14,43
Ekstra til industribær	alle soner	1,1	8,00	0,50	8,50
Sum distriktstilskudd frukt og bær		32,8			16,950
Tomat	Kvantumsgrense 103 400 kg				
	Sone 1-3	1,3	5,68	0,50	6,18
	Sone 4-7	2,5	7,13	0,50	7,63
Slangeagurk	151 800 kg				
	Sone 1-3	3,1	4,16	0,50	4,66
	Sone 4-7	1,8	5,00	0,50	5,50
Salat	220 000 stk				
	Sone 1-3	4,5	1,56	0,50	2,06
	Sone 4-7	1,7	2,08	0,50	2,58
Sum tilskudd grønn saker					7,450
Økologisk frukt, bær, grønnsaker, potet (kg)		3,7	1,00	3,00	4,00
Økologisk salat (stk)		0,5	0,50	1,50	2,00
Økologiske urter (potter)		4,1	0,34	-0,34	0,00
Sum pristilskudd økologisk grønt					10,456
Potet og grønt i Nord-Norge		5,3	4,24	0,50	4,74
SUM		38,1			37,506

Tabell 1.16 Post73.18 Frakttilskudd m.m., mill. kroner

	Budsjett 2026	Endring,
Frakt korn	120,7	15,0
Frakt kraftfôr	209,3	20,9
Innfrakt slakt	240,0	0,0
Frakt egg	14,0	0,0
Ny innfrakt korn og økokorn		30,0
Sum	584,0	65,9

Tabell 1.17 Post 73.19 Pristilskudd korn

Prisnedskrivning	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Korn, norsk	1 260,2	1,371	0,000	1,371	0,0
Økologisk korn	21,9	2,981	0,000	2,981	0,0
Oljevekster, lupiner og bønner	27,6	3,668	0,000	3,668	0,0
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,9	4,978	0,000	4,978	0,0
Fôrerter	5,2	2,435	0,000	2,435	0,0
Økologiske fôrerter	0,5	3,085	0,000	3,085	0,0
Sum norsk	1 316,2		0,000		0,000
- Herav 70 pst inneværende år	921,3				0,000
Tilskudd matkorn	200,8	0,820	0,000	0,820	0,000
- Herav 50 pst inneværende år	100,4				0,000
Sum prisnedskrivning- og matkorntilskudd					0,000
- Sum inneværende år					0,000

Tabell 1.17 Post 73.20 Pristilskudd korn, økologisk

	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring,
Pristilskudd økologisk korn	13	0	0,5	0,5	6,5
Sum					6,5

Tabell 1.18 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Antall	Sats kr per bruk/dyr	Endring kr per dyr/bruk	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk AK-sone 2	Foretak	507	291 100	20 000	311 100	10,140
Kumelk AK-sone 1-3-4	Foretak	1 182	291 100	20 000	311 100	23,640
Kumelk AK-sone 5	Foretak	3 729	344 300	20 000	364 300	74,580
Kumelk AK-sone 6-7	Foretak	606	373 000	20 000	393 000	12,120
Geitemelk og sauemelk landet	Foretak	249	346 130	20 000	366 130	10,472
Ammekyr s. 1-4, 6-39 kyr	Dyr	28 383	7 132	2 000	9 132	56,766
	40 og flere kyr	Foretak	328	285 280	80 000	26,240
Ammekyr s. 5-7, 6-39 kyr	Dyr	46 420	9 412	2 000	11 412	92,840
	40 og flere kyr	Foretak	278	376 480	80 000	22,240
Sau	20 og flere sau	Foretak	9 724	0	56 000	544,544
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-58,500
Sum driftstilskudd, melk og kjøtt						815,082

Tabell 1.19 Post 74.14 Tilskudd husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	14	81 117	8 933	0	8 933	0,000
	15	30	63 029	7 211	0	7 211	0,000
	31	50	41 782	5 684	0	5 684	0,000
	51+		22 430	4 857	0	4 857	0,000
Sum			208 358				0,000
Melkekyr på små og mellomstore bruk med 6-50 melkekyr	1	23	90 944	3 590	2 400	5 990	86,945
	24	50	29 904	-2 949	-1 971	-4 920	72,367
Sum			120 848				159,312
Ammekyr	1	50	102 220	6 166	980	7 146	100,176
	51+		3 583	2 166	0	2 166	0,000
Sum			105 803				100,176
Øvrige storfe			532 901	1 647	0	1 647	0,000
Tilskudd til kastrater			1 500	0	2 500	2 500	3,750
Melkegeit og melkesau	1	125	24 013	1 719	0	1 719	0,000
	126+		7 971	695	0	695	0,000
Sum			31 984				0,000
Sau	1	75	596 648	2 105	244	2 349	145,582
	76	150	192 283	1 565	40	1 605	7,691
	151+		91 132	211	0	211	0,000
Sum			880 063				153,273
Ammegeit	1	60	11 858	2 585	-600	1 985	-7,115
	61	120	347	1 938	-938	1 000	-0,325
	121+		33	267	-267	0	-0,009
Sum			12 238				-7,449
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	15 255	633	-633	0	-9,656
Avlsgris Jæren	1	35	3 494	484	-484	0	-1,691
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 057	994	100	1 094	0,106
Sum			19 806				-11,242
Slaktegris 2)	1	1400	985 441	24	-24	0	-23,651
Slaktegris Jæren	1	1400	204 559	20	-20	0	-4,091
Sum			1 190 000				-27,742
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	560 071	14	0	14	0,000
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	22 435	28	0	28	0,000
Verpehøner, landet	1 001	7 500	2 746 302	14	0	14	0,000
Sum			3 328 808				0,000
Rugeegg Sør-Norge	1	167 000	11 996 900	0,07	0,00	0,07	0,000
Rugeegg Nord-Norge	1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,000
Rugeegg, landet	167 001	833 000	37 283 442	0,07	0,00	0,07	0,000
Sum			49 280 343				0,000
Bifolk	1 +		53 440	1 079	0	1 079	0,000
Hjort over 1 år			4 601	1 224	0	1 224	0,000
Delsum tilskudd husdyr							366,329
Forts. Tabell 1.22 Post 74.14			Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Genbev.	Storfe		6 619	4 010	0	4 010	0,000
	Tillegg melkeku		1 260		1 000	1 000	1,260
	Sau		17 915	310	0	310	0,000
	Geit		1 476	610	0	610	0,000
	Hest		865	1 200	0	1 200	0,000
Sum			28 135				1,260
Bunnfradrag 35 pst. ¹⁾		35 %	36 539	6 000	0	6 000	0,000
Beløpsavgrensning				1 000 000	0	1 000 000	0,000
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-26,445
Sum produksjonstilskudd, husdyr							348,835

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Tabell 1.20 Post 74.16 Beitetilskudd

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	284 059	1 763	200	1 963	56,812
	Sau, lam, geit, kje	1 823 316	581	125	706	227,915
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	626 984	1 001	100	1 101	62,698
	Småfe m.m.	2 095 443	131	30	161	62,863
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						21,300
Tillegg for ammeku med kalv på beite		74 120	0	1000	1000	74,120
Sum beitetilskudd		4 829 802				505,708

Tabell 1.21 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Antall dekar	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr	
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 057 276	300	0	300	0,000	
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾	36 539	6 000	0	6 000	0,000	
Arealtilskudd, grovfôr	5 855 117				644,063	
Innmarksbeitearealer	1 532 598				0,000	
Arealtilskudd, korn	2 955 966				346,196	
Arealtilskudd, potet	122 828				24,994	
Arealtilskudd, grønnsaker	74 610				2,385	
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	37 070				16,426	
Kulturlandskapstilskudd korn > 3000 daa	7 908					
Kulturlandskapstilskudd økol. grønningsdødsling	3 777				-1,945	
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						
Sum, AK-tilskudd						1026,018

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	370 392	50	110	160	40,7
Sone 2	311 742	50	110	160	34,3
Sone 3	592 796	160	110	270	65,2
Sone 4	474 468	180	110	290	52,2
Sone 5 A	1 804 344	390	110	500	198,5
Sone 5 B Vestlandet	1 506 932	445	110	555	165,8
Sone 6	683 104	460	110	570	75,1
Sone 7	111 338	506	110	616	12,2
Sum grovfôr alle soner	5 855 117				644,1

Arealtilskudd, korn

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	1 282 793	309	35	344	44,9
Sone 2 og 3	1 116 594	442	49	491	54,7
Sone 4	414 652	552	49	601	20,3
Sone 5 - 7	141 927	572	49	621	7,0
Arealtak 3000 daa	7 908	0	0	0	0,0
Tillegg for hvete	602 047	165	0	165	0,0
Tillegg for protein og belgvekster	120 002	265	0	265	0,0
*Nytt arealtilskudd inntil 500 daa	1 462 086		150	150	219,3
Sum korn, alle soner	2 955 966				346,2

Arealtilskudd, øvrige vekster

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Potet sone 1-5		118 546	733	200	933	23,7
Potet sone 6-7		4 282	1 520	300	1 820	1,3
Sum poteter, alle soner		122 828				25,0
Grønnsaker sone 1-5	1-5	509		4 092		2,1
	6-50	4072		3 069		12,5
	51-140	10566		2 000		21,1
	141-300	15561		1 800		28,0
	>300	43641		986		43,0
Grønnsaker sone 6-7	1-5	68		8 184		0,6
	6-50	193		5 115		1,0
	51-140	290		3 069		0,9
	141-300	0		2 500		0,0
	>300	0		2 000		0,0
Justering omfordeling						-106,8
Sum grønnsaker, alle soner		74 610				2,4
Frukt sone 1-4	1-5	365		2 455		0,9
	6-20	1 585		3 069		4,9
	21-50	2 568		2 557		6,6
	51-80	2 609		2 197		5,7
	>80	2 985		1 578		4,7
Frukt sone 5-7	1-5	1 474		6 138		9,0
	6-20	5 232		4 910		25,7
	21-50	5 364		3 069		16,5
	51-80	926		3 013		2,8
	>80	0		2 247		0,0
Justering omfordeling						-57,9
Sum frukt, alle soner		23 108				18,9
Bær sone 1-4	1-5	305		3 682		1,1
	6-20	898		3 437		3,1
	21-50	1 406		2 557		3,6
	51-100	1 540		2 303		3,5
	>100	4 979		1 665		8,3
Bær sone 5-7	1-5	474		4 297		2,0
	6-20	1 222		3 928		4,8
	21-50	1 607		3 069		4,9
	51-100	816		2 794		2,3
	>100	715		2 067		1,5
Justering omfordeling						-37,6
Sum bær, alle soner		13 962				-2,4

Tabell 1.22 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose 2027	Endring, mill. kr
Fordelt på regionene	1 146,1	1 146,1	35,0
Landet			35,0

Tabell 1.23 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Frukt og bær m.m.	3 210	1 955	115	2 070	0,4
Grønnsaker	3 113	1 955	115	2 070	0,4
Potet	837	885	115	1 000	0,1
Korn	75 757	675	100	775	7,6
Grovfôr	274 477	50	0	50	0,0
Økologisk areal 1. års karen	15 800	305	115	420	1,8
Grønngjødsling	3 777	515	-515	0	-1,9
Sum arealtilskudd økologisk areal	376 971				8,271
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	6 939	4 350	0	4350	0,0
Ammekyr	4 623	3 250	0	3250	0,0
Andre storfe	16 379	730	0	730	0,0
Sau og melkesau	42 806	500	25	525	1,1
Melkegeit	762	353	0	353	0,0
Ammegeit	383	265	0	265	0,0
Avlsgris	249	517	0	517	0,0
Slaktegris	4 047	315	0	315	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					1,1
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-2,600
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					6,741

Tabell 1.XX Post 74.21 Tilskudd til markedshager

Markedshager	Endring, mill. kr
Markedshager	8

77.11 Tilskudd til veterinærreiser, hjelpetabell

	1000 km/km/timer/kr/km/antall*	Sats kr/km/time	Endring kr/km	Ny sats kr/km	Endring mill.kr.	Behov mill. kr
Reisetilskudd (ordinær sats)	2 377,372	20,15	2,5	22,65	5,9	53,8
Reisetilskudd (ordinær sats i vakt)	1 009,866	29,63	1,37	31	1,4	31,3
Reisetilskudd (båtsats)	14,387	107	0	107	0,0	1,5
Reisetilskudd (båtsats i vakt)	4,853	158,4	0	158,4	0,0	0,0
Reise- og ventetid	6,338	750	0	750	0,0	4,8
Reise- og ventetid i vakt	2,723	1104	0	1104	0,0	3,0
Utlegg	5 402,694			0	0,0	5,4
Utlegg i vakt	2 338,841			0	0,0	2,3
Tilskuddstak per km	10,736	230	0	230	0,0	0,0
Tilskuddstak "andre kostnader" per reise	348,000	4 000,00	0	4000	0,0	0,0
Effekt av høyere satser og fjerning av nærmeste veterinær regel					0,0	
Sum					7,3	102,2

* Beregningsgrunnlag for utbetalt tilskudd til veterinærreiser i kalenderåret 2025

Tabell 1.24 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose 2027	Endring
Tilskudd til veterinære reiser	97,851	97,851	7,327
Tilskudd til semin	39,600	39,600	9,100
Vaksinering	2,100	0,000	0,000
Helsetjeneste for geit	1,400	1,400	1,200
Tilskudd til avlsorganisasjoner	16,845	16,845	7,000
Helsetjeneste bier			1,500
Justert bevilgningsbehov			-2,100
Sum	157,796	155,696	24,027

Tabell 1.25 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose 2027	Endring
Tilskudd til frøavl	26,56	18,20	0,00
Tilskudd til beredskapslagring av såkorn	15,50	15,50	5,00
Justert bevilgningsbehov			-8,36
Sum	42,06	33,70	-3,36

Tabell 1.26 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose 2027	Endring
Tilskudd til rådgivning, NLR SA	122,0	122,0	0,00
Tilskudd til klimarådgivning, NGF	2,0	2,0	1,00
Tilskuddsordning for klimarådgivning	27,0	31,5	0,00
Justert bevilgningsbehov	0,0	0,0	4,5
Sum	151,0	155,5	5,5

Tabell 1.27 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose 2027	Endring
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,600	2,600	0,0
Utvikling av plantemateriale, Sagaplant	11,375	11,375	0,0
Utvikling av plantemateriale, NMBU	1,500	1,500	0,0
Utvikling av plantemateriale, Graminor	40,160	40,160	3,0
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	0,000	0,000	0,0
Kvalitetstiltak settepotetavl	19,600	19,600	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,000
Sum	75,235	75,235	3,000

Tabell 1.28 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt og bær

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2026, kr / kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg ¹⁾	Endring, mill. kr
Fellesanlegg frukt	11 710,0	2,28	0,00	2,28	0,0
Fellesanlegg bær					8,0
Sum					8,0

1) Satsen vil variere med gjennomsnittlig volum siste 3 år

Tabell 1.29 Post 78.11 Tilskudd til avløsning

	Antall bruk/dyr	Kr per bruk/dyr	Endring kr /bruk/dyr	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr
Tilskudd per foretak	6 087	139 542	6 977	146 519	42,470
Melkekyr	208 358	5 336	267	5 603	
Ammekyr	105 800	1 473	74	1 547	
Andre storfe	532 897	889	44	933	
Melkegeit og melkesau	31 984	1 229	61	1 290	
Sau	879 921	612	31	643	
Ammegeit	12 238	793	40	833	
Avlsgris	36 691	1 759	88	1 847	
Slaktegris	1 464 510	60	3	63	
Verpehøner, -ender, -kalkuner, -gjess	4 338 113	15,45	0,77	16,22	
Rugeegg	97 420 973	0,090	0,005	0,095	
Hester	24 773	1 759	88	1 847	
Avlskaniner	702	439	22	461	
Gjess, ender, kalkuner, livkilling	4 569 051	5,38	0,27	5,65	
Slaktekilling	71 697 734	0,66	0,03	0,69	
Tillegg for økologisk slaktekilling	267 102	1,90	0,10	2,00	
Hjort	6 571	598	30	628	
Utslag av satsendringer	Prognose mill. kr	Endring satser pst.	Endring mill. kr	Utslag av tak mill. kr	Endring mill. kr
	1 621,0	5,00 %	81,05	-42,5	38,580
Justert bevilgningsbehov					-13,800
Sum endring tilskudd til avløsning for ferie og fritid					67,250

Tabell 1.30 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats kr/dag	Endring kr/dag	Endring, mill. kr
Antall avløsningsdager, sykdom	167 397	2 700	0	
Gjennomsnittsberegning		1 080	0	0,0
Antall avløsningsdager, svangerskap/fødsel	35 199	3 050	0	
Gjennomsnittsberegning		945	0	0,0
Justert bevilgningsbehov				29,851
Fjerne samordninga				326,000
Sum				355,851

Tabell 1.31 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats kr/å.v.	Endring kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	240	325 000	20 000	4,8
Utvidelse antall årsverk	0		0	0,0

	Budsjett 2026, mill. kr.	Endring, mill. kr
Tilskudd til avløserkurs	1	0
Justert bevilgningsbehov		0,0
Sum		4,800

Tabell 1.32 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats, kr/pers.	Endring kr/pers.	Endring, mill. kr
Enbruker	445	105 200	0	0,000
Tobruker	71	168 320	0	0,000
Justert bevilgningsbehov				-1,000
Sum	516			-1,000

Tabell 1.33 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

Post 85, Prisutjevningbeløp kraftfôrråvarer	1000 tonn	Ref.pris		Endring, mill.	
		kr/kg	Sats, kr/kg	kr/kg	kr
Sildemel	0		0	0,00	0,0
Soyamel	100	4,90	0,00	0,00	0,0
Andre fôrstoffer	20		0,20	0,00	0,0
Post 85	120,0				0,000
Sum kap. 4150					0,000